

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YENİ MEDYA DÜZENİNDE SIZINTI
GAZETECİLİĞİ BAĞLAMINDA
WIKILEAKS'IN ANALİZİ

BURÇAK ORÇUN ERKİN

2502100318

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MELTEM BOSTANCI

2021

ÖZ

YENİ MEDYA DÜZENİNDE SIZINTI GAZETECİLİĞİ BAĞLAMINDA WIKILEAKS'IN ANALİZİ

BURÇAK ORÇUN ERKİN

Bu çalışmada kitle iletişim ve enformasyon teknolojilerinin, gazetecilik mesleği üzerindeki dönüştürücü etkisi sonucu ortaya çıkan sızıntı gazeteciliği kavramı, WikiLeaks'in analizi üzerinden, kaynak tarama yöntemi kullanılarak irdelenmiştir.

Tarihi 13. yüzyılda ortaya çıkan haber kağıtlarına dayanan ilk kitle iletişim aracı gazete ile gazetecilik mesleği, matbaanın keşfinin ardından giderek daha hızlı bir şekilde gelişen ve yayılan teknolojik yeniliklerin etkisiyle, önemli değişimler geçirmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler gazetelerin tiraj ve maliyetlerini olumlu yönde etkileyerek yaygınlaşmasına neden olurken, fotoğraf, telgraf, telefon, buharlı baskı, makineyle dizgi, telsiz, radyo, televizyon gibi teknolojik yenilikler, mesleğe yeni imkan ve olanaklar sunmuştur.

20. yüzyıl sonlarında yaşanan internet devrimi, radyo ve televizyonun ardından, yazılı basın ve elektronik basın arasındaki ayrımı netleştirmiş ve gazetecilik açısından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. İnternetin en yaygın haber paylaşım aracı haline gelmesinin ardından ortaya çıkan 'İnternet Gazeteciliği' kavramına, web teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte 'Yurttaşın Gazeteciliği' ile bu çalışmanın da konusu olan 'Sızıntı Gazeteciliği' kavramları eklenmiştir.

Günümüzde enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler, egemen güçlerin tahakkümü altındaki bilgiyi özgürleştirirken, teknoloji gazetecilik yol ve yöntemleri ile gazetecinin rolü ve görev tanımını da derin bir dönüşüme uğratmıştır. Bu noktada geleneksel gazetecilik ile web teknolojilerini bir araya getiren 'Sızıntı Gazeteciliği' kavramı özel bir ilgiyi hak etmektedir.

Sızıntı gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan ilk yayın kuruluşu WikiLeaks, tamamen kendine özgü teknik altyapısı, çalışma şekli ve örgütlenmesi ile, hükümetleri, ekonomik ve politik iktidar yapılarını, büyük şirketleri şeffaflaşmaya zorlamaktadır. Tekelleşme, yozlaşma, baskı, sansür, iktidar-sermaye ilişkileri gibi nedenlerle, dördüncü kuvvet görevinden uzaklaşan gazetecilik mesleği giderek daha fazla itibar kaybetmiştir. Bu noktada WikiLeaks'ın uyguladığı gazetecilik modelinin, meslek için ne anlama geldiği irdelenmeli ve fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Sızıntı gazeteciliği, WikiLeaks, gazetecilik, kitle iletişim araçları

ABSTRACT

ANALYSIS OF WIKILEAKS IN THE NEW MEDIA ORDER IN THE CONTEXT OF LEAKING JOURNALISM

BURCAK ORCUN

In this study the concept of leaking journalism, that comes up as a result of the converter effect of mass communication and information technologies upon the journalism profession. has been examined, by using bibliography search method.

The first mass medium newspaper and the journalism profession, which's history going back to the news papers that comes up in the 13th century, has had a metamorphosis by force of the technological innovations, emerging and expanding much more rapidly after the exploration of printing press. On the one hand, the emerging developments, especially after the Industrial Revolution, cause proliferation of the newspapers by affecting their circulation and cost, on the other hand the technological innovations like photograph, telegram, telephone, steam print, typesetter, transmitter, radio, television, have provided new possibilities and opportunities.

The internet revolution that has occurred in the later 20th century, has clarified the distinction between the print media and the electronic media after the radio and television, and had been a very important turning point in terms of journalism. As the web technologies have been progressed the 'Citizen Journalism' and the 'Leaking Journalism' concepts have been added to the 'Internet Journalism' concept, that has come up afterward the internet has been the most extensive news sharing medium.

Nowadays the developments that have been occurred in the field of information and communication technologies, have given freedom to the information that is under the domination of sovereign powers, also the technology has caused transformation on

the methods and the mission of the journalism. At this point the 'Leaking Journalism' concept deserves special attention that gathers traditional media and the web technologies.

WikiLeaks which is the first broadcasting corporation that implementing leaking journalism systematically, forces the governments, economic and political structures, and big companies to become transparent, by its specific technical infrastructure, way of work and organizational form. Because of the reasons like monopolization, corruption, pressure, censorship, government-capital relationship, the journalism profession that has been away from the mission of fourth power, has increasingly lost prestige. At this point, the method of journalism that WikiLeaks has been performing, must be examined about what it means for journalism and made use of an opportunity.

Keywords: Leaking journalism, WikiLeaks, journalism, mass media

ÖNSÖZ

17. yüzyılda süreli hale gelen ilk kitle iletişim aracı gazete, teknolojik yeniliklere paralel gelişim göstermiş, gazetecilik mesleği de çeşitli değişimlere uğramıştır. Matbaanın, insanlık tarihi açısından devrim niteliğindeki icadı, özellikle Sanayi Devrimi sonrasında gerçekleşen icatlar sayesinde gazetecilik mesleği, bir yandan yeni imkan ve olanaklara sahip olurken, diğer yandan her gelişmeyle birlikte yeni yol ve yöntemler kazanmıştır. 20. yüzyıldan itibaren yaşanan teknolojik gelişmeler ise baş döndürücü bir hıza ulaşmış, özellikle insanlık tarihi adına bir devrim niteliğindeki bilgisayar ile internetin keşfi, gazetecilik üzerinde dönüşüme neden olmuştur. Mesleğe çok kısa bir süre içerisinde İnternet Gazeteciliği, Yurttaşın Gazeteciliği, Sızıntı Gazeteciliği gibi kavramlar girmiş, web teknolojilerinin vardığı noktada kendine uygulama alanı bulan ve WikiLeaks ile sistematik hale gelen ‘Sızıntı Gazeteciliği’ özel bir ilgiyi gerektirmiştir.

Gazetecilik mesleğini sadece teknolojik gelişmeler değil, toplumsal olaylar da, şekillendirmiş, gazeteyi kurumsal hale getirirken, gazetecilik mesleğinin düşünsel temellerinin oluşmasına neden olmuştur. Tarih boyunca düşünce ve ifade özgürlüğü adına verilen mücadeleler, gazetecilik mesleğine basın özgürlüğü kavramıyla yansımış, demokrasi ve kuvvetler ayrılığı ilkesi gazetecinin dördüncü kuvvet misyonunu kazanmasına yol açmıştır. Ancak motivasyonunu güç odaklarını karşısına alma ve bedel ödeme pahasına, halkın yararına olan gerçekleri ortaya çıkarmak idealinden alan gazetecilik, kapitalizme paralel gelişen ticarileşme, tekelleşme, holdingleşme, yozlaşma gibi sorunlar nedeniyle giderek bu misyonundan uzaklaşmış ve itibar kaybetmiştir.

Bu araştırma ile amaçlanan, teknolojinin geldiği noktada, WikiLeaks’in uyguladığı haliyle yeni bir gazetecilik yöntemi olarak Sızıntı Gazeteciliği’nin, iktidar-sermaye-tekelleşme üçgeninden çıkış için fırsat olma ihtimalini değerlendirmek ve sızıntı gazeteciliği ile WikiLeaks hakkında yapılacak çalışmalara referans oluşturmaktır. Bu doğrultuda gazeteciliğin yaşadığı dönüşüm gazetenin doğuşundan itibaren ele

alınmış, yeni bir kavram olarak sızıntı gazeteciliğinin tanımı ve bir örnek olarak Wikileaks'ın analizi yapılmaya çalışılmıştır. Kaynak tarama yöntemiyle gerçekleştirilen bu araştırmada, kitle iletişim araçlarının gelişimi de incelenmiş ve eleştirel yaklaşımlara da yer verilmiştir.

Çalışma sırasında karşılaşılan en büyük zorluklar, sızıntı gazeteciliğine dair yazılı bir kaynak bulunmayışı, WikiLeaks'a dair yetersiz kaynak oluşu, bu yayın kuruluşunun süregelen medya pratiklerinden farklı bir gazetecilik yöntemi benimsemesi dolayısıyla yeni bir bakış açısı gerektirmesi olmuştur. Yine bir başka zorluk, WikiLeaks ve kurucusu Julian Paul Assange ile ilgili süreçlerin, günümüzde yaşanıyor olmasıdır. Bu zorluk ele alınan WikiLeaks yayınlarının ve Assange ile ilgili hukuki sürecin sınırlandırılmasını gerekli kılarken, çalışmanın bundan sonra yapılacak ilgili araştırmalar için de kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, öncelikle tezimin her aşamasında maddi manevi büyük destek gördüğüm, tezimi titizlikle inceleyerek takip eden, görüş ve düşüncelerini benimle paylaşan tez danışmanım Prof. Dr. Meltem BOSTANCI'ya teşekkürlerimi sunarım. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nde Yüksek Lisans yapmama vesile ve destek olarak tüm hayatımda önemli bir yeri olan, bu çalışmam sırasında da tezimi inceleyerek görüş ve önerileri ile büyük destek veren değerli hocam Prof. Dr. Murat ÖZGEN'e teşekkür, saygı ve sevgilerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmam sırasında hem görüşlerini hem de manevi desteğini sunarak önemli katkıda bulunan kardeşim Burak ORÇUN'a, tüm akademik çalışmalarım sırasında bana her anlamda büyük destek veren eşim Aytunç Erkin'e ve bana kattığı tüm değerler için anneme teşekkür ederim.

İstanbul, 2021

Burçak ORÇUN ERKİN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASIN HAREKETİNİN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Gazeteciliğin Gelişim Süreci.....	11
1.1.1. Gazetenin Doğuşu	14
1.1.2. Matbaanın İcadı ve Gazeteciliğe Etkileri	19
1.1.3. Kablolu Dönem: Telgraf ve Telefonun Gazeteciliğe Etkileri	21
1.1.4. Kitle İletişim Aracı Olarak Radyo ve Televizyon.....	25
1.1.4.1. Radyo ve Televizyon Gazeteciliği	31
1.2. Başlangıçtan Günümüze Tek Yönlü İleti(şi)m	36
1.2.1. Kitle İletişim Araçlarına Eleştirel Bir Bakış	43
1.2.2. Kitle İletişiminden Medya Emperyalizmine	47

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL BASINDAN ELEKTRONİK BASINA GEÇİŞ SÜRECİ

2.1. Gazeteciliğin Düşünsel Temelleri	53
2.1.1. Basın Özgürlüğü Mücadeleleri ve Sansür	57
2.1.1.1. ABD Bağımsızlık Savaşı ve Basın Özgürlüğü Kavramı.....	62
2.1.1.2. Fransız İhtilali ve Basın Özgürlüğü Kavramı	64
2.1.2. Gazetecilik Mesleği ve Etik.....	67
2.1.3. Gazetecilik Mesleği ve Beşinci Kuvvet Tartışmaları.....	73
2.2. Kitle İletişiminde Bir Başka Devrim: Bilgisayar ve İnternet.....	78
2.2.1. İnternet Gazeteciliği	83
2.2.2. Sosyal Medya Sonrası Yurttaş(ın) Gazeteciliği	87

2.2.3. İletişim Teknolojileri ve Gözetim Toplumu.....	91
2.3. Gazetecilik Tarihinden Bazı Sızıntı Örnekleri.....	100
2.3.1. Pentagon Belgeleri.....	100
2.3.2. Watergate Skandalı.....	103
2.3.3. Monica Lewinsky Skandalı	104
2.3.4. İSKİ Skandalı	107
2.3.5. Susurluk Kazası	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK BASIN BAĞLAMINDA WIKILEAKS'IN İRDELENMESİ VE SIZINTI GAZETECİLİĞİ

3.1. Sızıntı Gazeteciliğinin Düşünsel Boyutu	116
3.2. İnternetin Sunduğu Olanaklar ve Sızıntı Gazeteciliği.....	118
3.3. WikiLeaks'in Sistemik Hale Getirdiği Sızıntı Gazeteciliği.....	124
3.4. WikiLeaks'in Temelleri.....	126
3.4.1. Julian Paul Assange'nin Gazetecilik Yolculuğu	127
3.4.1.1. Julian Assange'nin Hayatı ile WikiLeaks'in Kesişme Noktaları...	129
3.4.1.2. İlk Sanıklık ve WikiLeaks'a Giden Yol.....	134
3.5. Yeni Medya Düzeninin Dönüm Noktası: WikiLeaks.....	136
3.5.1. WikiLeaks'in Kuruluşu	138
3.5.2. WikiLeaks Nedir?.....	142
3.5.3. WikiLeaks'in Teknik Altyapısı ve Çalışma Yöntemi	144
3.5.4. Merkezi Yönetimler İçin WikiLeaks'in Anlamı	148
3.5.5. WikiLeaks'in Ana Akım Medya ile Çalışması	152
3.5.6. WikiLeaks'in Geleneksel Gazetecilik İçin Anlamı.....	156
3.5.7. WikiLeaks'in Bazı Sızıntıları ve Yansımaları.....	158
3.5.7.1. İlk Sızıntı: Somali.....	159
3.5.7.2. Kenya'daki Yolsuzluk ve Yargısız İnfaz Raporları	160
3.5.7.3. Guantanamo Belgeleri.....	162
3.5.7.4. Julius Baer Bankası	164
3.5.7.5. Scientology Tarikatı	166
3.5.7.6. Sarah Palin'in E-postaları, Peru Petrol Krizi ve Kauping Bankası	167

3.5.7.7. ABD'nin Sivillere Yönelik Hava Saldırısı.....	169
3.5.7.8. Afgan Savaş Günlükleri	172
3.5.7.9. Irak Savaş Kayıtları	174
3.5.7.10. Diplomatik Belge Sızıntısı	178
3.6. WikiLeaks ve Assange'ye Yönelik Saldırı ve Eleştiriler	183
3.6.1. WikiLeaks ve Assange'yi Susturmaya Yönelik Girişimler.....	186
3.6.1.1. Bradley Manning Davası.....	194
3.6.1.2. Edward Snowden Olayı.....	196
3.6.2. WikiLeaks Sitesine Yönelik Saldırıları	200
3.6.3. WikiLeaks ve Assange'ye Yönelik Bazı Eleştiriler ile Komplo Teorileri	202
3.6.4. WikiLeaks ve Assange'ye Türkiye'den Tepkiler.....	209
SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA	231
EKLER.....	257
ÖZGEÇMİŞ.....	272

KISALTMALAR LİSTESİ

ABC	: American Broadcasting Company (Amerikan Yayıncılık Şirketi)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACLU	: American Civil Liberties Union (Amerikan Yurttaşlık Hakları Birliği)
AFP	: Agence France Presse (Fransız Basın Ajansı)
AP	: (Amerika) Associated Press (Birleşik Basın)
ArpaNet	: Advanced Research Projects Agency Network (Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansı Ağı)
AT&T	: American Telephone and Telegraph Company (Amerikan Telefon ve Telgraf Şirketi)
BJB	: Bank Julius Baer (Julius Baer Bankası)
BM	: Birleşmiş Milletler
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CBS	: Columbia Broadcasting System (Columbia Yayıncılık Sistemi)
CD	: Compact Disk (Yoğun Disk)
CERN	: Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi)
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: (Amerika) Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
CPJ	: Committee to Protect Journalists (Gazetecileri Koruma Komitesi)
DARPA	: The Defense Advanced Research Projects Agency (Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı)

DDoS	: Distributed Denial of Service (Dağıtık Hizmet Reddi)
DNA	: Deoksiribo Nükleik Asit
DNS	: Domain Name System (Alan Adı Sistemi)
DSES	: Dağıtık Servis Engelleme Saldırısı
DYP	: Doğru Yol Partisi
ENIAC	: Electronic Numerical Integrator And Computer (Elektronik Numara Entegreli Bilgisayar)
GCHQ	: Government Communication Headquarters (Hükümet İletişim Merkezi)
GPS	: Global Positioning System (Küresel Yer Belirleme Sistemi)
HTTP	: Hyper Text Transfer Protocol (Hiper Metin Transfer Protokolü)
IBM	: (Amerika) International Business Machines (Uluslararası İş Makineleri)
ICANN	: Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu)
IFC	: International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kuruluşu)
IP	: Internet Protocol Address (İnternet Protokol Adresi)
ITT	: (Amerika) International Telephone and Telegraph (Uluslararası Telefon ve Telgraf)
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
MI6	: Military Intelligence Section 6 (Askeri İstihbarat Bölüm 6)
MIT	: Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)

MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD	: (İsrail) İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü
M.Ö.	: Milattan Önce
MSN	: Microsoft Network (Microsoft Ağı)
NASA	: National Aeronautics and Space Administration (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)
NBS	: (Amerika) National Broadcasting Company (Ulusal Yayıncılık Şirketi)
NSA	: National Security Agency (Ulusal Güvenlik Ajansı)
P2P	: Perr to Peer (Eşten Eşe)
PBS	: Public Broadcasting Service (Halk Yayıncılık Servisi)
PGP	: Pretty Good Privacy (Oldukça İyi Gizlilik)
PKK	: Partiya Karkerén Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RUV	: Ríkisútvarpið (İzlanda Radyo ve Televizyon Kurumu)
s.	: Sayfa
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TCP/IP	: Transmission Control Protocol/Internet Protocol (Aktarım Kontrol Protokolü/İnternet Protokolü)
TOR	: The Onion Routing (Soğan Yönlendirici)
TV	: Televizyon
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UPI : (Amerika) United Press International (Uluslararası Basın Birliği)
URL : Uniform Resource Locator (Standart Kaynak Bulucu)
WWW : World Wide Web (Dünya Çapında Ağ)



GİRİŞ

Kökeni Avrupa’da 13. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan el yazması haber kağıtlarına kadar dayanan gazetecilik mesleği, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte önemli ölçüde değişim ve dönüşüme uğramıştır. Matbaanın keşfedilmesi gazete ve dergilerin hızla gelişmesini sağlarken, Sanayi Devrimi gazetelerin tiraj ve maliyetlerini olumlu yönde etkileyerek yaygınlaşmasına neden olmuştur. ‘Kitle Toplumu’ kavramının tarihteki yerini almasıyla gelişimi ve çeşitliliği ivme kazanan kitle iletişim araçları (gazete, kitap, dergi, radyo, televizyon...) bilgisayar ve internetin de hayatımıza girmesinin ardından, hem gazeteciliği hem de günümüzde kullanılan daha geniş tanımıyla ‘Medya Dünyası’nı oldukça hızlı ve derin bir dönüşüme uğratmıştır.

20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan internetin giderek gelişmesi ve yaygınlaşması özellikle bilginin dolaşımı açısından çok önemli bir gelişmedir. Bu yeni teknoloji; hemen hemen herkes tarafından ulaşılabilir, hızlı, maliyetinin çok uygun olması gibi avantajları ve getirdiği kolaylıklar nedeniyle, habercilik sektörü için de kısa zamanda en etkili araç haline gelmiştir. Baskı makinesinin 15. yüzyıl ortalarında Johannes Gutenberg tarafından geliştirilmesi nasıl bir dönüm noktası olmuşsa, internetin keşfi de iletişim alanında bir başka önemli dönüm noktasını oluşturmuştur. Dijital devrim olarak da adlandırılan bu keşif geleneksel medya üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmıştır.

Medya yöneticilerinin, çok daha ucuz maliyetli ve daha fazla kitleye ulaşım sağlayan interneti kullanarak gazetelerini bilgisayar ortamına taşımaları ‘İnternet Gazeteciliği’ kavramını ortaya çıkarmıştır. Henüz yeni bir habercilik yöntemi olan internet gazeteciliği hızla yayılmış ve geleneksel gazeteciliğe ivme kaybettirmiştir. Sayısı her geçen gün çoğalan internet gazeteleri ve gazetecileri, bilginin dolaşımını hem hızlandırmış hem de yaygınlaştırmıştır. Değişen dünya düzeninde en önemli güç haline gelen, tarih boyunca güç odaklarının tahakkümü altında olan bilgi, internet devrimi sonrasında hiç olmadığı kadar özgürleşmiştir.

Ortaya çıktığı andan itibaren tüm diğer kitle iletişim araçlarının önüne geçen internetin kuşkusuz en önemli özelliklerinden ikisi, sansür edilemez ve interaktif olmasıdır. Geleneksel medyanın tek yönlü olarak bilgi verme özelliği geride kalmış, internetin bu interaktif yapısı, bilgiyi üreten ve tüketen arasındaki ilişkiye yeni bir boyut kazandırmıştır. Son yıllarda hayatımıza ‘Sosyal Ağlar’ başlığıyla giren Facebook, Twitter, Google Plus, Youtube, Instagram vs. gibi platformlar; bilgi, haber aktarımı ve erişimi için oldukça fazla kullanılmaktadır. Özellikle blog adı verilen web günlüklerini kullanan bloggerlar, haberciliğin geleceği olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde bu olanaklardan faydalanan her bireyin artık potansiyel bir gazeteciye dönüştüğü iddiası karşımıza, ‘yurttaş(ın) gazeteciliği’, ‘sızıntı gazeteciliği’ gibi bazı yeni kavramları çıkarmıştır. Bu çalışma ile amaç; iletişim teknolojilerinin vardığı noktada, kaynaklarının ve çalışanlarının güvenliğini sağlayarak, bilginin engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayılması hedefiyle şekillenen, WikiLeaks ile sistematik olarak uygulanan sızıntı gazeteciliğinin, mesleğin girdiği çıkmazdan kurtulabilmesi için bir çıkış yolu sunma kapasitesinin olup olmadığının irdelenmesidir.

Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte özgürleşen bilginin gizli kaynaklar aracılığıyla kamuoyuna sunulması, geleneksel medya üzerindeki baskının bir sonucudur. Gelişen internet teknolojisi ile birlikte ortaya çıkan hackerlar, Türkçe karşılığıyla bilgisayar korsanları, bilginin özgürleşmesi, bilgiye ulaşma ya da bilgiyi paylaşma hakkı gibi başlıklar, yaklaşan sızıntıların öncü işaretleri olarak değerlendirilebilir. Aslında gazeteciliğin temeli olan ‘bilgiye ulaşarak halka sunmak’ görevi, dijital devrim sonrası platform değiştirmiştir. İşte bu noktada da karşımıza “Sızıntı Gazeteciliği” kavramı çıkmaktadır. ABD’de yaşanan Watergate Skandalı, Pentagon Belgeleri ya da Lewinsky Skandalı, Türkiye’de yaşanan Susurluk Kazası, İSKİ Skandalı ilk akla gelen sızıntı örneklerinden olsa da, günümüz dijital koşullarında işi tesadüfe, kazaya ya da kişisel hırsla bırakmayan, binlerce, on binlerce hatta milyonlarca belgeden ve sızıntıdan bahsedilmektedir.

2006 yılında “Biz hükümetleri açarız” sloganıyla yayın hayatına başlayan WikiLeaks bu dönemin en önemli aktörü olarak karşımıza çıkmakta ve bu dönüşümün en önemli dönüm noktasını oluşturmaktadır. Hükümetlerin ve kurumların şeffaflığını, kişilerin ise mahremiyetini savunan kurucusu Julian Paul Assange, aktivist bir aileden gelen, 16 yaşında tanıştığı bilgisayar serüvenini dünya çapında hacktivist ve sonrasında şifrepunk olmaya kadar vardırıan bir gazetecidir. Tamamen kendine özgü bir örgütlenmesi olan bu internet sitesi, dünya çapında gönüllü çalışanlardan oluşan uluslararası bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Aslında pek çok noktada geleneksel gazetecilikle örtüşen WikiLeaks, diğer gazetecilik platformları gibi yayıncı bir kuruluştur. Ancak teknik altyapısı başta olmak üzere, bazı özellikleriyle diğer yayıncı kuruluşlardan ayrılan ve sızıntı gazeteciliğini ilk kez sistematik bir hale getirerek uygulayan WikiLeaks, bu açıdan özel bir ilgiyi hak etmektedir.

Sitenin kurucuları tarafından geliştirilen bazı yazılımlar ve uygulamalarla, gelen sızıntıların kaynağı anonimleştirilmekte ve bilgi sansürlenemez hale getirilmektedir. Organizasyonun bir diğer amacı da gelen bilgi ve belgeleri, küresel boyutta mümkün olduğu kadar çok kişinin bilgisine sunmaktır. Artık bilginin en önemli silah haline geldiği günümüzde WikiLeaks’in temsil ettiği yeni oyuncular, bilginin dolaşımı önündeki engelleri yıkarak iktidar odaklarının sırlarını ifşa etmektedir. Kurucusu Assange tarafından ‘bilgi yanlısı bir örgüt’ olarak tanımlanan WikiLeaks, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını en önemli işaretidir. Bu açıdan iletişim alanında çalışan herkesin, WikiLeaks’i ve temsil ettiği gazetecilik anlayışını kavraması önemlidir.

Bu çalışmada yeni medya düzeninde sızıntı gazeteciliği bağlamında WikiLeaks’in bir analizi yapılmış, gazetecilik mesleğinin gelişim süreci, gazetenin doğuşundan itibaren teknolojik gelişmelere paralel olarak ele alınmıştır. Burada amaç iletişim teknolojilerindeki gelişme ve yeniliklerin mesleği etkileme ve dönüşüme uğratma kapasitelerini, varılan noktada sızıntı gazeteciliğinin teknolojik boyutunu değerlendirmek ile bu gazetecilik yönteminin günümüz gazetecilik mesleği açısından bir fırsat olup olamayacağını irdelemektir. Veri toplama tekniği olarak kaynak tarama yönteminin kullanıldığı çalışmada, konunun devam eden canlı bir süreçle

ilgili olması ve kaynak eser konusunda kısıtlılık bulunması handikap oluştururken, çalışma; söz konusu internet platformunun yayınları açısından, sızıntı gazeteciliğinin kavramsallaşmasına en önemli katkıyı sağlayan WikiLeaks’in 2010 yılında yayınladığı diplomatik belge sızıntısı ile, kurucusu Julian Assange’nin yaşadığı süreç açısından ise İngiliz polisi tarafından tutuklandığı 11 Nisan 2019 tarihi ile sınırlandırılmıştır.

Gazetecilik mesleği özellikle Sanayi Devrimi’nin ardından yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak, bir yandan yeni imkan ve olanaklara sahip olurken, diğer yandan her yenilikle birlikte yeni yol ve yöntemler kazanmıştır. İlk kitle iletişim aracı olan gazetenin ardından radyo, televizyon ve internetin de haber alanına girmesiyle, gözle görünür hale gelen değişimde en önemli pay, teknolojik gelişmelere aittir. Dolayısıyla matbaa, telgraf, telefon, radyo ve televizyonun mesleğe nasıl etki ettiği, bugün yaşanan dönüşümün anlaşılması açıdan önemlidir. Teknolojik gelişmelerin baskın rolünden hareketle yaşanan dönüşüm, geleneksel basından elektronik basına geçiş sürecinden itibaren ele alınmış, içinde bulunduğumuz dijital ağ ve gelişen web teknolojilerine paralel olarak ortaya çıkan sızıntı gazeteciliği bağlamında WikiLeaks’in bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Genel Olarak Basın Hareketi” başlığı altında; yazı, kağıt ve matbaanın bir araya gelmesinin ardından, kitle iletişim araçlarının Sanayi Devrimi ile hızlanan gelişimi ve çeşitlenmesinin, gazeteciliğe sunduğu imkan ve olanaklar ile mesleğe etkisi ele alınmış, matbaadan itibaren meydana gelen teknolojik gelişmelerin, gazeteciliğe olan etkisi değerlendirilmiştir. Avrupa’da 13. yüzyıldan itibaren Venedik bölgesinde görülen haber kağıtları, Batı’da basının başlangıcı ve gazetenin öncüsü olarak kabul edilmektedir. 17. yüzyılda ortaya çıkan süreli basın, 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen buluşlarla (fotoğraf, telgraf, telefon, buharlı baskı, makineyle dizgi...) yeni teknik imkanlara kavuşmuş, gazete en önemli kitle iletişim aracı olurken, gazetecilik de profesyonel bir meslek haline gelmiştir.

18. yüzyıl; Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi’nin etkisiyle, gazetenin ve gazeteciliğin kuramsal gelişimi açısından önemli bir dönem olmuş, 19. yüzyılda

ise meslek en parlak devrini yaşamıştır. 19. yüzyıldaki kentleşme, makineleşme ve sanayideki gelişmeler, gazetenin kitle gazetesi olma yoluna girmesini sağlarken, matbaanın icadıyla birlikte hız kazanan teknolojik gelişmelerin etkisiyle daha ucuza mal edilmeye başlanmış, seçkinlerin gazetesi olmaktan çıkarak geniş kitlelerin gazetesi haline gelmiştir.

1800'lü ve 1900'lü yıllarda endüstrileşmenin artması nedeniyle peş peşe gerçekleşen buluşlar özellikle iletişim teknolojisi alanında etkili olmuş, fotoğraf, telgraf, telefon, ses kaydı, sinema, radyo ve 20. yüzyılın başında icat edilen televizyon, bilginin daha kalabalık kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Telgraf ve telefon, daha hızlı ve kolay bir şekilde daha uzağa bilgi iletilmesini sağlayarak iletişimin olanaklarını genişletmiş, farklı yollarla haber toplanmasını ve sunulmasını mümkün kılmıştır.

1930'lar ve 1940'lar boyunca oldukça etkili bir kitle iletişim aracı olan ve aynı anda kalabalık kitlelere ulaşan radyo, bu avantajıyla propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Radyonun bu işlevi 'medium'ların kitleler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. 1950'lerin başından itibaren hızla yaygınlaşmaya başlayan televizyon ise; gazete, telgraf, telefon ve radyonun kitle iletişiminde sunduğu olanakları aşması bakımından devrim niteliğindedir.

Radyo ve televizyonun icadı, gazetecilik için önemli bir dönüm noktası olmuş, bu iki aracın haber alanına da girmesi yazılı basından elektronik basına geçilmesini sağlarken, gazeteciliği değişime zorlamış ve mesleğe yeni ortamlar ile radyo ve televizyon gazeteciliği gibi yeni kavramlar kazandırmıştır. Radyo ve televizyonların haberlere yönelmesi gazete için, yarışmak zorunda kaldığı yeni rakipler anlamına gelirken, gazetenin ana unsuru olan haber içerik ve şekil bakımından değişime uğramıştır. Elektronik basının yazılı basın üzerindeki dönüştürücü etkisi televizyonla birlikte daha da belirginleşmiş, görüntü, ses ve metinlerle kurgulanan haberler en fazla dikkat çekmek ve izlenmek üzere oluşturulmaya başlamıştır. Bu durum gazetecilik mesleğinin, dördüncü kuvvet misyonundan uzaklaşmasına neden olan etkenlerden biri olmuştur. Birinci bölümde irdelenen tüm bu gelişmeler, teknolojik gelişmelerin gazetecilik mesleği üzerindeki etkilerini anlamak, günümüzde

gazetecilik mesleğinin geldiği noktayı ve yaşadığı dönüşümü anlamlandırmak bakımından önem taşımaktadır.

İkinci bölümde “Geleneksel Basından Elektronik Basına Geçiş Süreci” başlığı altında, bilgisayar ve internetin gazetecilik mesleğine etkisi irdelenmiş, internetin sınırsız, engellenemez, interaktif yapısı ile gelişen web teknolojileri sonrasında ortaya çıkan sosyal ağlar ve bu gelişmelerin gazeteciliğe kazandırdığı bazı kavramlar ele alınmıştır. Her yeni kitle iletişim aracının ardından gündeme gelen ‘yeni medya’ tartışmaları, bilgisayar ve internetin ardından daha yoğunlukla tartışılmaya başlamıştır. Bu anlamda bilgisayar ve internet geleneksel basın ile elektronik basın arasındaki çizgiyi netleştirmiştir.

İlk zamanlarda gazetecilik için yeni imkanlar ve kolaylıklar anlamına gelen bilgisayar teknolojisi, internetin keşfinin ardından günümüzde en yaygın haber paylaşım aracı haline gelmiştir. Gelişen web teknolojileri internetin interaktif yapısını öne çıkarmış, birbiri ardına ortaya çıkan ve hızla yaygınlaşan sosyal ağlar gazetecilik yol ve yöntemleri ile gazetecinin rolü ve görev tanımını da derin bir dönüşüme uğratmıştır. İnternet Gazeteciliği, Yurttaş(ın) Gazeteciliği, Sızıntı Gazeteciliği gibi kavramlar, içinde bulunduğumuz dijital çağın, gazetecilik mesleğine yansımalarıdır.

Matbaanın keşfiyle birlikte özgürleşmeye başlayan bilginin üzerindeki tahakkümün kırılması, internetin keşfinin ardından en ileri noktaya varmıştır. İletişim dünyasında devrim olarak değerlendirilen internet bilgiyi elinde tutma ve kontrol etme konusunda yüzyıllardır süren mücadeleyi, merkezi yapıların, iktidar odaklarının aleyhine çevirmiştir. Küreselleşmenin de eşlik ettiği, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, bilgiyi küresel ölçekte özgürleştirmiştir. Sızıntı gazeteciliği kavramını inceleyen çalışmanın bu bölümünde, tüm bunların, tarihi sızıntılardan oluşan gazetecilik mesleği açısından ne ifade ettiği irdelenmiştir.

Kitle iletişim araçlarının; endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkan, egemen ideoloji için tehlike olarak görülen ve kontrol edilmek istenen ‘kitleler’ üzerindeki etkisi, çok

sayıda araştırma ve çalışmaya konu olmuştur. Kitle iletişim araçları ile enformasyon teknolojilerinin, ABD ve Avrupa ülkelerinin öncülüğünde ortaya çıktığı, geliştiği, yine aynı ülkelerin kontrolünde yaygınlaştığı gerçeğinden hareketle, bu çalışmada küreselleşme, kültür emperyalizmi, medya emperyalizmi gibi eleştirel yaklaşımlar da ele alınmıştır. Burada amaç; merkezi yapıların kontrol ettiği iletişim teknolojilerinin, küresel bir gözetleme devleti oluşturma gayreti ve web teknolojilerinin bireylere sunduğu imkanlar doğrultusunda, son yıllarda bu gözetleme devletini ortaya çıkaran ifşaatlerin önemini ortaya koymaktır.

Gazeteci tarih boyunca, güç odaklarını karşısına alma ve bedel ödeme pahasına, halkın yararına olan gerçekleri ortaya çıkarmanın peşinde olmuştur. Ancak medyada kapitalizme paralel gelişen ticarileşme, tekelleşme, holdingleşme, gibi sorunlar, baskı, sansür, iktidar-sermaye üçgeninde sıkışan gazeteciliğin uygulama alanını büyük ölçüde daraltmıştır. Düşünsel temellerini düşünce ve ifade özgürlüğü mücadelelerinden alan, yönetenleri yönetilenler adına denetleme misyonundan hareketle dördüncü kuvvet olarak anılan gazetecilik, bu misyonunu bahsi geçen nedenlerden dolayı büyük ölçüde kaybetmiştir.

Medyanın kendisinin artık denetlenmesi gereken bir güç haline geldiği tartışmaları, beşinci kuvvet arayışını da gündeme getirmiştir. Bu çalışmada ele alınan sızıntı gazeteciliği ve WikiLeaks, gazeteciliğin girdiği çıkmazı dijital teknolojinin sunduğu olanaklar ile aşma fırsatı sunan, beşinci kuvvet tartışmalarında adı geçen kavramlar olarak irdelenmiştir. Yine çalışmanın bu bölümünde yakın tarihte ortaya çıkan ve skandallara neden olan sızıntıların örneklenmesi, konunun daha iyi anlaşılması, sızıntı gazeteciliğinin sistematik hale gelmesinin önemini anlatması açısından ele alınmıştır.

“Elektronik Basın Bağlamında WikiLeaks’in İrdelenmesi ve Sızıntı Gazeteciliği” başlığını taşıyan üçüncü ve son bölümde, dijital teknolojilerin olanakları sayesinde ortaya çıkan, hükümetleri, ekonomik ve politik iktidar yapılarını, büyük şirketleri şeffaflaşmaya zorlayan sızıntı gazeteciliği ile bu gazetecilik yöntemini sistematik hale getiren WikiLeaks’in kuruluşu, örgütlenmesi, çalışma şekli ve faaliyetleri gibi

konu başlıkları ele alınmıştır. Bu uluslararası organizasyonun kurucusu Julian Assange kimdir? WikiLeaks nasıl ve hangi şartlarda kurulmuştur? Örgütün manifestosu ve örgütlenme modeli nasıldır? Sızıntı gazeteciliğinin ilk sistematik örneği olan WikiLeaks'in faaliyetleri nelerdir? Bu sızıntıların etkileri ve sonuçları ne olmuştur? gibi sorulara yanıt aranmıştır.

WikiLeaks faaliyete geçtiği 2006 yılından bugüne, kamuoyu desteği aldığı kadar saldırı, tepki ve eleştiri de almaktadır. Özellikle bazı iktidar odakları tarafından yapılan ve WikiLeaks'in küresel bir komplo olduğu yönündeki tartışmalar, bu organizasyonun arkasında CIA - Mossad – MI6 veya Soros'un bulunduğunu iddia etmeye kadar varmaktadır. Aynı yöndeki komplo teorileri Türkiye'de de dile getirilirken, oluşumla ilgili yapılan eleştirilerin en hafifi, sızıntıların kontrollü bir şekilde, görünür hedefe en az zarar verilerek gizli bir takım amaçlarla yayıldığı yönündedir.

WikiLeaks bir anlamda internetin; egemen güçlerin elinde toplumların gözetlenmesi ve yönetilmesi aracı olmaktan çıkarılarak, halkın yönetenleri gözetleme aracı haline getirilmesinin yöntemlerini sunmaktadır. Bu durumda hepsi ABD'nin ya da İsrail'in işi olabilir mi? WikiLeaks'in arkasında karanlık güçler mi var? Tüm olanlar ABD'nin siber savaş konseptinin bir parçası mı? Yoksa gerçekten dünyanın her yerinden gönüllü insanların kurduğu 'bilgi yanlısı aktivist bir örgütlenme' mi söz konusudur? sorularının irdelenmesi önemlidir.

Sadece WikiLeaks'a değil, kurucusu olarak ön plana çıkan Julian Paul Assange'ye yönelik olarak da pek çok saldırı ve suçlama yapılmaktadır. ABD'nin 1917 Casusluk Yasası kapsamında yargılamak üzere iadesini istediği ve halen İngiltere'de tutuklu bulunan Assange, merkez medya tarafından lanse edildiği gibi 'tecavüzcü bir kaçık' mı, yoksa kendi ifadesiyle sadece gerçeğin peşinde olan bir 'gazeteci ve aktivist' midir? Söz konusu çalışmanın üçüncü ve son bölümünde bu sorulara yanıt aranmış ve bu tartışmaların ışığında WikiLeaks'in temsil ettiği yeni medya düzeninde gazeteciliğin kazandığı yeni boyut irdelenmiştir.

Günümüzde iletişim teknolojilerinin vardığı nokta artık, gazetecilere önemli teknik olanaklar sunarken ortaya çıkan çeşitli uygulamalar sayesinde sansür, baskı ya da diğer muhtemel tehlikeleri atlatarak bilgiyi kamuoyuna sunmak mümkün hale gelmiştir. WikiLeaks’ın yayınları sonrasında sık sık yapılan “Artık hiçbir şey gizli kalmayacak” değerlendirmelerinin nedeni budur. Geleneksel gazetecilik uygulamalarının tekelleşme, baskı, sansür, iktidar-sermaye ilişkileri bağlamında sıkıştığı bir ortamda, dijital teknolojilerin olanakları sayesinde ortaya çıkan, hükümetleri, ekonomik ve politik iktidar yapılarını, büyük şirketleri şeffaflaşmaya zorlayan sızıntı gazeteciliği, yeni bir gazetecilik fırsatı olarak değerlendirilmelidir.



BİRİNCİ BÖLÜM

BASIN HAREKETİNİN GELİŞİM SÜRECİ

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan iletişim; yazının, kağıdın, matbaanın ve son olarak da internetin keşfiyle birlikte çok önemli dönüm noktalarından geçerek dönüşüme uğramış ve hayatımıza kitle iletişimi kavramını kazandırmıştır. İletişim iki kişi arasında gerçekleşirken kitle iletişimi dediğimizde ise büyük topluluklardan bahsedilmektedir. Gutenberg tarafından geliştirilen baskı makinesinin ardından, özellikle 19. yüzyıldaki Sanayi Devrimi ve sonrasındaki icatlar, iletişim araçlarındaki gelişmelere büyük bir ivme kazandırmış kitle iletişim araçlarının hızla çeşitlenmesine yol açmıştır.

20. yüzyılda hayatımıza giren bilgisayar ve internet ise gelişmeleri baş döndürücü bir hıza ulaştırmış, ünlü iletişim uzmanı Marshall McLuhan'ın bahsettiği 'Küresel Köy' kavramını, belki de kendi öngörüsünün bile ötesine taşımıştır. İçinde bulunduğumuz Elektronik Çağ'da yeni gelişen teknolojiler bilgiyi en önemli değer haline getirmiş, 21. yüzyıl dünyasına 'Bilgi Çağı', 'Bilgi Toplumu' gibi kavramlar kazandırmıştır. 'Dijital Çağ' ya da 'Enformasyon Çağı' olarak da tanımlanan çağımızda elektronik medyalar aracılığıyla devletler arasındaki sınırlar ortadan kalkmış, bilgi özgürleşmiştir.

Tüm bu gelişmelerin ortasında bulunan, hem kitle iletişim araçlarıyla hem de bilgiyle iç içe bir meslek olan gazetecilik de tüm bunlardan çok fazla etkilenecek dönüşüme uğramıştır. Yeni Medya Düzeni olarak da adlandırılan bu dönem, geleneksel gazetecilik anlayışında bir takım farklılıklara ve yeniliklere neden olmuştur. Bu hızlı dönüşüm bilgiyi, teknolojik gelişmeler sayesinde herkes için her an ulaşılabilir hale getirmiş, bu da gazetecilik mesleğinin alanını daraltmıştır.

Sosyal Medya, özellikle de Twitter'in hayatımıza girmesinin ardından 'artık herkes muhabir' söylemi sıklıkla tekrar edilir olmuş ve isteyen herkes kamusal alanda söz

söyleme hakkına erişmiştir. Bu durum mesleğe Yurttaş Gazeteciliği, İnternet Gazeteciliği, Sızıntı Gazeteciliği gibi kavramlar kazandırmıştır. Bu kavramların hayatımıza girmesinin nedeni gazeteciliğin eski dönemlerinde zorlukla elde edilen bilginin, internetin sansürlenemez, engellenemez, her an ulaşılabilir ve interaktif yapısı gereği özgürleşmiş olmasıdır. Özellikle Sızıntı Gazeteciliği kavramı, WikiLeaks özelinde sistematik hale getirildiği ve böylelikle hayat bulduğu için özel bir ilgiyi hak etmektedir. Bilgi artık kimsenin tekeline değildir. WikiLeaks'ın uyguladığı gazetecilik tarzı da bunun en güzel ispatıdır. Gazetecilik mesleğinin uzun zamandır tartışılan ve çeşitli nedenlerle suistimal edilen dördüncü kuvvet olma misyonu, artık kendisine farklı bir mecra bulmuştur.

1.1. Gazeteciliğin Gelişim Süreci

İnsanın toplumsal bir varlık olmasından dolayı iletişim, insanoğlunun varlığını sürdürme şeklinin bir ürünü olmuştur. İletişim sözcüğü en basit ve eski haliyle, iki insan arasında işaret ya da söz ile kurulan ilişkiyi anlatırken, günümüzde teknolojik yeniliklerin geldiği noktada artık çok çeşitli medya araçları aracılığıyla dünyanın her yerinden insanların aynı anda milyonlarca bilgiyi paylaşmasını, kendine ait içerikleri oluşturmasını ifade etmektedir. Önce yazının keşfi, ardından matbaanın bulunması ve elektrik-elektronik icatlar, son olarak da bilgisayar ve internetin günlük hayatın her alanına girmesi, kitle iletişiminde büyük kolaylıklar sunmuş, çoğalan, çeşitlenen, yaygınlaşan, hızlanan ve ucuzlayan kitle iletişim teknolojileri dünyayı küresel bir köy haline getirmiştir.

İnsanoğlunun bilgi edinme gereksiniminden doğan gazete, 13. yüzyılda ticari gerekçelerle ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda pek çok değişikliklerle birlikte doruk noktasına ulaşmıştır. Gazetenin ortaya çıkmasında siyasi nedenler de etkili olmuş; örneğin Osmanlı'da hükümetin icraatlarını duyurma amacı ilk Türkçe gazetelerin ortaya çıkmasına neden olmuş (Girgin, 2008: 148), 17. Yüzyılda Avrupa ülkeleri arasında yaşanan Otuz Yıl Savaşları'na halkın ilgi göstermesi gazete endüstrisinin gelişimini hızlandırmıştır (Crowley ve Heyer, 2014: 176). Yine devlet adamlarının

savaşlar hakkında bilgi almak istemeleri ile kendileri hakkındaki gelişmeleri halka duyurmak istemelerinin gazetenin gelişimindeki etkisi önemlidir. Matbaanın icadıyla basılı hale gelen gazete, 1800’lü yıllarda yaygınlaşarak okur sayısını artırmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda, özellikle de Sanayi Devrimi sonrasında gerçekleşen icatlar, kitle iletişimde neden oldukları önemli değişimlerle gazetecilik mesleğini profesyonelleştirirken, 20. yüzyılda hayatımıza giren bilgisayar ve internet, mesleği dönüşüme uğratmıştır.

Gazetenin ilk doğuşu ile bugün gelinen nokta arasında, kitle iletişim araçlarının gelişimi doğrultusunda büyük bir uçurum vardır. Öyle ki son yıllarda giderek yükselen bir sesle gazetelerin ve gazetecilik mesleğinin sonunun geldiği ifade edilmektedir. İnsanoğlu var olduğu müddetçe haber ya da bilgi edinme gereksinimi de var olmaya devam edeceğinden, gazeteciliğin, en basit tanımı da haber ya da bilgi vermek olduğundan, mesleğin sonunun geldiği söylenemez. Ancak gazeteciliğin yöntem, olanak ve mecrasının büyük değişimlere uğradığını tespit etmek ve bu minvalde yeniden değerlendirmek gerekmektedir.

Gazetelerin sonunun geldiği iddiası, iletişim teknolojilerinin vardığı noktada, insanların bilgisayarlardan, cep telefonlarından ya da internete bağlanabilecekleri her yerden haberlere ulaşma olanağından doğmaktadır. İnternetin gazete tirajlarını etkilediği, ayrıca radyo ve televizyon gibi, haber anlayışını da değiştirdiği bir gerçektir. Kendi ‘blog’undan mesleğini icra eden gazetecilerin sayısının her geçen gün arttığı da düşünülürse, insanların gazete olarak haber okuma alışkanlıklarını daha ne kadar devam ettirecekleri, hemen her ortamda çok sık tartışılan konulardan biridir.

Gazetecilik mesleğinin sonunun geldiği yönündeki iddialar ise, Web 2.0 teknolojisinin hayatımıza girmesinin ardından daha fazla dile getirilir olmuştur. Sadece bilgi alan, okuyan konumunda bulunan internet kullanıcısı, bu teknolojiyle birlikte içerik oluşturan konumuna gelmiş, bu da ‘artık herkes muhabir’ söylemlerine neden olmuştur. Ancak bu doğru bir söylem değildir. Çünkü muhabirlik gazetecilik mesleğinin eğitim ve sorumluluk gerektiren, önemli dallarından biridir. Herhangi bir haberi gazetecilik süzgecinden geçirmeden, doğrulatmadan, adı geçen kişi ya da

kurumları tehlikeye atma riskiyle sosyal ağlardan ya da diğer paylaşım platformlarından, kamuya sunmak, telafi edilmesi güç problemlere ya da tehlikeli sonuçlara yol açabilir. Bu noktada ‘artık herkes muhabir’den ziyade ‘artık herkes muhbir’ söylemi daha gerçekçidir. Gazetecilik eğitimi, bu iki kelime arasındaki tek harflik farktan çok daha kapsamlı bir süreci ifade etmektedir. Öte yandan internetin sunduğu olanaklarla artık herkesin muhbir olma imkanına erişmesi, gazeteciler açısından haber kaynaklarının artması anlamına gelmektedir. Bu da aslında avantajlardan bir tanesidir.

Gazeteciliğin sonunun geldiği yönündeki iddiaların bir diğer çıkış noktası da, mesleğin etik kısmıyla, özellikle de dördüncü kuvvet olma misyonuyla ilişkilidir. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan kamuoyunun güçlü olması için, gazeteciler yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak işlevini yerine getirmelidir. Adaletli ve dengeli bir devlet yönetimi, demokrasi için bu şarttır. Ancak; etik konusunda belki de en fazla tartışılan mesleklerden biri olan gazetecilik, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı ele alındığı gibi, türlü sebeplerden dolayı kamu adına denetleme görevini yerine getirememektedir. Bunun en başta gelen nedenlerinden biri, egemen güçlerin gazetecileri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak, kendi denetim ve propaganda araçları haline getirmek eğiliminde olmalarıdır. Buna rağmen, iktidar odaklarının gizlediği gerçekleri ortaya çıkaran, tüm tehlikeleri göze alarak, işsiz bırakılma, darp edilme, hatta öldürülme riskiyle karşı karşıya kalarak mesleğini yapan araştırmacı gazeteci örnekleri de mevcuttur. Ancak artık bu örneklerle rastlamak giderek zorlaşmaktadır.

Bu noktada bilişim teknolojilerinin sunduğu imkanlar, gazetecilik mesleği açısından önemli bir alan oluşturmaktadır. İnternetin uçsuz bucaksız, sınırsız, engellenemez ve sansürlenemez doğası, bazı odakların ya da egemen güçlerin gizli kalmasını istedikleri bilgileri ortaya çıkarmayı ve halka ulaştırmayı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle çalışmanın konusu olan sızıntı gazeteciliğini ve ilk sistematik örneği olan WikiLeaks’i doğru tanımlamak ve doğru anlamak gazetecilik için yeni bir çıkış noktası sunması anlamında değerlidir.

1.1.1. Gazetenin Doğuşu

İletişim kurma ihtiyacı ve bilgiye ulaşma hevesi insanoğlunu var olduğu andan itibaren çeşitli iletişim yolları aramaya ve bulmaya itmiştir. Mağara döneminde duvarlara kazdıkları şekillerle iletişim kuran insanoğlu, daha sonra resimli anlatıma başvurmuş ve nihayet hiyeroglif adı verilen yazı türünü keşfetmiştir. M.Ö. 4. yüzyılda yazının bulunması insanlık tarihi için en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Bu keşifle birlikte yazılı hale gelen iletişim, gazetenin de en eski örneklerini vermesine yol açmıştır.

Bazı tarihçiler ilk gazetenin tarihini çok daha eskilere vardırarak, M.Ö. 4000 yılında Çin’de görüldüğünü, Babillerde olayları günü gününe kaydeden Vakanüvislerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Mısır’da gazete benzeri papirüslerde olaylara ilişkin bilgiler verildiği saptanırken, ünlü tarihçi Herodot, Mısır firavunlarından söz eden mizah gazetelerinin varlığını ifade etmektedir. Bunların yanı sıra Yunanlıların tarihi olayları yazdıkları Ori ve günü gününe tuttıkları belgeler, Roma’da yüzyıllar boyunca ruhani liderlerin hazırladıkları yıllıklar ilk haber kaynakları olarak sayılmaktadır. Eski Yunan sitelerinde Agora adı verilen meydanlarda, halka sözlü olarak bilgi veren görevlilerin bu çabaları, yani haberlerin sözlü olarak iletilmesi, ilk gazetecilik çabaları olarak görülmektedir. Roma’da Acta Senatus adı verilen Senato Kararları, Acta Publica adı verilen ve bugünkü resmi gazetenin ilk şekli olan tek sayfalık bültenler ve Acta Diurna adı verilen çeşitli bilgiler içeren duvar gazeteleri göz önüne alındığında, Romalıların da haberciliğe çok önemli katkılarının olduğunu belirtmek yerindedir (Bülbül, 2000:2-3).

İnsanların iletişim kurmaya başladığı tarihten bu yana yazılı hale getirilmiş, bilgi içeren tüm belgeler gazetenin ilk örnekleri olarak ortaya konulsa da, Avrupa’da 13. yüzyıldan itibaren Venedik bölgesinde görülen haber kağıtları, Batı’da basının başlangıcı ve gazetenin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Avrupa’da meydana gelen gelişmelerden haberdar olma gereksiniminden doğan el yazması haber kağıtları, tüccarlar için ticari bilgi, siyasetçiler ve devlet adamları için stratejik bilgi, kilise

mensupları ve halk için de ilgi duydukları konularla ilgili önemli bilgi anlamına gelmektedir. O dönem önemli bir ticaret ve kültür merkezi olan Venedik'ten yabancı ülkelerdeki elçilere elle yazılan mektuplardan doğan bu haber kağıtları, tarihteki ilk gazetecilik örnekleri olarak kabul edilmektedir.

Gazetenin öncüleri olan ilk haber mektuplarının tam tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; ülkeler arası ticaret yapanlar, savaşlar hakkında bilgi almak isteyen devlet adamları, din ve sanat hareketlerini izleyen kilise görevlileriyle, aydınlar, bu haber mektuplarının doğmasında etkili olmuştur. İnsanoğlunun en önemli kitle iletişim aracının kökenini oluşturan haber mektuplarının 13. yüzyılda önemli bir ticaret ve kültür merkezi olan Venedik'te doğduğu, Müslüman ve Hristiyan ordularının çarpıştığı İspanya'da rağbet gördüğü bilinmektedir. Ancak el yazması haber mektupları en çok Almanya ve İtalya'da önem kazanmıştır. İtalya'da, özellikle Venedik'te Avvisi adı verilen haber mektuplarının alınıp satılması bir ticaret konusu haline gelmiştir. Avvisi'ler Gazzetta denen bakırdan, en küçük Venedik parası karşılığında satıldığından, sonraları haber toplayan ve bu haberleri yayan basın ürünlerine 'Gazete' denmiştir.

Avrupa'da yayımlanmaya başlayan gazetenin ortaya çıkışında, kıta ülkelerinde din kaynaklı savaşlar hakkında bilgi edinme isteği, kentleşmenin ve ticaretin gelişmesiyle birlikte artan iletişim ihtiyacı gibi faktörler önemli rol oynamıştır. Önce 1300'lerde görülmeye başlayan el yazması haber kağıtları, ardından haber mektupları, derken matbaanın icadıyla birlikte basılı haber kitapları gazetelerin öncüleri olarak kabul edilmektedir. 16. yüzyılın ikinci yarısı gazete ve dergi gibi süreli yayınların ortaya çıkmaya başladığı dönem olmakla birlikte, gerçek anlamda süreli basının doğuşu 17. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir.

İlk süreli yayın bazı kaynaklarda 1605 yılında Hollanda'da yayın hayatına başlayan Nieuwe Tydinghen, bazı kaynaklarda ise 1609'da Augusburg'da çıkan Avis Relation Oder Zeitung olarak kabul edilmekte ve aynı yıl Strasburg'da Relation adında bir gazetenin yayımlanmaya başladığı bilinmektedir (Tokgöz, 2003: 58-59). Daha sonra Avrupa'nın çeşitli kentlerinde (Londra, Paris, Floransa, Roma, Madrid) süreli

yayınlar çoğalırken, o dönem Otuz Yıl Savaşları'na (1618-1648 yılları arasında Avrupa'da yaşanan Protestan-Katolik çatışması, mezhep savaşları olarak da bilinir) halkın ilgisinin artması da amatör gazete endüstrisinin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır. İnsanlar bu gazetelerden, gidemedikleri ve göremedikleri kadar uzak bölgelerdeki olaylar hakkında bilgi sahibi olabilmişlerdir. Bu nedenle gazetenin bu eski biçimlerinin çoğu dış haberlerle ilgilidir. İnsanlar dünyanın uzak bölgelerindeki gelişmeleri, kahvehaneler ya da meyhaneler gibi kamusal mekanlarda, bu gazetelerin başkaları tarafından yüksek sesle okunmasıyla öğrenmişlerdir. (Crowley ve Heyer, 2014: 176). Kısa bir süre sonrasında da gazeteler yerel olaylara daha fazla dikkat etmeye başlamışlardır. 17. yüzyıl basının gelişmesi ve yaygınlaşması açısından önemli bir dönemdir. Bu yüzyılda dergi niteliğindeki ilk eserlerin de ortaya çıktığı bilinmektedir.

1700'lerin başında gazeteler artık bugünkü biçimlerini almışlar ve 18. yüzyıla girildiğinde sosyal düzende yaşanan köklü değişimlerin etkisiyle farklı bir gelişme yoluna girilmiş, dünyada gazete çıkan ülke sayısında hızlı bir artış görülmüştür. Haftalık gazetelerin bütün Avrupa ve Amerika'da yayılmasının ardından artık gazetecilik başlı başına bir meslek haline gelmiştir. Bu yüzyıldan itibaren dünyada yaşanan gelişmeler ve ardı ardına gerçekleşen icatlar, kitle iletişim araçlarının gelişimine büyük bir ivme kazandırmıştır.

18. yüzyıl gazetenin ve gazeteciliğin kuramsal gelişimi açısından önemli bir dönem olmuştur. 1775-1783 yılları arasında gerçekleşen Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve yayımlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1789'daki Fransız Devrimi ve kabul edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, gazetecilik mesleğine basın özgürlüğü kavramını kazandırmıştır. Bu iki önemli olay, gazeteciliğin bel kemiğini oluşturan düşünce özgürlüğü fikrini yazılı hale getirmesi açısından, meslek adına büyük katkı sağlamıştır. Yine bu dönemde gazetelerde siyasi haberler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

19. yüzyılda gazeteler ve gazetecilik en parlak devrini yaşamıştır. Hem mesleğin gelişimi hem de gazetenin kurumsallaşması açısından pek çok önemli gelişme

yaşanmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi ve buna bağlı olarak gelişen teknoloji, gazetelerin daha fazla insana ulaşmasını sağlamış, gazetelerin toplumsal yaşamdaki rolü görünür hale gelmiştir.

1800'lerde; gelişmiş toplumların yaygınlaşması, okuma yazma bilenlerin sayısının artması, yüksek baskı ve düşük fiyat olanağı sunan tipografi endüstrisinin gelişmesi gibi nedenlerle, günlük gazete artık yüksek tabakanın olmaktan çıkmış ve herkesin gazetesi olmuştur (Baldini, 2000: 83).

19. yüzyıldaki kentleşme, makineleşme ve sanayideki gelişmeler, gazetenin kitle gazetesi olma yoluna girmesini ve kurum olarak toplumsal yerini almasını sağlamıştır. Haberde çeşitlilik, toplumun her kesimine hitap etme, insanın ilgisini çekme eğilimi benimsenirken, haber takibi açısından da farklı yollara yönelinmiştir. Günümüzde sık sık tartışmalara konu olan ve haberde en önemli eleştiri konusu haline gelen magazinleşme olgusu da, kitle gazetesiyle birlikte gündeme gelmiştir. 17. yüzyılın başından itibaren tarihteki yerini almaya başlayan gazeteler, matbaanın icadıyla birlikte hız kazanan teknolojik gelişmelerin etkisiyle daha ucuza mal edilmeye başlanmış, seçkinlerin gazetesi olmaktan çıkarak geniş kitlelerin gazetesi haline gelmiştir. Bu noktada ise 'insanın ilgisini çekme' anlayışı gündeme gelmiş, daha fazla sayıda insanın gazete alması ve okuması teşvik edilmiştir.

Kitleye yönelik gazetecilik anlayışı, gazetelerin bir kısmının magazinleşmesine, diğer bir kısmının da haber ve fikir gazetesi olma özelliği kazanmasına yol açmıştır. Giderek yaşamın her alanına hitap eden gazeteler haber verme işlevinin yanı sıra, reklam, eğitme, ikna etme ve eğlendirme işlevlerini de kazanmıştır (Tokgöz, 2003: 67-68).

Özellikle 19. yüzyıldan itibaren toplum içinde görünür hale gelen ve etkili olmaya başlayan gazetecilik, Sanayi Devrimi'ne paralel gelişen enformasyon devrimiyle birlikte meslek haline gelmiş, gazeteler de kurumsallaşmıştır. 19. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyılda gazeteciliğe hakim olan kitle gazetesi kavramı, halka yönelik

gazetecilik anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte mesleğe, insanların ilgisini çekmek amacıyla ilginçlik, sansasyon, tiraj gibi kavramlar kazandırmıştır.

1800'lü yıllarda geniş kitlelere yönelen gazete tüketim malları arasında yer almaya başlamış ve dört silindirli baskı makinesiyle daha fazla sayıda basılarak yüksek tirajlara ulaşmıştır. İlançılık basının mali kaynağı haline gelirken, 1836'da Paris'te çıkan 59 gazetenin toplam tirajı 42 milyona, Londra'daki 42 gazetenin tirajı 39 milyona, Prusya'da basılan gazetelerin tirajı ise 15 milyona ulaşmıştır. Yine aynı dönemde siyasi içerikli yayınlar, sanat alanında ve mesleki konularda yayım yapan gazete ve dergiler de tüm dünyada yaygınlaşmıştır (Koloğlu, 2006: 18).

Bu dönemde yüksek tiraj hedefini benimseyen, halkın ilgisini çekme anlayışını ve insan ile ilgili her tür haberi merkeze koyan gazetecilik yükselişe geçmiştir. 'Sarı gazetecilik' olarak tanımlanan, skandal, suç, sansasyon haberleri, halkın ilgisini çekebilecek tarzda, örneğin ünlüler ile ilgili haberlerin ağırlık kazandığı popüler gazetecilik tarzını benimseyen ilk isimler James Gordon Bennett, Joseph Pulitzer ve William Randolph Hearst olmuştur. Bugünkü gazetecilik anlayışının temelini atan bu isimler, her kesimden insanın ilgisini çeken, eğlendiren, sansasyon yaratan ve çok satan gazeteleri oluştururken yeni çıkan tekniklerden de yararlanmış, haberleri resimli olarak yayımlamaya başlamışlardır. Bennett, Pulitzer ve Hearst bu tarz gazeteciliği öyle ileri noktalara vardırımlşlardır ki, kimi zaman kendi özel hayatlarını haber konusu haline getirmekten, kimi zaman halka yanıltıcı bilgi vermekten, kimi zaman da savaş yanlısı yayımcılık yapmaktan kaçınmamışlardır.

1800'lü yıllar aynı zamanda, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve çeşitlenmesi açısından gazeteciliğe yeni olanakların sunulduğu bir dönem olmuştur. Telgraf, telsiz, telefon, radyo ve son olarak da televizyonun icadı, o güne kadar yazılı olarak devam eden basın için farklı imkanlar ve mecralar anlamına gelmiştir. Gazetelere fotoğrafla birlikte görsellik unsuru da eklenmiş, kitle gazeteciliği kavramı doğrultusunda insanların ilgisini çekme anlayışı ön plana geçmiştir.

1.1.2. Matbaanın İcadı ve Gazeteciliğe Etkileri

Kavram olarak 19. yüzyıldan itibaren geliştirilen iletişim olgusu aslında insanoğlu kadar eski bir tarihe sahiptir. Oskay iletişimi ‘insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü olarak tanımlamıştır (2001: 1). En basit tanımıyla ‘bireyler arasındaki ileti alışverişi’ni ifade eden bu olgu, ilk insanların sözsüz jestleriyle başlamış, söz, yazı, telgraf, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar, internet gibi araçlarla giderek baş döndürücü bir hıza ulaşmıştır. Latince ‘müşterek, ortak’ anlamına gelen ‘communis’ kelimesinden türetilen İngilizce ‘communication’ (iletişim) sözcüğü, günümüz kitle iletişim araçlarının ulaştığı noktada insanların, hayatlarına, kendilerine dair her şeyi ortak bir alanda paylaşmalarını ifade etmektedir.

İnsanoğlunun bilgi edinme gereksinimi ve iletişim kurma talebi, yaşam biçimlerinin gelişimine paralel olarak artmış, iletişim araçlarının icadına, gelişmesine ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Çok eski devirlerden itibaren yazı, kâğıt ve matbaa alanında yaşanan ilerlemeler, 1400’lü yılların ortalarında Johannes Gutenberg’in geliştirdiği baskı makinesiyle dönüm noktasına varmıştır. Temelini yüzlerce yıl önce Çin’de kullanılan, sırasıyla taş kalıplar, tahta kalıplar ile topraktan yapılan hurufat baskının oluşturduğu, insanlık tarihinin en önemli keşiflerinden biri olan matbaa, yazılı eserlerden basılı eserlere geçilmesini sağlamış, bu tarihten itibaren çok hızlı bir gelişim gösteren basımcılık sayesinde bilgi toplumun her kesimine ulaşmaya başlamıştır.

Gutenberg’in yetiştirdiği ustaların Avrupa’nın diğer ülkelerinde icra ettiği basımcılık sayesinde, kısa sürede ve daha ucuza çoğaltılabilen fikir ve düşüncelerin, kalıcı hale gelmesi, saklanabilmesi ve yayılması mümkün olmuştur. Matbaa okuryazarlığın artmasında da çok önemli bir rol oynamıştır (Tokgöz, 2008: 36-37). 15. yüzyılın ortalarında iletişimin canlanmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan matbaanın insanlık tarihine yaptığı katkı oldukça önemlidir. 16. yüzyılda Martin Luther öncülüğünde yaşanan reform hareketlerine etkisi, pek çok farklı etkenle birlikte büyük olmuştur. Basılan ve duvarlara, meydanlara, kilise kapılarına asılan broşürler, afişler, bildiriler

halkın bilgilenmesini sađlarken, Luther'in dűşűncelerinin de daha kısa sűrede, daha fazla sayıda insana ulařmasını sađlamıřtır.

Halk arasındaki okuryazarlıđın artmasıyla birlikte matbaa aracılıđıyla çođaltılan reformist fikirler kırsal bűlgelere kadar yayılma olanađı bulmuřtur. Yazıdan baskıya dođru gerçekleřen bu kűklű deđiřim bilginin yayılması aadından devrim yaratırken, hűkűmet kararları, resmi bildiriler, askeri műdahaleler, dođa olayları gibi konular hakkında birçok afiř, ilan ve basılı kitapçık ortaya çıkmıřtır. Bu basılı kađıtlar ve kitapçıklar insanlar iain deđerli bilgi kaynađı olarak, binlerce basılarak seyyar satıcılar tarafından sokaklarda satılmıřtır. "Geliřim űylesine hızlı ve kűklű oldu ki, űnlű Fransız yazarı Rabelais 1530'da řűyle diyordu: Artık okumayan kalmadı. Hırsızlar, cellatlar, meyhaneciler, seyisler ve halkın ařađı tabakası bile eskinin doktor ve alimlerinden daha bilgili. Kadınlar ve çocuklar bile okuyor" (Kolođlu, 2006: 16). McLuhan'ın "Avrupa, Gutenberg'le birlikte, deđiřimin kendisinin, toplumsal yařamın arketipsel kuralına dűnűřtűđű teknolojik ilerleme evresine girer" (2017: 220) cűmlesiyle űzetlediđi dűnűm noktası olarak matbaanın kullanıma girmesi ve yaygınlařmasıyla birlikte, űnce kitap ardından da gazete basımının bařlaması, Batı dűnyasındaki kűklű deđiřimlere bűyűk bir ivme kazandırmıřtır. İncil'in basılması ve çok satması basım evlerine olan ilgiyi artırırken (Tokgűz, 2008: 38), bu keřif gazetenin geliřim sűrecini de olumlu yűnde etkilemiřtir. Matbaanın icadı, gazetelerin ortaya çıkıřı ve geliřimini hızlandırarak daha çok sayıda kiřiye ulařmasını sađlamıř, iletiřime kitlesel bir űzellik kazandırmıřtır.

Basımcılıđın geliřmesinden űnce haberler, elle yazılmıř haber kađıtlarının yűksek sesle okunmasıyla paylařılmaktadır. 1300'lerde bűyűk ticari řirketlerin merkez ve řubeleri arasında, malların fiyatları, gemilerin gidiř geliřleri, Avrupa'nın en űnemli saraylarında olup bitenler hakkında haberler iaineren űzel mektuplařmalar sűz konusuyken, matbaanın icadının ardından bu űzel mektuplar basılmaya da bařlamıř ve bűylece ilk haber kitapları ortaya çıkmıřtır. "Bunların en eskisi 1513'te Londra'da çıkan Treve Encounter'dır; daha sonraları ise bugűnkű gazetelerin űncűleri olan haber bűltenleri çıkmaya bařlamıřtır. Valerio Castronovo'nun yazdıđına gűre, sırasıyla "bildiri mektupları", "seçkin űykűler", "učan sayfalar" gibi yayım biçimleri,

binbeşyüzlerin ikinci yarısı ile binaltıyüzlerin ilk otuz yılı arasında gerçek ve tam anlamıyla gazeteciliğin doğmasının öncüleri olmuşlardır” (Baldini, 2000: 82). Süreli yayınların ortaya çıkması ise ancak 17. yüzyıl başlarında mümkün olmuştur.

Amsterdam’da ortaya çıktığı tahmin edilen ve ‘koranto’ adı verilen basılı haftalık yayınlar, kendi bölgelerindeki bilgileri toplayarak büyük şehirlere gönderen posta müdürlerinin katkısıyla, farklı dillere de çevrilerek başka ülkelerde de satılmıştır. Özellikle dış haberlere yer verilen, daha çok ticaret ve savaş içerikli bu gazeteler sayesinde insanlar, farklı bölgelerde gerçekleşen olaylar hakkında bilgi sahibi olabilmıştır. 1620’de Amsterdam, Otuz Yıl Savaşları’nın da etkisiyle gelişen gazete ve haber ticaretinin merkezi haline gelirken, Avrupa’nın ticaret yolları üzerinde bulunan Köln, Frankfurt, Antwerp ve Berlin gibi kentler gazete üretiminin başlıca merkezleri olmuştur (Crowley ve Heyer, 2014: 175-176).

Matbaanın icadı, haberlerin basılması ve yayılması açısından iletişim tarihini derinden etkileyen çok önemli bir gelişme olmakla birlikte, gazetenin yaygınlaşarak iletişimin vazgeçilmez bir aracı haline gelmesine neden olmuştur. Basılı hale gelen haberlerin daha hızlı ve kolay bir şekilde ve daha çok sayıda kişiye ulaşmasını sağlayan matbaanın icadıyla birlikte gazete kurum, gazetecilik de meslek olma yoluna girmiştir. Gazetelerin ilk biçimleri, kahvehaneler gibi kamusal alanlarda yüksek sesle okunduğu için, haberlerin ulaştığı kişi sayısı satış rakamlarının üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Günümüze kıyasla o dönem oldukça düşük rakamları ifade eden tiraj kelimesinin, bir gazetecilik kavramı haline gelmesi de yine matbaanın icadıyla birlikte gerçekleşmiştir.

1.1.3. Kablolu Dönem: Telgraf ve Telefonun Gazeteciliğe Etkileri

1800’lü ve 1900’lü yıllarda endüstrileşmenin artması nedeniyle peş peşe gerçekleşen buluşlar özellikle iletişim teknolojisi alanında etkili olmuştur. Bu dönemde fotoğraf, telgraf, telefon, ses kaydı, sinema, radyo ve 20. yüzyılın başında icat edilen televizyon, iletilerin daha kalabalık insan gruplarına iletilmesini sağlayarak, çok eski

tarihlere kadar götürülebilen ‘kitle’ kavramının ağırlık kazanmasına neden olmuştur. Böylece yazı, kağıt ve matbaanın bir araya gelmesiyle serbestlik kazanan bilgi, araçların çeşitlenmesi ve çoğalmasıyla birlikte daha kalabalık kitlelere ulaşmıştır. Yaşamın diğer alanlarındaki ilerlemelerle paralellik gösteren kitle iletişim araçları tüm dünyayı birbirine bağlar hale gelmiş, bilgiyi ya da mesajı daha uzağa, daha hızlı, daha az emekle ve daha ucuza iletmeye doğru ilerlemiştir.

İngiltere’den başlayarak Avrupa, Amerika ve Japonya’ya yayılan bu devrim, küreselleşme, modernizasyon, kapitalizm gibi günümüzde kullanılan bazı kavramları kazandırmış, toplumsal yapıları değiştirerek kent kültürünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Teknolojik yeniliklerin imkan verdiği fabrikasyon üretim, verimliliği artırarak maliyeti düşürmüş, burjuva sınıfının zenginleşmesine, sermaye birikiminin oluşmasına ve işçi sınıfının doğmasına yol açmıştır (Göksal, 2003: 11-14). Göçebe yaşayan toplumların önce yerleşik hayata geçmesi, ardından da toprağı işlemeyi öğrenerek tarım devrimini gerçekleştirmesi insanlık tarihinin iki önemli dönemini ifade etmektedir. 18. yüzyıla kadar hakim olan bu yaşam şekli, buhar makinesinin bulunmasıyla son bulmuştur. Sonrasında yaşanan gelişmeler ve değişen ihtiyaçlar, birbiri ardına gerçekleşen icatların yolunu açmış, her alanda köklü değişikliklere neden olmuştur. Bilim ve teknoloji alanlarında çok hızlı değişimlerin yaşandığı 1800 ve 1900’lü yıllar, özellikle Sanayi Devrimi’nin etkisiyle kitle iletişimi ve iletişim araçlarının gelişimi açısından çok önemli bir dönemdir.

16. ve 17. yüzyıllardaki düşünsel ortam, 17. yüzyılda Aydınlanma Çağı filozoflarının bilimsel yöntemi ve rasyonel düşünme ilkelerini geliştirmeleri sonucunda gerçekleşen bilimsel buluşlar, Sanayi Devrimi’nin teknolojik gelişmelerine temel oluşturmuştur. Hızlı nüfus artışı, tarımdaki gelişmeler, yaşam düzeyinin yükselmesi ve geniş çaplı yağmalar Sanayi Devrimi’nin pek çok nedenleri arasından birkaçı olarak sayılabilir. Teknolojik gelişmelerle başlayan, sosyo-ekonomik ve kültürel alanlardaki yansımalarıyla insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Sanayi Devrimi, iletişim tarihi açısından da çok önemlidir.

Bu dönemde iletişim alanında gerçekleşen icatlar; Fotoğraf (1829), Telgraf (1837), Telefon (1876), İlk Ses Kaydı (1877), Sinema (1895), Radyo (1895) ve 20. yüzyılın başında icat edilen Televizyon (1929) olarak sıralanmaktadır (Girgin, 2008: 6). İletişim araçlarının icat edilmesi, çeşitlenmesi ve yayılmasındaki en önemli etken kuşkusuz ki elektriğin keşfidir. Kablolu dünyanın başlangıcını oluşturan elektriğin ortaya çıkışı, uzak mesafeler arasındaki iletişimi hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Artık bilginin bir yerden başka bir yere taşınması ulaşım yoluyla ve haberciler ya da ulaklar aracılığıyla değil, iletim yoluyla kablolar aracılığıyla gerçekleşmeye başlamıştır. Telgraf ve telefon ise bu yeni iletişim devriminin ilk dalgasını oluşturan icatlar olmuş ve kitle iletişiminde anlamlı sonuçlara yol açmıştır.

Dünyanın çeşitli noktalarından bilgi edinilmesi ve iletilmesi kolaylaştırarak küresel çapta iletişimi mümkün hale getiren telgraf, gazete ve gazetecilik mesleğini de sunduğu olanaklar bağlamında etkilemiştir. Bu yeni iletişim aracı sayesinde örneğin Associated Press gibi haber ajansları, bir araya getirdiği haberleri bir noktadan başka bir noktaya iletebilmiştir (Crowley ve Heyer, 2014: 183). Telgraf, 18. yüzyıl başında 48 gün süren İngiltere ile Amerika arasındaki haber ulaştırma zamanını dakikalara indirmiş, haberin, haber ajansının ve gazetenin bugünkü halini şekillendirmiştir (Rantanen, 1997; Akt. Başaran, 2000: 56).

18. yüzyılın sonunda bulunan optik telgraf, elektriğin keşfinin ardından 1830'lu yıllardan itibaren kullanılmaya başlayan elektrikli telgraf, iletişimde coğrafi sınır ve zamandan bağımsızlaşmayı mümkün kılarken, geçtiği noktaları kablolarla birleştirerek, günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla birlikte sıkça kullanılan ağ toplumu kavramının temelini atmıştır. Mors alfabesi konusunda eğitilmiş operatörler ve iletim istasyonları gerektirmesi nedeniyle sınırlı kalan telgrafın başta ABD olmak üzere tüm dünyada hızla yayılmasının ardından, başlangıçta telgrafi geliştirmeye çalışan Alexander Graham Bell tarafından 1876'da icat edilen telefon ise, iletişimi daha hızlı ve iki yönlü hale getirmiştir. Telefon; çoğunlukla yazılı belgelerin iletimine yarayan telgrafi, sesli iletme olanak tanınması, evlere kadar yayılması ve karşılıklı iletişime olanak tanınması gibi özellikleriyle aşmıştır. İletişime eşzamanlılık

kazandıran telefon, maliyetinin düşmesiyle birlikte 20. yüzyılın başında hızla yaygınlaşarak iletişimin vazgeçilmez bir aracı haline gelmiştir.

Telefon icadından bir süre sonra müzik ya da haber yayını gibi kamusal yayınlar aracılığıyla gazeteciliğin de araçları arasına katılmıştır. 1879'da Birleşik Devletler'de telefon hatlarından yayınlanan vaazlar, 1880'de Zürih'teki bir konserin telefon hatları üzerinden dinlenmesi, 1896'da Birleşik Devletler'de başkanlık seçimi sonuçlarının telefonlardan bildirilmesi bu konuda verilebilecek bazı örneklerdir (Crowley ve Heyer, 2014: 309-310).

19. yüzyılda sanayi, ulaşım ve iletişim alanlarında gerçekleşen buluşlar gazeteyi seçkinlerin olmaktan çıkarmış, her kesime yönelik kitle gazetesi haline getirmiştir. Bunda, dizgi ve baskı tekniklerinde yaşanan gelişmeler ile kağıdın daha ucuza mal edilmesi önemli rol oynarken, gazetenin hem sayfa düzeni değişmiş hem de dağıtım imkanları genişlemiştir. Her konudaki enformasyonun daha uzak bölgelere, daha hızlı ulaşmasını sağlayan telgraf ve telefon, haberlerin de toplanmasını ve ulaştırılmasını kolaylaştırarak haber ajanslarının kurulmasına imkan vermiş, gazetecilikte günümüzde de kullanılan haber yazma teknikleri benimsenmeye başlamıştır (Tokgöz, 2008: 40-41).

19. yüzyılda icat edilen telgraf ve telefon, daha hızlı ve kolay bir şekilde daha uzağa bilgi iletilmesini sağlayarak iletişimin olanaklarını genişletmiş, farklı yollarla haber toplanmasını ve sunulmasını mümkün kılmıştır. İletişim kavramını ulaşımdan ayıran telgraf, coğrafi engelleri ortadan kaldırarak gazete ve gazetecilik uygulamalarının gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan telefon ise telgrafın sunduğu imkanları da aşmış, iki yönlü iletişimi mümkün kılarak iletişim dünyasına hız kazandırmıştır. Elektrik üzerine kurulu, söz değiş tokuşunu eş zamanlı olarak mümkün kılan bu iletişim aracı, gazetecilik için de yeni olanaklar anlamına gelmiştir.

Tarihi 1820'lerde Joseph Niepce ile başlayan fotoğraf da bir kitle iletişim aracı olarak kısa zamanda yerini almış farklı alanları etkilemiştir. Fotoğrafın enformasyon

özelliği onu zamanla gazetecilik açısından değerli bir unsur haline getirmiş, haberlere görsellik kazandırması yoluyla haberin bir ögesi olmasını sağlamıştır. Fotoğrafların gazetelerde yerini alması 1890'lı yıllardan sonra gerçekleşirken (Crowley ve Heyer, 2014: 241), bu gelişme fotoğraf haberciliğinin de doğmasına neden olmuştur.

Matbaanın icadı gazetenin gelişimine en büyük katkıyı sunarken 19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin etkisiyle yaşanan gelişmeler, gazeteyi toplumsal ve teknolojik bir kurum haline getirmiştir. Bu yüzyıldaki gelişmeleri tahta baskı makinesinden buharlı baskı makinesine geçiş, elle dizgi yerine makineyle dizgi, telgraf, telefon, daktilo, fotoğraf, klişe olarak sıralayan Tokgöz, tüm bu yeniliklerin gazete ve gazeteciliğe sunduğu katkılara dikkat çekmektedir (2003: 69). Gazetenin bir kurum, gazeteciliğin de bir meslek halini aldığı bu yüzyıldan sonra da hızlanarak devam eden teknolojik yenilikler, bir yandan mesleğe farklı imkanlar getirirken, diğer yandan yazılı basındaki haber ve habercilik anlayışında da değişimlere neden olmuştur. 20. yüzyılda hızla günlük hayatın parçası haline gelen, radyo, televizyon, bilgisayar ve internet gibi kitle iletişim araçları, gazetecilik uygulamalarını giderek daha derinden etkilemiştir.

1.1.4. Kitle İletişim Aracı Olarak Radyo ve Televizyon

Kitle iletişiminde devrim niteliğinde fark yaratan radyo ve televizyonun icadını irdelemeden önce, görüntü teknolojilerinin gelişimi anlamında, fotoğraf ve sinemanın doğuşuna kısaca değinmek gerekmektedir. 1820'lerde başlayan fotoğrafçılık kitle iletişim aracı olarak geniş çapta dolaşıma katılmış, insanlara, mekanlara ve şeylere karşı yeni bir farkındalık biçimi kazandırmış, enformasyon özelliği sayesinde farklı disiplinlere de katkı sağlamıştır. Gazetecilik de bu disiplinlerin başında gelmektedir ve fotoğraf haberin tamamlayıcı bir unsuru olarak gazeteye görsellik kazandırmıştır. Aynı zamanda kitlesel bir iletişim aracı ve sanat dalı da olan fotoğraftan bir süre sonra geliştirilen fonograf ise ilk kez ses kaydını mümkün hale getirmiştir. Tüm bu teknolojik gelişmelerin ardından, 19. yüzyıl sonlarında görüntü ve ses tekniklerinin

bir araya getirilmesiyle önce sessiz ardından da sesli sinema filmleri, kitlelerin beğenisine sunulmuştur.

Telgraf ve telefonun kablolarla hızlandırdığı iletişime kablosuz teknoloji olanağını getiren telsiz, 19. yüzyılın sonlarında icat edilmiş ve Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda ise yaygınlaşmıştır. Telsizin öneminin özellikle, 1912 yılında Titanic'in batması sırasında ortaya çıktığı, bu olayı dünyaya duyurması sayesinde uluslararası bir iletişim aracı olarak işlevselliğini kanıtladığı bilinmektedir. Sesli iletimi mümkün kılan kablosuz teknolojinin geliştirilmesi radyonun icadına ve 19. yüzyıl sonlarından itibaren çeşitli deneme yayınlarına yol açmıştır.

Telsizin haberleşmeye katkısı sonrasında yapılan çalışmalar radyonun geliştirilmesiyle sonuçlanmıştır. 1917 yılında ABD'de başlatılan deneme amaçlı eğitim yayınları, 1921 yılında normal radyo yayını haline getirilmiştir (Oskay, 1971: 13). Tam da bu sırada patlak veren Birinci Dünya Savaşı radyonun gelişimini kesintiye uğratmış, ancak savaşın ardından pek çok radyo istasyonu yayın yapmaya başlamış ve radyo gerçek bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Yayınlarıyla birlikte daha fazla sayıda insana aynı anda ulaşmayı sağlayan radyo, kitle toplumuna geçişi hızlandırmıştır.

Telgraf, telsiz, telefon ve radyo gibi elektronik teknolojiler, insanların uzakta olup bitenleri gerçekleştikleri anda öğrenmelerine olanak sağlamış, özellikle de savaş ortamındaki işlevleriyle iletişimin bilimsel bir disiplin haline gelmesine katkı sağlamışlardır. 1930'lar ve 1940'lar boyunca oldukça etkili bir kitle iletişim aracı olan radyo, kitlelere zengin bir işitsel enformasyon ve eğlence kültürü sunmuştur. Telgraf, telsiz ve telefona kıyasla aynı anda çok daha kalabalık kitlelere ulaşan radyo, bu avantajıyla propaganda aracı olarak da kullanılmıştır. Radyodan Hitler'in konuşmalarının yayınlanması, ya da ABD'deki başkanlık seçimleri döneminde politik bir araç olarak kullanılması 'medium'ların kitleler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Marshall McLuhan ‘Radyoyu Anlamak’ adlı makalesinde radyonun işitsel gücünün ilkel duyguları etkileyerek neredeyse bir kabile etkisi taşıdığına şu sözlerle dikkat çekmiştir: “Radyo, çoğu insanı kişisel bir düzeyde, yazar-konuşmacı ve dinleyici arasında açığa vurulmamış bir iletişim dünyası sunarak etkiler. Bu, radyonun dolaysız yanıdır. Özel bir deneyimdir. Radyonun bilinçaltı derinlikleri kabile borularının ve antik tamtamların uğuldayan yankılarıyla dolmuştur. Ruhu ve toplumu tek bir yankı odasına çeviren gücüyle birlikte bu durum, bu aracın doğasına aittir... Gutenberg teknolojisi on altıncı yüzyılda endüstriyel üretim ve yayılımla bir ölçüde uyuşan yeni bir tür görsel, ulusal varlık üretmişti. Telgraf ve radyo ise ulusçuluğu etkisiz hale getirmiş, fakat en güçlü biçiminden arkaik kabile hayaletlerini canlandırmıştı” (Crowley ve Heyer, 2014: 351-352).

Uzak diyarlarda yaşanan olayları, müzik, haber, sanat programlarını sesli bir şekilde insanların evlerine kadar getiren bu yeni araç, çok kısa bir süre içerisinde yayılarak günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Önce telgraf, ardından da telefonun ses dalgalarını kullanarak iletişim sağlaması, radyoyla doruk noktasına ulaşmıştır. Aynı anda farklı noktalardaki büyük insan topluluklarına seslenebilen radyonun hem savaş sırasında hem de Hitler döneminde propaganda amaçlı kullanılması, iletişim araçlarına farklı bir gözle bakılmasına da neden olmuştur.

Elektriğin keşfine bağlı olarak, 1920’li yıllarda bir başka devrim niteliğindeki teknolojik gelişme, televizyonun deneme yayınlarıyla başlamıştır. 1928 yılında Bell Telephone Laboratuvarı ilk kapalı devre deneme yayınlarına başlarken, aynı yıl ABD’de birkaç deneme istasyonu kurulmuş ve naklen ilk tiyatro yayını gerçekleştirilmiştir (Oskay, 1971: 17). İlk düzenli televizyon yayınları ise 1936 yılında İngiltere’de BBC tarafından yapılmış, ancak tıpkı radyoda olduğu gibi bu kez de İkinci Dünya Savaşı, televizyonun gelişimini sekteye uğratmıştır. Savaşın ardından, 1950’lerin başından itibaren hızla yaygınlaşmaya başlayan televizyon; gazete, telgraf, telefon ve radyonun kitle iletişiminde sunduğu olanakları aşması bakımından devrim niteliğindedir. Kitleler radyoya duydukları ilgiyi bu kez, bu yeni iletişim aracına yöneltmişler, hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya başlayan televizyonu yaşamın merkezine, günlük hayatın akışı içerisine yerleştirmişlerdir.

Görüntü ve ses tekniklerinin bir araya gelmesiyle devrimsel bir keşif olarak fark yaratan televizyon, toplumlar ve kültürler arasında küresel çapta bir etkileşime neden olmuştur. Bu araç gerçek anlamda küresel bir kitle iletişim alanı yaratarak iletişim bilimlerinin gelişimine de büyük katkı sağlamıştır (Güngör, 2013: 219). İnsanlar bu yeni kitle iletişim aracına yer açmak için gündelik hayatlarında, hem zamansal hem de mekansal anlamda yeni düzenlemeler yapmak zorunda kalmışlardır.

Televizyon toplumda yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte ağır eleştirilere de uğramıştır. Kitle iletişim araçları arasında belki de en fazla olumsuz tepki gösterilen televizyona yönelik eleştirilerin odak noktasını, bu iletişim aracının tektipleştirme, sıradanlaştırma, yabancılaştırma etkisi oluşturmaktadır. Televizyonun akşam sekiz haberleri için, Fransa'nın bütün sabah ve akşam gazetelerinin toplam okurundan daha fazla kişiyi ekran karşısına çekebildiğine dikkat çeken Bourdieu, bu araçla verilen türdeşleştirilmiş enformasyonun kültürel ve siyasi sorunlara neden olduğunu ifade etmektedir (1997: 50).

Televizyon ve şiddet konusuna özellikle eğilen George Gerbner geliştirdiği 'ekme kuramı' çalışması ile, 'modern bir hikaye anlatıcısı' olarak nitelendirdiği televizyonun, toplumdaki tercihleri, tutumları ve yargıları zaman içinde şekillendirdiğini, ektiğini ortaya koymuştur (Batuş vd., 2006: 22-23). Televizyonu diğer kitle iletişim araçlarından, insan yaşamındaki yeri ve ağırlığı bakımından ayrı bir yere konumlandıran Gerbner, insanların uzun saatlerini, gerçeklik algısı üzerinde oldukça etkili olan bu aracın karşısında geçirdiğine dikkat çekerek, bu aracın toplum üzerinde dinin etkisine benzer bir etki yaptığını savunmaktadır. Gerbner televizyonun yaşam içindeki konumunu ve etkisini şu sözlerle özetlemiştir: "İnsanlık tarihinde bir çocuğun ilk defa günde ortalama 7 saat televizyonun açık olduğu bir evde dünyaya geldiğini gözünüzün önüne getirin. Ve yine insanlık tarihinde ilk kez hikayeler bir ebeveyn tarafından, okul, kilise, topluluk hatta pek çok yerde devlet tarafından değil de, dertleri bir şeyler satmak isteyen, görece küçük bir grup şirketler topluluğu tarafından anlatılmaktadır" (Batuş vd., 2006: 30-31).

‘Küresel köy’, ‘Araç mesajdır’ gibi önemli saptamalarda bulunan ve kitle iletişim araçlarını insanın bir uzantısı olarak değerlendiren Marshall McLuhan, her ne kadar teknolojik gelişmelere (elektronik medyanın insanlığı bilinçlendirdiği ve birleştirdiği tezinden hareketle) olumlu yaklaşıp da, kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki yoğun etkilerine dikkat çekmiştir. “Televizyon her an öğretmektedir. Televizyon bütün okullardan ve bütün yüksek öğretim kurumlarından daha çok eğitim verir” (Rigel vd., 2005: 13) cümlesi, bu aracın yaşam içindeki rolüne vurgu yapması açısından önemli bir tespittir.

McLuhan gibi teknolojik determinist yaklaşımlara yönelik eleştiriler ise, medyanın kitleleri, egemen güçlerin kontrolünde etki altına aldığı ve yönlendirdiği noktasında yapılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin çıkış ve yaygınlaşma noktası olarak Avrupa ülkeleri ve özellikle ABD ile özdeşleşen emperyalizm kavramı üzerinden yapılan bu eleştiriler, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere bağımlılığına yoğunlaşmaktadır. Erdoğan bu yöndeki eleştirisini “Global köy: Kitlelerin televizyonla uyuşturulduğu, televizyonla coşturulduğu, tüketmek için dükkanlara coşturulduğu, önceliklerin tepetaklak edildiği, ideolojinin kendini red edip evrenselliğe büründüğü bir köydür” (1995: 30) şeklinde ifade etmiştir.

Televizyona eleştirel yaklaşan isimlerden biri olan Bourdieu, reklamlara, haberlere, programlara ve filmlere gizlenen simgesel şiddetin, özellikle ‘gelgeç olaylar’ olarak nitelendirdiği suç, cinsellik, dram gibi öğeler içeren haberler vasıtasıyla, asıl önemli olayları gizlemek için kullanıldığının üzerinde durmaktadır (1997: 21-22). Bu anlamda televizyona getirilen eleştirilerin büyük bir çoğunluğu, egemen güçlerin menfaatleri uğruna ekonomik, siyasi ya da kültürel amaçlar doğrultusunda hedeflenen izlenme oranlarının, başka her türlü sorumluluk ve kaygının önüne geçerek, kültür ürünleri aracılığıyla her alanda yozlaşmaya neden olduğu yönünde yapılmaktadır.

Kitlelerin sesli iletişimine olanak tanıyan radyonun ardından, görüntülü iletişimi mümkün kılarak toplumda büyük bir hızla kabul gören televizyon, ‘TV odası’ adıyla kendine ait bir mekana bile sahip olmuştur. Radyodan farklı olarak özel bir görsel

işitsel ilgi gerektiren bu araç, sadece değişik kültürel etkinliklere değil, aynı zamanda günlük hayatın ihtiyaçlarına da engel oluştururken, insanlar iş dışında kalan zamanlarda ailelerinden, çocuklarından, arkadaşlarından, özel hayatlarından feragat ederek, çok uzun saatlerini televizyonun karşısında harcamaya başlamışlardır.

Bugün de, radyo ve interneti kendi belirledikleri zamanlarda, kendi tercihleri doğrultusunda kullanan bireyler, televizyonda onlar için seçilen ürünleri, yine onlar için uygun görülen saatlerde sürelerde izlemektedir. Televizyonun diğer kitle iletişim araçlarına göre daha ağır basan dayatmacı yapısı, dünyada hakim olan kapitalist sistemin, güçlü birkaç ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda oluşturulan ürünlerin, bu araçla evlere kadar girmesi sağlanmıştır.

Erdoğan; televizyon, radyo, telefon gibi kitle iletişim araçlarını, “Kölenin, efendisi tarafından biçimlendirilmiş eğlence sandığı oyuncaktır. Öyle bir oyuncak ki, köle evine alır ve sahiplik iddia eder. Özgürlüğünün ifadesi ve dünyasını aydınlatan pencere falan sanır. Çeşitli çıkarların çeşitli ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla oturma odamıza kendi elimizi kullanarak soktuğu bu araçlar, bizi köleliğimize bağlayan tellerdir” (1995: 29) cümleleriyle tanımlamıştır. Hans-Georg Gadamer ise televizyon için “Çağdaş insanı başından ayağına kadar bağlayan bir zincirdir ve bu zincirin anahtarı iletişimin çağdaş seçkinlerinin elindedir. Bu seçkinlerin işlevi, insanlığı görüntülerle esir almaktır” (Akt. Baldini, 2000: 100) yorumunu yapmıştır. Tabi ki izleyici istediğini seçip izlemekte ve izlediğini yorumlamakta özgürdür, ancak bu özgürlük kendisine sunulan ürünlerle sınırlıdır.

Kitle iletişim araçlarının radyo ile keşfedilen propaganda özelliği, televizyonun icadıyla doruk noktasına ulaşmış, beyaz ekranın karşısına oturan kitleler, dünyanın bir ucundaki farklı kültürleri tanıdığını düşünürken, Batı’nın birkaç güçlü ülkesinin güdümündeki bu aracın hedefi haline gelmiştir. İletişim teknolojilerinin Batı merkezli tarihsel gelişimi ve kontrolü ister istemez kültür alışverişinden ziyade, kültür emperyalizmini işaret etmektedir.

Radyo ile televizyonun icadı ve hızla yaygınlaşmasının ardından yoğunlaşan eleştirel yaklaşımlar, bu araçların gazetecilik uygulamalarına olan etkisini de kapsamaktadır. Gazete ile başlayan gazetecilik mesleği, radyo ve televizyonun habere yönelmesiyle kendine yeni mecralar bulmuştur. Önce radyonun ardından da televizyonun eğitim, eğlence ve kültür programlarının yanı sıra habercilik alanına da girmesi, meslekte yeni alanların ve tanımlamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.1.4.1. Radyo ve Televizyon Gazeteciliği

1800 ve 1900'lü yıllar, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve çeşitlenmesi açısından gazeteciliğe yeni teknik olanakların sunulduğu bir dönem olmuştur. Telgraf, telsiz, telefon, radyo ve son olarak da televizyonun icadı, o güne kadar yazılı olarak devam eden basın için farklı imkanlar ve mecralar anlamına gelmiştir. Ancak önce radyo ardından da televizyonun haber alanına girmesi, gazetecilik mesleğini gerek biçimsel gerekse içerik anlamında değişikliklere uğratmıştır. Teknolojik gelişmeler bilginin giderek daha hızlı, kolay ve ucuz bir şekilde yayılmasını sağlarken, geleneksel gazetecilik anlayışını da değiştirmiştir.

Kitle iletişim araçlarının iktidarlar tarafından propaganda amaçlı kullanımında radyo, önemli bir dönüm noktasıdır. 1920'lerdeki doğuşuyla birlikte kitle toplumuna geçişi de hızlandıran bu araç, telsiz telgrafın bir sonucu olarak keşfedilmiş, savaşın sona ermesinin ardından büyük bir hızla yayılarak kitle iletişim aracı haline getirmiştir. Siyasi anlamda kitleleri etkileme gücünün keşfedilmesi sonrasında da radyo, gazetecilik alanına da girmiştir.

Radyonun 1932 ABD başkanlık seçimlerinde fark edilen politik yönü, Roosevelt tarafından halka seslenmek suretiyle liderliğini pekiştirmek amacıyla sık sık kullanılmıştır (Jeanneney, 1998: 154). Özellikle televizyon yayınlarının henüz deneme aşamasında olduğu, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemle, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen süre boyunca radyodan haber anlamında oldukça yoğun olarak faydalanılmıştır. O dönem politik liderler tarafından propaganda amaçlı

kullanılması, haberi hızlı ve seri biçimde iletmesi, savaş alanından anlık bilgi ulaştırması, bölgeden olayları yorumlamaya özetlemeye imkan veren yapısı nedeniyle radyo, gazeteciliği birçok açıdan etkilemiştir (Tokgöz, 2003: 370-371). O güne kadar teknolojik gelişmelerden fayda sağlayan, kitle iletişiminde en önemli araç konumunda olan gazete, artık çok ciddi bir rakiple karşı karşıyadır. İnsanların haberleri anlık olarak dünyayla aynı anda öğrenme lüksüne kavuşması, gazeteler açısından önemli bir dezavantaj olmuştur.

Radyonun habercilik alanına girmesi, haber anlayışında bazı değişikliklere neden olmuştur. Her şeyden önce bu aracın teknik yapısı gereği haber, kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır. Durdurmak ya da geriye dönüp okumak mümkün olmadığından, sadece kulağa hitap eden haberlerin akılda kalması ancak bu şekilde sağlanmaktadır. Kitlelere canlı ve anlık haber alma imkanı veren radyo ayrıca, gün içinde tekrarlanan haberlere yeni bilgiler eklemek, ya da tamamen yeni bir gelişmeyi duyurmak gibi olanaklara sahiptir. Kitlelerin anlık haber alma gereksinimini karşılayan bu araç, gerekirse olay yerinden canlı bağlantılarla halkı bilgilendirmek konusunda da yazılı basına göre avantajlıdır.

Radyonun altın çağlarını yaşadığı yıllarda yayınları henüz başlayan televizyon, sese görüntü de katarak yeni bir devrim gerçekleştirmiştir. 1936 yılında İngiltere’de BBC’nin düzenli yayınlar yapmaya başladığı bilinmektedir. 1939 yılında ABD Başkanı Roosevelt’in New York Dünya Fuarını açmasının televizyondan yayınlanması (Oskay, 1971:17), bu aracın dünyayı küresel köy haline getirmesinin de başlangıcını oluşturmuştur. Bilgiyi ve eğlenceyi geniş kitlelere ses yoluyla ileten radyonun ardından, bu kez görüntüyü de barındıran bu cihaz, insanlara tüm dünyayı oturdukları yerden izleme olanağı sunmuştur. Bu özelliğiyle kısa sürede büyük bir ilgi uyandıran televizyon, kitlelerin sadece odak noktası değil aynı zamanda günlük yaşamlarının belirleyicisi de olmuştur. Radyo ile benzer şekilde bu kez İkinci Dünya Savaşı ile gelişimi sekteye uğrayan televizyon, 1950’li yıllardan itibaren giderek yaygınlaşmıştır.

Understanding Media (Medyayı Anlamak) adlı kitabında televizyonu soğuk bir araç olarak değerlendiren McLuhan, onun etki gücünü katılımcı yapısına bağlamakta ve sadece arka planda bir fon olarak işlev görmediğini belirterek bu araç için “Sizi içine çeker” (1964: 271) ifadesini kullanmıştır. Kitleleri etki altına alma anlamında diğer tüm iletişim araçlarını aşan televizyon, kısa sürede gazetecilik alanına da girmiştir. 1941’de New York’ta CBS tarafından yapılan haber yayınlarına (Crowley ve Heyer, 2014:410), televizyonun hızla yaygınlaştığı 50’li ve 60’lı yıllar boyunca giderek daha fazla yer verilmeye başlanmıştır. 1948 yılında CBS’in akşam haberi yayınlamaya başlamasının ardından, önceleri radyoda haber sunan Edward Murrow dramatik sunumunu televizyona taşımış, 1951 yılında ekrana çıkarak televizyon haberciliğine yeni bir tarz getirmiştir. 1962 yılında ise Avrupa-ABD arasında kurulan Telestar uydu bağlantısı, 70’li yıllarda yaygınlık kazanmış ve televizyon haberciliğinde bir dönüm noktası olmuştur (İnceoğlu, 1998: 66-67).

Radyo ve televizyon gazeteciliğinde temelde yazılı basın haberciliği benimsenirken, her iki aracın da teknik özellikleri, gazeteciliğe yeni bir boyut kazandırmıştır. ‘Konuşma şeklinde haber verme’ adı verilen bu anlayışta, izleyici ya da dinleyiciye anlaşılır ve samimi bir ifadeyle hitap edilmektedir (Tokgöz, 2003: 369). Radyo haberciliğinde kısa, açık, basit bir anlatımla sesli ifade edilen haber, televizyonda görüntünün de eklenmesiyle yepyeni bir yaratım sürecine girmiştir. Geleneksel gazetecilikte benimsenen 5N1K anlayışıyla yazılan haber metni, seslendirildikten ve ilgili görüntülerle montajlandıktan sonra yayına verilmektedir. Yazılı basında vuruş sayısına göre yer verilen haberlere, radyo ve televizyonda saniyelerle ifade edilen süreler ayrılmaktadır. Haberler kısa süreler içerisinde tüm unsurlarıyla, en anlaşılır haliyle izleyici ya da dinleyicilere sunulmalıdır. Televizyonda bu süre haber başına en fazla 1-1,5 dakika ile sınırlıyken, radyoda özel durumlar dışında çok daha kısadır.

Radyo ve televizyon gazeteciliğinde haberlerin teknik olarak hazırlanma süreci uzun ve zahmetlidir. Radyoda haberle ilgili kullanılacak sesli unsurların, televizyonda ise sesli ve görüntülü unsurların yazılı haber metinleriyle bir araya getirilerek montajlanması kimi zaman uzun saatler sürerken, haberin kısa süre içerisinde tüketilmesi, tüm bu avantajlı teknik özelliklerin yanı sıra önemli bir dezavantajdır.

Bu noktada istendiği zaman tekrar okunması, taşınması, saklanması hatta paylaşılması mümkün olan yazılı basın daha avantajlıdır.

Anlaşılrlığı artırmak için kaynak belirtilen ve kulağa yönelik düzenlenen radyo haberleri, insanların ilgisini çekecek şekilde hikaye edilmekte, televizyon haberleri ise hem işitsel hem de görsel malzeme kullanılarak gösteri mantığında hazırlanmaktadır. Haberler, bütünlüğü bozulacağı için, yazılı basındaki gibi alttan kesilmez, bazı haberler tamamen çıkarılarak kısaltılır (Tokgöz, 2003: 376-377).

19. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan gazetelerin okuyucu kaybetmeye başladığı bir dönemde, radyo ve televizyonların haberlere yönelmesi gazete için, yarışmak zorunda kaldığı yeni rakipler anlamına gelmiştir. Özellikle ekonomik kaygılarla (tiraj kaybı, reklam gelirleri... vs.) yaşanan bu gerilim çeşitli girişimlere neden olmuştur. 1923'te İngiltere'de yazılı basının radyo haberlerinin akşam 19'dan önce yayınlanmasını engellemesi, Fransa'da 1930'lu yıllarda özel radyo istasyonlarında reklam vergisinin artırılması, 1933'te ABD'de NBC ve CBS'nin Amerikan Gazete Editörleri Birliği ile, haber bültenlerinin sayısı ile reklam değişimi konusunda anlaşma yapmak zorunda kalması, Jeanneney'in bu girişimlere yönelik verdiği birkaç örnektir (1998: 159).

Geleneksel gazetecilik yeni kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılmaya devam ederken, radyo ve televizyon, gazetenin ana unsuru olan haberi içerik ve şekil bakımından değişime uğratmıştır. Her iki aracın da anlık haber verme özelliği, radyonun ses, televizyonun hem ses hem de görüntü avantajı rekabeti gazeteler açısından zorlaştırmış, yazılı basın bu handikapı aşmak amacıyla, haberlere ilgi çekici ayrıntılar, yorumlar eklemeye, çarpıcı ve iri puntolu başlıklar kullanmaya, sansasyonel olaylara daha fazla yer vermeye başlamıştır.

Kitle iletişim araçları arasında özellikle televizyon, haberi bir tüketim malzemesi haline getirdiği ya da farklı amaçlarla yozlaştırdığı yönünde yapılan yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Örneğın Bourdieu 'bütün siyasal dağarcıkları televizyonun sağladığı enformasyondan ibaret olanlar'ı 'hemen hemen hiçbir

enformasyona sahip olmayanlar’ olarak değerlendirmektedir (1997: 23). Bourdieu televizyon haberlerini “herkese uyan, esasen bilinmekte olan şeyleri doğrulayan, özellikle de zihinsel yapıları olduğu gibi bırakan o çok tuhaf ürün” olarak tarif etmektedir (1997: 51). Televizyonun haberleri dönüştürme etkisi, kendine özgü teknik özellikleri dolayısıyla haberi yeniden yaratma gücünden gelmektedir.

Kitle iletişim araçlarının radyo ile keşfedilen büyük çapta kitleleri aynı anda etkileme özelliği, televizyon ile daha da ileri bir noktaya taşınmış, bu ‘medium’ geniş kitleler üzerinde denetim ve yönetim uygulamak için kullanılan en önemli araç haline gelmiştir. Önce radyo ardından da televizyonun eğitim, kültür ve sanat programlarının yanı sıra, o güne kadar gazetecilik mesleğinin alanı olan haber verme işine girmesi, meslek açısından dönüştürücü etkilere neden olmuştur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan kitle gazeteciliği adı da verilen halka dönük gazetecilik anlayışı, radyo ve televizyonun da devreye girmesiyle giderek daha fazla ivme kazanmıştır. Her kesime yönelik haber verme ve ilgi çekme hedefi magazinleşmeyi de beraberinde getirmiş, bu durum gazeteler açısından yüksek tiraj, radyo ve televizyonlar açısından dinlenme ya da izlenme oranları kaygısına yol açmıştır. Özellikle özel radyo ve televizyonların çoğaldığı, rekabet ortamının doğduğu zamanlardan itibaren, haberi herkesten önce vermek ve insanların ilgisini çekme anlayışı, haberin kendisinin önüne geçmiştir.

Elektronik basının yazılı basın üzerindeki dönüştürücü etkisi televizyonla birlikte daha da belirginleşmiştir. Televizyon gazeteciliği, görüntü ve ses avantajıyla, olayları yeniden yaratma gücünü ortaya koyarken, bu gücü yönlendirmek ya da yönetmek isteyen iktidar sahipleri habercilik ilkelerinden ödün verilmesine neden olmuş, izlenme kaygısı da eklenince televizyon, haberleri dönüştürerek başka bir şey haline getirmiştir. Görüntü, ses ve metinlerle kurgulanan haberler en fazla dikkat çekmek ve izlenmek üzere oluşturulmuş, bu da gerçek haberlerin, yani toplumu gerçekten ilgilendiren haberlerin gölgede kalmasına yol açmıştır.

Televizyon için, önemli bir bilgi veren değil, renkli konuşan siyasetçi haber değeri taşıırken, felaketler, cinayetler, sansasyonel dedikodular yoğun olarak verilmeye

başlanmış, bu araçla birlikte oluşan yeni izleyici kitlesi bu şekilde tatmin edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda en yoğun eleştirilerin hedefinde olan televizyon, insanları kendi gerçekliklerinden uzaklaştırmıştır. Dolayısıyla bu aracın, en önemli unsuru haber olan gazeteler üzerinde de derin etkileri olmuştur. Televizyonun bu etkisi haberin içeriğinin değişmesine yol açarken, haberde önceliği kamuoyu yararı değil, izlenme oranı ve tiraj kaygısı almış, dolayısıyla gazetecilik mesleğinin dördüncü kuvvet misyonu erozyona uğramıştır. Ayrıca elektronik basının ortaya çıkışı ve giderek ağırlık kazanması, yazılı basında haberlerin içerik ve şekillerini değiştirmekle de kalmamış, bugün giderek artan yoğunlukla gazetenin varlığının tartışılması sonucunu da doğurmuştur.

1.2. Başlangıçtan Günümüze Tek Yönlü İleti(şi)m

Kerov, sömürgeciliğin tarihini, sermayenin ilkel birikim dönemi, kapitalizmin tekel-öncesi dönemi ve emperyalizm dönemi olarak üçe bölmektedir (1995: 111). İkinci döneme geçişi belirleyen Sanayi Devrimi'yle birlikte gelişen ve zenginleşen ülkeler (ABD ile İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkeleri), bu konumlarını korumak ve daha ileriye taşımak amacıyla dünyanın geri kalanını sömürgeleştirme yoluna gitmiştir. Kapitalizmin bu aşamasında teknolojik, bilimsel, siyasi ve toplumsal gelişmelerin dönüştürücü etkileri olmuş, kapitalizmin temel dayanağını oluşturan sermaye artırımını ticaret ve sanayileşme yoluyla sağlanmaya başlamıştır. İnsanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından birini oluşturan sanayileşme dönemine İngiltere'nin diğer sömürgeci devletler karşısında üstünlüğü ile girilirken, yine aynı dönemde hem değişen sömürgecilik anlayışı, hem de Sanayi Devrimi ile yoğunlaşan ülkeler arası ticaretin etkisiyle iletişim ve ulaşım hayati önem kazanmıştır.

Gazetenin, ortaya çıktığı 17. yüzyıldan itibaren, kapitalizmin gelişimine paralel, yavaş yavaş kitlelere yönelmesi ve kar odaklı bir sektöre dönüşmesi, hem siyasi hem de ticari açıdan iktidar odaklarının ilgisini çekmiştir. En genel tanımıyla gücün tek elde toplanması anlamına gelen tekelleşme, gazetenin kurumsallaştığı ve ticari bir

ürün haline geldiği 19. yüzyılda basını da etkisi altına almış ve sorumluluğu halkı bilgilendirmek olan gazeteler için satmak ve para kazanmak öncelikli hale gelmiştir. Kitle gazeteciliğine geçişin yaşandığı bu dönem, İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi’nin etkisiyle iletişim ve ulaşımdaki gelişmeler, Batı ülkelerine önemli bir avantaj kazandırmıştır.

Yine aynı yüzyılda kurulan ilk haber ajansları (Fransa’da Havas, İngiltere’de Reuter, Almanya’da Wolff) arasında; masrafları azaltmak, iletişimde dünya çapında etkili bölgeler oluşturmak, rekabet koşullarını denetlemek ve müşterileri korumak amacıyla yapılan işbirliği anlaşmaları (Girgin, 2008: 74-75), küresel bilgi ve haber akışının gelişmiş ülkelerin kontrolüne girmesini sağlamıştır. Bu durum dünya ülkeleri arasında enformasyon paylaşımı konusundaki eşitsizlik eleştirisini desteklemektedir. Işık’ın dikkat çektiği gibi bugün haber dolaşımının yüzde 90’ının, AP, UPI, AFP ve Reuters gibi ABD ile Batı merkezli haber ajanslarının tekelinde olması, diğer ülkeler açısından bağımlılığın önemli bir boyutuna işaret etmektedir (2012: 102). Bu durum eleştirel yaklaşımlarda sıklıkla dile getirilen, gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü enformasyon akışı sorununa yol açmaktadır.

Telgrafın icadıyla başlayan iletişim teknolojisindeki gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyılın ilk yarısı, aynı zamanda siyasi, ekonomik, bilimsel ve toplumsal değişimlerin de meydana geldiği bir dönemdir. Fransız Devrimi ile ortaya çıkan ulus-devlet kavramı, bu dönemde gerçekleşen yeniliklerin etkisiyle pekişmiş ve günümüzdeki anlamını kazanmıştır. Ulus-devlet kavramı yönetimin ve gücün merkezileşmesini ve buna bağlı olarak yönetici sınıfın devletin kurumlarını tekeline alarak denetim sağlamasını ifade etmektedir. Bu kavram ayrıca belirli bir coğrafi bölgedeki insan topluluklarının etnik ve kültürel birliğini beraberliğini de simgelemektedir. Bu dönemde güçlenen ulus-devletler egemenliklerini pekiştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla iletişim teknolojilerinden faydalanmışlardır.

İletişim teknolojileri arasında temel bir işlevi olan telgraf keşfedildiği 19. yüzyılda, dünyanın diğer ülkelerini sömürgeleştiren gelişmiş ülkeler tarafından

kullanılmaktadır. Bu nedenle uluslararası telgraf ağının kurulması ve diğer ülkelerde yaygınlaşması, bu sömürgeci devletlerin kontrolünde gerçekleşmiştir (Başaran, 2000: 55). Bu dönem uluslararası telgraf ağları arasında, ABD'nin ticari amaçlarla denetim altında tuttuğu Latin Amerika ve Kuzey Amerika bölgelerindeki ağlar ile Avrupa ülkelerinin sömürgelerinde güvenlik, kontrol ve ticari amaçlı döşedikleri telgraf ağları mevcuttur (Başaran, 2000: 58-59). Ulus devletin yönetme işlevi endüstrileşme ve şehirleşmenin yanı sıra ulaşım ve iletişimin gelişmesiyle ilgiliyken, telgraf ve telefonun icadı, enformasyonun toplanması, biriktirilmesi ve denetlenmesi yoluyla yönetime sağladığı etkinlik bağlamında, belirleyici olmuştur (Başaran, 2000: 21). Dolayısıyla iletişim teknolojilerinin önemli bir dönüm noktasını ifade eden telgraf ağının denetimi ve kontrolünün ABD ile Avrupa ülkelerinde olması, dünyanın geri kalanının aleyhine bir dengesizlik yaratmıştır.

Telefonun yaygınlaşmasıyla birlikte Amerikan Telefon ve Telgraf şirketinin (AT&T) bu alanda uzun süre devam eden bir tekel kurması (Hafner ve Lyon, 2000: 55), ABD'yi uluslararası iletişim ağında güçlü bir konuma kavuşturmuştur. Avrupa'da ilk telefon sistemini kuran İngiltere ile Fransa'da ise, stratejik ve yönetsel sebeplerle, devlet tekeli modeli uygulanmıştır (Başaran, 2000: 62-63). Radyo iletişiminin gelişmesiyle ABD ve Almanya'nın güdümündeki büyük şirketler uluslararası telekomünikasyonda etkin hale gelmiş, 1920'de ABD'de kurulan ITT (International Telephone and Telegraph), İngiltere, Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkeleriyle ortaklıklar kurmuş ve böylece uluslararası iletişimde çok uluslu şirketler belirlemeye başlamıştır (Başaran, 2000: 104). 20. yüzyılın bu görünümü, gelişmiş ülkelere iletişim teknolojileri alanında gözle görünür bir üstünlük kazandırmıştır. Telgraf, telefon ve radyo telgrafın özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasındaki işlevi, iletişim teknolojilerinin politik ve stratejik öneminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kitle iletişim araçlarının askeri amaçlı kullanımı, bu araçların stratejik önemini vurgulaması açısından belirleyicidir. Telgrafın uzun süre askeri amaçla kullanıldığı, ardından telsizin kablosuz iletişime olanak sağlamasıyla ABD donanması tarafından benimsendiği ve Birinci Dünya Savaşı sırasında radyodan hem iletişim hem de propaganda amaçlı etkin olarak yararlanıldığı bilinmektedir. Savaşın hemen ardından

büyük bir ilgiyle karşılanarak yaygınlaşan radyonun kitleler üzerindeki etkisi fark edilmiş, bu etki televizyonla birlikte en ileri aşamaya ulaşmıştır. Bu dönemde ise artık, kapitalizmin doruk noktası olarak kabul edilen emperyalizm hakim olmuş (Kerov, 1995: 123), eleştirel yaklaşımlarda kültür emperyalizmi kavramı sık sık dile getirilmeye başlamıştır. İdeolojisini Fransız Devrimi'nden, ekonomik dinamiklerini ise Sanayi Devrimi'nden alan ulus-devlet kavramı, kapitalizmin dünyadaki egemen ekonomik sistem olmasını sağlamış ve bu anlamda misyonunu tamamlamıştır. Özellikle 1980 sonrası tüm dünyada hızla yayılan neo-liberal politikalar sermayenin çıkarlarını ulus ötesine taşımış, para her alanda belirleyici unsur haline gelmiştir. Artık ulus-devletler, sınırlar, tamamen ekonomiye dayalı emperyalizm için bu kez kısıtlama anlamına gelirken, küreselleşme kavramının da desteğiyle her alanda uluslararası tekeller oluşmuştur.

Sinema ile birlikte kitle kültürünün oluşmasına yol açan radyonun ardından, çok daha büyük sayıda kitlelere ulaşan televizyonun hızlı bir şekilde yaygınlaştığı dönem İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir. Bu; sömürge ülkelerini kaybeden, iki büyük savaşın yarattığı yıkımın etkisi altında kalan Avrupa ülkelerinin, ABD'nin desteğiyle toparlandığı bir dönem olmakla birlikte, kapitalizm ve sosyalizmin yükselmesiyle savaştan en az zararlı çıkan ABD ve Sovyetler Birliği arasında iki kutuplu dünyanın şekillendiği zamana denk gelmektedir. Bu görünüm ABD'nin o yıllardan itibaren dünya liderliği rolüne soyunması sürecine doğru evrilmiştir. Savaşın ardından hızlı bir şekilde gelişen televizyon, ABD'den Avrupa'ya buradan da tüm dünyaya yayılmıştır.

Fransız Devrimi'nden itibaren kullanılmaya başlayan kitle kavramı, iletişim araçlarının özellikle sinema ve radyonun kitleler üzerindeki etkileri fark edildikten sonra yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Kitle iletişimi alanındaki ilk ampirik araştırmalar 1930'lu yıllarda ABD'de gerçekleştirilirken (Brown, 1983; Akt. Işık, 2012: 15), daha sonraki dönemlerde bu araçların özellikle birey ve toplum üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır. 1960'lı yıllardaki çalışmalar kitle iletişim araçlarının toplumdaki mevcut düzeni sağlamlaştırdığını ortaya koyarken, televizyonun yaygınlaşmasının ardından 1970'li yıllarda geliştirilen kuramlar, kitle iletişim

araçlarının kişi ve toplumlar üzerinde, dolaylı ve uzun vadede güçlü etkiler yarattığını öne sürmüştür (Işık, 2012: 32). Bütün bu araştırmalar ve elde edilen sonuçlar, ABD başta olmak üzere kapitalist ülkelerin ekonomik, siyasi ve kültürel imtiyazlarını devam ettirmek amacıyla, kitle iletişim araçlarından faydalanma yoluna gitmeleri açısından yönlendirici olmuştur.

1950'lerden itibaren kitleleri etkisi altına alan televizyon, yarattığı toplumsal etkilerle çok kısa bir süre içerisinde kültür emperyalizminin en önemli aracı haline gelmiştir. Tüm kitle iletişim araçları içerisinde en fazla olumsuz yargıya maruz kalan televizyon, insan bilincinin, özgür irade ve düşüncenin en tehlikeli düşmanı olarak görülmüştür. Savaş sonrası toplumlara yeni yaşam biçimleri, yeni tüketim malları ve modelleri sunan televizyon, insanlara çoğunluğu ABD formatlı programlar, diziler, filmler, haberler, reklamlar vs... aracılığıyla esir almakta, 'popüler' adı altında tek tipleştirmekte ve pasifize etmektedir. İnsanı sadece bazı duyularıyla değil tüm bedeniyle esir alan televizyon, haberleri de eğlence ve tüketim malzemesi yapmış, kitleler üzerindeki etkisiyle iktidar güçleri için en önemli propaganda aracı haline gelmiştir.

Televizyonun ABD ve Batı Avrupa devletleri üzerinden dünyaya yayılması söz konusu ülkelere avantaj sağlamış, Sanayi Devrimi ile başlayan süreç, ilerleyen dönemlerde aynı ülkelere makineleşme, teknolojik ilerleme ve dünya pazarında etkin olma gibi üstünlükler kazandırmıştır. "1950'ler TV'nin de yayın alanında hızla gelişmesine ve Amerikan firmalarının uluslararası pazarları ele geçirmeye başlamasına sahne oldu" (Erdoğan, 1995: 93-94). 1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan kablolu televizyon ise bu kitle iletişim aracının küresel etkisini daha ileri bir noktaya taşımıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Sovyetler Birliği'nin de ABD gibi atom bombası sahibi olduğunun ortaya çıkması üzerine, iki ülke arasında nükleer silahlanma ile birlikte teknoloji yarışı da başlamıştır. 1990'lı yıllara kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde, uzay çalışmaları rekabetin en önemli alanlarından birini oluştururken, bu yarış önemli teknolojik gelişmelere neden olmuştur. Bu

dönemde ABD’de geliştirilen bilgisayar ve internet, diğer pek çok teknolojik yenilik gibi askeri amaçlı ve devletin sağladığı finans desteğiyle ortaya çıkmıştır. 1940’lı yıllarda sadece basit işlemleri yapabilen hantal makineler, giderek yerini daha küçük ve daha az maliyetli bilgisayarlara bırakmıştır.

Bugün tüm dünyayı görünmez ağlarla birbirine bağlayan internet ise 1960’lı yıllarda Larry Roberts, Paul Baran ve Donald Davies’in de aralarında olduğu araştırmacıların, yeni bilgisayar ağı oluşturmak amacıyla ‘paket anahtarlama’ teknolojisi üzerinde çalışmasıyla ortaya çıkmıştır (Hafner ve Iyon, 2000: 56-57). ABD Savunma Bakanlığı bünyesindeki DARPA’da gerçekleştirilen bu çalışmaların sonucunda ulaşılan internetin ilk haline Arpanet adı verilmiştir. Bu teknolojinin amacı Soğuk Savaş döneminde bir nükleer saldırı durumunda, kumanda, kontrol ve ses trafiği verilerini sağlamasıdır (Başaran, 2010:147).

Soğuk Savaş döneminin Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla sona ermesi ve ABD’nin kendini ‘süper güç’ olarak ilan etmesi, dünyanın da tek kutuplu bir yöne doğru itilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu dünya liderliğinin bir gereği olarak ulus devletler, temsil ettiği etnik birlik, ortak dil ve kültür gibi kavramlar ile beraber, küreselleşme adı altında yıkılma sürecine sokulmuştur. Ulusal devleti kapitalizmin yok ettiğini belirten Elsasser bu süreci “Ulusal Devletlerin çözülmesiyle beraber yeni emperyalizm yeniden ortaçağdaki şekline döndü: Atlantik Devletleri, Kutsal Roma İmparatorluğu, İmparatorluğun merkezi de Washington oldu” (2013: 29) şeklinde ifade etmektedir.

Telgraftan itibaren giderek daha hızlı gelişen kitle iletişim teknolojileri günümüzde internetin günlük yaşama dahil olmasıyla birlikte, tüm dünyayı saran bir ağ teknolojileri görünümündedir. Sanayi Devrimi’nin etkisiyle gelişmiş ülkeler ve sonrasında kapitalizmin yükselmesiyle ortaya çıkan çok uluslu şirketler, her geçen gün artan kapasitesiyle iktidar ve güç anlamına gelen iletişim teknolojileri pazarında söz sahibi olmanın peşindedir. ABD bu alanda; İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkeleri ile Japonya’nın ve yükselen Çin’in varlığına rağmen, liderliğini korumaktadır.

Kapitalist demokrasinin doğal bir sonucu olan şirket oligopolü şeklindeki medya yapılanmaları, en üst noktaya ABD’de ulaşmıştır (Chomsky, 1993: 43-44). CBS, ABC News, The New York Times, Washington Post, Associated Press, United Press International, New York Herald Tribune, Reuters gibi medya kuruluşlarının yıllardır CIA ajanları için paravan olarak kullanılması, ya da bizzat CIA’nın onlarca radyo istasyonu, telgraf servisi, dergi, gazete sahibi olması ve pek çok yabancı haber ajansına sızması, bu yapılanmanın CIA için medyanın denetimi yoluyla kitleleri kontrol etme hedefinin en önemli aracı olduğunu göstermektedir (Keith, 2005: 48-49). Bugün ise (ABD kökenli) internetin keşfi ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesinin sonucu olarak, dünya çapında bir ağ toplumundan bahsedilmektedir. Castells’in küreselleşmenin taşıyıcıları olarak tanımladığı ağlar (2006: 111), dünya toplumlarını kontrol ve manipüle etmenin aracıdır. ABD Ticaret Bakanlığı gözetiminde faaliyet yürüten ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers - İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu) adlı kuruluşun, internette tüm dünyayı kapsayan kararlar alabilme ve uygulatma yetkisine sahip olması, ABD’nin internette tekel konumunda olmasını sağlamaktadır (Gökdemir, 2013: 45).

Dünyanın en çok girilen arama motoru sitesi Google Fikirler Topluluğu’nun (Google Ideas), yöneticisi Jared Cohen, bu görevi öncesinde iki dönem ABD Dışişleri Bakanlığı’nda çalışmış, Dışişleri Bakanları Condoleezza Rice ve Hillary Clinton’a kıdemli danışmanlık yapmış bir isimdir. Cohen’in uzmanlaştığı konular arasında, ‘bağlantı teknolojilerinin 21. yy devlet idaresine etkileri’ de bulunmaktadır (Assange, 2018: 12). Bu örnek iletişim teknolojilerinin ABD’nin devlet politikasındaki yerini ve önemini vurgularken; Facebook, Twitter, Microsoft, Apple, Amazon, Netflix, AT&T, IBM gibi dünya çapında milyonlarca kullanıcısı bulunan teknoloji şirketlerinin Amerikan menşeli olması, konunun boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Davidson “Dünya Çapında Ağ, Birleşik Devletler’in dünyanın diğer ülkeleri ve halkları ile daha sıkı bir bağ oluşturmalarını sağlayan güçlerden yalnızca bir tanesidir” (2017: 389) dese de, eski ABD Dışişleri Bakanı Zbigniew Brzezinski’nin “Savaş gemileri çağından, ticaret ve maliye çağından sonra, iletişim ve teknik şebekeleri, dünya hakimiyetinin üçüncü kuşağını temsil ediyor” (Jeanneney, 1998: 308) şeklindeki sözleri aslında bambaşka bir amaca işaret etmektedir. Tüm bu

bilgilerin ışığında; kitle iletişim araçlarına yönelik eleştirel bir bakış açısı kazanmak, özellikle son yıllarda başta WikiLeaks ve Edward Snowden sızıntıları olmak üzere çeşitli şekillerde deşifre edilen küresel gözetleme faaliyetleri göz önüne alındığında, oldukça büyük önem taşımaktadır.

1.2.1. Kitle İletişim Araçlarına Eleştirel Bir Bakış

İnsanoğlunun yeniye olan merakı ile bilgiye olan açlığı kısa sürede ilgi ve yönetime dönüşmekte, bu durum her yeni icadın ve bugün kitle iletişim teknolojilerinin toplumda hızla yaygınlaşmasını açıklamaktadır. 19. yüzyılda kablolarla birbirine bağlanan toplumlar, bugün de sanal dünyada görünmeyen ağlarla birbirine bağlanarak, küresel köyü tahminlerin ötesine taşımıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasıyla, mesajın bir noktadan başka bir noktaya iletiminin günlerce sürdüğü zamanlardan, bugün iletişimin ışık hızıyla değerlendirildiği bir döneme gelinmiştir. Tüm bu gelişmeler bilginin hiç olmadığı kadar özgürleşmesini ve çok büyük kitlelere anında ulaşmasını sağlamış, iletişim hızlı, kolay ve ucuz hale gelmiştir.

Sanayi Devrimi sonrası hızla gelişen iletişim araçları, kitleler üzerindeki etkisini her geçen gün daha fazla artırmış, bugün enformasyon ve iletişim teknolojilerinin vardığı nokta, sağladığı kolaylıklarla birlikte pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Endüstrileşme ile birlikte gelişen kitle kavramı ve ortaya çıkan kitle toplumu, yönetici sınıf için tehlike olarak görülmeye başlamış ve kontrol altına alınmak istemiştir. Bunun üzerine kitle iletişim araçlarının bireylere ve toplumlara olan etkileri üzerinden yapılan tartışmalar, özellikle küreselleşme, kültür emperyalizmi, medya emperyalizmi gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte iletişim teknolojilerinin hayatın her alanına nüfuz ettiği, tarih boyunca gücü ifade eden bilginin aşırı çoğaldığı ve özgürleştiği bu dönem Bilgi Çağı, Enformasyon Çağı ya da Dijital Çağ olarak da adlandırılmaktadır. 20. yüzyılın sonlarında dile getirilmeye başlayan bu kavramlara paralel,

Enformasyon Toplumu, Bilgi Toplumu, Ağ Toplumu gibi tanımlamalar da yine teknolojik gelişmelerle açıklanmaktadır. Ancak günlük hayatı kolaylaştırmaya yönelik bu teknolojik gelişmelerin, toplumlar üzerinde ekonomik, politik, sosyal ve kültürel anlamda dönüştürücü etkileri olmuştur.

Bilgisayar ve internetin keşfinin ardından geçilen bilgi toplumunda bilgi en önemli değer haline gelmiş, kapitalizme eşlik eden küreselleşmeyle birlikte toplumların üretim ve tüketim süreçleri derinden etkilenmiştir. Kitle iletişim araçları; tüm dünyanın büyük bir ekonomik pazar haline geldiği, neoliberal politikalarla çok uluslu şirketlerin ve serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu, liberalizmin ulus-devlet kavramını aşındırdığı, kültürel ve sosyal anlamda ise tek tipleştirme, homojenleştirme eleştirilerinin yaygın olduğu bu sürecin, en önemli taşıyıcıları konumundadır. Eleştirilerin ağırlık noktasını ise, tüm bu bahsi geçen süreçlerin, kitle iletişim araçlarının sahipliği üzerinden gelişmiş ülkelerin lehine şekillenmesi oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçları ile enformasyon teknolojilerinin, ABD ve Avrupa ülkelerinin öncülüğünde ortaya çıktığı, geliştiği, yine aynı ülkelerin kontrolünde yaygınlaştığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla; Batılı sanayi devletlerinin tahakkümü altındaki küresel medya düzenine alternatifler oluşturmayı destekleyen ‘Yeni Dünya Enformasyon Düzeni’ başlıklı tartışma kapsamında, UNESCO’nun medyaya erişim imkanlarına yönelik yürüttüğü bir çalışmanın, ABD’de büyük tepkiyle karşılanması (Chomsky, 1993: 12) şaşırtıcı değildir. Yine Chomsky’nin; 1940’lardan itibaren, dünyanın büyük bir kısmının, Amerika’nın çeşitli sektörlerdeki ekonomik çıkarları lehine düzenlenmesini emperyalizm olarak tanımlaması aynı bağlamda değerlendirilmelidir (2001:61-62). Yeni teknolojilerin araştırma ve geliştirme çalışmalarını, AT&T, IBM, General Electric, Western Union gibi ABD’li büyük şirketlerin kontrolünde olduğuna dikkat çeken Erdoğan bunun nedenlerini, rakip şirketlere karşı üstünlüklerini korumak, rakip şirketlerin daha ucuz ve kaliteli ürünler geliştirmesini engellemek ve piyasadaki hakimiyetlerini sürdürmek şeklinde sıralamıştır (1995: 69). Kapitalizmin yeniden yapılanma sürecine paralel oluşan iletişim ve enformasyon dengesizliği, bilgi ve sermaye tekellerinin oluşmasına yol

açmış, bu durum gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında ciddi ayrımlara neden olmuştur (Bostancı, 2019: 122).

Bilginin aşırı çoğaldığı bu dönemde, dağılımındaki dengesizlik ve eşitsizlik eleştirileri ile, bahsi geçen kitle iletişim araçları ve enformasyon teknolojilerinin sahipliği üzerinden, diğer ülkelere yönelik siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etki eleştirileri tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Her ne kadar matbaa ilk kez Çin’de icat edilse de yazılı eserlerin basılması amacıyla kullanımı ile sonrasında gazete, telgraf, telefon, sinema, radyo, televizyon, bilgisayar ve internetin, ABD ve Avrupa ülkelerinde keşfedilerek yaygınlaşması, bu ülkelere bugün de devam eden ekonomik, siyasi ve kültürel üstünlükler sağlamıştır. Bu sürece eşlik eden kapitalizmin doğuşu, gelişimi ve tekelleşmelerin başlamasıyla birlikte vardığı emperyalizm aşaması, eleştirel yaklaşımların özellikle dikkat çektiği konudur.

Kitle iletişim araçlarının kişiler, toplumlar ya da kitleler üzerindeki etkileri, bu araçlar (gazete, dergi, radyo, televizyon, internet) ilk ortaya çıktığından itibaren en fazla tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar ya da Liberal ve Marksist Yaklaşımlar adı altında iki ana grupta toplanmaktadır. 1920’ler ile 1930’larda ABD’de başlayan çalışmalar, o dönem altın çağına doğru ilerleyen radyonun ve yazılı basının kamuoyu üzerindeki propaganda etkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Amerikalı gazeteci Walter Lipmann tarafından geliştirilen ‘rıza üretimi’ kavramı, toplumlara istemedikleri bir şeyi kabul ettirmenin yolunu sunarken (Chomsky, 2005: 3), kitleleri yönetme, yönlendirme ve kontrol etme çalışmalarına temel oluşturmuştur. Chomsky “totaliter devlette cop neyse demokraside de propaganda odur” (2005: 7) değerlendirmesinde bulunurken, medyanın bu propaganda araçlarının en başında geldiği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim ABD’nin çeşitli bahanelerle bir dönem Küba, Vietnam, Kamboçya, yakın dönem Libya, Irak, Afganistan gibi ülkeleri işgal etmesi karşısında, örneğin terör korkusuyla sessiz kalan hatta destek veren Amerikan kamuoyunun oluşmasında, medya aracılığıyla uygulanan propaganda tekniklerinin etkili olduğu bilinen bir gerçektir.

Egemen Yaklaşımlar kapsamında geliştirilen Laswell'in hipodermik iğne kuramı, Gerbner'in ekme kuramı, McCombs ve Shaw tarafından geliştirilen gündem belirleme teorisi, Noelle-Neumann'ın suskunluk sarmalı kuramı ya da White'ın eşik bekçiliği modelinde, kitle iletişim araçlarının bireyler ve toplumlar üzerindeki yönlendirme etkisi üzerinde durulmaktadır. Marksizm'den etkilenen eleştirel yaklaşımlarda ise kitle iletişim araçları, egemen sistemin, yönetici sınıfın ya da statükonun devamı için gereken ideolojinin bireylere ya da toplumlara benimsetilmesinin araçlarıdır. Bu alanda Althusser, Gramsci ve Frankfurt Okulu düşünürleri öne çıkmaktadır.

Marksist düşünür Gramsci, küçük bir elit sınıfın, hegemonya olarak tanımladığı, çoğunluk üzerindeki ideolojik ve kültürel kontrolünü, devletin kurumlarına ve kitle iletişim araçlarına sahip olması sayesinde gerçekleştirdiğine dikkat çekmiştir (Yaylagül, 2010: 109-110). Althusser medyayı, aile, okul, dini yapılarla birlikte Devletin İdeolojik Aygıtları olarak adlandırırken, egemen sistemin yeniden üretimini sağlamak için zor kullanan ordu, polis, hapishane, mahkeme gibi kurumları da Devletin Baskı Aygıtları olarak değerlendirmiştir. Frankfurt Okulu ise, kültür endüstrisi kavramıyla, popüler kültürün toplumları tek tipleştirdiğini savunmuştur. Okul, popüler kültürü manipülatif bir güç olarak değerlendirirken tekelleri kapitalizme karşı çıkmaktadır.

Okulun önde gelen düşünürlerinden Adorno ve Horkheimer 'Aydınlanmanın Diyalektiği'nde, kitle tarafından belirlenen gereksinim ve beğeniler algısı yarattığı için, kitle kültürü yerine, aydınlanmanın kitlelerin aldatılışına dönüştüğü kültür endüstrisi kavramını kullanmışlardır (Behrens, 2011: 122). Eleştirel Toplum Teorisi'nin popüler kültüre uygulanmasının mimarı Adorno, kültür endüstrisinin tekelleri tarafından standartlaştırılan kültür ürünlerinin sözde-bireycilik tekniği ile sunulduğuna dikkat çekmiştir (Slater, 1998: 232-234). Frankfurt Okulu'nun yaklaşımına göre, elit sınıf ekonomik ve siyasi eşitsizliklerin üzerini örtmek amacıyla gerçekleri ideoloji aracılığıyla yeniden üretirken, kapitalizm ve kapitalistlerin kontrolündeki kültür endüstrileri ile ortaya çıkan popüler kültür kitleleri kolaylıkla etkileyebilir (Yaylagül, 2010: 94-95).

Eleştirel yaklaşımlarda en fazla üzerinde durulan nokta, kitle iletişim araçlarının, mevcut sistemin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla kullanıldığı gerçeğidir. Medyanın; dünyanın güçlü devletleri ile çok uluslu şirketlerinin siyasi, ekonomik, askeri, kültürel çıkarları doğrultusunda, mevcut sistemin yeniden üretimine katkısı dramatiktir. Bu katkı, içinde bulunduğumuz dijital çağda her geçen daha da artarken, kitle iletişim araçlarının kontrolünü elinde tutan devletler ile çok uluslu şirketlerin siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel yayılma politikalarına hizmet etmektedir. Bu durum da medya emperyalizmini gündeme getirmektedir.

1.2.2. Kitle İletişiminden Medya Emperyalizmine

Kitle iletişimi alanındaki yaklaşımlar egemen ve eleştirel olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Liberal düşünceden beslenen egemen yaklaşımlarda kitle iletişim araçlarının, toplumları birleştirdiği, kültürel alışverişi ve karşılıklı etkileşimi sağladığı tezinden hareket edilmektedir. Bu yaklaşımdaki bilimsel çalışmalar okuyucuyu, izleyiciyi merkeze almakta, iletişim araçlarının etkisini ekonomik, politik, sosyal ve kültürel dinamikleri kapsam dışı bırakarak incelemektedir. Marksizm temelli eleştirel yaklaşımlar ise kitle iletişim araçlarının, mevcut sistemin, egemen ideoloji ve iktidar ilişkilerinin korunması ve güçlendirilmesindeki rolü üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda kitle iletişim araçları, yönetici sınıfın egemenliğinin devam etmesi için kullanılan ve kitleleri kontrol eden ideolojik aygıtlardır.

1930'lu ve 40'lı yıllarda ticari amaçlı kitle iletişim araştırmalarına uygulanan bilimsel araştırmalar Amerikan tarzı işlevselci bir yaklaşıma dayanmaktadır. Burada amaç, insanların davranış biçimleriyle ilgili veriler toplayarak, hangi propaganda ve ikna teknikleriyle, oy verme ya da satın alma gibi faaliyetlerde, toplumların nasıl yönlendirilebileceğini öğrenmektir (Yaylagül, 2010: 34-35). Kapitalizmle paralel gelişen kitle toplumu, iktidar odakları için siyasi açıdan potansiyel bir tehlike olarak görülürken, sermaye için de ekonomik pazar açısından tüketici yığınlar anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ABD ve Avrupa merkezli bu çalışmalar, kitle iletişim

araçlarının topluluklar üzerindeki ikna, yönlendirme, kanaat oluşturma gibi etkileri üzerinde yoğunlaşmış, sonuçları ekonomik, politik, sosyal ve kültürel süreçlerde dikkate alınmıştır.

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, çeşitlenmesi ve yaygınlaşması sürecine paralel olarak ortaya çıkan en önemli kavramlardan biri ‘küreselleşme’dir. Yerküre sözcüğünden hareketle dünyaya ait olanı ifade eden bu kavram, kullanıldığı her alanda bütünsel bir dünya anlayışına, dünyanın küçülmesine işaret etmektedir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla toplumlar, zaman ve mekan anlamında yaklaşmış, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik olarak birbirleriyle etkileşim içine girmiştir. Ancak eleştirel bakışa göre bu karşılıklı bir etkileşimi değil, gelişmiş ülkelerin ve emperyalizmle birlikte ortaya çıkan ulusötesi şirketler gibi yapıların lehine işleyen bir süreci ifade etmektedir.

19. yüzyılda kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan kitle kavramının araçların çeşitlenmesi sonrasında, iletişim ile bütünleşmesi sürecine eşlik eden küreselleşme, liberal yaklaşımlarda, kültürler arası etkileşim bağlamında olumlu bir kavram olarak ele alınmaktadır. Küresel köy kavramsallaştırmasına sıklıkla atıfta bulunulan bu yaklaşımda kitle iletişim araçları, dünyayı küçülterek toplumları birbirine bağlamakta, kitleleri bilgilendirmekte, zaman ve coğrafi sınırlardan bağımsızlaştırmaktadır. Marksist düşünceden beslenen eleştirel yaklaşımlara göre ise küreselleşme; günümüzde emperyalizme varan süreci meşrulaştırma çabalarının bir aracıdır. Bu yaklaşımda kitle iletişim araçları da, küreselleşmenin ve buna bağlı olarak, kültür emperyalizminin taşıyıcıları konumundadır.

Chomsky Amerika’nın keşfini küreselleşmenin ilk istilasını olarak değerlendirirken (2001: 17-18), Elsasser “... küreselleşme sadece dünyayı kapsayan değil, aynı zamanda kendine uygun küreselleşme ideolojisini yaratan totaliter bir süreçtir. Küreselleşmenin amentüsü bellidir: Bütün dünya bir pazardır. Her şey satılıktır. Herkes satılıktır” (2013: 22-23) ifadelerini kullanmıştır. Küreselleşmeyi ABD’nin öncülüğündeki çok uluslu şirketlerin hegemonyası olarak tanımlayan Yaylagül, dünyayı emperyalist metropoller ve çevre ülkeler olarak ikiye ayırmaktadır (2010:

189-190). Dolayısıyla, kapitalizm ile birlikte sektör haline gelen basın, daha genel tanımı ve günümüzdeki teknolojik gelişmelerle büyük bir küresel ağı ifade eden medya da, ABD başta olmak üzere aynı hegemonik güçlerin kontrolündedir.

Küreselleşme bağlamında iletişim alanında yapılan özelleştirme, serbestleştirme, kuralsızlaştırma politikaları, teknolojik gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olarak sunulmaktadır. Bu yolla hızla yayılan enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanımı gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmakta ve bu durum eşitsizlik sorununa yol açmaktadır (Başaran, 2010: 18-19). Gelişmiş ülkelerin, özellikle ABD'nin ekonomik ve askeri çıkarları lehine üretilen enformasyon teknolojilerinin, üretimi ve geliştirilmesinin de aynı güçlerin elinde olması, bu ülkelere söz konusu araçları kendi çıkarları yönünde kullanma olanağı sağlamaktadır (Başaran, 2000: 45-46). Tüm bu gelişmelerin bir sonucu olarak enformasyon ve iletişim teknolojileri, gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere doğru akan enformasyon ve kültür ürünleri vasıtasıyla kitlelerin kontrolünü sağlayan araçlar konumundadır. Bu noktada karşımıza eleştirel yaklaşımlarda sık sık gündeme gelen kültür emperyalizmi kavramı çıkmaktadır.

Marksistler tarafından geliştirilen ve eleştirel yaklaşımlarda sık sık bahsi geçen kültür emperyalizmi kavramı, “gelişmiş ülkelerin egemen kültür ve değerlerinin kitle iletişim araçları yardımıyla gelişmekte olan diğer ülkelere empoze edildiği” (Işık, 2012:100) tezini savunmaktadır. Kültür emperyalizmi kavramı bazı yaklaşımlarda, küresel medya düzenini yöneten Batı ülkelerinin kendilerine ait görüşleri, gelişmemiş ülkelere çeşitli medya ürünleri ile vasıtasıyla dayatmasını anlatırken, bir başka görüşe göre, başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin kontrolündeki iletişim teknolojilerinin gelişmemiş ülkelere girişi, Amerikan yaşam tarzı ve kültürüne dünya çapında ciddi bir üstünlük kazandırmıştır (Bostancı, 2019: 125).

Kapitalist düzendeki kültür emperyalizmini, kapitalist ülkelerin mevcut ekonomik ve siyasi dünya düzenini sürdürmesini destekleyen bir süreç olarak tanımlayan Erdoğan, bu noktada medyanın ideolojik olarak görev yaptığını ifade etmekte ve eklemektedir: “Uluslararası radyo tarihi, uluslararası propaganda tarihidir” (1995: 257).

Bütünleşme, birleşme, etkileşim, ilişki başlıkları ile kamufle edilmeye çalışılan bu kavram, aslında gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeleri, kendi çıkarları doğrultusunda homojenleştirmesi, tek tipleştirmesi, kültürel çeşitliliği ise yok etmesi anlamına gelmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, ABD ile Sovyetler Birliği'nin güçlü kalarak karşı karşıya gelmesiyle şekillenmeye başlayan süreç, Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, ABD'nin süper güç olmaya aday tek ülke konumuna gelmesiyle sonuçlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde askeri amaçlarla geliştirilen bilgisayar ve internet, kendisini dünya hakimiyetine hazırlayan ABD için, çok önemli bir mecra oluşturmuştur. Kitle iletişim ve enformasyon teknolojilerini her anlamda elinde bulunduran ABD yeni yüzyıla, bu araçları kendi kültürel, siyasi, ekonomik çıkarları için kullanabileceği bir ortamda girmiştir. En kısa haliyle bir devletin başka devletler üzerinde haksız hakimiyet kurması olarak tanımlanan emperyalizm, giderek bu ülke ile birlikte anılır hale gelmiş, kitle iletişim araçları da ABD'nin kültürel, sosyal ve siyasi yayılmacılık anlayışının, yani kültür emperyalizminin taşıyıcısı konumuna ulaşmıştır.

Bu noktada ise karşımıza kültür emperyalizmi kavramından hareketle geliştirilen medya emperyalizmi çıkmaktadır. “Bir ülkedeki kitle iletişim araçlarının mülkiyeti, yapısı, dağılımı ve içeriğinden birinin veya hepsinin bir başka ülkedeki veya ülkelerdeki çıkar gruplarının önemli derecede etkisi altında olması ve etkilenen ülkenin, o ülkelere aynı derecede karşı bir etkide bulunamamasıdır” (Akt. Uluç, 2003: 114). Genel emperyalist dünya düzeninin bir parçası olan medya emperyalizmi, medya teknolojisi, sahipliği, üretimi, tüketimi, dağıtımı ilişkilerinde belli güçlerin diğerleri üzerindeki egemenliğidir. Bu ilişkide egemenlik sağlayan taraf bu egemenliği ya ticari ve siyasal strateji olarak ihraç eder, ya da kasıtsız bir şekilde, farkında olmadan genel siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkilerdeki egemen etkilerle yayar. Medya emperyalizminde her iki durum da aynı anda geçerlidir (Erdoğan, 1995: 264). Sonuç olarak iletişim araçlarını üreten teknolojinin, altyapı, yatırım ve istihdam üstünlüğünün de bu gelişmiş ülkelerin lehine olduğu gözden

kaçırılmaması gereken önemli bir noktadır. Bu; az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere iletişim teknolojileri alanında ekonomik bağımlılığına yol açmaktadır.

Kültür emperyalizmi ile medya emperyalizmi, dünyadaki ekonomik, kültürel, siyasi güç dengesizliklerinin, enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığıyla, medya alanındaki yansımalarını konu almaktadır. Bu tartışmalar sırasında en fazla gündeme gelen konulardan biri, özellikle ABD tarafından dünyaya ihraç edilen radyo-televizyon yapımları ve sinema filmlerinin hakimiyeti, bir diğeri ise yine ABD ve Batı ülkeleri sahipliğindeki haber ajansları ve uluslararası medya kuruluşları tarafından kontrol edilen enformasyon akışıdır.

ABD ve Batı ülkelerinin, dünyanın gelişmiş birkaç ülkesinin, medya aracılığıyla toplumlar üzerinde kurduğu kültürel, siyasi, sosyal ve ekonomik etkileri incelemek, bu ülkelerin asıl hedeflerini anlamak açısından önemlidir. Somutlaştırmak ve örnek vermek gerekirse ABD'nin Vietnam, Körfez Savaşı, Afganistan ya da Irak işgalleri gibi konularda kitle iletişim araçlarıyla dünya kamuoyuna verilen bilgi, yaratılan algı ya da yönlendirmeler aynı ortak meşrulaştırma amacına hizmet etmiştir. Geline nokta gazete ile başlayan kitle iletişimi, kitlelerin hem tehlike hem de potansiyel tüketici olarak görülmeye başlamasından itibaren, enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kültür emperyalizmi ile medya emperyalizmi sürecine evrilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL BASINDAN ELEKTRONİK BASINA GEÇİŞ SÜRECİ

Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte çeşitlenen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının gazetecilik üzerinde önemli etkileri olsa da, asıl dönüştürücü etki bilgisayar ve internetin keşfi ile başlamıştır. İlk kitle iletişim aracı olan gazete için, icat edilen her araç (fotoğraf, telgraf, telefon, daktilo makinesi...) yeni teknolojik imkanlar anlamına gelirken, radyo ve televizyonla başlayan süreç, bilgisayar ve internetin de habercilik alanına girmesiyle birlikte geleneksel basın ile elektronik basın arasındaki çizgiyi netleştirmiştir.

Önceleri teknolojisi ile gazetecilik pratiğine (haberlerin depolanması, tekrar ulaşarak düzeltilmesi ya da değiştirilmesi, dizgi, baskı ve dağıtımda hız sağlanması...) hizmet eden bilgisayar teknolojisi, internetin devreye girmesiyle günümüzün en yaygın haber paylaşım aracı haline gelmiştir. Pek çok niteliğinin yanı sıra özellikle interaktif yapısıyla kendisinden önceki kitle iletişim araçlarından (gazete, radyo, televizyon) ayrılan internet, geleneksel basın ile elektronik basın arasındaki en önemli dönüm noktasıdır.

İletişim dünyasında devrim olarak değerlendirilen ve 1990'lı yıllardan itibaren büyük bir hızla yaygınlaşan internet, bilgiyi muhafaza ve kontrol etme konusunda yüzyıllardır devam eden mücadeleyi, bilginin özgürleşmesi yönünde sonuçlandırmıştır. Küreselleşmenin de eşlik ettiği, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, içinde bulunduğumuz dönemin, başka pek çok tanımın yanı sıra Dijital Çağ olarak tanımlanmasına neden olmuştur. İnternetin ortaya çıkmasının ardından büyük bir hızla gelişen ve çeşitlenen enformasyon ve iletişim teknolojileri, günümüzde dünyanın hemen her noktasından bu elektronik iletişim ağına ulaşımı mümkün hale getirmiştir.

Tüm bu gelişmelerin merkezinde yer alan bir meslek olarak gazetecilik önemli bir dönüşüm geçirirken, özellikle sosyal medya olarak adlandırılan çeşitli ağların ortaya çıkmasının ardından, mesleğin uygulama alan ve pratikleri ile birlikte tanımı, rolü ve görevi de tartışılmaya başlamıştır. Bu süreç; haber toplama, doğrulama, oluşturma ve kamuya ulaştırma yol ve yöntemlerini değiştirirken, mesleğe İnternet Gazeteciliği, Yurttaşın Gazeteciliği ve tezin ana konusunu oluşturan Sızıntı Gazeteciliği gibi tanımlamalar kazandırmıştır.

2.1. Gazeteciliğin Düşünsel Temelleri

Gazetenin gelişim serüveninin ivme kazanmasında ve dördüncü kuvvet olma misyonunu elde etmesinde teknolojik gelişmeler kadar toplumsal olaylar da önemli rol oynamıştır. Yazının ve kağıdın icadıyla başlayan insanların kendilerini ifade etme ve bilgiyi yayma olanakları, matbaanın keşfiyle birlikte bir devrim sürecine girmiştir. Hala Ortaçağ'ın, pozitivist anlayıştan uzak din temelli dogmatik felsefesinin hakim olduğu Avrupa'da yavaş yavaş da olsa önce kitapların, ardından da gazetelerin basılmaya başlaması köklü değişim sürecinin de ilk belirtileri olmuştur. Bilginin kendine yayılma ortamı bulması, insanların yaşam koşullarını ya da her konudaki düşüncelerini birbirleriyle paylaşması, gazeteciliğin temellerinin atılması açısından önemli bir zemin oluşturmuştur. Matbaanın kullanımı kitle iletişimi alanındaki ilk hareketliliğe paralel olarak din, siyaset, ekonomi ve kültür-sanat alanlarında yaşanan gelişmelerin hız kazanmasını ve çığ gibi büyüyerek Rönesans ve Reform hareketleri ile Fransız Devrimi ve diğer toplumsal olayların gerçekleşmesini sağlamıştır.

Matbaanın bulunmasının ardından bilginin geniş kitlelerle paylaşımının arttığı ve radikal değişimlerin yaşandığı döneme, yani Rönesans dönemine gelindiğinde gazeteler de düşünsel anlamda daha fazla beslenme ortamına kavuşmuşlardır. 'Yeniden Doğuş' anlamına gelen Rönesans; 14. yüzyılda İtalya'da başlayan, 15. ve 16. yüzyıllarda ise etkinliğini artırarak diğer Avrupa ülkelerine yayılan, sanat, bilim, tarih, edebiyat, hümanizm, kültür ve düşünce alanlarında meydana gelen yeniliklerin genel adıdır. İnsanların bilinçlenmeye başlamasıyla, gücün, özellikle de kilisenin

sorgulanmaya başlaması ise reform hareketlerini tetiklemiştir. Cehalet ve gericiliğin son bulduğu, eğitimin olağanüstü derecede önemsenmeye ve ilerlemeye başladığı bu dönemde Avrupa sosyal ve ekonomik açıdan bir anda büyümeye başlamıştır.

“Cogito, ergo sum” yani “Düşünüyorum, öyleyse varım” cümlesiyle zihinlere yer eden Rene Descartes, aklı öne çıkaran ilk filozof olarak verdiği eserlerle dogmatik Ortaçağ’ın sonunun gelmesine en önemli katkıyı sunmuştur. İnsan aklını merkeze koyan Descartes, özgür ve şüpheci düşünme yoluyla hakikate ulaşmaya çalışmıştır. Descartes “Her ne kadar ilk anda, şüphe duymanın yararları görülmese de; gene de şüphe, zihnimize yerleşmiş olan önyargılardan ve mantığımızın yoğunlaşmasını engelleyip dağıtan duyularımızdan bizi kurtaracağı için, büyük yararlar sağlar. Nitekim, gerçekliğine kanaat getirdiğimiz olgular için bile –bu olgulara dair bir daha şüpheye düşmememizi sağlayacağı için- gereklidir” (Usta, 2016: 123) sözleriyle temel prensiplerini ortaya koyarken Aydınlanma felsefesini girişin önemli adımlarını da atmıştır.

Ortaçağın sonu olarak kabul edilen bu döneme; antik çağların düşünce ve sanatının yeniden doğuşu anlamına gelen Rönesans, Grek ve Latin edebiyat ve dillerinin sistemli bir şekilde incelenmesi anlamına gelen Hümanizm ve kilisenin ulusal bir reforma tabi tutulması anlamına gelen Reform hareketleri damga vurmuştur. Bu hareketler Avrupalıların düşüncesi ve duygusu üzerinde derin etkiler yapmış, aklın giderek daha fazla önem kazanmasına yol açmıştır (Beer, 1989: 313). İnsanlığın dini dogmalardan kurtulmasıyla eğitim ve öğretim kiliseden ayrılmış, bilinçlenme ve sorgulama artmış, hümanist düşüncenin doğmasıyla insana daha fazla önem verilmeye başlanmış ve en önemlisi özgür düşünce anlayışı doğmuştur. İtalya’da başlayan bu dönem, ticaret sayesinde kısa sürede diğer Avrupa ülkelerine de yayılmış, bu ülkeler arası ticaret ekonomik hareketliliğe ve iletişim ihtiyacına yol açmıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda yaşanan bu gelişmeler, 17. yüzyılın başında süreli hale gelen gazetenin düşünsel temellerinin atılmasında önemli rol oynamıştır.

İngiliz Devrimi ile Fransız Devrimi arasındaki döneme denk gelen Aydınlanma Çağı düşünürlerinin fikir özgürlüğü alanına yaptıkları katkı, gazetecilik mesleğine de basın

özgürlüğü bağlamında etki etmiştir. ‘Akıl Çağı’ olarak da adlandırılan bu dönem, hurafelerden, geleneksel düşüncelerden, sabit inanç kalıplarından oluşan eski düzenin yerine, aklın düzenini getiren entelektüel hareketlerin bütünüdür. Tüm Avrupa’yı kapsayan bu hareket, ‘kötü’ ve ‘köleleştirici’ mit, hurafe, önyargının yerine, ‘iyi’ ve ‘özgürleştirici’ akıl ve düşünceyi koymuştur (Çiğdem, 1997: 13-14). Temelini Rönesans ve Reform hareketlerinin oluşturduğu Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi’ni tetikleyici etkenlerden biri olmuştur. Örneğin J. J. Rousseau’nun siyasal özgürlük düşünceleri devrimci burjuvazi üzerinde etkili olmuş, politik özgürlük ve eşitlik kavramlarının gelişmesine yol açmıştır (Beer, 1989: 408).

Michelangelo, Leonardo da Vinci, Erasmus, Martin Luther gibi, Rönesans ve Reform dönemi düşünürlerinin dine ve kiliseye yönelik özgürlükçü düşünce ve eserleri, sekülerleşme çabalarını hızlandırırken, 17. ve 18. yüzyıl düşünürlerinin dini dogmaların karşısında aklı yüceltme çalışmaları, insanı her türlü otorite baskısından özgürleştirmeyi merkeze alarak, fikir özgürlüğü ortamının doğmasına ve iki büyük devrimin yaşanmasına neden olmuştur.

Burke, Tocqueville, Montesquieu, Voltaire ve Rousseau’nun kitleleri birleştirici muhalif düşünceleri Fransız Devrimi için gereken fitili ateşlerken (Rude, 2015: 18), John Milton, John Locke, Thomas Paine gibi düşünürlerin devrimci ve özgürlükçü fikirleri, Amerikan Devrimi’nin politik temellerini oluşturmuştur. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’ni kaleme alanlardan Thomas Jefferson, bildirgenin taslağında Locke’nin “Hiç kimsenin bir diğerrinin yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ve malına mülküne zarar vermemesi” (Akt. Davidson, 2017: 121) gerektiği yönündeki cümlesine de yer vermiştir.

İngiltere’de ilk gazetelerin ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmeye başlayan basın özgürlüğü kavramı, bir kraliyet yetkilisini eleştirerek yargılanan John Peter Zenger isimli bir matbaacının beraat etmesiyle resmi bir hal almaya başlamıştır (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 25). Tüm bu gelişmeler fikir ve düşünce özgürlüğü ortamının beslenmesine, 17. yüzyıl başlarından itibaren süreli hale gelerek bağımsızlık

m¼cadeleleri veren basının, Aydınlanma Çağı'nın d¼ş¼nsel ortamından beslenerek, iki devrimin bildirgeleriyle yazılı hale gelen özg¼rl¼k kavramını kazanmıştır.

Yazı, kağıt ve matbaanın bir araya gelmesiyle önce kitap ardından da gazete basımının başlaması iletişime kitlesel bir nitelik kazandırmış, Batı d¼nyasındaki kökl¼ değışim sürecini başlatmıştır. Matbaa sayesinde d¼ş¼ncelerin ve bilgilerin yayılması, birbirlerinden haberdar olan insanların, kitlesel bir güç olduklarının farkına varmalarına yol açmış, bilgi üzerindeki tahakk¼m kırılmıştır. Avrupa'da iletişim alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak Rönesans, Reform ve Fransız Devrimi birbiri ardına gelmiş, toplumun pek çok alanındaki taşları yerinden oynatmıştır (G¼ngör, 2013: 215-216).

Ortaçağın sona ermesiyle birlikte yükselen liberalizm d¼ş¼ncesinin eşliğinde bireyin öne çıkması, daha sonra basın özg¼rl¼ğünün de doğmasına neden olan ifade özg¼rl¼ğ¼ kavramının gelişmesine yol açmıştır. 17. y¼zyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş oluşmaya başlayan modern basın, bir yandan kurumsal kimliğine ulaşmaya çalışırken bir yandan da özg¼rleşme çabaları içindedir. 17. ve 18. y¼zyıllarda aydın ve filozofların özg¼rl¼kç¼ fikirlerini s¼reli yayınlar yoluyla yaymaya çalışmaları basına haber verme işlevi dışında farklı bir misyon da yüklemiştir.

İngiltere'deki kahvehanelerdeki sohbetten türeyen ilk gazetelerin gör¼lmeye başlamasıyla, İngiliz politikacıların kamuoyu kavramını tartışmaya başlamaları paralel ilerlemiştir (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 24). Frankfurt Okulu yakın dönem temsilcilerinden Habermas 'İletişimsel Eylem Kuramı' çalışmasında, kriz sistemi olarak tanımladığı modern toplumlarda insanların etkileşimde bulunarak, bir araya gelip iletişim kurarak geleceğe dair kolektif planlar yaptıklarını ve böylece varlıklarını sürdürmeye çalıştıklarını savunmaktadır (Yaylag¼l, 2010: 106-107). Çalışmalarında kamusal alan, kamu, kamuoyu kavramlarıyla ilgili önemli değıerlendirmelerde bulunan isimlerin başında gelen Habermas, burjuva kamusal alanın doğuşunu kapitalizmin gelişimi bağlamında çözümlerken, basının ve

kamuoyunun da pazar ilişkilerinin bir parçası olarak ortaya çıktığına dikkat çekmiştir (Timur, 2008: 41-42).

Habermas'a göre, haber mektupları 14. yüzyıl itibariyle ticari bilgi ihtiyacından dolayı profesyonel haberleşme sistemini oluştururken, mal dolaşımının izinden giden haber dolaşımı, 17. yüzyılın sonlarında kamusalallaştıktan, yani halk için erişilebilir olduktan sonra, basın varlığından bahsetmek mümkün olmuştur (1997: 76-77). Ancak daha sonra bu yeni kamusal alan, haberin kendisinin meta haline gelmesi sonucunda ticaretin ve halk üzerindeki etkisi nedeniyle siyasi yönetimin hizmetine girmiştir (Habermas, 1997: 84).

Gazetenin kitleler üzerindeki gücünün keşfedilmesi ve kısa zamanda kitle iletişiminin en önemli aracı haline gelmesi, aristokrasi, din savaşları ve ticaret ile ilgili bilgi verme dışında bazı işlevler kazanmasını sağlamıştır. Matbaanın icadıyla basılı hale gelen ve tahakküm altından çıkan bilgi, gazete ile aynı anda çok daha fazla sayıda kişiye ulaşmaya başlamıştır. Basının; on altıncı yüzyıldaki Reform hareketleri sırasında ortaya çıkan genel düşünce ve kamuoyu üzerindeki gücü, gazetenin doğuşunun ardından daha da güçlenmiştir. Artık iktidarların karşısında, halkın sorunlarını gündeme getiren ve kamuoyunda tartışma yaratan güçlü bir kitle iletişim aracı vardır. Bu andan itibaren gazetecilik tarihi, egemen güçlerin gazeteleri ve diğer süreli yayınları denetim altına alma çabaları ile basının özgürlük mücadeleleri arasındaki çatışmalara sahne olmaya başlamıştır.

2.1.1. Basın Özgürlüğü Mücadeleleri ve Sansür

Basın özgürlüğü mücadelesinin 17. yüzyıldan beri devam ettiğini ifade eden Başkut, bu mücadelenin önemine Pascal'ın şu sözleriyle dikkat çekmiştir “İnsan düşünmek için yaratılmıştır. Ancak yayın kabiliyeti olmıyan düşünce verimsiz bir halde kalmaya mahkumdur. Basın hürriyeti olmadıkça da bu, temin edilemez” (1967:37). Basın özgürlüğü, gazetecilik tarihi boyunca belki de en fazla gündeme gelen konulardan biridir. Gazetenin doğuşuyla birlikte yoğunlaşan mücadeleye, giderek

kavramın ne anlama geldiği yönündeki tartışmalar eşlik etmeye başlamıştır. Eserlerin elle yazılarak çoğaltıldığı dönemlerden itibaren, bilgi, fikir ve düşüncelerin yayılması anlamına gelen basın özgürlüğü ile ilgili tartışmaların büyük bir kısmı, matbaanın keşfiyle birlikte basının kazandığı gücün iktidarları daha fazla tehdit etmesinin ardından, çeşitli gerekçelerle (ulusal güvenlik, devlet sırrı, teröre teşvik, mahremiyet...) basına yönelik kısıtlamaları meşrulaştırma çabaları ile karışmaktadır. Başkut iktidarların basın özgürlüğüne neden karşı çıktığını Napolyon'un şu sözleriyle özetlemiştir "Eğer basının dizginlerini elimden kaçırırsam iktidarda üç aydan fazla kalamam" (1967: 41).

Kamu hizmeti yapan gazeteci en başta halka karşı sorumludur ve görevi topluma demokrasinin gereği olarak kendi kendilerini yönetebilmek için ihtiyaç duyduğu doğru bilgiyi vermektir. Dolayısıyla basın özgürlüğü en genel tanımıyla, herhangi bir baskı ya da kısıtlama olmaksızın, toplumun menfaatine olan bilgi, fikir ve düşünceleri yayınlama özgürlüğüdür. Kime göre, neye göre basın özgürlüğü sorusu karşısında, her özgürlük gibi basın özgürlüğü de bir başkasının özgürlüğünün başladığı yerde biter noktasından hareketle, kişisel mahremiyete saldırı, hakaret, iftira, şiddet içermeye, yanlış bilgi vs. gibi nedenlerle oluşan durumlarda özdenetim mekanizmaları devreye girmeli, yetersiz kalmaması için de bu mekanizmalar kararlı yaptırımlarla güçlendirilmelidir. Bu yolla; ulusal güvenlik, devlet sırrı, şiddet, teröre teşvik, mahremiyet gibi gerekçeler ve keyfi uygulamalarla iktidarların her fırsatta basını kontrol altına alma çabası önlenmelidir. Günümüzde, ülkemizde ve dünyada çok sık gündeme gelen devlet sırlarını korumak ise gazetecilerin değil hükümetlerin görevidir.

Yazılı, görsel, işitsel her türlü yayının iktidar tarafından yayınlanmadan önce ya da sonra denetlenmesi ve yaptırımlara maruz bırakılması anlamına gelen sansür, tarih boyunca özgür ifadenin en büyük düşmanı olmuştur. Hükümetler, egemen güçler ya da iktidar odaklarının, hem kendi propagandalarını yapmak için gücünden faydalanmak, hem de gayrimeşru, ahlak dışı iş ve ilişkilerinin açığa çıkmasını engellemek için, kendi güdülerinde bir medya arzusu yeni değildir. Nasıl ki

özgürleşme mücadeleleri insanlık tarihi kadar eskidir, otoritenin farklı fikir ve tartışmaları engelleme, hatta yok etme çabası da doğal olarak bir o kadar eskidir.

Tarih boyunca kitapların yasaklanması ya da yakılması yoluyla uygulanan sansür, matbaa öncesi elle yazılan eserlerin yasak ilan edilmesi ve yazarlarının öldürülmesi yoluyla devam etmiş, matbaanın keşfinden sonra, 1500'li yıllarda ise kurumsallaşmıştır. Bilginin üzerindeki tahakkümü kırarak onu özgürleştiren ve hızla yaymaya başlayan matbaa, dönemin iktidarları ve kilise için büyük bir tehdit haline gelmiştir. Nitekim; Martin Luther'in tezlerini yayımlayarak reform hareketlerini güçlendirmesi, gazeteci Thomas Paine tarafından kaleme alınan ve Amerikalıları Britanya'dan kopmaya ikna eden Sağduyu adlı makalesinin kopyalarının yayılması, Montesquieu ya da Rousseau gibi düşünürlerin eserlerinin aristokratlar ve halk tarafından benimsenerek Fransız Devrimi için gerekli zemini oluşturması, basılı yayınların gücünün kamuoyu üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemli birkaç örnektir.

1586 yılında İngiltere'deki Star Chamber Mahkemesi'nin, basımcı sayısını sınırlandıran ve basımcıları bazı sansürler uygulamaya zorlayan düzenlemesi, yine siyasi otoritelerin, basılı yayınları kontrol etmek amacıyla getirdikleri özel vergiler, matbaa sonrası sansürün kurumsallaşmasına yönelik bazı adımlardır (Crowley ve Heyer, 2014: 176-177). Gazetenin ortaya çıktığı tarihten itibaren gündeme gelen basın özgürlüğü, iktidarlar tarafından her zaman tehdit olarak görülen ve ilk hedef alınan özgürlük olmuştur. Ancak bağımsız bir basın, modern anayasal devletler ve demokrasi için hayati bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda Aydınlanma Çağı, ifade özgürlüğü kapsamında ele alınan basın özgürlüğü kavramının, eşitlik, özgürlük, demokrasi, kuvvetler ayrılığı düşünceleriyle birlikte yüceltildiği bir dönemdir. Bu dönemin düşünürlerinin özgürlük, eşitlik, demokrasi kavramlarına yaptıkları katkı, Amerikan ve Fransız Devrimlerine yol açmış, bu süreç gazeteciliğe basın özgürlüğü kavramını kazandırmıştır. John Milton, John Locke, Charles-Louis Montesquieu ve Jean-Jacques Rousseau gibi filozofların çalışmaları, 18. yüzyılda özgür basının doğmasına büyük katkı sağlamıştır.

Jeanneney'in “Basın özgürlüğünün tarihi, kısaca, devlet sırlarıyla yayınlanan haberler arasında giderek yerleşen ayrımın tarihidir” (1998: 29) cümlesiyle tanımladığı mücadele, en hareketli dönemlerinden birini, devrimlerin yaşandığı on yedinci yüzyıl İngiltere’inde geçirmiştir. İngiltere’nin bu inişli çıkışlı döneminde; 1641 yılında Star Chamber Mahkemesi’nin lağvedilmesi ile 1660 yılında monarşinin restorasyonu arasında, yayınlanan gazete, haber dergileri ve broşürlerin sayısında önemli bir artış yaşanırken, 1662’de II. Charles tarafından getirilen ruhsatlandırma sisteminin 17. yüzyılın sonunda askıya alınması neticesinde, çok sayıda yeni süreli yayın ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde ruhsatlandırma, denetim ve sansür sürerken, İngiltere’de 1712 tarihli Damga Vergisi Kanunu ile vergi miktarını artıran diğer yasalar, şiddetli tepkilere yol açmış ve bu basın özgürlüğü mücadelesinde bir dönüm noktası olmuştur (Crowley ve Heyer, 2014: 177-178).

İngiliz Devrimi’nin sözcülerinden yazar John Milton, 1644 yılında parlamentoya yönelik, basılı metinlerin devlet kurumlarının ve kilisenin onayından geçmesini şart koşan kararnameyi hedef alan konuşmasında, “... bir kitabı öldürmek, bir adamı öldürmekle eşdeğer sayılır; bir insanı öldüren akıllı bir yaratığı, Tanrı’nın suretini öldürmüş olur ama iyi bir kitabı öldüren, aklın kendisini, Tanrı’nın görünen suretini öldürmüş olur” (Usta, 2016: 161) ifadeleriyle, sansürü sert bir şekilde eleştirmiştir. Milton’un “Bana, bütün özgürlüklerden daha çok, vicdana uygun bir şekilde özgürce bilme, ifade etme ve tartışma özgürlüğünü verin” (Çaplı ve Tuncel, 2010: 108) sözlerine yer verdiği Areopagitica adlı eseri, basın özgürlüğü mücadelesi tarihinde çok önemli bir dönüm noktasıdır.

Düzenli ve süreli yayınların ortaya çıktığı 17. yüzyılın başlarından itibaren gazeteler ve gazeteciler, denetim seviyesi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de sansürle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Her yönetim, egemenliğini sürdürmek ve güçlendirmek amacıyla yasal ve ekonomik baskılarla basını susturmuş, ya da kontrolü altına almak istemiştir. Basın tarihi, iktidar odakları ile basın arasında geçen mücadelenin de tarihidir. Çok eski tarihlerde elle çoğaltılan eserlerin yakılarak yok edilmesi, yazara yönelik çeşitli yaptırımlar uygulanması ile günümüzde gazetelerin çeşitli davalarla karşı karşıya kalması, kapatılması, gazetecilerin işsiz bırakılması,

hapse atılması, hatta öldürülmesi aynı amaca hizmet etmektedir. “Genel anlamda basın, insan özgürlüğünün gerçekleşmesidir” diyen Marx’a göre, sansür yoluyla ‘basın özgürlüğü’nün sahibi olan hükümet, yazarları sekreterleri gibi kullanmakta, işine gelmediğinde ise üstlerini çizmektedir. Böylece resmi hükümet belgelerinden farksız yayınlarla ‘basın özgürlüğü’nü kendi lehine değerlendirmektedir (2012: 68).

Matbaanın icadıyla birlikte şiddetlenen iktidar-basın mücadelesi, iktidarların gazeteleri satın alması ya da kendi resmi gazetelerini çıkarması, yasak içerikli yayınların süreli ya da süresiz kapatılması, ağır cezalar içeren basın kanunları, ağır vergiler, gazete çıkarırken devlete para yatırma şartı, malzeme kısıtlaması gibi yöntemlerine sahne olmuştur (Başkut, 1967: 41-42). İktidarların hoşuna gitmeyen yayınlar ve gazeteciler, çeşitli sansür ve denetim yöntemleriyle baskı altına alınarak kontrol edilmek istenmiştir. Tüm bu uygulamalara rağmen bağımsızlık mücadelesi, dönem dönem şiddetlenerek süregelmiştir. Basın kendisini güdümü altına almak isteyen iktidarlara karşı demokratik bir hak olarak kabul edilen özgürlüğünü, yasal, ekonomik, hayati bedeller ödeyerek kazanma savaşı vermektedir. Bu süreçte sayısız gazete, kitap yasaklanmış ya da yakılmış, gazeteciler hapse atılmış ya da öldürülmüştür.

17. yüzyılda monarşilerin hakim olduğu Avrupa ülkelerinde çeşitli sansür ve denetim uygulamalarına karşı bağımsızlık mücadelesi veren basın için, 18. yüzyılda yaşanan iki büyük olay dönüm noktası olmuştur. Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile Fransız İhtilali, düşünce özgürlüğü kapsamında ele alınan basın özgürlüğü kavramının kabul görmesi ve yazılı hale gelmesi açısından çok önemlidir. Bağımsız bir basın anlayışının demokrasi açısından hayati bir rol oynadığı gerçeği, basın ve ifade özgürlüğü kavramlarının, Amerikan Bağımsızlık Savaşı’nın ardından hazırlanan ilk Anayasa’ya ve Fransız Devrimi’nin ardından 1791 ile 1793 tarihli anayasalarda yer almasını sağlamıştır ve bu sayede basın özgürlüğü kavramı daha sonra pek çok devletin anayasal koruması altına girmiştir. Bu anlamda 1776 Virginia Haklar Bildirgesi, 1791 ABD Anayasası’nın ilk değişiklik maddesi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi hayati öneme sahiptir.

Avrupa kıtasında 15. 16. ve 17. yüzyıllar boyunca süren rönesans ve reform süreci, bir yandan mezhep birliğinin bozulması ve siyasal ayrılıkların yaşanması gibi sonuçlara neden olurken diğer yandan sanat, şiir, mimaride yaşanan gelişmeler, ticaret ve coğrafi keşiflerin artışı kıtanın yükselişine yol açmıştır. 18. yüzyılda basının gelişimi ile, Avrupa kıtasında aklı öne çıkaran düşünce şeklinin etkisinde bilim ve felsefede gelişmelerin yaşandığı Aydınlanma Çağı paralellik göstermektedir. Bu çağda özellikle John Locke, Thomas Paine, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu gibi öne çıkan düşünürlerin, eşitlik, özgürlük, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı yönetim şekli konularındaki siyasi fikirleri özgürleşme çabalarında etkili olmuştur.

2.1.1.1. ABD Bağımsızlık Savaşı ve Basın Özgürlüğü Kavramı

Basın özgürlüğü konusundaki ilk mücadeleler İngiltere’de verilse de, Amerikan Anayasası’nın ilk değişiklik maddesi, kavramın anayasal koruma altına alınması anlamında çok önemli bir dönüm noktasıdır. “Kongre söz ya da basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yasa yapamaz” şeklinde ifade edilen madde, uygulamada (ulusal güvenlik, savaş, mahremiyet ihlali, iftira, hakaret vs. gibi durumlarda) pek çok tartışmalara neden olsa da, diğer anayasalara örnek teşkil etmiştir. Basın özgürlüğü kavramı Amerika ve Avrupa’da halkların bağımsızlık mücadelesi verdiği bir dönemde, Aydınlanma Çağı düşünürlerinin beslediği düşünce ortamında doğmuştur.

Avrupa ülkelerinin coğrafi keşiflerle farklı kıtalara ulaşma ve zenginliklerinden faydalanma olanaklarına kavuşması kolonileşme dönemini başlatırken, Kuzey Amerika’yı hakimiyet altına almak isteyen Avrupa ülkeleri arasındaki rekabet 1754 yılında Yedi Yıl Savaşları olarak bilinen mücadeleye yol açmıştır (Davidson, 2017: 100). Savaştan galibiyetle çıkan Büyük Britanya’nın, savaşın neden olduğu maddi sıkıntıları çözmek için getirdiği ağır vergiler, kolonilerde büyük tepki ve protestolarla karşılanmıştır (Davidson, 2017: 113). 1775 yılında Concord’da, Britanyalı askerler ile gönüllü Amerikalı askerler arasında başlayan silahlı çatışma büyüyerek bağımsızlık savaşına dönüşmüş, kolonilerde yaşayan, İngiltere halkı ile aynı hak ve

özgürlüklere sahip olmayı isteyen halk, kraldan, yani Britanya İmparatorluğu'ndan kurtulmaya karar vermiştir. Fakat, o güne kadar akla hayale gelmeyen bu düşüncüyü ifade etmek o kadar kolay değildir. Aynı yıl Kıta Kongresine katılan delegelerden Benjamin Rush, Thomas Paine adlı dostuna bu konuda bir makale yazmasını önermiştir. Bunun üzerine Sağduyu (Common Sense) adlı makalesini kaleme alan yazar Paine, bir hükümdar tarafından yönetilen her ülkenin, bu yönetim biçimi tarafından zehirlendiğini ve III. George'nin kraliyet zorbası olduğunu ifade etmiştir. Büyük ilgi gören, altı ay içerisinde yüz bin kopyası satın alınan makale Amerikalıları kraldan kurtulmaya ikna etmiştir (Davidson, 2017: 117-119). Paine makalesinin insanlık için önemini yıllar sonra kaleme aldığı Akıl Çağı adlı eserinde şu sözlerle anlatmaktadır: “Amerika’daki sorunların dünyaya geniş bir pencere açtığını gördüm ya da gördüğümü sandım; Amerikalıların İngiliz yönetimine karşı uyguladıkları planı değiştirmedikçe ve bağımsızlıklarını ilan etmedikçe giderek katlanacak yeni güçlüklerle boğuşmaya devam etmekle kalmayacakları, aynı zamanda insanlığa sunulan yeni gelişmelerin önünü kapatmış olacakları inancına vardım.... Sağduyu’yu 1775’in sonunda yazdım ve 1776 yılının Ocak ayında yayınladım. Bağımsızlık aynı yıl 4 Temmuz’da ilan edildi” (2016: 44). Tam da bu sırada, Britanya basınından hareketle gelişen koloni basını bağımsızlık savaşına giden süreci hızlandırmış, Boston News-Letter (1704), Boston Gazette (1719), New York Gazette (1725), Boston Evening Post (1735), Hartford Connecticut Courant (1764) gibi gazeteler bu dönemde önemli rol oynamıştır (İnceoğlu, 1994: 11-12).

Hak ve özgürlüklerine sahip çıkmaya karar vererek krallıktan kopan Amerikalılar, bağımsızlık üzerine tartışmalara başlamıştır. Bağımsızlık savaşı devam ederken 4 Temmuz 1776 tarihinde kabul ve ilan edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, dünya tarihinde demokrasi adına önemli bir dönüm noktasıdır. İnsanların özgür ve eşit doğduğunu savunan İngiliz Aydınlanma filozofu John Locke'den esinlenen Thomas Jefferson'un kaleme aldığı bildirge, 18. yüzyıl dünyasına eşitlik, insan hakları, adil yargılama ve kuvvetler ayrılığı gibi önemli kavramların girmesini sağlamıştır. Hargreaves, Jefferson'un, “Hükümetimizin temelinde halkın görüşleri olduğu için ilk amacımız onu korumak olmalıdır ve gazetesiz bir hükümet mi yoksa hükümeteşiz bir gazete mi olmalı diye bana soracak olsanız, hükümeteşiz bir gazeteyi seçmek için bir

dakika durmam” (2006: 38-39) şeklindeki ifadesini gazetecilik tarihinin en avutucu sözleri olarak değerlendirmiştir.

İki gazeteci, Thomas Paine ve Benjamin Franklin’in öncülük ettiği sürecin sonunda, basın özgürlüğü kavramının yazılı hale gelmesinin ilk adımı, “basın özgürlüğü, özgürlüğün en güçlü kalelerinden biridir” ifadesinin yer aldığı Virginia Eyaleti İnsan Hakları Bildirgesi ile atılmıştır (Jeanneney, 1998: 56). 4 Temmuz 1776’da ilan edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde, basın özgürlüğü insanın temel hakları arasında sıralanırken, 1791’deki Anayasa değişikliği kongrenin ifade ve basın özgürlüğünü kısıtlayacak herhangi bir yasa çıkarmasını yasaklamıştır (Hargreaves, 2006: 38). Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve ardından ilan edilen bildirge, Avrupa’da özellikle de Fransa üzerinde etkili olmuştur. Öte yandan basın özgürlüğünün, ilk kez anayasal güvence altına alındığı ABD’de, kimi zaman yüksek mahkeme kararları ya da Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılan 1917 casusluk yasası gereğince, bazı durumlarda sınırlandığı görülmektedir.

2.1.1.2. Fransız İhtilali ve Basın Özgürlüğü Kavramı

Avrupa tarihinde bir dönüm noktası olan Fransız İhtilali, Fransa’daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ve Roma Katolik Kilisesi’nin ciddi reformlara gitmeye zorlanmasıdır. Bağımsız yayın organlarının çıkardığı kitap, gazete, bildiri ve broşürlerden beslenen Fransız halkı bilinçlenerek yönetimde söz sahibi olmayı talep etmiştir. Kral’ın istekleri ve her geçen gün artan vergi yükü altında ezilen halkın Cumhuriyete olan ilgisi artmış ve bu durum halkta bir ihtilal düşüncesi oluşturmuştur. Ekonomik olarak güçlenmelerine rağmen toplumsal haklarda söz sahibi olamayan burjuva sınıfı da Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde yer alan demokratik haklar ve liberal ekonomi fikirlerini içselleştirerek Fransa’da mutlak hakimiyet kuran krala baş kaldırmıştır. Yeniçağın sonu Yakınçağın başlangıcı olarak kabul edilen Fransız İhtilali’nin özgürlükçü ve eşitliği savunan düşünce yapısı, başta Kıta Avrupası olmak üzere diğer devletlere yayılmıştır. 1789’da kabul edilen

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, insan haklarını korumak amacıyla kaleme alınmış ve zamanla tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Fransız Devrimi'nin en önemli nedeni giderek derinleşen ekonomik kriz olmuştur. Özellikle Fransa'nın 1778'de, İngilizlere karşı Amerikalıların yanında savaşa katılması, sonrasında ülkeyi finansal anlamda zor duruma düşürmüştü, bu durum Fransız Devrimi'nin tetikleyicisi olmuştur (Rude, 2015: 21). George Washington'un ABD Başkanı olarak göreve geldiği 1789 yılında, Fransa'da Paris halkı Bastille zindanını basarak, kralın hapsedtiği hükümlüleri serbest bırakmıştır. Birkaç yıl içinde Fransız Devrimi şiddetlenmiş, kral ve kraliçe de dahil binlerce soylu idam edilmiştir (Davidson, 2017: 144).

1789'da kabul edilen bildiride mülkiyet hakkı, inanç özgürlüğü, keyfi tutuklamalara son verilmesi, kamuda işe alımlarda eşitlik, vergi adaleti, insan yaşamına saygı, kanun önünde eşitlik gibi talepler yer almıştır. Bildiride geçen 'basın özgürlüğü' talebi ve ifadesi gazetecilik açısından önemli bir başka dönüm noktası olmuştur (Rude, 2015: 92). Ancak bu noktada, Fransız İhtilalinin ardından ilan edilen İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi ile güvence altına alınan özgürlüklerin, ülkedeki kargaşa ortamından dolayı uzun ömürlü olmadığını, rejimin kendini korumak gerekçesiyle yazılı eserlerin yakıldığı, yayımlayanların da idam edildiği gerçeğini ifade etmek gerekmektedir. Ülkede yönetimin Napolyon tarafından ele geçirilmesinin ardından ise ilk iş, yasaklar, cezalar ve sınırlamalar yoluyla basının sansür edilmesidir.

Her ne kadar Fransız Devrimi'nin esin kaynağının Amerikan Devrimi olduğu iddia edilse de aslında her iki devrim de Locke, Montesquieu ve Rousseau'nun düşüncelerinden doğmuştur. Özgürleşme ve demokrasi çabaları insanlık tarihi kadar eskidir. Antik Yunan'da yaşayan ilk filozoflardan bu yana aklı yücelten özgür düşünce ve ideal yönetim anlayışı en önemli hedeflerden biri olmuştur. 17. ve 18. yüzyıl Aydınlanma Çağının önde gelen düşünürleri; John Locke'un ele aldığı eşitlik, özgürlük, parlamenter rejim, kuvvetler ayrılığı ilkesi, Montesquieu'nün eserlerinde vurguladığı eşitlik, demokrasi, kuvvetler ayrılığı kuramı, Jean-Jacques Rousseau'da öne çıkan özgürlük ve eşitlik kavramları hem Amerikan, hem de Fransız Devrimi'ne

ilham kaynağı olmuştur. Bu dönem dile getirilen düşünceler, sadece demokrasi, adalet, kuvvetler ayrılığı ilkesi, eşitlik ve özgürlük kavramlarına hizmet etmekle kalmamış, basın özgürlüğü kavramının da yazılı hale gelmesine neden olmuş, aynı zamanda gazeteciliğin kuramsal çerçevesinin oluşmasına ve dördüncü kuvvet misyonunu kazanmasına da katkı sağlamıştır.

Bu noktada basın özgürlüğü uğruna mücadele veren 19. yüzyıl liberal düşünürleri Jeremy Bentham, James Mill ve John Stuart Mill'i de anmak gerekmektedir. Özellikle John Stuart Mill'in düşünce ve tartışma özgürlüğüne dair görüşleri öne çıkmaktadır: “Fakat bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması; o düşünceye taraftar olanlardan daha da fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır. Eğer düşünce doğruysa insanlar yanlış olanı doğru olanla değiştirmek olanağından yoksun bırakılırlar: eğer yanlışsa, onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir yararı, yani gerçeğin haksızlıkla çarpışması sonucunda onun daha açık olarak anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratmasını, elden kaçırmış olurlar” (2014: 33). Tarihin zulümle susturulmuş gerçek örnekleriyle dolu olduğunu ifade eden Mill uyarmıştır: “Gerçek sonsuza dek yok edilmese de çağlarca geri atılabilir” (2014: 49).

Egemen güçler tarihte olduğu gibi bugün de gerçekleri geri atarak hükümlerini sürdürme peşindedir. Demokrasi ile yönetilen tüm ülkelerde anayasal güvence altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğü gibi kavramlar artık günümüzde kağıt üzerinde kalmıştır. Seçimle göreve gelen hükümetlerin belirlediği yasalara göre şekillenen basın özgürlüğü sık sık, ulusal güvenlik, devlet sırları, ahlaka aykırı yayın, dini değerlere saldırı ya da halkı isyana teşvik gibi gerekçelerle sınırlandırılmaktadır.

Basın özgürlüğü kavramının yazılı hale getirildiği ilk ülke ABD, Irak'ta ve Afganistan'da işlenen savaş suçları da dahil olmak üzere çeşitli konularda yaptığı yayınlar dolayısıyla, WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange'yi 1917 Casusluk Yasası'ndan yargılamak için çeşitli arayışlar içindedir. Ancak içinde bulunduğumuz

dijital çağda, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin geldiği noktada gerçekleri gizlemek; kitapların yasaklanması hatta yakılması, gazetelerin kapatılması, sansürlenmesi ya da ağır vergilere maruz bırakılması kadar kolay değildir. Bilgi çağı adı da verilen bu dönemde, çok çeşitli uygulamalar ve platformlar aracılığıyla artık bilgiye ulaşılması ve bilginin yayılması ne kadar mümkünse, engellenmesi ve sansürlenmesi de o kadar zordur.

2.1.2. Gazetecilik Mesleği ve Etik

Basının ortaya çıkışının ardından gelişimi sırasında, farklı dönemlerde farklı anlayışların hakim olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 18. Yüzyılda ortaya çıkan Aydınlanma felsefesinin basının gelişiminin üzerindeki etkisi, aynı yüzyılın sonlarında mesleğe atfedilen ‘dördüncü güç’ kavramı (Jeanneney, 1998: 38), 18. ve 19. Yüzyıldaki özgürlük mücadeleleri bu dönemde liberal basın anlayışının gelişmesinde etkili olmuştur. Özellikle; Gazeteciliğin Düşünsel Temelleri ile Basın Özgürlüğü Mücadeleleri ve Sansür bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, John Locke, Jean-Jacques Rousseau gibi Aydınlanma Çağı düşünürleri liberal basın anlayışının temellerini oluşturmuştur.

Basının Birinci Dünya Savaşı’na kadar devam eden etkisi, gücü ve özgürlüğü, 1920’li ve 1930’lu yıllarda Alman, İtalyan ve Bolşevik diktatörlüklerince tehdit edilene kadar sürmüştür (Jeanneney, 1998: 98), bu tarihlerden itibaren iktidar tarafından tehlike olarak görülmesi, teknik ilerlemeler ve haberin meta haline gelmesi gibi nedenlerle yeni bir döneme girmiştir. Basın artık sadece iktidarların baskısı ve sansürü değil, aynı zamanda kapitalizmin de tehdidi altındadır.

Gazetecilik mesleğinin karşı karşıya kaldığı bu tehlikeleri bertaraf etmek amacıyla 19. Yüzyıl sonlarından itibaren çeşitli çalışma ve çabalar dikkat çekmektedir. İlk olarak Batı’da ortaya çıkan gazetecilikte etik ve özdenetim anlayışı, çeşitli bildirgelerle benimsetilmeye çalışılmış, genel olarak aynı ortak değerler üzerinde durulmuştur.

Dünya genelinde gazetecilik mesleğindeki basın meslek ilkelerinin başında ise doğru haber verme, kaynağını açıklamama, iftira, hareket ve özel yaşama girmekten kaçınma, şiddet ve kötülüğe karşı net bir tavır alma, kamu ahlakına karşı duyarlı olma ve habere ulaşma noktasında dürüst olmayan yollara başvurmama olarak özetlenebilir (Tokgöz, 2003:122).

Ancak tüm çaba ve çalışmalara rağmen, 20. Yüzyıldan itibaren medyada kapitalizm ve neoliberal politikalara paralel giderek artan tekelleşme ve holdingleşme süreci gazetecilik mesleğini her geçen gün daha büyük bir çıkmaza sokmuştur. “Medya sahiplerinin medya kuruluşlarını gazetecilik ilkelerine göre değil de, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları ve bu anlamda tekelleşmeye gitmeleri...” (Özsever, 2004:154), basın meslek ilkelerinin erozyona uğramasının en önemli nedenlerinin başında gelmektedir. Geline nokta ise, gazetecilik mesleğinin girdiği çıkmazı anlamak ve asıl amacını yeniden hatırlamak gereği, etik konusunun ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Ahlak ve etik çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılsalar da, aslında farklı anlamdadırlar. Ahlak, insanların çoğunluğu tarafından kabul gören hatta takdir edilen, iyi ya da erdemli davranışları karşılamaktadır, etik ise ahlak felsefesidir. Nuttall ikisi arasındaki farkı; “Ahlak yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile, yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir. Ahlak felsefesi ya da etik, ahlakı konu edinen felsefe dalıdır. Kullandığımız ahlak terimlerini ve ahlaki yargılarımızın statüsünü analiz eden etik, takındığımız ahlaki tutumlarımız ardında yatan yargılarımızı ele alır” (2011: 15) sözleriyle anlatmıştır. Ahlak daima iyiyi ve doğruyu hedeflemekte ancak iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış, hem kişiden kişiye hem de toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu ahlakın görecelik özelliğidir. Kişinin doğuştan sahip olduğu ya da sonradan kazandığı bir ahlak olduğu gibi toplumların da, ortak tarih, değerler ve yaşamdan kaynaklanan ahlak anlayışları vardır. Antik çağlardan bu yana tartışılan ahlak kavramıyla, tarih boyunca yanlış ve doğrunun, iyi ve kötünün ne olduğu sorusuna yanıt aranmıştır.

Alman filozof Immanuel Kant'ın ahlak anlayışına göre en önemlisi, her şartta iyi istence sahip olmaktır. İyi istencin iyi düşünüşte ortaya çıktığını savunan Kant'a göre, bir eylemin ahlaksal değeri sonucunda değil, arkasındaki düşünüştedir. Kant'taki iyi istenç ödev bilincine dayanmaktadır ve böyle bir eylemin ahlaki değeri vardır (Akarsu, 1994: 42). Bir başka ahlak anlayışı ise, eylemin sonucuna odaklanmaktadır. Jeremy Bentham tarafından ortaya konulan ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen bu faydacı ahlak anlayışına göre, eylemler sonuçlarının iyi ya da kötü olmalarına göre doğru ya da yanlışlardır (Nuttall, 2011: 222).

Etik ise, ahlak üzerine düşünme etkinliği, ahlakın açıklanması, yani çeşitli veriler ışığında bir senteze varılarak bazı ilkelerin belirlenmesi çabasıdır (Özgen, 2006: 25). Kısaca etik ahlak felsefesidir, felsefenin ahlakla ilgilenen dalıdır. "... her meslek faaliyetinin bir ahlaki olmaması imkansızdır" (Durkheim, 1962: 24). Fransız sosyolog ve düşünür Emile Durkheim'in de belirttiği gibi, her meslek için geçerli ahlak kuralları söz konusudur, ancak gazetecilik mesleği kadar, etik konusunun sık gündeme geldiği ve tartışma konusu olduğu başka hiçbir meslek yoktur. Bu durumu yine Durkheim'dan yola çıkarak açıklamak gerekirse, pek çok meslekte yapılan hatalar, yanlışlar ya da ahlak dışı davranışlar kamu vicdanını ilgilendirmemekte ve kişiyi herkesin gözünde suçlu hale getirmemektedir. Ancak kamu duygusunu inciten suçlar, derecelerine göre büyük ve genel tepkilere neden olmaktadır (1962: 10-11).

Bu noktada karşımıza mesleki etik kavramı çıkmaktadır. "Her mesleki etkinlik, toplumsal alanda bir iş bölümü sonucunda ortaya çıkmıştır. Birey üretim yaparak toplumsal yaşama katkıda bulunurken, kimi zaman da kişinin çıkarlarıyla toplumun çıkarının aynı doğrultuda olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, mesleki etkinliğinde, bireyin üyesi olduğu toplumun yararına davranmasını gerektirecek bir kuruma gereksinim vardır. Bu gereksinim sonucunda mesleki etik kavramı ortaya çıkmıştır" (Özgen, 2006: 50). Ancak toplumsal sorumluluğu bulunan gazetecinin kişisel çıkarlarını toplumun çıkarlarının önüne koyması, hem üyesi bulunduğu toplum açısından hem de ait olduğu meslek açısından sıkıntılara yol açmaktadır. Gazeteler ve gazetecilik, kurumsallaştığı ve büyük kitlelere ulaştığı 19. yüzyıldan itibaren toplumsal yaşamda önemli bir yere sahip olmuş, etkisi ve gücü

doğrultusunda sorumluluk alanı da genişlemiştir. Dolayısıyla hemen her mesleğin faaliyet ve görev anlayışını düzenleyen bazı ahlak kuralları, denetim mekanizmaları gazetecilik mesleği için de gerekli hale gelmiştir. Durkheim bu ihtiyacı şu sözlerle anlatmaktadır: “Ferdin menfaatleri üyesi bulunduğu gurupun menfaatleri değildir. Hatta çok zaman birincilerle ikinciler arasında gerçek bir çarpışma vardır. Fert, hesaba katmak zorunda olduğu bu sosyal menfaatleri pek belirsiz bir tarzda fark eder, hatta bazen fark etmez bile, çünkü bu menfaatler onun dışındadır ve ondan başka bir şeyin menfaatleridir. Fert, bu itibarla, sosyal menfaatleri, kendine ait olan, kendini ilgilendiren bütün şeylerde olduğu gibi, her zaman duymaz ve kavramaz. Şu halde onu, bunları hatırlamaya ve saymaya zorlayan bir teşkilatın bulunması lazımdır. Bu teşkilat ise bir ahlak disiplininin başka bir şey olamaz” (1962: 22).

Gazetecilik mesleğini diğer meslek gruplarından ayıran en önemli özelliği, toplumsal sorumluluğudur. Basın, hem kitlelerin sesi olma, hem de kitleleri etkileme ayrıcalığına sahiptir, ki bu çok önemli bir güçtür. Basının en önemli ve birinci amacı vatandaşlara doğruları, gerçekleri, ahlak ilkeleri çerçevesinde, açık, sade ve anlaşılır bir şekilde aktarmak, halkı bilgilendirmektir. Özsever bu noktayla ilgili; gazeteci işçi sınıfı tarifine uysa da, ürettiği ürünün niteliği dolayısıyla diğer çalışanlardan farklıdır. Bir tekstil işçisinin ürettiği eşya, o ürünü alan kişiyi ilgilendirir ve etkilerken, gazetecilik faaliyeti tüm toplumu ilgilendirir ve etkiler. Gazeteci, toplumsal sorunların ortaya çıkarılması ve çözülmesine katkı sağlamakta ve toplum yaşamında önemli bir etki yaratmaktadır tespitlerinde bulunmuştur (2004: 53).

Demokrasinin olmazsa olmazı bağımsız bir basın, bağımsız basının koruyucusu ise demokrasidir. Basının görevini yerine getirmemesi demokrasinin en önemli ayağını sakatlamakta ve basın özgürlüğüne zarar vererek aslında kendi sonunu hazırlamaktadır. Basında meslek ahlak ilkeleri ve özdenetim mekanizmaları bu yüzden oldukça önemlidir. Çünkü bu oluşum ve kurallar bir yandan basın ahlakı anlayışı oluşturmak, bir yandan da basın özgürlüğünü koruma altına almak amacı taşımaktadır. Basın yasaları gazetecilere uymak zorunda oldukları bazı yaptırımlar getirirse de, basında sık sık karşılaşılan ahlaki problemlere özdenetim düzenlemeleriyle çözüm bulma yoluna gidilmiştir.

“Özdenetimle anlatılmak istenen mesleki saygınlığı sağlamak, doğru, güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve yapılmaması gerekenlerin bütünüdür” (Akt. Tokgöz, 2003: 120). Bu amaçla birçok ülkede basın konseyleri, meslek birlikleri, örgütler kurulmuş, basın ahlak ilkeleri belirlenmiştir. Ancak bunların hiçbirinin gazeteciler ya da kurumlar üzerinde yaptırım gücü yoktur. Özdenetim mekanizmalarıyla, teoride daha ilkeli, güvenilir, sorumluluk anlayışı yüksek ve aynı zamanda devlet otoritesine karşı korunaklı bir basın oluşturma idealinden yola çıkılsa da, yaptırımlarının etkili olmaması nedeniyle pratikte başarılı olamamışlardır.

Gazetecilik mesleği için etik oluşturma çabaları Batı’da ortaya çıkarken, basında bu yöndeki ilk adımlar İsveç’te atılmış, 1874’te İsveç Basın Birliği, 1901’de İsveç Gazeteciler Federasyonu ve 1916’da İsveç Basın Ahlak Yasası oluşturulmuştur. 1918 yılında kabul edilen Fransız Basın Ahlak Yasası, 1923’de Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti tarafından yayımlanan ilkeler ile 1929’da Pan Amerikan Basın Konferansında belirlenen kurallar ile 1953’de kurulan İngiliz Basın Konseyi etik kurallar belirlenmesi adına önemli girişimlerdir (Girgin, 2008: 240-241).

Türkiye’de ise; 1960’da imzalanan Basın Ahlak Yasası ve uygulanması amacıyla oluşturulan Basın Şeref Divanı, 1988’de kurulan Basın Konseyi ve belirlenen Basın Meslek İlkeleri ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1998’de kabul edilen Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi bu konuda dikkat çeken en önemli ve ciddi çalışmalardır. Gazetecilikte, sadece Batı’da ya da ülkemizde değil tüm dünyada meslek ahlak ilkeleri, belli ortak başlıklar altında toplanmaktadır. Bu başlıklar genel olarak; kamu yararı gözeterek halka tarafsız ve doğru bilgi vermek, kişisel çıkarlarını mesleğinin sınırlarının dışında tutmak, haber kaynaklarının gizliliğini korumak ve kaynakla arasındaki mesafeye dikkat etmek, halkı şiddet, kin ve düşmanlığa teşvik etmekten, iftira ya da hakaretten kaçınmak, düzeltme ve cevap hakkı sunmak, kişilerin mahremiyetine ve kutsal değerlere saygı duymak, kişilerin ırkı, dini, rengi, cinsel kimliği ve tercihiyle ilgili ayrımcılıktan uzak durmak şeklinde sıralanmaktadır.

Ancak sadece özgür bir basın için etikten söz edilebileceği görüşü de, sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. “Eğer bir gazeteci, verdiği kararlar ve yaptığı eylemler üzerinde denetim hakkına sahip değilse, bu durumda etikten söz etmenin anlamı da yoktur” (Akt. Özgen, 2006: 47) tespiti yerindedir. Gazetecilik bir meslek olarak ortaya çıktığı günden bu yana, iktidar odakları tarafından ya susturulmak ya da ele geçirilerek kontrol edilmek istenmiştir. Yine aynı güçler tarafından tehlike olarak görülmüş, hedef haline getirilmiştir. Gazetecilik pek çok tehlikeyi barındıran ve zor şartlar altında icra edilen bir meslektir. Siyasi baskı, tekelleşme, sermaye üçgeninde sıkışan gazetecinin söz konusu ilkeler doğrultusunda hareket etmesi çoğu kez mümkün olmamaktadır.

19. yüzyılda, endüstrileşmenin de etkisiyle gazetelerin, seçkinlerin gazetesi olmaktan çıkarak, kitle gazetesi olmaya yönelmesi, haber yapmada insanın ilgisini çekme ilkesinin benimsenmesine, bu da magazinleşme olgusunun öne çıkmasına yol açmıştır (Tokgöz, 2003: 29). Bu durum sadece gazetede değil, dergi, radyo, televizyon, internet gazeteciliğinde de giderek yozlaşmaya, haberde sansasyon, şiddet, cinsellik gibi unsurların ağırlık kazanmasına neden olmuştur. İktidarların baskısı, tekelleşme, ticarileşme gibi çeşitli nedenlerle gazeteciliğin içine düştüğü bu durum medyayı, daha çok tiraj, daha çok izlenme, daha çok tıklanmadan başka hiçbir şey düşünemez hale getirmiştir. Hedef daha fazla kar etmek olunca, gazetecinin asıl görevi olan ‘haber vermek’ ihmal edilmiş, yerine haber ile ilgisi olmayan ürünler halka sunulmaya başlanmıştır. Özellikle neoliberal politikaların yoğunlaştığı 1980 sonrası ticarileşen medyada, ilkeli ve kamu odaklı habercilik anlayışının yerine, sistemin taleplerine uygun habercilik anlayışı benimsenmiştir.

Özsever; tekelleşme ile birlikte, sorgulayan araştıran gazeteci yerine, holding sahibi yeni medya patronlarının çıkarlarına uygun gazeteci tipinin ortaya çıktığını belirtmekte ve bu gazetecilerin aynı zamanda patronlarının, siyasi iktidar ve bürokrasi ile olan ilişkilerinde de önemli rol üstlendiklerine dikkat çekmektedir (2004: 149). Gazetecilik ticari çıkarların gölgesinde kalırken, bazı gazeteciler de bu duruma ayak uydurmuş, kişisel çıkarları ilkeli gazetecilik faaliyetlerinin önüne geçmiştir. Patronuna sağladığı tiraj, rating, tıklanma ya da iş takibi karşılığında, daha

fazla para, daha fazla güç ve daha fazla şöhret peşine düşmüşlerdir. Günümüzde, gazetecilik mesleğindeki etik kavramı artık bir şey ifade etmiyorsa, mesleğin saygınlığı büyük bir erozyona uğramış ve güvenilirliğini kaybetmesinde gazetecilik mesleğini icra edenlerin payının da büyük olduğu bir gerçektir. Fallow'un "En tanınmış ve en çok ücret ödenen gazeteciler, haberin niteliğini ve mesleğin saygınlığını en fazla tahrip eden kişiler oldu" (Özsever, 2004: 150) cümlesi durumu özetlerken, 1980'lerde The Sun gazetesinin editörlüğünü yapan Kelvin Mackenzie'nin sözleri gelinen noktaya dair bir nevi itiraftır: "Etik, Londra'nın doğusunda erkeklerin beyaz çorap giydiği bir yerdir" (Hargreaves, 2006: 147).

Amerika'da gazetecilikle ilgili konuları takip eden Project Censored adlı inisiyatifin kurucusu Carl Jensen'e bu konuyla ilgili sözleri özeleştirici niteliğindedir: "Basının, çevreyi temizlemek, nükleer silahlanmayı önlemek, sahtekar politikacıları yerinden etmek, fakirliği azaltmak, tüm insanlar için kaliteli sağlık hizmeti sağlamak ve hatta 1984'te Etiyopya'da yaptığı gibi milyonlarca insanın hayatını kurtarmak için insanları harekete geçirme gücü vardır. Fakat basını, bunları yapmak yerine, seksi, şiddeti ve sansasyonelliği arttırmak ve halihazırda zengin olan medya patronlarının cüzdanlarını daha da şişirmek için kullanıyoruz" (Akt. Hargreaves, 2006: 11). "Sonuçta gazetecilik bir karakter işidir" (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 190) ve her gazeteci önce kendi vicdanına karşı sorumludur. Bu; topluma karşı büyük bir yükümlülüğe ve aynı zamanda kitleleri etkileme gibi bir ayrıcalığa sahip olan gazeteci için, ikilemde kaldığı her durumda başvurabileceği en önemli özdenetim mekanizmasıdır.

2.1.3. Gazetecilik Mesleği ve Beşinci Kuvvet Tartışmaları

İngiliz Devrimi'nin sözcülerinden yazar John Milton, İngiliz Parlamentosuna hitaben yaptığı bir konuşmada, sansürsüz ve özgür bir basının önemine dikkat çekmiştir. Areopagitica adlı eserinde "Her kim ki yüksek parlamentoya, devlete ve toplumun vazgeçilmez bir kurumu olan hükümete yönelik herhangi bir zaafı anında eleştirmek için bir yazı kaleme alırsa, o kişi bunu bütün toplumun yararına yapılmış bir görev

nedeniyle yapar” (Akt. Usta, 2016: 160) sözleriyle gazetenin kamu hizmetine vurgu yapan Milton, doğruların ortaya çıkmasıyla yanlışların giderilebileceğine olan inancını dile getirmiştir. Bu eser basın özgürlüğünün olduğu kadar, gazetecilik mesleğinin düşünsel çerçevesini, amacını ve halk adına denetçilik görevini belirlemesi bakımından da önemli dönüm noktalarından biridir.

1517’de Almanya’da matbaanın katkısıyla yapılan ilk propaganda kampanyası, 1524-1525 Köylü İsyanları sırasında gezici kitapçıların Reformasyon propagandasını kırsal bölgelere taşıması, basının gücünün genel düşünce ve kamuoyu üzerindeki etkisine yönelik önemli örneklerdir (Crowley ve Heyer, 2014: 160-161). Matbaanın keşfiyle birlikte basımcılığın, 15. ve 17. yüzyıl boyunca tüm Avrupa’yı etkisi altına alan Reformasyon sürecine yaptığı katkı, yazılı basının gücünü göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ard arda basılan kitaplar, afişler, broşürler, el ilanları, bilgilerin ve haberlerin dolaşımını hızlandırmış, geniş insan topluluklarına ulaşmasını sağlamıştır. Martin Luther öncülüğünde gerçekleşen Protestan Reformasyonu, düşüncelerin yayılması anlamında matbaaya çok şey borçludur. Matbaa iletişimi kitlesel hale getirmiş, ardı ardına basılan eserler toplumların çeşitli konularda bilgi ve farkındalık kazanmalarını sağlamıştır.

Kamuoyu, ilk gazetelerin ortaya çıkmasının ardından İngiliz politikacılar tarafından üzerinde durulan bir kavram olarak gündeme gelmiştir (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 24). 17. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ilk gazeteler, kalabalık insan topluluklarına ulaşma özelliğiyle dikkat çekmiştir. 18. yüzyılda gazetenin gelişimi hız kazanmış, ifade ve basın özgürlüğü kavramları filizlenmiş, demokrasiyle birlikte kamuoyu fikri tartışılmaya başlanmış ve gazetelerin kamuoyu üzerindeki gücü fark edilmiştir.

Görüldüğü gibi gazetenin kamu hizmeti misyonu, henüz kurumsallaşmadığı dönemlerden itibaren basının kamuoyu üzerindeki etki gücüne dayanmaktadır. Kamu kelimesi bir ülkenin halkını, dolayısıyla kamuoyu kelimesi de bir konuyla ilgili halkın genel kanaatini ifade etmek için kullanılmaktadır. Gazetecilerin görevi de, toplumsal sorumlulukları gereği halka gerçeği sunmak, kamuoyunu ilgilendiren güncel olay ve haberler hakkında toplumu bilgilendirmektir. Gazetecilik halk içindir,

yani bir kamu hizmetidir ve amaç, halkı bilgilendirmek yoluyla daha demokratik, daha adil, daha refah bir yaşam için çalışmaktır. En bildik tarifle, yönetenleri yönetilenler adına denetlemektir.

İlk kez İngiliz devlet adamı Edmund Burke tarafından gazeteciler için kullanılan ‘dördüncü kuvvet’ kavramı (Aytar ve Çavdar, 2009: 17), yasama, yürütme ve yargı organlarının üç güç olarak konumlandığı kuvvetler ayrılığı ilkesinin belirlediği demokrasi modeline dayanmaktadır ve gazetecilik dördüncü kuvvet olarak yerini almaktadır. Bu misyon bağlamında gazeteci araştırmacı kimliğiyle, halka gerçekleri tam ve doğru bir şekilde aktarmak, iktidarlar, devlet kurumları, örgütler, ticari kurumlar gibi yapılardaki tüm yanlışlıkları bildirmekle yükümlüdür. Mesleğin bu görevi halk adına gözlemcilik yapma ilkesinden gelmektedir. Ciddi bir gazetenin birinci görevinin haberleri cesaretle ve taraf tutmadan vermek, ikinci görevinin halkın çıkarını korumak, üçüncü görevinin ise ekonomik durumunu koruyarak bağımsızlığına sahip çıkmak olduğunu belirten Hohenberg, gazetenin başarısını, halkın hizmetinde olması şartına bağlamıştır (1963: 331).

Medya ile siyasetin iç içe geçtiğini belirten Ramonet, dördüncü güçten bahsedilebilmesi için önce, Montesquieu’nun kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı ilk üç gücün var olması gerektiğine dikkat çekmekte ve bugün birinci gücün para, ikinci gücün medya, üçüncü gücün ise siyasi erk olduğunu ifade etmektedir (2000: 46). Gazeteciler dördüncü kuvvet misyonunu, demokrasiyle yönetilen, özellikle siyasi ve ekonomik anlamda bağımsız basının mümkün olduğu ülkelerde gerçekleştirebilirler. 19. yüzyılda kapitalizmin doğuşuyla birlikte kitlelere ulaşan gazetenin kamuoyu üzerindeki gücü, onu sermaye ve iktidar odakları için cazibe noktası haline getirmiştir.

Gücü elinde tutmak ve egemenliğini sürdürmek isteyen siyasi iktidarların basını ele geçirme çabaları, yine sermayenin yönelmesiyle birlikte medyadaki tekelleşme ve ticarileşme, gazetecinin halka karşı sorumluluklarını yerine getirmesinin önündeki en büyük engellerdir. Basın ya da daha genel tanımıyla medya, halka gerçekleri bildirmek ve dördüncü kuvvet misyonunu yerine getirmek için önce özgür olmalıdır,

ancak maalesef egemen güçler giderek artan bir şekilde; medyayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak, yasadışı faaliyetlerini, ahlak dışı işlerini, çıkar ilişkilerini, yolsuzluklarını halktan gizlemek amacıyla baskı ve kontrol altına almaktadır.

Amerika'daki Endişeli Gazeteciler Komitesi'nden Tom Rosenstiel'e göre ise en büyük değişiklik, gazeteciliğin artık işi gazetecilik olan şirketler tarafından yapılamamasıdır (Akt. Hargreaves, 2006: 112). Giderek kapitalist düzenin önemli bir parçası haline gelen medya, holdingleşmenin başlamasıyla denetmen rolünü kaybetmiştir. Geline nokta, tıpkı medyada artık etik kavramından pek bahsedilemeyeceği gibi, dördüncü kuvvet misyonundan da bahsetmek mümkün değildir. Tekelleşme ile birlikte büyük bir dönüşüme uğrayan gazetecilik çok hızlı bir şekilde itibar kaybetmiş, genel olarak medyada 'piyasa' en 'değerli' kavram haline gelmiştir. Ekonomi, siyaset, kültür gibi pek çok alanı etkileyen neo-liberal politikalardan medya da nasibini almış, mülkiyet yapısındaki değişim sonrası sektör tamamen egemen güçlerin eline geçmiştir. Parası olan herkesin gazete satın alabilmesinin sonucunda, artık gazeteciliğin halk adına dördüncü kuvvet olarak hizmet etme imkanı kaybolmuş, meslek güçlünün sesi haline gelmiştir. Gazeteciler, özellikle ana akım medya olarak tanımlanan güç, halka karşı olan sorumluluğunu tamamen unutmuş, siyaset ve sermaye ile çıkar ilişkileri içinde, egemen güçlerin sözcüsü durumuna gelmiştir. Demokrasiye hizmet etmesi gereken medya, denetlenmeyen bir güç olarak halkın çıkarlarının karşısında, egemen ideolojinin en önemli gücü olarak yer almaktadır.

Gazeteciliğin geldiği bu nokta, halkın gözünde güvenilirliğini oldukça zedelemiş, meslek inandırıcılığını büyük ölçüde kaybetmiştir. Gazetecilerin diğer üç güç ile, ya da tamamen bağımlı olduğu sermaye ile karşı karşıya gelmesi, hem çıkar ilişkileri hem de yaptırımlar dolayısıyla mümkün değildir. Tekelleşme, sermaye, iktidar ortasında büyük bir çıkmaza giren gazetecilik artık denetmene ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bu duruma tepki ve çözüm amacıyla 1990'lı yıllarda ABD'de ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği, merkez medyada sesini duyuramayan gruplarla ilgili haberlerin yer aldığı alternatif basın kuruluşları, internetin gelişmesiyle vatandaşların haber

retme sürecine katılımını sağlayan sosyal medya gibi arayışlar, çeşitli nedenlerle pratikte uygulama alanı bulamamış, soruna etkili ve kalıcı bir çözüm sunamamıştır. Tartışmalar devam ederken çözüm ‘beşinci kuvvet’ kavramı üzerinden aranmış, medyaya atfedilen ‘dördüncü kuvvet’ konumunun denetlenmesine işaret edilmiştir. Uzun süre Le Monde Diplomatique’nin genel yayın yönetmenliğini yapan Ignacio Ramonet’in, karşı-güç olma işlevini kaybeden medyanın dezenformasyon ya da misenformasyonlarını ortaya çıkararak bir beşinci kuvvete ihtiyaç olduğunu belirterek, Uluslararası Medya Gözlemevi kurulmasını önermesi (Aytar ve avdar, 2009: 17) bu yöndeki çabalara önemli bir örnektir. İnceoğlu’nun çerçevesini; “Liberal küreselleşmenin suç ortakları ve yayıcıları olan büyük medya holdinglerinin süper-gücünü işşa etme işlevine sahip olacak bir ‘beşinci kuvvet’” (2010: 19) olarak çizdiği bu kavram, çalışmanın konusu WikiLeaks’in kendisine biçtiği misyonla da örtüşmektedir.

Günümüzde web teknolojilerinin gelişmesi sayesinde, vatandaşlar sadece tüketicisi değil, aynı zamanda bir üreticidir de ve haberlerle ilgili bir sorun olması durumunda bilgilerini, yorumlarını ya da tepkilerini ileterek, haber üretme sürecinin bir parçası olabilmektedir. Artık gazetelere ve gazetecilere inanmayan vatandaşlar, egemen medyadaki problemlere tepki olarak haberleri facebook, twitter gibi sosyal medya platformlarından takip etmektedir. Gazetecilerin gözü yasama, yürütme ve yargı erkinin üzerinde olması gerekirken, halkın gözü dördüncü kuvvet olması beklenen medyanın üzerindedir. Üstelik medyanın üzerinde gözü olan sadece halk da değildir. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin her geçen gün çeşitlendiği ve yaygınlaştığı yeni medya düzeninde artık daha profesyonel yapılar belirmiştir.

‘Biz Hükümetleri Açarız’ sloganıyla ortaya çıkan ve tamamen kendine özgü bir örgütlenme modeliyle sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren WikiLeaks, bu profesyonel oyunculardan biridir. Hakkında çekilen pek çok film arasında ‘WikiLeaks: Beşinci Kuvvet’ adında bir sinema filmi de bulunan bu site, teknolojik alt yapısıyla sansüre, baskıya ve gözetlenmeye karşı dururken, düşünsel alt yapısıyla da, dördüncü kuvvet misyonunu kaybederek kendisi de denetlenmesi gereken bir güç haline gelen gazetecilik için, alternatif bir yöntem sunmaktadır. Yayınladığı bilgi ve

belgelerle hükümetleri, büyük şirketleri, iktidar odaklarını şeffaflaşmaya zorlayarak daha iyi bir demokrasi hedefiyle ortaya çıkan bu uluslararası organizasyon, zaman zaman işbirliği yaptığı ana akım medyaya asıl amacını hatırlatmaktadır.

İlkeli yapıldığı takdirde hem gazeteci hem de toplum için tatmin edici, onurlu ve kutsal bir meslek olan gazetecilikten ümidi kesmemek, mücadele etmek gerekmektedir. Ekonomi-siyaset-tekelleşme girdabında her gün daha ağır eleştirilere maruz kalan gazetecilik için, WikiLeaks’in uyguladığı şekliyle, sızıntı gazeteciliği modelinin bir fırsat olabilme ihtimali değerlendirilmelidir.

2.2. Kitle İletişiminde Bir Başka Devrim: Bilgisayar ve İnternet

Matbaanın keşfiyle birlikte basılı hale gelen bilginin üzerindeki tahakkümün kırılması ve halka yayılması, iletişim teknolojilerindeki yenilikler sayesinde giderek daha da kolaylaşmıştır. Bu bağlamda kitle iletişiminin en temel ögesi bilgiyi tekelinde tutan yapıda ilk ‘sızıntı’ya yol açan olay Gutenberg’in keşfi olmuştur denilebilir. Din, siyaset, ticari kuruluşlar gibi iktidar odakları o günden beri, toplumların giderek büyüyen bir kitle halinde paylaştığı bilgiyi tekelinde tutmaya çalışmaktadır. Ancak toplumların internet ağlarında yaşadığı günümüzde bu artık mümkün değildir. Telgrafın icadıyla birlikte zaman ve mekandan bağımsız hale gelen bilgi ve ulaşımdan ayrılan iletişim, gazete, radyo, televizyon derken bilgisayarın ve internetin keşfinin ardından tamamen özgürleşmiştir. “1889’da Lord Salisbury, telgrafın sağladığı deneyimin eşzamanlılığı hakkında, onun ‘yerkürenin başından geçen her şey hakkında uygar dünyanın bütününün görüşlerini neredeyse tek bir anda bir araya getirdiğini” söylerken (Crowley ve Heyer, 2014: 308), aslında günümüzün internetini tarif ettiğinin farkında değildir. Telekomünikasyon sistemlerini yaratan hızlı iletişim talebi, değişen yaşam koşulları ve beklentilerle paralel gelişen iletişim teknolojileri, 20. yüzyılın ilk yarısında keşfedilen bilgisayar ve ardından da internetle doruk noktasına ulaşmıştır.

1940'lı yıllarda elektronik bir hesap makinesinden hareketle, ABD'de Pennsylvania Üniversitesi tarafından askeri amaçlarla geliştirilen ENIAC (Electronic Numerical Integrator And Computer - Elektronik Numara Entegreli Hesaplayıcı), otuz ton ağırlığında ve sadece küçük bir azınlığın hizmetindedir (Yüksel, 2014: 7). Bilgisayarın günlük hayata uygun olmayan bu ilk hali, yapılan çalışmalar sonucunda giderek küçülmüş, yetmişli yıllarda mikroçip teknolojisinin geliştirilmesinin ardından her alana yayılmış, ev eşyalarının temel parçası haline gelmiştir.

1980'lerde kişisel bilgisayarların ortaya çıkmasıyla birlikte ise, eskiden sadece ordunun, büyük kurumların ya da bilimsel araştırmaların kullanımındayken, artık bireylerin kolaylıkla eriştiği bir araç olmuştur. Kitle iletişim araçlarının bu döneminde gelişim oldukça hızlı yaşanmış, bilgisayarın icadını takip eden elli yıl içerisinde ard arda gerçekleşen teknolojik yenilikler içinde bulunduğumuz çağın 'Dijital' olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Girgin bu süreçte iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri; Bilgisayar 1942, Renkli Televizyon 1951, Video 1968, İlk CD Çalıcıları ve Optik Bellek Medyaları 1982, Macintosh 1984, Linux (Açık Kaynak Kodlu İşletim Sistemi Çekirdeği) 1991, İnternet Navigator 1993, Microsoft 1995, Blog - Chat ve Messenger 1997, Windows 1998, Windows 2000, Mac Os X (Unix Tabanlı Macintosh İşletim Sistemi) 2001, İntel Çift Çekirdekli İşlemci 2005, Pardus (İlk Türk Linux İşletim Sistemi) 2006, Windows Vista 2007 olarak sıralamaktadır (2008: 6).

Bilgisayar, hemen ardından keşfedilen internetle birlikte adeta tamamlanmış, kitle iletişiminde çığır açmıştır. Bilginin daha bağımsız ve daha hızlı hareket etmesini sağlayan iletişim teknolojilerindeki yenilikler, internetin keşfiyle doruk noktasına ulaşmış ve bu keşif büyük bir devrim olarak kabul edilmiştir. Tüm dünyadaki insanları görünmez ağlarla birbirine bağlayan bu yeni teknoloji, başta iletişim olmak üzere hayatın her alanına hızla nüfuz ederek etkilemiş ve bazı alanlarda dönüşümlere neden olmuştur. 1960'lı yılların sonunda ortaya çıkan internet, 1990'lı yıllarda ise yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bugün artık internet bağlantısı olmayan ülke hemen hemen yok gibidir.

İnternet, TCP/IP olarak bilinen bir dizi teknik protokollerin kullanıldığı bilgisayar ağlarının küresel bir ağıdır ve Vinton Cerf ile Robert E. Kahn tarafından ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde geliştirilmiştir (Pavlik, 2013: 95). ABD, Sovyetler Birliği'nin uzay çalışmaları karşısında askeri teknoloji çalışmalarını artırmış, bu sırada farklı bir iletişim teknolojisi arayışına girmiştir. DARPA (The Defense Advanced Research Projects Agency - Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı) 1969 yılında bugün kullanılan internetin temelleri sayılan ArpaNet'i (Advanced Research Projects Agency Network - Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansı Ağı) geliştirmiştir (Yüksel, 2014: 9). İnternetin 1970'li yıllardan itibaren üniversiteler ve araştırma kurumları tarafından sivil amaçlı kullanımı başlamış (Crowley ve Heyer, 2014: 472), 1980'li yılların ortasında başlayan özelleştirme süreci ise 1995 yılında tamamlanmıştır (Tokgöz, 2003: 79).

İnternetin bugünkü haline kavuşması ve yaygınlaşması ise World Wide Web'in (www - Dünya Çapında Ağ) 1990'da, CERN'deki (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi) araştırmacılar tarafından geliştirilmesiyle mümkün olmuştur. Tim Berners-Lee'nin HTTP protokolünü kullanan uzmanlar, interneti kolay hareket etmeye uygun hale getirmişler, 1993 yılında Illinois Üniversitesi öğrencileri tarafından yaratılan Mosaic adlı web tarayıcısı ise internetin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Hafner ve Iyon, 2000: 285-286). 1995 yılı ise; Microsoft'un Internet Explorer ile internet dünyasına girdiği, ilk arama motoru Yahoo'nun hayata geçtiği, amazon.com ile e-bay alışveriş sitelerinin kurulduğu yıl olarak önemlidir (Özer, 2012: 228-229). 1998 yılında kurulan Google ise bugün devasa bir ABD medya kuruluşu olarak tüm dünyaya hizmet vermektedir.

Dünyanın her yerine dağılmış milyonlarca bilgisayarı, aralarında iletişimi ya da bilgi paylaşımını mümkün kılacak şekilde birbirine bağlayan, 'ağların ağı' adı da verilen internet 90'lı yıllardan itibaren büyük bir hızla yaygınlaşmıştır. Bugün internet dünyanın dört bir yanından milyarlarca insanın iletişim kurduğu, bilgi paylaştığı, ürünler alıp sattığı küresel bir bilgi havuzu ve iletişim ortamı haline gelmiştir ve bu oldukça kısa bir sürede gerçekleşmiştir.

İnterneti kolay gezilebilen bir mecra haline getiren Web, Web 2.0 olarak adlandırılan teknolojinin devreye girmesiyle Web 1.0 olarak nitelendirilmiştir. Web 2.0 ile birlikte pasif bir tüketici konumunda bulunan kullanıcı, içerik oluşturan ve paylaşan aktif bir üretici konumuna geçmiştir. Önceden tek yönlü olarak okunan web sayfaları artık kullanıcılar tarafından yorumlanabilen, değiştirilebilen, özelleştirilip paylaşılabilen sayfalar haline gelmiştir. İlk defa O'Reilly Media tarafından 2004 yılındaki bir konferansta kullanılan Web 2.0 kavramı , ikinci nesil internet hizmetlerini, internet kullanıcılarının katılımcı, aktif ve üretici olduğu bir sistemi ifade etmektedir (Baloğlu, 2015: 22). Web 2.0 ile birlikte internet üzerinden iletişimde yeni bir dönem başlamış, bireysel içerik yayınlama yerine, tüm kullanıcıların içerik oluşturmak suretiyle, paylaşımcı ve katılımcı olduğu platform anlayışı gelmiştir (Özer, 2012: 230-231).

MSN Messenger, Google Talk, Skype, WhatsApp, gibi anlık mesajlaşma programları, Google Drive, Dropbox gibi dosya depolama ve paylaşma araçları, WikiSpaces, Blogs gibi içerik yönetim sistemleri, Google Earth, Google Maps gibi harita uygulamaları Web 2.0 araçlarına verilebilecek bazı örneklerdir. Örneğin Wikipedia en fazla bilinen ve kullanılan wiki uygulamalarından biri olmakla birlikte bu çalışmaya da konu olan WikiLeaks yine wiki arayüzünü kullanan bir kuruluştur. Web'in ikinci kuşağı adı da verilen Web 2.0, yazılı içerik ya da resim, video gibi görsel içeriklerin eklendiği, tartışıldığı ya da paylaşıldığı ortamları sunan araçlardır. Daha sonraki dönemde Web 2.0 kavramının içeriğinde gelişmeler olmuş, Facebook, Twitter, YouTube, Skype, Instagram, Flickr, LinkedIn gibi sosyal paylaşım ağları ve uygulamalar kısa zamanda milyonlarca kullanıcıya ulaşmıştır. Web 1.0'ın durağan içerik yapısı Web 2.0 ile birlikte dinamik, interaktif, karşılıklı etkileşimli ve eş zamanlı hale gelmiştir.

Web 2.0'dan çok kısa bir süre sonra Web 3.0 kavramından bahsedilmeye başlanmıştır. New York Times gazetesinden John Markoff tarafından ortaya atılan Web 3.0 kavramı, kısaca, bilgisayarların verileri anlayabilmesi anlamına gelmekte ve Web kavramının yaratıcısı Tim Berners-Lee tarafından 'anlamsal web' olarak adlandırılmaktadır. Kişiselleştirme, yapay zeka, hareketlilik gibi üç temel özelliğe

sahip olan bu yeni ortam, internet sitelerinin, bir nevi sizin yerinize düşünmeleri anlamına gelmektedir (Baloğlu, 2015: 40). Örneğin internetten mayo modellerine baktığınızda internet sitelerinin, size çeşitli yaz tatili seçenekleri sunması, ya da daha önce yaptığınız aramalara bakarak size beğenebileceğiniz önerilerde bulunması Web 3.0 uygulamalarıyla sağlanmaktadır.

‘Yeni nesil internet’ adı da verilen bu teknoloji, sadece tek yönlü iletişim sağlayan Web 1.0, katılımcı iletişim sağlayan Web 2.0’ın ardından, insan ile cihazların etkileşimi anlamına gelmektedir. ‘Semantik’ ya da ‘Yapay Zeka’ olarak da adlandırılan Web 3.0 teknolojisi, analiz araçlarıyla kişilerin tercih ve isteklerini anlamlandırarak, her konuda kişiye uygun olabilecek çeşitli seçenekler sunulmasını sağlamaktadır. Daha somut ifade etmek gerekirse, internette hangi sitelerden ya da markalardan alışveriş yaptığınız, ne zaman, nereden, ne sipariş edip yediğiniz ya da içtiğiniz, tatile gitmek için hangi mekanları araştırdığınız ya da tercih ettiğiniz gibi çok kişisel bilgiler Web 3.0 tarayıcıları ile ele geçirilmekte ve kapitalist sistemin egemenleri size mümkün olduğu kadar çok ürün satmaya çalışmaktadırlar. Web teknolojilerindeki gelişmeler bununla da sınırlı kalmamakta, son dönemde Web 4.0, hatta Web 5.0’den söz edilmektedir.

Gözetlenmenin günümüzde, çok kısa bir süre öncesine kadar sadece bilim kurgu filmlerine konu olabilecek şekilde yaşanması, bahsi geçen teknolojik yeniliklerle oldukça yakından ilgilidir. Dünya, McLuhan’ın 1960’lı yıllarda sözünü ettiği ‘Küresel Köy’den, Castells’in ‘Ağ Toplumu’na tam anlamıyla geçiş yapmıştır. ‘Enformasyon Toplumu’ kavramının yerine ‘Ağ Toplumu’ kavramını tercih eden Castells, ağ ve teknoloji temelinde ele aldığı bu ifadeyle, yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri sonrasında tüm faaliyetlerin enformasyon ağları üzerinde gerçekleştiği bir toplumsal yapıdan bahsetmektedir (Castells vd., 2006: 110-111). Bu faaliyetlerin başında gelen, medyanın merkezinde yer alan mesleklerden biri olan gazetecilik de, internet teknolojisinin bugün ulaştığı noktada dönüşüme uğramış, yeni alanlar ve tanımlamalar kazanmıştır. Söz konusu çalışmada bu yeni alan ve tanımlamalar, teknolojik yeniliklerin sunduğu imkanlar ve internetin giderek genişleyen olanakları çerçevesinde ele alınarak, İnternet Gazeteciliği, Yurttaşın

Gazeteciliği ve tezin ana konusunu oluşturan Sızıntı Gazeteciliği başlıkları altında ele alınmıştır.

2.2.1. İnternet Gazeteciliği

20. yüzyılın sonlarına kadar adını ilk kitle iletişim aracı gazeteden alan gazetecilik mesleği, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yol açtığı dönüşümle birlikte yeni alanlar kazanmıştır. Dünyanın her noktasından istenildiği an bilgiye ulaşmayı ve paylaşmayı mümkün hale getiren internet bu alanların merkezi noktasını oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarının hem sayıca hem de çeşitlilik açısından çok büyük rakamlarla ifade edildiği günümüz, pek çok tanımın yanı sıra Dijital Çağ olarak da tanımlanmaktadır. Bu çağın başlangıcını hiç kuşkusuz bilgisayarın keşfedilmesi ve hızla yaygınlaşarak her eve ulaşması oluşturmuş, 1940'lı yıllarda askeri amaçlarla geliştirilen bilgisayara, 1960'lı yıllardan itibaren internetin de eşlik etmesiyle, iletişim dünyası büyük bir devrim sürecine girmiştir.

Tıpkı radyo ve televizyon gibi bilgisayar ve internetin keşfinin de, gazetecilik faaliyetlerini etkilemesi uzun sürmemiştir. CBS News, 1952 ABD başkanlık seçimleri için oy tahmininde bulunmak amacıyla, bilgisayar ile haberi bir araya getiren ilk haber kuruluşu olmuştur. UNIVAC adlı bilgisayarın, Eisenhower'ın kazanacağı yönündeki analizinin doğru çıkması, bu teknolojinin güven kazanmasına da neden olmuştur (Pavlik, 2013: 169-170). Dijital teknoloji bu tarihlerden itibaren habercilik alanında giderek daha fazla kullanılırken, pratiklik, hafiflik, hız gibi sağladığı bazı avantajlar sayesinde kısa sürede vazgeçilmez olmuştur.

1960'lı yıllardan itibaren ABD ve Japonya başta olmak üzere elektronik gazeteye geçişin başlıca nedenleri arasında, bilgisayarda depolanan haberlerin yeniden erişilerek kullanılabilmesi, gazetenin düzen, dizgi, baskı ve dağıtımında hızlanması bulunmaktadır (Tokgöz, 2003: 70-71). Bilgisayar teknolojisinin sağladığı kolaylıklar gazeteciliğe katkı sağlarken, internetin habercilik alanına girmesi sonrasında, 'İnternet Gazeteciliği' adı altında yeni bir gazetecilik türü ortaya çıkmıştır. Online

Gazetecilik adı da verilen bu yeni uzmanlık alanı, küçülen cihazlar ve cep telefonları aracılığıyla herkesin bulunduğu her noktadan tüm dünyayla iletişime girebildiği günümüzde, giderek daha fazla yaygınlaşmıştır.

İnternetin küresel yapısı gereği insanların dünyanın her yerindeki gazeteciliğe ulaşabilmesi, tek yönlü geleneksel gazeteciliği çok yönlü bir güç sahası haline getirmesi, haber yapma ve yayma pratiğinin basitleşmesi ve ucuzlaşması nedeniyle neredeyse herkesin gazetecilik yapmasına olanak tanınması, dijital teknolojinin büyük oranda artırdığı veri miktarının çeşitli cihazlar aracılığıyla iletilmesini sağlaması bu gazetecilik türünün ortaya çıkmasını sağlayan en önemli etkenlerdir (Hargreaves, 2006: 170). Dolayısıyla sunduğu imkanlar düşünüldüğünde, internetin çok kısa bir süre içerisinde haberciler için çok önemli bir araç haline gelmesi şaşırtıcı değildir. Bu yeni araç sayesinde hiç olmadığı kadar özgürleşen bilgiye ulaşmak ve yaymak her zamankinden daha hızlı, kolay ve ucuzdur.

İnternetin sunduğu imkanlardan ilk yararlanma yoluna gidenler ise geleneksel medyanın büyük kuruluşları olmuştur. Reklam paylarının tehlikeye girdiği kaygısıyla hareket eden basın kuruluşları, ilk iş olarak haberlerini internet üzerinden yayınlamaya başlamışlardır. 1995 yılında ABD’de The Washington Post ve The New York Times, İngiltere’de Herald Tribune ve Daily Mirror, Türkiye’de ise yine aynı yıl Aktüel ve Lemn dergileri ile Zaman gazetesi haberlerini internete taşıyan kuruluşlar olmuşturlar. Türkiye’de süreç 1996 yılında Milliyet, 1997’de Hürriyet ve Sabah gazeteleri ile devam etmiştir (Yüksel, 2014: 102). Sonrasında ard arda kurulan internet haber siteleri hızlı ve büyük bir gelişim göstererek, yeni medya düzeninin merkezine yerleşmiştir. Öyle ki bu durum gazetenin geleceği, ya da daha doğru bir deyişle gelecekte var olup olmayacağı tartışmasını başlatmıştır. Nitekim son yıllarda, azalan ve dijital platformlara kayan reklam payları, yüksek maliyet gibi nedenlerle kapanan ve yayınlarını internet ortamında sürdüren yazılı basın örneklerine daha sık rastlanmaktadır.

Online gazeteciliği ‘Bağlamli Gazetecilik’ olarak tanımlayan Pavlik, elektronik ortamdaki gazeteciliğin beş temel boyutundan söz etmekte; bunları iletişim

teknolojileri imkanlarının çeşitliliği, diğer medya araçlarıyla kolay bağlantı kurmayı sağlayan hiper medya, okuyucu kitlenin katılımı, dinamik içerik ve haberlerin tüketiciler tarafından bireyselleştirilmesi anlamında kullandığı uyarlama olarak sıralamaktadır (2013: 11). İnternet gazeteciliğinin üç döneminden söz edilmektedir. Birinci dönemde gazeteciler, bağlı bulundukları haber kuruluşları için hazırladıkları içerikleri, gazetenin web sayfasına uygun hale getirmektedir. İkinci dönemde gazeteciler, internet ortamı için özgün haber içeriği oluşturmaktadır. Üçüncü dönemde ise, okuyucunun, web için özel olarak tasarlanmış ve hikaye anlatımı şeklinde sunulmuş haberin içine girmesi sağlanmaktadır (Tokgöz, 2003: 81-82).

Her yeni keşfedilen aracın bir öncekinin teknolojik imkanlarını kapsamasından hareketle internet, tüm medyaların bulunduğu ortak bir mecradır. İnternet, tüm iletişim araçlarını, gazete, fotoğraf, telgraf, daktilo, telefon, sinema, telsiz telgraf, radyo ve televizyonu aynı anda kapsamakta; ses, görüntü, metin ve fotoğrafı bir araya getirerek, haberi zengin bir içerikle okuyucuya sunmaktadır. İnternet gazeteciliğini geleneksel gazetecilikten ayıran en önemli farklardan biri, etkileşimli özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu, hem gazeteciler hem de okuyucu kitle açısından değerli bir özelliktir. İnternet sayfasını yönetenler bu özellik sayesinde, karşılarındaki kitleden anlık geri dönüş alma ve ona göre içerik sunma imkanı bulurken, okuyucu kitle de içeriğe müdahale etme ya da yorum yapma, yani sürece dahil olma imkânını değerlendirmektedir. Ayrıca okuyucu haberi tüm ayrıntı ve unsurlarıyla öğrenmekle kalmayıp, dijital iletişim teknolojileri sayesinde ilişkili haberlere de yönlendirilerek oldukça kapsamlı bilgiye, hatta gerekirse konuyla ilgili arşive ulaşabilmektedir. Canlı ve anlık içeriğiyle haberlerin sürekli olarak yenilenmesi, internetin dinamik doğasının bir gereğidir. Gazeteciler bu ortamda okuyucularına yeni meydana gelen bir olayı ya da süren haberlerle ilgili son bilgileri vermek için, ciddi bir baskı altındadır. İnternet tüm bu özelliklerinin yanı sıra kitlelere haberleri kendi ilgi alanlarına göre kişiselleştirme imkanı da vermektedir.

Düşük maliyetli yapısı, yatırım ya da büyük kadrolar gerektirmeyen internet, toplumların tüm kesimlerine kendilerini ifade edebilme şansı sunmaktadır. Merkez medyada kendine yer bulamayan kişi ya da gruplar, kendilerine ait bir site

aracılığıyla, her türlü bilgiyi paylaşma ve yayma imkanına sahiptir. İnternetin bu özelliği isteyen her bireyin sesini duyurmasına olanak sağladığı kadar, ana akım medyanın haberleriyle tatmin olmayan okuyuculara alternatif adresler sunmaktadır. İktidar odakları ve sermaye grupları ile daha mesafeli ve bir noktaya kadar bağımsız haberciliği de mümkün kılan bu özelliği sayesinde internet, alternatif medya kuruluşlarına da ortam sağlamaktadır. Bu çalışmanın da konusu olan WikiLeaks söz konusu alternatif medya kuruluşlarından biridir.

İnternetin keşfinin ardından bilgisayarlar ve benzer tüm cihazlar aynı zamanda birer gazete, dijital ortam ise kaçınılmaz bir şekilde gazeteciliğin yeni platformu haline gelmiştir. İnternet gazetecilik uygulamalarını biçim ve yöntem olarak değiştirirken, gazeteciliğin de dönüşmesine neden olmuştur. Bilgisayar ve internetle birlikte yeni olarak tanımlanan medya düzeninde, gazetecinin olayları aktarmak dışında farklı rollerinin de olması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır. Örneğin Pavlik'e göre artık gazeteci, sayısız bilgi ve haber akışını okuyucu açısından sadeleştirecek bir rehber, hangi bilginin neden önemli olduğunu halka anlatacak bir yorumcu, toplumları yeniden birleştirmede etkin, okuyucu kitlesinin geri bildirimlerine karşı hassas ve yetenekli bir hikaye anlatıcısı olmak durumundadır (2013: 322-324).

Öte yandan internet gazeteciliği ve yayıncılığı alanında uzmanlaşmış personel gereksinimini karşılama amacına yönelik çalışmalar da hızlanmıştır. Kanada'nın Ontario kentinde gazetecilik eğitimi veren Humber College adlı okulun müfredatına eklediği İnternet Gazeteciliği dersi, Türkiye'de Mustafa Kemal Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Arel Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi'nin açtığı İnternet Gazeteciliği ve Yayıncılığı Programı bu yöndeki çabalara bazı örneklerdir (Yüksel, 2014: 107-108).

Getirdiği tüm imkanlar ve kolaylıkların yanı sıra internet, bazı olumsuzluklara da neden olmaktadır. İnternetin en önemli avantajı olan hız, aynı zamanda internet gazeteciliği açısından en önemli dezavantaj anlamına gelmektedir. Gazetecilik var olduğu tarihten beri, haberi ilk olarak duyurmak her zaman öncelikli hedef olmuştur. Yazılı basında 24 saat süren haberlerin hazırlanma süresi, internet ortamında

saniyelerle ifade edildiğinden bu baskı çok daha yoğun yaşanmaktadır. Gazeteci çok kısa bir sürede haberi doğrulatarak, tüm unsurlarıyla okuyucuya ulaştırmak durumundadır ki, herhangi bir yanlış bilginin internet ortamında yayımlandıktan sonra düzeltilmesi çok zordur. Ayrıca dijital teknolojiler sayesinde bilginin bu derece özgürleşmesi mahremiyet ihlallerine, bilişim suçlarıyla ilgili yasal boşluklar sakıncalı yayınların artmasına, gazetecilik açısından etik konusunun bu ortamda daha yoğun tartışılmasına, yoğun haber ve bilgi akışı nedeniyle bilgi kirliliğine neden olmaktadır. Bu noktada hızla gelişen web teknolojilerinin geldiği noktada, özellikle sosyal medya ağlarının yaygınlaşmasıyla yeniden gündeme gelen Yurttaş Gazeteciliği kavramını ele almak yerinde olacaktır.

2.2.2. Sosyal Medya Sonrası Yurttaş(ın) Gazeteciliği

Yurttaş gazeteciliği, 20. yüzyılın sonlarına doğru ABD’de, gazeteciliğin kamu hizmeti rolünün ticarileşme, tekelleşme, magazinleşme, ekonomik ve siyasi baskı gibi nedenlerle ihmal edilmesi sonucu ortaya çıkan ve halkın çıkarlarını merkeze alan bir habercilik anlayışıdır. Gazetelerin kurumsallaşmasını ve kitle iletişim aracı olmasını sağlayan endüstrileşme, ilerleyen dönemde 19. yüzyılın ekonomik dinamiklerine paralel olarak medyada da tekelleşmelere neden olmuştur. Basında 1880’lerden itibaren ABD’de başlayan ticari tekelleşme (Tokgöz, 2003: 31), gazetecilik mesleğinin dördüncü kuvvet misyonunun kaybedilmesindeki en önemli etkenlerden biridir. Özellikle 1980’li yıllarda uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar, basının holding medyasına doğru evrilmesine ve en başta da gazetecilik ilkelerinden ödün verilmesine yol açmıştır. Yine aynı dönemde yoğunlaşan tiraj kaygısı ile reklam gelirleri önceliği, magazinleşme olgusu ve tüm bunlara eklenen siyasi baskı gazeteciliğin değer kaybetmesi ile sonuçlanmıştır. Yurttaş gazeteciliği; medya sektörünün, işi sadece gazetecilik olmayan büyük sermaye gruplarının eline geçmesi sonrasında, 1990’lı yıllardan itibaren, bu gazetecilik tarzına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gazeteciliğin, özellikle de sorumlu olduğu halkın gözünde büyük itibar kaybetmesine yol açan bu süreçte, yeniden halkı, yurttaşı merkeze koyan gazetecilik anlayışına ihtiyaç duyulmuştur.

Medyada neoliberal politikaların şekillendirdiği tekelleşmeler, ana akım medyanın sermaye ve siyasetle iç içe geçmesi neticesinde egemen güçlerin temsilcisi olmaya doğru yön değiştirmesi, ekonomik ve siyasi kaygılarla dikkat çekme ve magazinleşme olgularının haberin bilgilendirme özelliğinin önüne geçmesi gibi nedenlerle halkın gözünde güven ve itibar kaybeden gazetecilik bu nedenle ağır eleştirilerin hedefi olmuştur. Chomsky'ye göre kitlesini başka şirketlere satan büyük medya kuruluşları, dünya gündemini ayrıcalıklı elit kesimlerin çıkarları doğrultusunda sunmaktadır. Medyada yönetici ya da gazeteci pozisyonunda bulunanlar, bu ideolojik sistemle uyum içerisinde oldukları sürece var olabilmektedir (1993: 20). ABD'de kurulan Endişeli Gazeteciler Komitesi'nin güven kaybı ile mücadele etmek üzere 1997'de başlattığı Gazetecilikte Mükemmellik Projesi verileri tabloyu daha net ortaya koymuştur. Buna göre Amerikalıların yarısından azı basının demokrasiyi koruduğuna inanmakta, yüzde 21'i basının halkı önemseydiğini ve yüzde 38'i haber kuruluşlarının ahlaksız olduğunu düşünmektedir (Hargreaves, 2006: 155). Böyle bir ortamda çözüm olarak başvurulmuş ve Denis Mcquail'in Katılımcı Demokratik Medya Kuramına dayanan Yurttaş Gazeteciliğinde, kitle iletişim araçlarının yerine hedef kitle ön plandadır. Bu kuram, kamuoyunun haber üretim sürecine dahil edilmesini, bunun da yerel ve interaktif iletişim kanalları tarafından daha etkin bir şekilde yapılabileceğini savunmaktadır. Burada, seçkin kesimlerden kamuya doğru yukarıdan aşağıya doğru değil, haberleri bizzat üreten halkın gözünden tam tersi yönde verilmesi söz konusudur (Tosun ve Kurt, 2016: 158-159). Yurttaş gazeteciliğinde, kamuoyu platformu oluşturularak vatandaşın problemlerini tartışması, siyaset ve medyaya eleştirel bakması sağlanmaktadır (Aytar ve Çavdar, 2009:16).

Resmi kurumlar yerine vatandaşların bilgi ve görüşlerine başvurulmuş yurttaş gazeteciliğinde habere siyasi erk müdahale etmemeli, habere konu olan problem her ne ise vatandaşın lehine olacak şekilde sonuçlanana kadar takip edilmelidir. Vatandaşın bilgi edinme hakkını merkeze koyan bu tür, gazetecilerin içinde yaşadıkları toplumla daha yakın bir ilişki içinde olmaları, gündemi günlük olaylar, cinayet, politika, skandal ve eğlence gündeminin dışına taşıyarak daha fazla sorumluluk almaları anlamına gelmektedir. Bu yolla yeni bir tür gazetecilikten

ziyade, basının giderek dördüncü kuvvet misyonundan uzaklaşması, kamu adına gözetim ve denetim sorumluluğunu yerine getirmemesi, halkın sorunlarından uzaklaşarak ekonomik, bürokratik, politik seçkinlerin ya da seçilmişlerin sesi olması nedeniyle, gazeteciliğin asıl rolüne, işlevine geri dönmesi hedeflenmiştir.

Dijital iletişim teknolojilerin büyük bir hızla yayıldığı ve çeşitlendiği günümüzde, ‘Yurttaş Gazeteciliği’ tanımının sık sık yanlış kullanılması kavram karmaşasına neden olmaktadır. Özellikle sosyal medya ağları (twitter, facebook, instagram, youtube...) ve mobil uygulamaların sunduğu imkanlar, yurttaş gazeteciliğinden ziyade yurttaşın gazeteciliğine olanak tanımaktadır. Kablolu kablosuz, masaüstü ya da taşınabilir cihazlar yoluyla artık herkes, dünyanın her yerinden, ağlar aracılığıyla bağlantı kurarak tüm dünyayla iletişime geçebilmekte, gelişen web teknolojileri sayesinde görüntülü, yazılı, sesli içerik oluşturabilmektedir. İnceoğlu bu kavram karmaşasına, İngilizcedeki ‘civic journalism’ ve ‘citizen journalism’ ayrımıyla netlik getirmektedir. Buna göre; citizen journalism, dünyanın herhangi bir yerindeki olayı twitter aracılığıyla halkın duyurması anlamına gelirken, civic journalism profesyonel gazeteci tarafından uygulanan ve kamu yararını merkeze alan gazeteciliktir (IV. Kuvvet Medya, 2010).

Bloglarda, sosyal ağlarda yurttaşların bilgi, haber, görüntü paylaşımı yapması anlamına gelen Yurttaşın Gazeteciliği kavramının ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri, yine merkez medyaya olan güvenin kaybolmasıdır (Tosun ve Kurt, 2016: 158). Geline nokta artık haberleri sadece twitter, facebook gibi sosyal ağlardan takip eden önemli bir kitle oluşurken, özellikle Web 2.0 teknolojisinin interaktif yapısı vatandaşlara içerik oluşturma imkanı vermiş, sıradan insanlar artık haber tüketicisi konumundan haber üreticisi konumuna gelmiştir. Gezi Olayları, Uludere Katliamı ve Soma Maden Cinayeti, merkez medyanın görmezden geldiği bilgileri kamuoyunun, sosyal ağlar vasıtasıyla sıradan vatandaşlardan öğrendiği ve örgütlendiği bazı olaylara Türkiye’den örneklerdir. 2010 yılı sonlarında Tunus’ta başlayarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılan Twitter, Facebook, Youtube gibi sosyal ağlarda örgütlenen halk hareketleri ile ABD’deki Occupy Wall Street

(Wall Street'i İşgal Et) hareketi, bu anlamda dünya çapında akla gelen ilk örneklerdir.

Sosyal medyanın, holding medyasının habercilik alanındaki tekeli kırıldığı ve halkı haber üretiminin aktörlerinden biri haline getirdiği gerçektir. Ancak tüm bu gelişmelerin sonucunda bir tartışma başlığı olarak ortaya çıkan 'artık herkes bir gazetecidir' çıkarımı yanlıştır. Gelişen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin bireylere habere katılım anlamında olanaklar sunduğu, gazetecilere ise özellikle bilgiye ulaşma ve yayma konusunda kolaylıklar getirdiği doğrudur. Ancak kullanılan teknikler değişmiş ve çeşitlenmiş olsa da, gazetecilik ilkeleri aynıdır. Pavlik'in de vurguladığı gibi bilgilerin doğruluğunu güvenilir kaynaklardan teyit etmek, olayları objektif (tartışmalı bir kavram olmakla birlikte) bir şekilde sunmak, meslek ahlak kuralları çerçevesinde hareket etmek, gazetecilik mesleğinin başta gelen sorumlulukları arasındadır (2013: 287).

Ağlarla çevrelenmiş bu dijital ortamda vatandaşların çeşitli teknik olanaklara sahip olması, herkesin gazeteci olduğu sonucuna değil, ama artık hiçbir şeyin gizli kalmayacağı sonucuna yol açmıştır denilebilir. Herkesin bir haber kaynağı olduğu bu dönemde, bilgi yığınları arasından gerçeği, özellikle de halkı gerçekten ilgilendiren gerçeği ayıklamak ve kamuoyuna sunmak gazetecinin değişen görev ve sorumlulukları arasındadır. Dolayısıyla, yanlış kullanımıyla Yurttaş Gazeteciliği ya da Yurttaşın Gazeteciliği tanımlaması problemlidir. Bunun yerine, çeşitlenen ve büyük bir hızla yayılan sosyal ağlar sayesinde her birey potansiyel bir haber kaynağıdır demek daha doğrudur.

1998 yılında Beyaz Saray'da yaşanan Lewinsky skandalını, Hollywood'da bir apartman dairesinden yaptığı yayınlara ortaya çıkaran gazeteci Matt Drudge, sanal ortamın bu özelliğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Her vatandaş muhabir olabilir ve bunun doğurduğu güçlere sahip olabilir. İnterneti televizyon, radyo, dergiler ve gazetelerden ayıran şey, iki yönlü iletişim sağlamasıdır. İnternet, benim gibi bilgisayardan anlamayan 13 yaşında bir çocuğa olduğu kadar, bir şirketin CEO'suna

veya Beyaz Saray sözcüsüne sesini duyurma şansı verir; hepimiz eşit oluruz” (Hargreaves, 2006: 174-175).

2.2.3. İletişim Teknolojileri ve Gözetim Toplumu

Bilginin özgürleşmesi, artık hiçbir şeyin gizli kalmaması, sansürün ya da engellenmenin, internetin sunduğu olanaklar sayesinde aşılabilmesi, hızlı ve kolay iletişim imkanları, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin insan yaşamına olumlu katkıları olarak sıralanmaktadır. Ancak bu küresel iletişim teknolojilerinin, insanları kuşatması, bilgi bombardımanına tutması, gerektiğinde manipüle etmesi ya da bulunduğu her noktada gözetlemesi gibi olumsuz önemli sonuçları da bulunmaktadır. Sıcağı sıcağına yaşandığı günümüzde bile bilim kurgu filmi gibi gelen teknolojik gelişmelerin vardığı nokta artık, ‘Büyük Birader’e her bireyi adım adım izleme, yediğine içtiğine kadar her konudaki tercihlerini bilme imkanı sunmaktadır.

Tarih boyunca iktidar odaklarının kitleleri ele geçirme, yönlendirme ve yönetme hedefi, teknolojik gelişmeler sayesinde artık çok kolaylaşmıştır. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla kalabalık insan topluluklarını yönlendirme amacı, radyonun propaganda amaçlı kullanımıyla bir dönüm noktası yaşamış, ardından televizyonun çok daha büyük kalabalıklar üzerinde daha önemli bir etki yaratması, bu araçların yığınlar üzerindeki etkilerini ön plana çıkarmıştır. Bilgisayar ve internetin keşfiyle bu iletişim devrimi hızlanmış, günümüzde büyük bir süratle gelişmekte olan Web teknolojileri, dünyayı McLuhan’ın ‘Küresel Köy’ünden, Bentham’ın ‘Panoptikon’una çevirmiştir. İktidar kavramı olarak özellikle siyasi anlamda var olduğu günden beri, meşrulaşma çabası içindedir. Totaliter yönetimlerde sorun baskı ve şiddete dayalı uygulamalarla çözülürken, demokratik yönetimlerde, iktidar için varlığını koruma ve güçlendirme yöntemleri, doğası gereği baskı ve şiddet unsurlarından uzak olmalıdır. En azından görünürde tek kişinin iradesinde ve keyfi olmamalıdır. Demokratik yönetimlerin ortaya çıktığı modern dönemlerde, bürokratik kurumlar ön plana çıkmış ve bireylerin her türlü bilgileri kayıt altına alınmaya başlamıştır.

Bu noktada karşımıza Louis Althusser'in 'devletin aygıtları' olarak adlandırdığı kurumlar çıkmaktadır. Althusser bu aygıtları ideolojik aygıtlar (aile, eğitim, dini kurumlar, siyasi partiler, medya...) ve baskı aygıtları (ordu, polis, mahkeme...) olarak ikiye ayırmaktadır. Devletin bütün aygıtlarının hem ideolojiyi hem de baskıyı kullanarak işlediğini, baskı aygıtlarının baskıya, ideolojik aygıtların ise ideolojiye öncelik verdiğini vurgulayan Althusser, devletin ideolojik aygıtlarındaki gizlenmiş baskıya dikkat çekmektedir (Akt. Batuş vd., 2006: 94). Althusser'in bahsettiği ideolojik aygıtlardan medya ile bu bağlamda ele alınması gereken enformasyon ve iletişim teknolojileri, içinde bulunduğumuz dijital çağda üzerinde önemle durulması gereken bir başlıktır.

Cezalandırma; totaliter ya da demokratik, toplumlar üzerindeki hegemonyalarını sürdürmek isteyen tüm iktidarların, meşru ya da gayri-meşru yollarla başvurdukları etkili yöntemlerden biridir. Ancak işlevselliği tüm zamanlarda ve toplumlarda tartışma konusu olmuştur. Delilik, cinsellik, tımarhaneler, hapishaneler ve cezalandırma konularında eserler veren, 21. yüzyılın önemli düşünürlerinden Fransız yazar Michel Foucault, gözetlemenin cezalandırmadan daha etkili ve verimli olduğunun fark edildiği bir an saptamıştır. Bu an 18. yüzyıl ile 19. yüzyılın başına denk gelmektedir (2015: 23).

Gözetim aslında insan topluluklarında denetim ve düzenin sağlanması amacıyla kullanılan en eski yöntemlerden biridir. Çok eski tarihlerden beri bireylerin hareketleri, sözleri, tutum ve davranışları, o ortamdaki egemen güç ya da iktidar tarafından takip edilmektedir. Gözetim, toplumu ve toplumsal yaşamı belirli bir düzen içerisinde tutmak isteyen iktidarlar için en önemli yollardan biri olmuştur. Örneğin Karl Marx gözetimi sermayenin denetim yapmak için kullandığı, Max Weber ise bürokrasinin verimlilik için kullandığı bir araç olarak ele almaktadır. Bu kavramın üzerinde en fazla duran isimlerden biri olan ve panopticon metaforunu kullanan Foucault ise gözetim kuramını, toplumu düzene sokmanın rasyonel bir aracı olarak konumlandırmaktadır (Rigel vd., 2005: 131).

Gözetimin bugün nasıl uygulandığını anlamak için önce Jeremy Bentham'ın Panoptikon projesine bakmak gerekmektedir. Faydacılığın kurucusu ve liberalizmin önde gelen isimlerinden İngiliz filozof Bentham, az sayıda gardiyan tarafından çok sayıda tutuklunun gözetlenmesi amacıyla bir yapı tasarlamıştır. 1791'de yayınlanan plana göre bu dairesel binanın iç ve dış çeperinde tutukluların bulunduğu hücreler, merkezde ise gözetleyicinin odasının bulunduğu bir gözetleme kulesi yer almaktadır. Binanın iç çeperinde bulunan ve gözetim kulesine bakan hücrelere demir parmaklıklar, dış çeperinde bulunan hücrelere ise pencereler yapılarak, tüm hücrelerin, gözetleyicinin rahat gözetlemesi için aydınlık kalması sağlanmaktadır. Bu aydınlık, geceleri de küçük lambalarla desteklenirken, tutukluların birbirlerini görmeleri bölüm duvarlarıyla engellenmektedir. Bu plana göre tutuklular, gözetmen locasında birinin olup olmadığını görememektedir (Bentham vd., 2016: 14-15). Sadece hapishanelere değil aynı zamanda okullar, akıl hastaneleri, fabrikalar gibi her türlü kuruma uygulanabilecek bu tasarım gözetmene karanlıkta kalarak tutukluları gözetleme imkanı vermektedir. Böylece kişiler gözetlenmeseler bile, her an gözetlendiklerini düşünerek davranmaktadır.

Foucault, fikri bir askeri okulu ziyaret eden kardeşinden alan Bentham'ın panoptikonunu şu şekilde tanımlamaktadır: “Gözetleme sorunlarını çözmeye uygun bir iktidar teknolojisidir bulduğu. Önemli bir noktayı belirtmek gerekir: Bentham, optik prosedürünün iktidarı rahat ve kolay işletmeye yönelik büyük bir yenilik olduğunu düşündü ve söyledi” (2015: 87). Nitekim Bentham buradaki amacı; kişinin, “... her an gözetlendiğine inanması, ya da aksine gözetlenmediğinden emin olmaması, gözetlendiğine kendini inandırmasıdır” (2016: 13) sözleriyle anlatmıştır.

Sanayi Devrimi, kapitalizm, ulus devlet ve bürokrasi kavramlarının ortaya çıkışını izleyen modern dönemlerde giderek yaygınlaşan gözetim, kişisel bilgilerin kayıt altına alınmasını ifade etmektedir. Günümüzde enformasyon ve iletişim teknolojilerinin geldiği noktada ise, yeni bir kavram olarak ‘Gözetim Toplumu’, ya da daha doğru bir tanımla ‘Gözetleme Toplumu’ karşımıza çıkmaktadır. Gözetim kelimesi, içinde ‘korumak’ ‘kollamak’ anlamına gelen bir ifade barındırdığından, günümüz enformasyon teknolojilerinin vardığı noktada, iktidarların ya da güç

odaklarının toplumlara, bireylere uyguladığı sistemi tam olarak karşılamamaktadır. Mahremiyet olgusu göz ardı edilerek, her türlü bireysel bilginin, kişinin haberi ve izni olmaksızın paylaşıldığı, bunun çeşitli gerekçelerle yasal mevzuat aracılığıyla meşrulaştırıldığı günümüzde, yapılan eylemi gözetleme kelimesi daha doğru tanımlamaktadır.

İlk kez 1985 yılında Gary T. Marx tarafından, “Gözetim Toplumu: 1984 Tarzı Tekniklerin Tehdidi” adlı makalede kullanılan gözetim toplumu kavramı (Dolgun, 2008:26) bugün, küresel ve yerel iktidar odaklarına, bireylerin her türlü kişisel bilgisine izni ve haberi olmadan ulaşma imkanı veren internetin, modern ve sanal panoptikon görevi görmesiyle, gözetleme toplumu kavramına dönüşmüştür.

“İktidarın uygulanması ya da korunması bakımından hayati olan bir öge de, B üzerinde A’nın zihinsel denetim uygulayabilmesi için A’nın arzularını, isteklerini, yeğleyimlerini ya da niyetlerini B’nin bilmesi gerektiği olgusudur” (Küçük, 2005: 318) tezinden hareketle güç odakları artık, internet sayesinde kimin nerede ne yaptığına, ne yediğine, ya da içtiğine kadar, tüm hayatını ve kişisel tercihlerini öğrenerek, yönetmek, yönlendirmek, sömürmek ve egemenliklerini artırarak devam ettirmek olanaklarına sahiptir. İçinde bulunduğumuz dijital çağda internet teknolojilerinde baş döndürücü hızla meydana gelen gelişmeler, kitle iletişimini hiç olmadığı kadar artırmış, buna karşılık iktidar odaklarına gözetleme imkanları sunmuştur. ‘Sosyal’ adı altında sunulan platformlar, bu amacı taşıyan odaklar için en önemli kaynaklardır. Youtube, Bloglar, Twitter, Facebook, Instagram gibi ortamlarda yeni bir iletişim ve paylaşım pratiği yaşayan kitleler, tarihte hiç olmadıkları kadar özgür bir şekilde bilgilere ulaşp, düşünce, bilgi, görüntü ve yorumlarını yayarken, aslında internetin denetimini ellerinde tutanlar tarafından gözetlenmektedir. Müller-Maguhn’un tarifıyla “... ortaya bir bahçe seriyor ve herkesi çırılçıplak bahçeye gelmeye davet ediyor. Böylece Facebook dediğimiz şey ortaya çıkıyor!” (2013: 30). Amaç, tüm insanları internette, çeşitli uygulamalar aracılığıyla, mümkün olduğunca uzun süre tutarak haklarında bilgi edinmek ve onları kendi çıkarları doğrultusunda gözetlemektir. İletişim teknolojilerinin ulaştığı noktada internet günümüzün sanal panoptikonudur.

Masaüstü ya da dizüstü bilgisayarlar, tabletler, akıllı telefonlar ya da kablolu, kablosuz sinyaller, konum bildirimleri, takip uygulamaları, GPS (Global Positioning System - Küresel Yer Belirleme Sistemi) gibi teknolojiler insanları bulundukları yerde gözetlemenin çeşitli yollarıdır. “Yazılımcıların amacı; hareketlerinizi, tercihlerinizi, düşünce ve sözlerinizi takip ederek davranışlarınızı tahmin edecek ve etkileyecek algoritmalar oluşturmaktır. GPS takibinin ilk platformlarından biri olan cep telefonu bunun için biçilmiş kaftandır. Sürekli yanınızda taşıdığınız elektronik tasmanız ve sırdaşınızdır” (Tucker, 2016: 26). Panoptikon modelinin ilk kez askeri okullarda uygulanması gibi, bilgisayar teknolojisi ve internet ağları da ilk olarak askeri amaçlarla kullanıma girmiş, yine GPS teknolojisi de askeri amaçlarla tasarlanmıştır. Dünya adeta küresel bir askeri bölge haline gelmiştir. Dolayısıyla Assange’nin yaptığı militerleşme tespiti yerindedir: “Bugün siber-uzamın militerleşmesine tanık oluyoruz, yani askeri bir işgal söz konusu. İnternet üzerinden iletişim kurduğunuzda, cep telefonu aracılığıyla haberleştiğinizde, ki şimdi onlar da internete bağlı, görüşmeleriniz askeri istihbarat teşkilatları tarafından denetleniyor. Yatak odanıza bir tank girmesi gibi bir şey bu. Eşinize kısa mesaj gönderirken aranızda bir asker duruyor” (2013: 37).

İletişimin olağanüstü hız ve çeşitlilikte, hayatın her noktasında yaşandığı göz önüne alındığında, gözetlemenin de aynı oranda özel hayatların içinde olduğu kolaylıkla fark edilmektedir. İnternetin günlük yaşama girmesinin ardından hızla gelişen web teknolojileri (web 1.0, web 2.0, web 3.0) ve yine toplumda büyük bir hızla yaygınlaşan sosyal ağlar, bireyleri siber uzayda tamamen görünür hale getirmiştir. Dijital çağın panoptikonu internet, bu özellikteki mimari bir yapıdan çok daha tehlikeli bir ortam oluşturmaktadır, çünkü bu sanal ortamda gözle görünür bir gözetleme kulesi ve gözetleyen bulunmamaktadır. Çoğu insan yeni tanıştığı bu ağlarda, ne gibi tehlikeli sonuçlarla karşılaşabileceğini bilmeden, mahremiyet derecesindeki kişisel bilgi ve tercihlerini paylaşmakta sakınca görmemektedir. Toplumlar iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan faydalandıklarını düşünürken, aslında bu teknolojiler aracılığıyla büyük şirketlerin, hükümetlerin, küresel güçlerin çıkarları doğrultusunda kitlesel gözetlenmeye maruz kalmaktadır. Bireyler bu güç odakları için mahremiyet hakkı gözetilmeksizin alınıp satılan birer

meta haline gelmiştir. İnsanlar, tam da Bentham'ın panoptikon tasarımında idealize ettiği gibi, görünür bir baskı ya da fiziksel şiddete gerek kalmadan denetlenmekte, sürekli olarak gözetlendiği hissiyle hareket etmektedir. Artık kişi ve internetin buluştuğu her nokta bir gözetim evidir.

Bu noktada konuya mahremiyet kavramı dahil olmaktadır ki, bu kavramın tanımı ya da kapsamıyla ilgili çok çeşitli görüşler ileri sürülmüş ve sürülmektedir. Jarvis, mahremiyetle ilgili tartışmaların ABD'de 1890'da, Kodak tarafından çıkarılan ve her yerde herkesin resminin çekilmesini sağlayan fotoğraf makinesiyle başladığını belirterek, bu yöndeki tartışmaların teknolojik ilerlemelerle paralel yürüdüğüne dikkat çekmektedir (2012: 85). Belki de yüzlerce yıldır süren pek çok tanım ve tartışma arasında, mahremiyet kavramının en fazla öne çıkan özelliği, kime göre neye göre soruları karşısında, kişisel olduğu yönündedir. Toplumdan topluma, aileden aileye, kişiden kişiye değişen içeriğiyle mahremiyet gizliliği ifade etmektedir. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması sonucunda daha çok tartışılmaya başlayan mahremiyet ihlali, bu çalışmada bireylerin bilgisi ve izni olmaksızın bilgilerinin, kişi grup ya da kurumlarla paylaşılması olarak ele alınmıştır. Gelineen noktada güç odaklarının, dünya çapındaki kredi kartı alışverişlerinden, seyahatlerden, e-postalardan, mesajlardan, arama motoruna yazılan her kelimeden haberdar olduğu bir yaşamdan bahsedilmektedir.

Dünyada, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin çıkış ve ağırlık noktası ABD olduğundan, gözetleme toplumunu küresel anlamda doğru değerlendirmek için konuya bu doğrultuda bakmak yerinde olacaktır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından çıkarılan anti-terör yasaları, ABD Başkanına sıkıyönetim komutanı yetkileri verirken, internet servis sağlayıcılarına, internet ve e-posta kayıtları ile kişisel bilgileri istendiğinde güvenlik güçlerine verme yükümlülüğü getirmiştir (Dolgun, 2008: 211). Artık şüpheli bir kişi ya da olay hakkında kanıt toplamaya dayalı 'taktiksel' gözetlemeden, önce herkesin ve herşeyin kayıt altına alınıp sonradan ayıklandığı 'stratejik' gözetlemeye geçilmiştir (Assange vd., 2013: 41).

Nitekim, WikiLeaks'in 1 Aralık 2011 tarihinde yayınladığı belgeler, gözetlemenin artık küresel bir endüstri haline geldiğini ortaya koymaktadır. The Spy Files (Casusluk Belgeleri) başlığıyla yayınlanan ve binlerce sayfadan oluşan belgeler; devletlerin, istihbarat örgütlerinin, büyük şirketlerin, herkesin cep telefonlarını, internet yazışmalarını, bütün internet hareketlerini gözetlemesini sağlayan teknolojiler satan şirketleri deşifre etmiştir (WikiLeaks, 2011). Yine 7 Mart 2017 tarihinde WikiLeaks'ta yayınlanan, CIA'e ait gizli belgeler, bu istihbarat örgütünün mobil telefonlar ve bilgisayar işletim sistemlerine sızarak kullanıcıların bulundukları yerden konuşmalarına kadar pek çok veriye ulaşabildiğini göstermektedir (WikiLeaks, 2017).

WikiLeaks'in kurucusu Assange'nin pek çok kez atıfta bulunduğu, 'Büyük Birader' metaforuyla bu konuda sıklıkla gündeme gelen George Orwell'in 1984 adlı romanında belirttiği gibi "Özgürlük köleliktir" (2016: 117). "Olay artık sadece sizi gözetleyen Büyük Birader'den ibaret değil; Büyük Birader'in parmaklarınızı, zihninizin hareketini denetleyerek, sizi dünyayı ve bilgisini kendi istediğiniz şartlarda bulmaktan alıkoymasını durumu söz konusu artık. Büyük Birader evdedir. Apple Store'dan eve yeni getirdiğiniz şeyde kuruludur" (Assange, 2011: 110). Bu; kısmen küresel kapitalist sistemin toplumları sömürme hedefinin, kısmen de güvenlik politikaları adı altında iktidar odaklarının egemenliklerini sürdürme hedefinin, internetin sağladığı olanakları kendi lehlerine çevirme çabalarının bir sonucudur. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin vardığı nokta insanlara hızlı, kolay ve ucuz iletişimin yanısıra, günlük hayatı kolaylaştırmanın çeşitli imkanlarını sunarken, küresel güçlere de her iki gerekçe için insanları toptan gözetleme olanağı vermektedir. Özellikle toplumda sosyal medya adı altında büyük bir hızla yaygınlaşan uygulamalar, kişisel bilgilerin bu platformlarda paylaşılmasını sağlayarak, mahremiyetle aleniyet arasındaki sınırın belirsizleşmesine neden olmuştur. Örneğin Andy Müller-Maguhn en fazla kullanılan sosyal ağlardan biri olan Facebook'u "İnsanları kendilerine dair verileri hiç çekinmeden ortaya sermeye ikna eden bir girişim" (Assange vd., 2013: 30) olarak tanımlamaktadır.

İnternetin açtığı küresel özgürlük ve iletişim alanının, bireyler için, mahremiyetin hiçe sayıldığı bir teknolojik gözetleme kulesi haline gelmesi, mahremiyet ihlali tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Eski bir CIA (Central Intelligence Agency-Merkezi İstihbarat Teşkilatı) ve NSA (National Security Agency-Ulusal Güvenlik Ajansı) çalışanı Edward Snowden 2013 yılında ifşa ettiği belgelerle, ABD'nin çeşitli internet programları aracılığıyla, neredeyse tüm dünyayı izlediğini ve dinlediğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan bu olay, gözetleme toplumunun geldiği noktayı göstermesi açısından oldukça önemlidir. Belgeler ABD'nin gözetleme sistemini (medyada yer aldığı başlıkla 'ABD'nin Küresel Casusluk Faaliyetleri'), terörle mücadele, ulusal güvenlik, devlet sırrı gibi gerekçelerle, mahremiyet hakkını göz ardı ederek, yasa, kural, sınır tanımadan uyguladığını gözler önüne sermiştir.

Bu örnekten de anlaşıldığı gibi, teknolojik gelişmeler, bir yandan insanlara çeşitli iletişim olanakları sunarken, iktidar odaklarına da giderek artan bir şekilde kitleleri gözetleme imkanları vermektedir. Dijital teknolojilerin vardığı noktada sadece akıllı telefon ya da televizyon sahibi olmanın bile izlenmeye ve dinlenmeye yettiği bir ortamda, bunun çözümünün ne olabileceği tartışmaları da giderek artmaktadır. İnterneti kişilerin özel hayatlarını, mahremiyetlerini, özgürlüklerini tehdit eden bir ortam konumundan çıkarmak, bunun sınırlarını belirlemek ve çizmek gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yapılan hukuki düzenlemeler, hem dünya çapında yeni bir alan olarak yetersizdir, hem de önce kendini korumaya odaklı merkezi yönetimler tarafından düzenlenen yasalar, bireylerin mahremiyet ihlalinden ziyade, milli güvenlik, kamu düzeninin korunması, can ve mal güvenliği vs. gibi gerekçelerle, yasaklama ve sansür içermektedir. Hükümetlerin, özellikle de istihbarat örgütlerinin çeşitli yasal gerekçelere dayanarak ve gizlilik içinde çalıştıkları düşünüldüğünde, kitlesel gözetleme uygulamalarının yasal mevzuat ya da siyasal araçlarla denetlenmesi pek mümkün görünmemektedir. Artık herkesin toptan izlendiği stratejik gözetleme yapıldığına dikkat çeken Assange'nin "Çıkış noktası herkesi gözetlemek olan bir sistemde hangi yasal çerçeveyi uygulayabilirsiniz?" (2013: 123) sorusu yerindedir.

Sorunun çözümü konusunda öne çıkan en önemli başlıklardan biri ise ‘kriptografi’ yani ‘şifreyazım’dır. Kriptografi, Yunanca crypto (gizli) ve graph (yazım) sözcüklerinden oluşmakta ve türkçeye şifreyazım olarak çevrilmektedir ve en genel tanımıyla, bilgisayar ağlarındaki bilgileri, istenmeyen kişiler tarafından okunamayacak hale getirme teknikleri anlamına gelmektedir. Bilginin şifrelenmesi anlamına gelen kriptografi aslında çok eski tarihlerden beri kullanılmaktadır. Günümüzde ise teknolojinin gelişmesine paralel, kitlesel gözetlenmeye çözüm önerisi olarak, elektronik içeriği kilitlemek anlamında gündeme gelmiştir.

“... güçlü bir şifreyazım, sınırsız şiddet uygulayacak dahi olsa bir devletin, sırlarını devletten gizlemek isteyen bireylere müdahale edemeyeceği anlamına gelir” (Assange, 2013: 15). Bazı şifreyazım algoritmalarının herhangi bir hükümet tarafından kırılmasının asla mümkün olmadığına dikkat çeken Assange, şifreyazımı matematik problemi yazmaya benzetmekte ve bu sayede kitlesel gözetleme sorununun çözülebileceğini öne sürmektedir (2013: 60). Cesaret Vakfı’nın (The Courage Foundation) tarihteki en büyük küresel gözetleme ağını ifşa eden Edward Snowden’i desteklemek kapsamında düzenlediği internet sayfasının sık sorulan sorular bölümünde yer alan “Edward Snowden’in ortaya çıkardığı kitlesel gözetlemeye karşı gizliliğimi korumak için ne yapmalıyım?” sorusuna karşılık “İnsanların mahremiyetini hiçe sayarak, gerekirse yasal olmayan yollardan gerçekleştirilen kitlesel gözetlemeye karşı, yazılım uzmanları, kriptografiler ve haktivistler çeşitli yöntemler üzerinde devamlı olarak çalışmaktadır” (edwardsnowden.com) cevabı yer almaktadır. Bu, kitlesel gözetlemeye bir çözüm önerisi olarak şifreyazımın tartışılmaya ve geliştirilmeye devam edeceğine yönelik önemli bir bilgidir. Öte yandan, Snowden ve sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks gibi kişi ya da kuruluşların, gözetleme devletini deşifre ederek, toplumların bilinçlenmesine, en azından yapılanlarla ilgili fikir sahibi olmasına hizmet etmesi de mücadelenin önemli bir adımı olarak görülmelidir.

Hem dünyada hem de Türkiye’de, tarihin seyrini değiştiren sızıntıların ortaya çıkması yeni bir durum değildir. WikiLeaks’in yaptığı işi ve benimsediği gazetecilik

yöntemini daha doğru değerlendirmek açısından, tarihteki bazı sızıntı örnekleri ile etkilerine değinmek gerekmektedir.

2.3. Gazetecilik Tarihinden Bazı Sızıntı Örnekleri

Yakın tarihte Pentagon Belgeleri'nden Watergate'e, İSKİ'den Susurluk skandalına, ortaya çıktığı an toplumda büyük şaşkınlık yaratan, gündemi değiştiren ve taşları yerinden oynatan sızıntı örnekleri bulunmaktadır. Bahsi geçen skandalların yaşanmasına neden olan sızıntılar, ana akım medya tarafından araştırmacı gazetecilik yöntemiyle değil, biri vicdanı rahatsız olan bir bilgi uçurucusu tarafından, diğeri kıskançlığın sebep olduğu intikam duygusundan, bir başkası da trafik kazası yüzünden ortaya çıkmıştır. Bir şekilde ortaya çıktıktan sonra merkez medya tarafından haberleştirilen bu sızıntılar, halktan gizlenen büyük sırları açığa çıkararak önemli değişimlere neden olmuştur.

Bazı güç odaklarının sır olarak kalmasını istedikleri gizli ilişkiler, yasadışı olaylar, pek çok suçu birden barındıran kirli bağlantılar, yaşandığı döneme damgasını vurmuş, bazen bir başkanın istifasına, bazen bir dönemin karanlık ilişkilerinin ortaya dökülmesi sayesinde bazı siyasi sonuçlara, bazen de sonu gelmeyen özel hayat ayrıntılarının ifşa edilmesine neden olsa da sonuçta bir şeylerin seyrini değiştirmiştir. Günümüzde WikiLeaks'in yaptığı iş bu açıdan dikkate alınmalıdır. Gizlenmiş gerçeklerin sızdırılması yeni değildir, ancak WikiLeaks'in yöntemi yenidir. Çünkü bu uluslararası örgüt, işini tesadüflere bırakmadan ve kimseyi tehlikeye atmadan, meşru ve sistematik bir şekilde sızdırdığı gizli bilgi ve belgelerle, değişimin mümkün olabileceğini iddia etmektedir.

2.3.1. Pentagon Belgeleri

WikiLeaks'in yayınladığı Bağdat'taki sivillere yönelik hava saldırısı, Afganistan Savaş Günlükleri, Irak Savaş Kayıtları ya da Diplomatik Belge sızıntıları ile son yıllarda sık sık dünya gündemine konu olan ABD'de, zaman zaman ortaya çıkan bazı

sızıntılar skandallara neden olmuştur. Bunlardan biri 1971 yılında yaşanan Pentagon Papers (Pentagon Belgeleri) adlı sızıntıdır. Eski ABD askeri analisti Daniel Ellsberg'in sızdırdığı belgeler, dönemin ABD hükümetlerinin Vietnam'da pek çok şeyi halktan, hatta kongreden gizlediğini ortaya çıkarmıştır.

“Amerika Birleşik Devletleri - Vietnam İlişkileri, 1945-1967: Savunma Bakanlığınca Hazırlanan Bir Çalışma” (Özdemir ve Maral, 2018: 98) adındaki, Ellsberg'in geceleri gizlice fotokopi çekerek çoğalttığı binlerce sayfalık belge, ABD'nin 1945 ile 1967 yılları arasında Vietnam'da yaşananları anlatan bir çalışma raporudur. Ancak bu gizli belgelerde yer alan gerçeklerle, kamuoyuna ve kongreye sunulan bilgiler tamamen farklıdır. O dönem düşünce kuruluşu RAND Corporation analisti ve çalışmayı hazırlayanlardan biri olan Daniel Ellsberg, bu yalana seyirci kalmayı içine sindirememiş ve vicdani sorumluluğu gereği sızdırmaya karar vermiştir.

Dönemin ABD Savunma Bakanı Robert McNamara tarafından 1967'de kurulan Vietnam Araştırması Görev Gücü'nün hazırladığı çalışma, dönemin ABD Başkanı Lyndon Johnson'ın aksini söylemesine rağmen, Vietnam'a girmeyi düşündüğü, savaşı sona erdirmek için hiçbir plan yapmadığı, Kamboçya, Laos ve Kuzey Vietnam sahillerine yapılan bombalı saldırıların kamuoyundan gizlendiği gibi önemli bilgiler içermektedir. Aslında Daniel Ellsberg ile arkadaşı Anthony Russo'nun amacı, Nixon hükümetini savaşı durdurmaya ikna etmek üzere, belgeleri bazı senatörlere ulaştırmaktır. Ancak siyasilerin kayıtsız kaldığı belgeler The New York Times muhabiri Neil Sheehan'a teslim edilmiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 27-28). Haziran 1971'de belgeler The New York Times'in ön sayfasından yayımlanmaya başlayınca, ABD yönetimi yargı yoluna başvurmuştur. ABD hükümeti ulusal güvenlik gerekçesiyle belgelerin yayımlanmasını önlemeye çalışmış ve yasak kararı aldırılmıştır. Ancak gazetelerin olayı Yüksek Mahkeme'ye taşınması ve sonucun ifade özgürlüğü lehine çıkması önemli bir basın özgürlüğü kazancı olmuş, belgeler The New York Times'in ardından The Washington Post ve diğer gazeteler tarafından haberleştirilmiştir (İnceoğlu, 1994: 20).

Yargıç Gurfein'in, "Ulusal güvenlik tek başına bir sur oluşturmaz. Güvenlik özgür kurumlara ilişkin değerlerde de gizlidir" (Aytar ve Cavdar, 2009: 23) diyerek halkın, hükümetin ne yaptığını bilmesi gerektiğine vurgu yapan kararı üzerine yayımlanan belgeler, Vietnam'da izlenen politikaların gerçek yüzünü ortaya çıkarırken, ülkedeki iç siyasi gelişmelerde de ABD'nin oynadığı rolü gözler önüne sermiştir. Belgelerde, dönemin Başkanı Eisenhower'ın Ngo Dinh Diem'in önce başkan seçilmesini sağladığı, ardından yönetiminden memnun kalmadığı, ülkede 1963 yılında Diem'e karşı yapılan askeri darbenin arkasında da ABD'nin olduğu gibi önemli bilgiler yer almaktadır (Öymen, 2014: 410). ABD Başkanı Eisenhower'ın Güney Vietnam komünist olursa komşu ülkeler de takip eder gerekçesiyle ülkeye asker göndermesi, ardından John F. Kennedy'nin de aynı yolu izlemesi, sonrasında da başkan Lyndon Johnson'ın on binlerce asker göndermesi, savaşın giderek kızışmasına neden olmuştur. 1968 yılına gelindiğinde ABD'nin beş yüz binden fazla asker gönderdiği Vietnam, ülkeye her yıl iki milyar dolara mal olmakta, kamuoyunun tepkisini çekmekte ve savaş karşıtı protestolara konu olmakta, sorgulanmaktadır (Davidson, 2017: 379-380).

ABD Başkanı Richard Nixon döneminde yapılan bu ifşaat, Lyndon Johnson, Harry Truman ve John Kennedy hükümetlerinin Vietnam savaşıyla ilgili hem kamuoyuna hem de kongreye yalanlar söylediğini (Özdemir ve Maral, 2018: 101), kaybedeceklerini bildiklerini, sivil ve askeri kayıpları öngördüklerini, resmi belgelerle gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Onlarca yıl boyunca ABD hükümetleri tarafından hem halka hem de kongreye, çoğunluğu sivil olmak üzere milyonlarla ifade edilen ölümlere yol açan Vietnam savaşıyla ilgili yalanlar söylendiğinin ve önemli bilgilerin gizlendiğinin ortaya çıkması (Uçkan ve Ertem, 2011: 28), bu iki kişinin önemli riskleri göze alarak vicdanlarını dinlemeleri sonucu gerçekleşmiştir. Nitekim belgeler kamuoyunda büyük bir ilgiyle karşılanmış ve savaşın sona ermesine önemli bir katkıda bulunmuştur.

Bu sızıntı sebebiyle Ellsberg ve Russo, 1917 casusluk yasasıyla yargılanmış ve haklarında toplam 115 yıl hapis istenmiştir. Fakat kısa bir süre sonra patlayan Watergate skandalı, Nixon hükümetinin Ellsberg'e karşı itibarsızlaştırma

operasyonları yaptığını ortaya çıkarınca haklarındaki suçlamalar düşürülmüştür (Uçkan ve Ertem, 2011: 29). Basına sızdırıldıktan 40 yıl sonra gizliliği kaldırılarak halka açılan Pentagon Belgeleri, Haziran 2011'den beri The New York Times'ın internet sitesinde 'The Complete Pentagon Papers' adıyla yayınlanmaktadır (The New York Times, 2011). Ellsberg aynı dönem yaptığı bir açıklamada, WikiLeaks'a belge sızdırdığı iddiasıyla yargılanan Er Bradley Manning (Chelsea Manning) ile ilgili olarak "Eğer suçlandığı şeyi yapmışsa benim kahramanımdır çünkü 40 yıldır bunu yapması için birini bekliyordum" (The New York Times, 2011) ifadelerini kullanmıştır. Bugün WikiLeaks'ın en önemli destekçilerinden biri olan Daniel Ellsberg, ifşaatinden dolayı 2006 yılında, Doğru Yaşam Ödülü'ne layık görülmüştür.

2.3.2. Watergate Skandalı

Pentagon Belgeleri skandalının yaşandığı tarihten kısa bir süre sonra, 1972 seçimlerinde yeniden başkanlığa adaylığını koyan Cumhuriyetçi Richard Nixon'un, siyasi rakiplerini alt etmek amacıyla yasadışı bazı yöntemlere başvurduğu ortaya çıkmıştır. Haziran 1972'de beş kişi, ABD'nin başkenti Washington D.C.'deki Watergate binasında bir ofise girmeye çalışırken yakalanmış, yapılan araştırma sonucu bu ofisin Demokrat Parti'ye ait olduğu belirlenmiştir. Adını ofisin bulunduğu binadan alan skandal ile ilgili soruşturma, hırsızların Cumhuriyetçi Parti ile bağlantılı olduklarını ve amaçlarının Demokrat Parti'nin telefonlarını dinlemek için gizlice mikrofonslar yerleştirmek olduğunu açığa çıkarmıştır.

Soruşturma sırasında Nixon ve yardımcılarının, bazı muhalif isimler ile aktivist grupları takip ettirdikleri anlaşılmıştır. The Washington Post'un iki gazetecisi Bob Woodward ve Carl Bernstein, Başkan Nixon'un, Beyaz Saray'da kurulan gizli dinleme aygıtlarıyla dinlettiği isimler arasında Jane Fonda, Barbra Streisand ve Paul Newman gibi sinema sanatçılarının da bulunduğunu ortaya çıkarmıştır (Öymen, 2014: 411). The New York Times, The Washington Post ve The Times gibi ABD'nin önde gelen gazetelerinde yer alan haberler olayın derinliğini gözler önüne sererken, Nixon ve adamlarının oluşturduğu 'düşman listesinde', bu sırada Pentagon

Belgelerini sızdırdığı için casusluk suçlamasıyla yargılanan Daniel Ellsberg'in de bulunduğu ve kendisine yönelik karalama operasyonları yürütüldüğü ortaya çıkmış, Ellsberg 1917 Casusluk Yasası'ndan hüküm giymekten bu sayede kurtulmuştur.

Olaylar bu kadarla da sınırlı kalmamış, Woodward ve Bernstein'ın, aralarında 'Derin Gırtlak' (Deep Throat) adıyla bilinen kişinin de bulunduğu çok sayıda kaynaktan aldıkları bilgilerle yaptıkları haberler, muhalif kişi ve gruplara karşı Adalet Bakanlığı, FBI, CIA'nın kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. 2005'te ise Derin Gırtlak'ın eski FBI Başkan Yardımcısı William Mark Felt Sr. olduğu anlaşılmış, Felt, Amerikan derin devletinin birçok sırrını ifşa etmiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 86). Nixon skandal ortaya çıktıktan sonra, kendisinin bu konuyla bir bağlantısının olmadığını öne sürerek olayı örtbas etmeye çalışmışsa da, soruşturmayı yürüten senatörler elde edilen kayıtlardan, başkanın yardımcılarının, hapisteki adamlara para vererek susturmalarını istediğini ortaya çıkarmıştır. Yolsuzlukla da suçlanmasına yol açan bu durum Nixon'un karşısına, senato huzurunda görülecek davada mahkum edilme olasılığını çıkarmıştır (Davidson, 2017: 384).

Senato tarafından kurulan Watergate Komisyonu, Nixon'un başkanlık ofislerinde bir dinleme sistemi geliştirdiğini, çok sayıda görüşmeyi kaydettiğini ve kayıtlarda kendisinin de olduğunu gözler önüne serince, ABD Yüksek Mahkemesi başkanı suçlu bulmuş ve skandal Richard Nixon'un istifa etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu sızıntı, ABD tarihindeki ilk ve tek başkanlık istifasına yol açmasının yanı sıra, gücünü kaybetmek istemeyen merkezi yönetimlerin yasadışı çalışma yöntemlerini gün yüzüne çıkarması açısından da oldukça önemlidir.

2.3.3. Monica Lewinsky Skandalı

1998 yılında ise ABD; ülkede yaşanan siyasi skandalların ardından bu kez de bir seks skandalıyla dünya gündemine gelmiştir. Monica Lewinsky Skandalı, Seks Skandalı ya da Oval Ofis Skandalı olarak da adlandırılan olay, dönemin ABD Başkanı Bill Clinton ile Beyaz Saray'da önce stajyer, sonra da çalışan olarak bulunan Monica

Lewinsky arasında yaşanan ilişkiyi ifade etmektedir. 1995 yazında Beyaz Saray'da stajyer olarak çalışmaya başlayan Lewinsky'nin kariyeri daha sonra geçici bir pozisyona dönüşmüş ve bu sırada Başkan Clinton ile tanışma fırsatı bulmuştur.

Monica Lewinsky'nin yeni işindeki ilk gününde, 15 Kasım 1995'te, ABD Başkanı Bill Clinton ve genç kız arasındaki sıradan karşılaşmalar, cinsel bir yakınlaşmaya dönüşmüştür. Bu yakınlaşma daha sonra, Özel Savcı Kenneth Starr'ın raporunda ayrıntılarıyla yer alarak kamuya mal olmuştur (Morton, 1999: 79-82). İkili arasındaki yakınlaşmaların fark edilmesi nedeniyle, Lewinsky'nin Pentagon'daki bir pozisyonda görevlendirilmesinden sonra da, 1997'ye kadar aralıklı olarak devam eden ilişki, Clinton ile ilgili başka bir dava dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Skandalın, Clinton'un Arkansas Valiliği sırasında adının karıştığı Paula Jones'a yönelik cinsel taciz davasıyla ilişkilendirilerek patlak vermesi, Lewinsky'nin Pentagon'da çalıştığı sırada tanıştığı iş arkadaşı Linda Tripp'e, Clinton ile aralarındaki ilişkiden bahsetmiş olmasından kaynaklanmıştır.

12 Ocak 1998'de Özel Savcı Kenneth Starr'ın bürosuna telefon eden Tripp, tüm bildiklerini anlatmış ve Monica Lewinsky ile buluştukları sırada üzerinde bir mikrofon taşımayı, böylelikle konuşmalarının kaydedilmesini kabul etmiştir (Morton, 1999: 217-218). Olaylar bu noktaya varmadan aylar önce Linda Tripp, eskiden Beyaz Saray Basın Bürosu çalışanı olan Newsweek dergisi muhabiri Michael Isikoff'a, başkanla genç bir stajyer arasındaki ilişkiden bahsetmiştir.

The Drudge Report adlı internet sitesinin sahibi gazeteci Matt Drudge, Ocak 1998'de Washington Post grubuna ait Newsweek dergisi tarafından, bu ilişkiyi anlatan bir haberin yayımlanmaktan alıkonulduğunu öğrenmiştir. Bir süredir Clinton ile ilgili dedikoduları takip eden Drudge, olayı doğrulattıktan sonra 17 Ocak 1998 tarihinde haberi kendi sitesinden okurlarına sunmuştur (Hargreaves, 2006: 173-174). Haber, internet sitesinde yer aldıktan birkaç gün sonra gazetelerde yayımlanarak ana akım medyanın gündemine girmiştir. Aradan geçen birkaç günün ardından, Başkan Clinton eşi Hillary Clinton ile birlikte Beyaz Saray'da düzenlenen basın toplantısında

tüm iddiaları yalanlayarak, Lewinsky ile arasında herhangi bir seks ilişkisinin yaşanmadığını söylemiştir.

Bu sırada eşine destek olan Hillary Clinton ise 27 Ocak sabahı konuk olduğu NBC'nin Today programında eşine karşı yapılan suçlamalara inanmadığını, yaşananların 'geniş bir sağıcı komplo' olduğunu ifade etmiştir (Clinton, 2005: 972). Ancak devam eden soruşturma sırasında, medyada uzunca bir süre konuşulan, Monica Lewinsky'e ait bir mavi elbisenin üzerinde bulunan Clinton'a ait DNA örneği, ilişkinin yaşandığını kanıtlamıştır. William Jefferson Clinton, 2004 yılında kaleme aldığı My Life (Hayatım) adlı kitabında, 'uygunsuz karşılaşmalar' olarak adlandırdığı ilişkisini, Ağustos 1998'de önce eşi Hillary Clinton'a, ardından da Beyaz Saray'da verdiği büyük jüri ifadesinde itiraf etmek zorunda kalmıştır (2005: 1001-1002).

ABD Başkanı yalan yeminli ifade vermekten suçlu bulunarak para cezasına çarptırılmış ve halktan özür dilemiştir. Skandal Clinton'ın istifasıyla sonuçlanmasa da başkanlığının ikinci döneminde böyle bir olayın ortaya çıkması, 2002 seçimlerinde hem kendisi hem de demokratlar için iyi bir sonuç vermemiştir. Skandalın ardından; taleplerini Bill Clinton'a kabul ettiremeyen çevrelerin, George W. Bush'u göreve getirerek Ortadoğu ile ilgili projeleri uygulamak istedikleri ve yine aynı çevrelerin Clinton'un hoşlandığı kadın tipi olan Monica Lewinsky'yi Beyaz Saray'a stajyer olarak soktukları yönünde bazı komplo teorileri öne sürülmüştür. Bu teoriler doğru ya da yanlış olabilir. Ancak gerçek, bir devlet başkanının gücünü kullanarak, söz konusu ilişkiyle birlikte bazı taciz olaylarını gizlediği, halka ve senatoya yalan söylediğidir, ve bu gerçek bir internet sızıntısıyla ortaya çıkmıştır.

Küçük bir internet sitesinde yayımlandıktan sonra, ana akım medyanın gündemine giren skandal, ABC, CBS, NBC televizyonlarında, diğer ulusal ve uluslararası önemli haberlerden daha fazla yer almıştır. O kadar ki; Clinton ile dönemin Filistin lideri Arafat görüşmesinin ardından düzenlenen basın toplantısında bile ABD Başkanı Clinton'a, sadece Lewinsky ile ilişkisi hakkında sorular sorulmuştur (Ramonet, 2000: 19). Sızıntıyı ilk yayınlayan gazeteci Matt Drudge altı ay sonra

konuk olduğu Washington'daki Ulusal Basın Kulübünde, internetin gücüne ve iki yönlü iletişim sağlama özelliğine vurgu yaparak, herkese sesini duyurma şansı anlamında eşitlik sunduğunu ifade etmiştir. Medyaya yönelik eleştirilerini de dile getiren Drudge “Medya hükümete benzer; muhtemelen de güç büyüklüğü açısından hükümetten üstündür, dolayısıyla da sorgulanmalıdır” (Hargreaves, 2006: 174-176).

The Drudge Report halen yayın hayatına politika, eğlence dünyası ve günlük yaşamdan haberlerin yer aldığı linklerle devam ederken (Drudge Report, 2019), Drudge'nin dikkat çektiğı nokta, skandalın ortaya çıktığı 1998 tarihinde henüz yaygınlaşmaya başlamış olan internet haber sitelerinin, geleneksel medya için ne anlama geldiğine yönelik önemli bir saptamadır. Bu olay; internetin bilgiyi özgürleştirdiğine, tekelleşen holding medyasının yayınlamak için tereddüt ettiğı bir bilginin, bir kişinin kararı ve tek tuşuyla, internet aracılığıyla nasıl yayılabileceğine güzel bir örnektir. Tıpkı WikiLeaks'in da; iktidar odaklarının her türlü yol ve yöntemle gizledikleri bilginin, engelleme, sansür ve baskılardan uzak yayılabileceğine örnek teşkil ettiğı gibi.

2.3.4. İSKİ Skandalı

1990'lı yılların başında Türkiye'de patlak veren bir skandal, o tarihe kadar ülkede yaşanan en büyük yolsuzluklardan birini ortaya çıkarmıştır. 1989 yerel seçimlerinde Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) Türkiye genelinde önemli bir oy oranıyla büyük başarı kazanmış ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Nurettin Sözen İSKİ (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi) Genel Müdürlüğü'ne arkadaşı Ergun Göknel'i getirmiştir. Olay ise Göknel'in eşi Nurdan Erbuğ'dan boşanarak, sekreteri Feray Karvar ile evlenmek istemesiyle ortaya çıkmıştır. Yaşananları içine sindiremeyen ve Hürriyet gazetesi yazarı Yıldırım Çavlı'ya anlatan eski eş Erbuğ'un, eşinin boşanması için kendisine vermeyi kabul ettiğı yüksek miktarda para, ev ve arabayı açıklaması üzerine, bu varlığın nereden kaynaklandığı konusu kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu ifşaat sonucu Çavlı olayın üzerine gitmiş, Göknel'in Amerika ve

İsviçre bankalarındaki gizli hesapları ile İSKİ tarafından açılan klor alımı ihalelerinde usulsüzlükler yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Olayın 4-10 Temmuz 1993 tarihleri arasında Nokta Dergisi ile bazı gazetelerde yer almasının ardından, dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen, 8 Temmuz 1993'te haberlerle ilgili soruşturma açılmasını istemiş, çağrısına rağmen istifa etmeyen Göknel'in 14 Temmuz 1993 tarihli yazıyla görevden alınmasını istemiştir (İBB, 1993: 5-6). Ortaya çıktığı tarihten itibaren aylarca haber bültenlerine ve gazetelere konu olan bu skandalla ilgili soruşturma sürerken, Göknel sorgusunda verdiği ifadelerde Nurettin Sözen'le ilgili, eski eşi Nurdan Erbuğ'la ilişkisi bulunduğu, yapılan işlerden haberi olduğu ve rüşvet aldığı gibi pek çok suçlamada bulunmuştur.

Çıkarıldığı ilk mahkemede tutuklanarak altmış yıl hapisle yargılanan Göknel, yıllar sonra yazdığı kitabında görevden alınışının nedenini Sözen'in kişisel hırsına bağlamıştır. O dönem basında yer alan açıklamalarında İSKİ Genel Müdürlüğü görevine yeni dönemde devam etmeyeceğini belirten Ergun Göknel, bu kararının Nurettin Sözen'i rahatsız ettiğini öne sürmüştür. Göknel'e göre Sözen kendisini gelecekteki siyasi rakibi olarak görmeye başlamış ve saf dışı bırakmak istemiştir (2005: 427-428). Soruşturma sürerken ortaya atılan iddialar ve karşılıklı suçlamalar olayın boyutunu büyütmüş ve skandal SHP'ye mal edilmiştir. Ergun Göknel'in aldığı rüşveti partiye bağış adı altında aldığını açıklaması SHP'yi zor durumda bırakmış, parti bu yolsuzluk ve rüşvet düzeninden bizzat gelir elde etmekle suçlanmıştır.

Sağ partilere yakınlığıyla bilinen Hürriyet gazetesinde 1 Ağustos 1993 tarihinde, 'aşk, para, skandal, siyaset' söylemleriyle başlayan yazı dizisi (Sökmen, 2018: 85), ilerleyen günlerde olayı SHP'ye mal eden bir yayın çizgisi izlemiştir. Skandal 17 Eylül 1993 tarihli Hürriyet gazetesinde "Rüşvet SHP'ye Böyle Aktı" manşetiyle verilmiş, banka adı ve hesap numaralarının ayrıntılı olarak yer aldığı haberde dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne gönderildiği belirtilmiştir (17.09.1993: 1). Aynı gazete 18 Eylül tarihinde "Ve İtiraf" manşetini atarken, SHP'nin eski saymanı Fikret Ünlü'nün açıklamalarına yer vermiştir (18.09.1993: 1). 19 Eylül'de ise Hürriyet

gazetesi “SHP’de Kara Hafta” manşetini atmış, haberde “İSKİ skandalı, SHP’nin zirvesine doğru tırmanışını sürdürüyor” ifadelerine yer verilmiştir (19.09.1993: 1). Üç gün boyunca Türkiye’nin en büyük gazetelerinden birinde atılan bu manşetler, olayın nasıl SHP’ye mal edildiğini göstermektedir.

İSKİ’de klor alımında yolsuzluk yapıldığı iddiasıyla hakim karşısına çıkan ve tutuklu yargılanan Ergun Göknel’in İsviçre’deki hesaplarına el konulurken, davada adları geçen Murat Karayalçın, Nurettin Sözen ve Yüksel Çengel beraat etmiş, Göknel ise beş yıl cezaevinde kalmıştır (Sökmen, 2018: 91). Terk edilen ve intikam almak isteyen bir kadının bildiklerini bir gazeteciye sızdırmasıyla ortaya çıkan bu olay, önemli siyasi sonuçlara yol açmış, yakın dönem Türk siyasi tarihinin kırılma noktalarından birini oluşturmuş, SHP bugün bile zihinlerde yolsuzluk damgasıyla anılan bir parti olarak kalmıştır.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü yeni kurultayda aday olmayacağını açıklamış ve yerine Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın seçilmiştir. 1989 yerel seçimlerinde, başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere 39 ilin belediye başkanlıklarını alarak büyük bir başarı kazanan SHP, 1994’teki seçimlerde sadece on ilin belediye başkanlıklarını kazanabilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na ise, o dönem ciddi bir başarı kazanan Refah Partisi’nin adayı Recep Tayyip Erdoğan seçilmiştir. Erdoğan’ın siyasi kariyerinin önünü açan bu skandal ile ilgili olarak da, SHP nezdinde solun itibarsızlaştırılmak istendiği, Sözen’in Göknel’i rakip olarak gördüğü yönünde çeşitli komplo teorileri öne sürülmektedir. Nitekim bugün gündeme çok daha büyük çaplı yolsuzluk iddiaları gelmekte, ancak çeşitli sebeplerden aynı etkiyi yaratmadığı görülmektedir. Aldatılan bir kadının intikamı dolayısıyla sızan bir bilgi gerçekleri ortaya çıkarmış, bu sızıntı taşları yerinden oynatarak önemli sonuçlara yol açmıştır.

2.3.5. Susurluk Kazası

Türkiye tarihinin en önemli skandallarından biri, meydana gelen bir trafik kazası sonucu yaşanmış, içinde devlet görevlilerinin de olduğu kirli ilişkiler ağı açığa çıkmıştır. Adını kazanın meydana geldiği Susurluk İlçesi'nden alan skandal, 3 Kasım 1996 akşamı yaşanan trafik kazasıyla Türkiye gündemine düşmüş, siyaset-mafya-polis ilişkilerini gözler önüne sermiştir. Kazanın ardından sadece siyasetin değil halkın da gündemi değişmiş olay bugün bile devam eden tartışmalara neden olmuştur.

İstanbul eski Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ'ın kullandığı ve içinde DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak, kırmızı bültenle aranan katliam sanığı Abdullah Çatlı ve sevgilisi Gonca Us'un bulunduğu otomobil bir kamyonla çarpışmış, kazada Kocadağ, Çatlı ve Us hayatını kaybederken, Bucak ve kamyonun şoförü yaralı olarak kurtulmuştur. 12 Eylül 1980'den önce Ankara'nın Bahçelievler semtinde Türkiye İşçi Partisi üyesi yedi öğrencinin öldürülmesi olayına adının karışması ve Abdi İpekçi'nin öldürülmesiyle ilgili İnterpol tarafından aranan Çatlı'nın, bir polis şefi ve milletvekiliyle birlikte aynı araçta olması Türkiye gündemini derinden sarsmış, kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuştur (Tarihi Olaylar, t.y.). Kazanın ertesi gününde ise otomobilde bulunan yüklü miktarda susturucu, silah ve mermi skandalın boyutlarını da gözler önüne sermiştir (Berberoğlu, 1997: 203-204).

Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz tarafından Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'a hazırlatılan raporda Susurluk'un; 1993 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü'nün başına Mehmet Ağar'ın getirilmesi ve polisin terörle mücadelede daha aktif bir konuma ulaştırılması ile Özel Harekat Timlerinin ön plana çıkması gibi, köklü değişiklikler ışığında bir bütün olarak ele alınması gerektiği belirtilen rapor çok tartışılmıştır. Raporda, Susurluk skandalının Özgür Gündem Gazetesi'nin bombalanması, Behçet Cantürk'ün öldürülmesi, Musa Anter cinayeti, Tarık Ümit

olayı, Hikmet Babataş cinayeti ve bankaların trilyonluk kredileri gibi olaylar zincirinden ibaret olduğu ifade edilmiştir (Savaş, 1998: 10-11).

Siyaset, mafya, asker, polis ve PKK'nın adının geçtiği; devlette çeteleşme, derin devlet, kayıt dışı ekonomi, rant kavgaları, suikastler ve cinayetler gibi konu başlıklarının ortaya çıkardığı gerçekler, olayın ulusal ve uluslararası boyutunu da gözler önüne sermiştir. Dönemin başbakanı Tansu Çiller'in "Devlet için kurşun atan da, kurşun yiyen de bizim için şerefli" ifadesi de yine bu dönem gündemi derinden etkilemiş, zihinlerde yer etmiştir. Susurluk kazasının ortaya çıkardığı ilişkilerin aktörleri uzun süre gündemde kalmış, aralarındaki hesaplaşmalar kamuoyunun gözü önünde yaşanmıştır.

1 Mayıs 1997 tarihinde Flash TV'deki bir canlı yayına katılan Alaattin Çakıcı, dönemin başbakanı Tansu Çiller ve çevresiyle ilgili oldukça ağır açıklamalarda bulunmuştur. Çakıcı 'Çiller ve çetesi' olarak adlandırdığı kişilerin, iktidara geldiği günden itibaren gücünü devam ettirebilmek için, devletin kurumlarında 'itler grubu' oluşturduğunu ifade etmiştir. Çakıcı'nın açıkça isim vererek yaptığı açıklamaların ardından ertesi gün Flash TV silahlı bir grup tarafından saldırı düzenlenmiştir (Berberoğlu, 1997: 97, 102). Kazanın ardından yaşanan gelişmeler kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olurken, ülkede 'Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık' adı verilen eylemler başlatılarak, bu karanlık ilişkiler ağının aydınlatılması talep edilmiştir. Yine Susurluk skandalının ardından kamuoyu, adı sayısız cinayete karışan, 1996 Kasım ayı itibarıyla ortadan kaybolan 'Yeşil' kod adlı Mahmut Yıldırım adıyla tanışmış ve bu kişinin kilit bir role sahip olduğunu öğrenmiştir.

1998'de gazeteci Uğur Dündar'ın programına katılan dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, Akın Birdal suikastı ile ilgili soruları yanıtlarken, Susurluk bağlamında kamuoyunun aydınlatılmasını istediği kirli ilişkilerin, Yeşil'in ele geçirilmesiyle ortaya çıkacağını ifade etse de (Berberoğlu, 1999: 23), daha sonraki dönemlerde de adı gündeme gelen Yeşil ele geçirilemediği gibi, yaşayıp yaşamadığı konusunda da net bir bilgi yoktur. Sayısız haber, tartışma ve kitaba konu olan Susurluk kazasının ortaya çıkardığı ilişkiler ağının ve yaşananları kısaca özetlemek mümkün değildir.

Meydana gelen bir trafik kazası, Türk siyasi tarihinin en karanlık süreçlerinden birinin iç yüzünü gözler önüne sermiş, dönemin iktidarının halktan gizlediği tüm yasadışı iş ve ilişkileri ifşa etmiş, kamuoyu da bu gerçeklere duyarsız kalmamış ve olayın üzerine gidilmesini talep etmiştir.

3. Susurluk Raporu'nun hazırlanması amacıyla oluşturulan Meclis komisyonunda bulunan CHP'li Fikri Sağlar, 14-15 Haziran 1997'de düzenlenen Uluslararası Susurluk Konferansı'nda Türkiye'de demokrasinin sorunlarına değinmiştir. Sağlar “Bence önemli olan, öğrendikten sonra ne yaptığınızdır. Siyasetçisinin, aydının, yazarın çizerin, konuyu öğrendikten sonra ne yaptığıdır” (1998: 173-174) sözleriyle kazanın ortaya çıkardığı bilgilerin değerine vurgu yapmıştır. Sağlar'ın o dönem işaret ettiği nokta, WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange'nin da sık sık dikkat çektiği bir noktadır: “WikiLeaks'in ne bildiğinin ne önemi var? Hiçbir önemi yok. Önemli olan, sizin ne bildiğinizdir. Bütün mesele sizsiniz” (2011: 148).

Susurluk'un ardından Türkiye kendi derin devletiyle, demokrasisiyle, ortaya çıkan tabloyla ne kadar hesaplaştı tartışılır. Ancak bir trafik kazası sonucu ortaya çıkan gerçekler, o güne kadar gizli tutulan oluşum ve yöntemleri kamuoyunun gözleri önüne sermiş, olaya adı karışan her kurum ve kişinin ifşa olmasına yol açmıştır. Susurluk sonrası Türkiye'de yepyeni ve tertemiz bir sayfa açıldığı söylenemez belki, ancak devlet-siyaset-mafya üçgeninde yaşananlar açısından önemli bir dönüm noktası olduğu gerçektir.

Gazetecilik; hükümetler, büyük şirketler ve kurumlar gibi güç odaklarını denetlemenin ve bu vesileyle onları şeffaflaşmaya zorlayarak, daha demokratik hale getirmenin en önemli yoludur. Ancak gazetecilik mesleği var olduğu tarihten beri, güç odakları tarafından yasaklar, cezalar ve ekonomik yaptırımlarla susturulmak ya da kontrol edilmek istendiğinden, bu giderek daha da zorlaşmıştır. Bu noktada ‘Sızıntı gazeteciliği örneği olarak WikiLeaks, sunduğu olanaklar açısından bir alternatif olabilir mi? sorusu değerlendirilmelidir. Burada birkaç örneği ele alınan, dünyanın çeşitli bölgelerinde, bir şekilde ortaya çıkan sızıntıların en önemli ortak noktası, sonuçlarının taşları yerinden oynatması ve bir şeyleri değiştirmesidir. Sızıntı

gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan WikiLeaks'in de kuruluş amacı budur: Güç odaklarının gizli kalmasını istedikleri şeyleri ortaya çıkararak değişimi mümkün kılmak.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK BASIN BAĞLAMINDA WIKILEAKS'IN İRDELENMESİ VE SIZINTI GAZETECİLİĞİ

Sanayi Devrimi sonrası hızlanan teknolojik yenilik ve gelişmeler giderek ivme kazanmış, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılın Dijital Çağı olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Enformasyon Çağı da denilen bu dönemde enformasyon ve iletişim teknolojileri hiç olmadığı kadar çeşitlenerek yaygınlaşmış, insanlar artık bulundukları her noktadan dünyanın hemen her noktasıyla iletişime geçebilecek olanaklara kavuşmuştur. Matbaanın keşfiyle tahakküm altından büyük ölçüde kurtulan bilgi, özellikle internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte daha da özgürleşmiş ve internet erişimine sahip herkes için kolay ve ucuz ulaşılabilir hale gelmiştir. Yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri sayesinde tüm dünya görünmez ağlarla birbirine bağlanırken, Enformasyon Toplumu kavramı ortaya çıkmıştır.

Genel kullanımda bilgi kavramıyla özdeşleştirilen enformasyon, iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak şekillenmiş, ölçülebilir bir meta haline gelerek, niceliksel özelliğiyle ön plana çıkmıştır. Enformasyonun İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kavramsallaştığını belirten Törenli, iletişim teknolojileri aracılığıyla karşılıklı alışverişe konu olan bir nesne haline geldiğine, elektronik ortamlarda üretilmesinin, saklanması, iletilmesinin, dağıtılmasının kolaylaştığına ve hızlandığına dikkat çekmektedir (2004: 24). Bu çerçevede enformasyon bir mal ya da ürün olarak değerlendirilmekte, kişiden kişiye değişen değeriyle daha çok nicel olarak ele alınmakta ve kapitalist sistemin merkezinde konumlanmaktadır. Enformasyonun temel ürün olduğu bu toplumsal dönemde bir üretim unsuru olarak bilgi artık hızla tabana yayılmış, ırk, cins, din, dil, ülke, mekan, konum gibi aidiyetlerden bağımsız bir şekilde herkesin ulaşımına açık hale gelmiştir.

İletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler ile bilgisayar ve internetin keşfedilmesi neticesinde, Sanayi Toplumu kavramı giderek yerini Enformasyon

Toplumu kavramına bırakmıştır. Özellikle 1980’lerden itibaren ağların ortaya çıkmasıyla çok hızlı ilerleyen ve çoğalan bilgi iletişim teknolojileri, Enformasyon Toplumu kavramını şekillendirmiş ve günlük hayata yerleştirmiştir. Hayatın her alanına giren bilgi iletişim teknolojileri, olağanüstü boyuttaki enformasyonun da günlük hayatın içine dahil olmasına yol açmıştır. Toplumda enformasyona verilen değer artmış, insanların enformasyona erişim olanakları çeşitlenerek yaygınlaşmıştır. İletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü hızdaki gelişmeler, her alanda dönüşümlere neden olmuştur. Bugün toplumumuz Castells’in de ifade ettiği gibi, ekonomi, iletişim, medya gibi pek çok alanda, enformasyon ve iletişim teknolojilerine dayanan enformasyon ağlarından oluşmaktadır (2006: 112-113).

Enformasyonu, iletişim özgürlüğü bakımından, bilgi alma ve vermeyi kapsayacak şekilde alan Tokgöz ise “Kişinin herhangi bir durum karşısında koyacağı tavır hakkında koşulları oluşturup düzenlemesine yarayan herhangi bir içeriktir” (2003: 133) tanımlaması yapmaktadır. İletişim özgürlüğü kavramıyla bağlantılı enformasyon özgürlüğü, 1946 BM kararlarında, “Enformasyon özgürlüğü; hiçbir engelle karşılaşmaksızın, herhangi bir yerde ve her yerde haber toplama, yayma ve yayınlama özgürlüğünü ifade eder” (Çaplı ve Tuncel, 2010: 110) şeklinde tanımlanmıştır. Ancak gerek iletişim gerekse enformasyon özgürlüğü, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde olanaklarla ilgilidir. Kişisel anlamda maddi ve teknik imkanların elverdiği ölçüde kullanılabilen bu özgürlükler, toplumsal anlamda da küresel eşitsizlikler tarafından sınırlandırılmaktadır. Dünyada gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru bir enformasyon akışı söz konusudur. Bilgi iletişim teknolojileri sayesinde bilgi, bugüne kadar onu tahakküm altında tutan güçlerin kontrolünden çıksa da, bir yandan tek yönlü enformasyon akışının yarattığı dengesizlik, diğer yandan geleneksel güvenlik anlayışında ısrar eden iktidarların, bilginin tekeli kaybetmemek için engelleme, gizlilik ve sansür politikalarını sürdürmesi, handikaplara neden olmaktadır. Sonuçta bilgisayarların her yerde olacağına ilişkin öngörünün sahibi Norbert Wiener’in belirttiği gibi, ancak engelsiz bir alışveriş koşuluyla var olabilen enformasyon toplumu, engelleme, gizlilik ya da enformasyona ulaşımında eşitsizliklerle bağdaşmamaktadır (Akt. Törenli, 2004: 25).

Gazeteden itibaren her teknolojik gelişmenin ardından başka bir döneme girdiği tartışmalarına konu olan, ‘yeni’ sıfatını her seferinde bir kez daha kazanan medya, bilgi ve iletişim teknolojilerinin en fazla geliştiği, çeşitlendiği ve yaygınlaştığı 21. yüzyıl dünyasında, ‘Yeni Medya Düzeni’ adıyla anılmaktadır. Yeni Medya Düzeni, sosyal, kültürel, ekonomik pek çok alanda incelenmesi gereken çok yönlü bir ifade olmakla birlikte, bu çalışmada çıkış noktasını teknolojik gelişmelerden alan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda Yeni Medya Düzeni, bilgisayar ve internetin sağladığı olanaklarla yazılı, görsel ve işitsel unsurların bir araya geldiği, bu ortama web teknolojilerinin gelişmesi sayesinde yurttaşların katılımını, bilginin ya da içeriğin küresel ağlar üzerinde yayıldığı online ortamı ifade etmektedir. Giderek daha hızlı gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojilerinin medyaya olan yansımalarını ve dönüştürücü etkisini ifade etmek için kullanılan kavram, çok bileşenli, karmaşık ve devam etmekte olan bir süreci anlatmaktadır.

Tam da böyle bir dönemde ortaya çıkan WikiLeaks adlı oluşum, medyada yeni bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren bu uluslararası kuruluş, “Biz hükümetleri açarız” sloganıyla sadece hükümetler için değil, aynı zamanda büyük şirketler, istihbarat örgütleri gibi güç odakları için de tehdit oluşturmakta ve en gizli bilgileri halka açmaktadır. Gazeteciliğin ilk ortaya çıktığı dönemlerde kazandığı dördüncü kuvvet misyonunun, basın ticari bir sektör haline geldiği kapitalizm sürecine paralel, siyaset ve sermayenin etkisi ve haberin meta haline gelmesi nedeniyle kaybedilmesi, alternatif mecralara olan gereksinimi artırmıştır. 21. yüzyıl medya düzeninin en dikkat çekici gazetecilik platformu WikiLeaks, beşinci kuvvet olarak değerlendirilen bu alternatif mecraların en yeni ve etkili küresel aktörü olarak, özel bir ilgiyi hak etmektedir.

3.1. Sızıntı Gazeteciliğinin Düşünsel Boyutu

İlk zamanlarda elle çoğaltılan haber kağıtları ile haber mektuplarının, matbaanın icadının ardından basılı hale gelmesi gazetenin daha çok kişiye ulaşmasını sağlamış, 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler ise gazetecilik mesleğine yeni

olanaklar sunmuştur. Özellikle İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi gazetesinin kurumsallaşma sürecini hızlandırmış, gazeteciliğin bir meslek olarak toplumda kendine yer edinmesinde etkili olmuştur. Kuşkusuz bu gelişimde, Avrupa’da başlayan Rönesans ve Reform hareketleri ile Fransız İhtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı, gazetesinin kitleler üzerindeki etkisinin fark edilmesi, gazetecilik mesleğinin gözlemci rolünün ön plana çıkması, basın özgürlüğü kavramının doğması gibi nedenler de etkili olmuştur.

Basında özgürlük fikrinin ortaya çıkması ve gazetesinin gücünün fark edilmesi beraberinde denetim ve sansürü de yoğunlaştırmıştır. İktidar odaklarının tarih boyunca gücü ve bilgiyi tekelinde tutma çabası basının gelişimiyle daha fazla tehlikeye girerken, yasal ve mali yaptırımlar (çeşitli vergiler, para ve hapis cezaları, yayın yasaklama ya da kapatma... vs.) yoluyla basını kontrol etme yoluna gidilmiştir. Bu mücadelenin nedeni demokratik olsun olmasın tüm yönetimlerin, basını, daha genel tanımıyla medyayı her zaman, iktidarlara yönelik en büyük tehlike olarak görmesidir. Gazetecinin ‘dördüncü kuvvet’ olma misyonuyla, güç odaklarının çıkarlarının sık sık karşı karşıya gelmesi, bu mücadeleyi giderek daha fazla keskinleştirmiştir.

Ondokuzuncu yüzyılda gazetesinin daha geniş okuyucu kitlesine ulaşmasının ardından, ilgi çekme ve halka dönük gazetecilik anlayışı benimsenmiştir. Haberde magazinleşme olgusunu ve sansasyonel haberleri ön plana çıkaran bu anlayış giderek daha da belirginleşmiş, günümüzde de en fazla tartışma yaratan konulardan biri haline gelmiştir. Yine bu yüzyılda Sanayi Devrimi’nin ardından ortaya çıkan sermaye odaklı büyük şirketler için, yazılı basın da hedeflerden biri olmuştur. Basın sektöründe siyasi ve ekonomik nedenlerle başlayan ticari tekelleşme yirminci yüzyılda da devam etmiş, neoliberal politikaların devreye girmesi büyük medya holdinglerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu sürece eşlik eden teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, medyanın büyüyerek dev bir sektör haline gelmesine yol açmıştır. Özellikle farklı iş alanlarındaki şirketlerin bu sektöre girmesiyle iç içe geçen sermaye-iktidar ilişkileri,

gazetecilik mesleğini büyük bir çıkmaza sokmuştur. Halkı doğru bilgilendirme ve yönetenleri yönetilenler adına denetlemeden hareketle gazetecilik mesleğine atfedilen dördüncü güç olma misyonunun yerini, tiraj kaygısı, medya patronunun çıkarları, egemen güçlerin kitleleri oyalama taktikleri almıştır.

Söz konusu nedenler dolayısıyla gazetecilik mesleğinin güven ve itibar kaybetmesi sonucu halk, doğru bilgiye ulaşmak için farklı arayışlar içine girmiştir. Tüm bu sorunları web teknolojileri ile aşmayı hedefleyen sızıntı gazeteciliği de böyle bir ortamda şekillenmiştir. Bu nedenle sızıntı gazeteciliğini benimseyen ve sistematik olarak uygulayan WikiLeaks'in ortaya çıkışı, önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiş ve kendisine 'beşinci kuvvet' yakıştırması yapılmıştır.

3.2. İnternetin Sunduğu Olanaklar ve Sızıntı Gazeteciliği

“Haber, bir yerlerde, birilerinin basılmasını istemediği bir şeydir. Geri kalanının tamamı reklamdır” (Hargreaves, 2006: 123). Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, aslında gazetecilik mesleğinin tarihi sızıntılardan ibarettir. Gazete var olduğundan beri gerçeği ortaya çıkarmak, gazeteciler için birinci amaç olmuştur. Bu amaç, bilgi sahibi olan halkın kendi kendini yönetmesine, demokrasiye hizmet etmektedir. Gazeteciler, mesleğin saygınlığının en fazla erozyona uğradığı günümüzde bile hala motivasyonunu, hükümetlerin, kurumların, büyük şirketlerin ya da diğer güç odaklarının kanun dışı uygulamalarını, yolsuzluklarını, çıkar ilişkilerini halkın yararına ortaya çıkarma idealinden almaktadır. Ancak tarih boyunca gücü ve bilgiyi elinde tutma eğiliminde olan merkezi iktidar odakları karşısında, bu o kadar da kolay değildir. Yine gazetecilik mesleğinin tarihi, güç odaklarının gizli kalmasını istediği bilgi ve belgeleri ortaya çıkardığı için tehdit edilen, hapse atılan, öldürülen ya da en hafifinden işten çıkarılan gazeteciler ile doludur.

1640'lı yıllarda yayın hayatına başlayan Scout ve Spie gibi süreli yayınlar hükümetin işleyişini daha şeffaf hale getirmeye karar verene kadar halk, iktidardakilerin ne yaptığını, sadece onların izin verdiği ölçüde ilanlardan ve tellallardan öğrenmişlerdir

(Kovach ve Rosenstiel, 2007: 120). Tarihte bilginin tekelinin kırılması anlamında en önemli devrimlerden biri olan matbaanın icadı, 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren giderek daha kısa aralıklarla çeşitlenen kitle iletişim teknolojileri, bilgisayar ve internetin keşfiyle doruk noktasına ulaşmış, bilgi hiç olmadığı kadar özgürleşmiştir. Çeşitli nedenlerle ana akım ya da merkez medya tarafından haberleştirilemeyen her türlü bilgi, internetin etkileşimli doğasının bir sonucu olarak kamuoyuna ulaşabilmektedir. Bu süreç, iletişim teknolojileri sayesinde sıradan insanlar tarafından işletilebildiği gibi, alternatif medya kuruluşları tarafından da bir ölçüde gerçekleştirilebilmektedir.

Egemen ideoloji ve sistemin sözcülüğünü yapan merkez medyanın karşısına tepki olarak çıkan alternatif medyalar (Özer, 2012: 10), kuşkusuz ana akım medyada kendine yer bulamayan olay, kişi ya da gruplarla ilgili haberlere yer vermektedir. Siyasi ya da ekonomik bazı nedenler dolayısıyla bu medyaların gücü ve etki alanları küçüktür, bu doğrultuda ulaştıkları kitle de kısıtlıdır. Küçük, yerel, azınlık toplulukların seslerini duyurabildiği, günümüzde internetin önemli bir medya aracı haline gelmesiyle çoğalan alternatif medya kuruluşları, bağımsız medya olarak da adlandırılmaktadır. Ancak bağımsızlık, politik ve ekonomik anlamda egemen güçlerle karşı karşıya gelene kadar mümkün olabilmekte, bu tür kurumlar, çalışanları ve haber kaynakları sık sık iktidar odaklarının yasal ve mali yaptırımlarıyla ya da çeşitli risklerle karşılaşmaktadır.

Günümüzde iletişim teknolojilerinin vardığı nokta artık, hem gazeteci hem de kaynak açısından oldukça önemli teknik olanaklar sunmaktadır. Bilgisayar ve internetin iletişim dünyasında yarattığı devrimin ardından gelişim hızla devam etmiş, ağların ağı internetin sağladığı imkanlar çerçevesinde ortaya çıkan çeşitli uygulamalar sayesinde sansür, baskı ya da diğer muhtemel tehlikeleri atlatarak bilgiyi kamuya sunmak mümkün hale gelmiştir. Bu noktada karşımıza, yeni bir kavram olarak son dönemde sıkça kullanılmaya başlayan, üzerinde daha fazla tartışılmayı ve kavramsallaştırılmayı hak eden ‘Sızıntı Gazeteciliği’ başlığı çıkmaktadır.

Sızıntı kelimesinin Türkçede tam karşılığı bulunmamakla birlikte, Dr. Behlül Çalışkan bir röportajında David E. Pozen'in kavramsallaştırmasını önermektedir. Bu tanıma göre sızıntı, “hukuken, siyaseten veya sözleşmeler uyarınca açıklanması genelde yasak olan gizli bilgilerin, herhangi resmi bir sürecin dışında, devletin içinden kişilerce (çalışan, eski çalışan, yüklenici), kimliklerinin gizli tutulması beklentisiyle ifşa edilmesi” anlamına gelmektedir (Bianet, 2018). Tarihte en bilinen örneklerden biri olan ve 1971 yılında patlak veren Pentagon Belgeleri, bu tanıma tamamen uymakla birlikte, belgeleri sızdıran kişi Daniel Ellsberg gizli kalamamış, 1917 Casusluk Yasasından mahkum olmaktan, 1972’de yaşanan Watergate skandalının ortaya çıkardığı gerçekler sayesinde kurtulmuştur. Ellsberg kamuoyunda yarattığı etkiyle Vietnam savaşının sona ermesine katkıda bulunan sızıntıdan 40 yıl sonra The New York Times’e yaptığı açıklamada Pentagon Belgeleri için, “bugün olsaydı sadece internete koyardım” (The New York Times, 2010) ifadelerini kullanmıştır.

Son yıllarda WikiLeaks’in en önemli destekçilerinden biri olan Daniel Ellsberg bugün olsaydı, belgeleri kendisine gizli kalma imkanı sunan bir sızıntı platformuna verir ve whistle-blower olarak adlandırılırdı. Bu noktada, sızıntı gazeteciliği örneklerinin görülmesiyle birlikte ortaya çıkan, İngilizce whistle (ıslık çalmak) ile blower (üfleyici) kelimelerinden oluşan ve Türkçede bilgi uçurucusu olarak kullanılan whistle-blower kavramından bahsetmek yerinde olacaktır. Oxford sözlüğünde whistle-blower, yasadışı ya da ahlak dışı bir eyleme karıştığı kabul edilen bir kişi ya da kurumu ihbar eden kişi olarak tanımlanmaktadır (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/whistle-blower?q=whistle-blower>).

Yakın dönemde dikkat çeken bir kavram olarak bilgi uçurucusu (whistle-blower), özellikle WikiLeaks’in yayınları sonrasında daha fazla tartışılmaya başlamıştır. Günümüzde internet ve web teknolojilerinin sunduğu imkanlar sayesinde herkes, güvenli bir şekilde, her türlü yolsuzluk ya da haksızlıklarla ilgili bilgi ve belgeleri, bulundukları her noktadan ilgili kuruma ya da halka ulaştırma ve bilgi uçurucu olma olanağına sahiptir. Kitle iletişim araçlarının birbiri ardına icat edildiği 1800’lü

yıllardan itibaren, bu araçlara ulaşabilen her vatandaş gazeteciler için haber kaynağıdır. Bugün iletişim teknolojilerinin çeşitliliği ve çokluğu, özellikle internetin interaktif yapısı, insanların, bulundukları konumda şahit oldukları haksızlıkları, yolsuzlukları, yasadışı iş ve ilişkileri açığa çıkarmak için daha fazla imkan ve güvenli ortam sunmaktadır. Dolayısıyla giderek daha yaygın kullanılan ‘Artık herkes gazetecidir’ söyleminin yerine ‘Artık herkes bilgi-uçurucusudur’ demek daha doğrudur.

En kısa tanımıyla, ‘internet ortamında sızan bilgilerin haberleştirilme ve halka sunulma süreci’ olarak tanımlanabilen ‘Sızıntı Gazeteciliği’ kavramı ise, mesleğin halk adına gözlemcilik yapma ilkesinin oldukça zayıfladığı günümüzde, güç odaklarının tahakkümü altındaki bilginin, yeni iletişim teknolojileri sayesinde engellenemediği, sansürlenemediği ve kaynağının gizli kalabildiği ortamda, kendine filizlenme olanağı bulmuş bir gazetecilik türüdür. Teknolojik ve düşünsel olarak iki ayrı boyutta ele alınması gereken bu gazetecilik türü düşünsel anlamda, gazetecilik mesleğinin, yönetenleri yönetilenler adına denetlemek görevinden hareketle elde ettiği ‘dördüncü kuvvet’ misyonunun aşınması, basın özgürlüğü ortamının yok edilmesi ve sansür, mesleğin etik kurallarının geçerliliğini kaybetmesi ile ilişkilidir. Tartışma noktası, sızıntı gazeteciliğinin, bahsi geçen nedenlerle gazetecilik mesleğinin girdiği çıkmazdan kurtulabilmesi için bir çıkış yolu sunma kapasitesinin olup olmadığıdır.

İnternet üzerindeki yayıncı platformun, kaynakların anonim kalmasını sağlayan mahremiyet ile bilgi ve belgelere yetkisiz erişimi engelleyen güvenlik uygulamaları, haberin engellenmesini ya da sansürlenmesini önleyen yazılımlar, internetin interaktif yapısının getirdiği etkileşimli ve katılımcı yapısı, gayrimerkezi örgütlenme modelini uygulaması sızıntı gazeteciliğinin teknolojik boyutunu oluşturmaktadır. Çalışkan bu modelin işleyişini şu şekilde anlatmaktadır: “Bilgi uçurucu, sızıntıyı gönderdikten sonra bilgi sızdırma platformunun sunduğu etkileşim olanakları sayesinde sızıntı hakkında, sızıntının alıcısıyla yeniden iletişime geçebilir. Aynı platform aracılığıyla birden fazla bilgi uçurucu sızıntı gönderebildiği gibi, sızıntının birden fazla alıcısı olabilir ve platform üzerinde sızıntı gazeteciliği sürecinin aktörleri

işbirliği halinde sızıntı üzerine çalışabilir. Ağdaki herhangi bir aktör sekteye uğratıldığında farklı aktörler ağı bağlanarak ya da aktörler kendini çoğaltarak ağı genişlemeye devam edebilir. Bilgi sızdırma platformunun yöneticisi ise bilgi uçurucu ve alıcılar arasındaki iletişimi mümkün kılacak düzenlemeleri yapar” (İletişim Dergisi, 2016).

Bir anlamda web teknolojilerinin sunduğu imkanlarla geleneksel gazeteciliğin birleşimi olan sızıntı gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan ilk kuruluş WikiLeaks, yayınlarını böyle bir platformda gerçekleştirmektedir. Sitenin kurucusu Julian Paul Assange 2011 yılında Amerikan televizyon kanalı PBS’ye verdiği röportajında, WikiLeaks’a belge verdiği iddiasıyla tutuklanan Er Bradley (Chelsea) Manning’in haber kaynakları olup olmadığı yönündeki soruyu şöyle yanıtlamıştır: “Teknolojimiz, birinin bizim kaynağımız olup olmadığını bizim bile bilmemize izin vermez, çünkü bir sırrı saklamanın en iyi yolu hiç sahip olmamaktır” (Wikileaks, 2011).

Haber kaynaklarına, yasal yaptırım ya da fiziksel tehditlere karşı koruma kalkını olarak anonimleştirici uygulamalarla kimliklerini gizleme olanağı sağlaması, sızıntı gazeteciliğini geleneksel gazetecilikten ayıran en önemli farklardan biridir. Benzer uygulama ve yazılımlarla haberlerin engellenemez, sansürlenemez bir şekilde yayılmasını sağlamak da, bu gazetecilik türünün geleneksel gazetecilikten ayrıldığı bir başka önemli noktadır. Sızıntı gazeteciliğinde bir diğer fark gayrimerkezi, interaktif ve kullanıcıların katılımcı olabildiği yapısından kaynaklanmaktadır, bu yapı haber üretim sürecinin, aynı anda birden fazla kişi tarafından işbirliği halinde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu kolektif çalışma şekli organizasyona, tek kişiye bağımlı olmama, merkezi yapılara karşı hedef haline gelmekten kurtulma, aynı anda her yerde olabilme gibi imkanlar sağlamaktadır. Bu sayede WikiLeaks, kurucusu Julian Assange 2012-2019 yılları arasında tecrit edildiği, Nisan 2019’dan itibaren de hapse girdiği halde yayınlarına devam edebilmektedir.

Sızıntı gazeteciliği, hükümetler, şirketler ya da kurumlar bünyesinde gerçekleşen yolsuzlukların, suçların, haksızlıkların, yasa dışı faaliyetlerin ortaya çıkarılması

amacıyla, bilgi uçuruculardan gelen bilgi ve belgelerin teyidi ile, bu belgeler üzerinde kolektif çalışmayı, kaynakların anonimliğini, haberlerin editöryel süzgeçten geçirildikten sonra engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayılmasını sağlayan uygulama ve yazılımlarla desteklenmiş internet platformlarında, düzenli bir şekilde uygulanan gazetecilik türüdür. Bu yöntemle, rastlantısal, kazayla ya da tek seferlik ortaya çıkan sızıntılar, yerini düzenli ifşaatlara bırakmıştır. Sızıntı gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan WikiLeaks’in yayınları sonrasında sık sık yapılan “Artık hiçbir şey gizli kalmayacak” değerlendirmelerinin nedeni budur. Geleneksel gazetecilik uygulamalarının tekelleşme, baskı, sansür, iktidar-sermaye ilişkileri bağlamında sıkıştığı bir ortamda, dijital teknolojilerin olanakları sayesinde ortaya çıkan, hükümetleri, ekonomik ve politik iktidar yapılarını, büyük şirketleri şeffaflaşmaya zorlayan sızıntı gazeteciliği, yeni bir gazetecilik fırsatı olarak değerlendirilmelidir.

Sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren yayın kuruluşu olarak karşımıza çıkan ve son yıllarda yaptığı sızıntı haberleriyle adını duyuran WikiLeaks, çalışma modeli açısından, internetin sunduğu en son teknolojik yeniliklerden faydalanmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere wiki arayüzüne sahip bu site, internette izi sürülemez şekilde anonim kalabilen kaynaklar tarafından sızdırılan bilgi ve belgeleri ifşa etmek için geliştirilmiş sansürlenemez engellenemez bir platformdur. Gelişkin şifreleme teknikleri sayesinde kaynaklarının güvenliğini sağlayan bu örgütlenme modelinde kullanıcılar, teknik bilgi gereksizsin yorum yapabilmekte, bilgi ve belgelerin doğruluğunu analiz edebilmektedir (Uçkan ve Ertem, 2011: 25-26).

WikiLeaks’a ulaşan sayısız bilgi ve belgeyi yönetmek, doğrulamak ve bir takım riskleri önlemek amacıyla gizli kalmak için çeşitli yazılımlar, ağlar ve şifreleme teknikleri kullanılmaktadır. Bunlar arasında, anonimleştirici bir ağ uygulaması olan Tor, bir tür veri şifreleme ve çözme yazılımı olan PGP, bir veriyi tek seferde milyonlarca kişiye ulaştırabilen P2P ağlar, bir internet sitesinin tamamını ya da herhangi bir sayfasını farklı bir URL (Uniform Resource Locator-Standart Kaynak Bulucu) yani internet adresi üzerinden sunulmasını sağlayan ayna siteler (mirror sites) gibi uygulamalar bulunmaktadır. Dijital teknolojiler ve internet

uygulamalarının sağladığı çok çeşitli avantajlar, sızıntı gazeteciliğinin ortaya çıkmasında en önemli rolü oynamaktadır. Bu bağlam sızıntı gazeteciliğinin teknolojik boyutunu oluşturmaktadır.

3.3. WikiLeaks’in Sistematik Hale Getirdiği Sızıntı Gazeteciliği

Sık sık belirtildiği gibi aslında gazetecilik tarihi sızıntılardan ibarettir. Gazetecilik mesleği var olduğundan beri birilerinin sızmasını, bilinmesini istemediği bilgileri halka ulaştırmakla meşguldür, dolayısıyla ‘sızıntı’ gazetecilikte yeni bir kavram değildir. Yeni olan; giderek daha büyük bir hızla çeşitlenen, gelişen ve yaygınlaşan iletişim ve enformasyon teknolojilerinin vardığı noktada, söz konusu araçların sağladığı olanaklar sayesinde, bilgiyi güvenli yollardan elde etme ve engellenemez bir şekilde yayma yollarıdır. Teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler gazetecilik mesleğini de yakından ilgilendirmekte, dönüşümü gerekli hale getirmektedir. Bu ilerlemelerin yarattığı dönüşümlerden biri de mesleğe ‘Sızıntı Gazeteciliği’ kavramını kazandırmış olmasıdır.

Bilginin aşırı çoğaldığı, gazetecinin görevinin değiştiği yönündeki tartışmaların yaşandığı günümüzde, internet teknolojileri gazetecilik pratiklerini yakından ilgilendiren pek çok uygulama ve yazılım sunmaktadır. Eskiden bir belge ya da fotoğraf elde etmek için haber kaynaklarıyla yapılan her türlü görüşme iki taraf için de büyük riskler taşıırken, bugün söz konusu materyali internet ortamında, güvenli bir şekilde ve tek tıkla dünyanın pek çok noktasına ulaştırmak mümkündür. Üstelik bugün milyonlarca e-posta ya da dosyayı aynı anda iletme olanağı söz konusudur. Bu sayısız belge ve dosyaların güvenli bir ortamda saklanması, içinde arama yapılabilir ve anlaşılabilir hale getirilmesi, başka kaynaklardan doğrulanması gerekmektedir. Bu noktada günümüzde oldukça gelişen web teknolojilerinin sunduğu çeşitli uygulama ve yazılımlar devreye girmektedir. Dünyanın önde gelen medya kuruluşlarının da yararlandığı bu uygulama ve yazılımlar, sadece kolaylık değil güvenlik ve erişilebilirlik de sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle gazetecilik mesleği kendisine,

tekelleşme, ticarileşme, siyasi ve ekonomik baskı gibi unsurların neden olduğu çıkmazdan bir çıkış noktası, yeni bir uygulama mecrası bulmuştur.

Çalışkan ‘Kitlel Gözetime Karşı Kolektif Bir Üretim Biçimi Olarak Sızıntı Gazeteciliği’ adlı çalışmasında sızıntı gazeteciliğini “Bir ağ içerisinde elde edilen bilgi sızıntılarının gazeteciler ve uzmanlar tarafından düzenlenerek, ana akım ve/veya alternatif medya kuruluşları aracılığıyla halka ulaştırılması süreci” (Aralık 2016) olarak tanımlamaktadır. Bu ağ temelli gazetecilik modelinde, gayrimerkezi, etkileşimli ve kullanıcı denetimli platform, bilgi uçurucularının sızıntıları, güvenlik ve mahremiyet imkanları sayesinde iletmelerini ve bilginin engellenemez bir şekilde izleyiciye ulaşmasını sağlamaktadır. Bu çalışma yöntemi; gizli bilgi ve belgelerin kimliği anonim kalan kaynaklar tarafından sızıntı platformuna ulaştırılabilmesi, kaynak ve alıcı tarafından üzerinde çalışılan bilgi ve belgelerin farklı kullanıcılar tarafından da doğrulanabilmesi ve engellenemez bir şekilde yayılmasını temel almaktadır. WikiLeaks bu gazetecilik yönteminin en önemli temsilcisi olarak ön plana çıkarken, çalışmanın ‘WikiLeaks’ın Teknik Altyapısı ve Çalışma Yöntemi’ başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığı gibi, gelen bilgi ve belgeler redakte edilerek ve anlamlı bir bütünlük halinde halka sunulmaktadır.

Cemil Ertem ile birlikte WikiLeaks hakkında yazılmış en kapsamlı kitaba imza atan Özgür Uçkan bu siteyi, internet sayesinde ana akım medyanın kodlarına bağımlı olmayan bir sızıntı gazeteciliği platformu olarak tanımlamaktadır (Temmuz 2012). Bu uluslararası organizasyonu Yüksel, “... dünyanın dört bir tarafındaki aktivistlerce geliştirilen, bir nevi internet gazetesi” (2014: 109) şeklinde değerlendirirken, WikiLeaks’in kaynaklarının gizliliğini koruduğuna da dikkat çekmektedir (2014: 110). Cangöz ise gayrimerkezsiz, yersiz yurtsuz ve bağımsız olarak nitelendirdiği WikiLeaks’in, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlar doğrultusunda alternatif bir gazetecilik mecrası olduğunu ifade etmektedir (2015: 288).

Ticarileşme, tekelleşme, siyasi baskı, sansür gibi pek çok etken medyayı egemen görüşlerin temsilcisi ve güçlünün sesi haline getirirken, dördüncü kuvvet olma işlevini de kaybettirmiştir. Önceleri merkez medya için yeni bir mecra anlamına

gelen elektronik ortam, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte gazetecilere, ağ üzerinde bağımsız platformlar kurabilme imkanları sunmaktadır.

Gerçeklik, dürüstlük, objektiflik hala gazetecilik mesleği için en başta gelen kriterlerdir. Ancak geline noktada bu ilkelere bağlı kalabilmek giderek zorlaşmaktadır. Ağ ortamında sadece çalışanlarına değil, kaynaklarına da güvenli bir ortam sunmak, gerçekleri halka sansürlenemez ve engellenemez bir şekilde ulaştırmak mümkündür. WikiLeaks sistematik hale getirdiği sızıntı gazeteciliği ile, geleneksel gazeteciliğe, web teknolojileri sayesinde gerçekleri halka ulaştırmanın yeni yolunu sunmaktadır. Morley ve Robins'in de dikkat çektiği gibi, "Medya teknolojileri tarihsel olarak Batı'nın güçlü ülkeleri tarafından geliştirilmiş ve kontrol edilmiş de olsa, amaçlarının dışında da ele geçirilip kullanılabilirler" (1997: 174).

3.4. WikiLeaks'in Temelleri

Kurulduğu 2006 yılından itibaren pek çok sızıntı yayınlarak, iktidar odaklarının halktan gizlediği yasadışı iş ve ilişkiler ile yolsuzluk, hırsızlık, insan hakları ihlalleri gibi olaylar hakkındaki bilgi ve belgeleri kamuoyuna açıklayan WikiLeaks, Yeni Medya Düzeninin en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Giderek en önemli değer ve güç anlamına gelen bilgiyi, günümüzde dijital teknolojilerin sunduğu imkanlar sayesinde kontrol altında tutmak zorlaşmıştır. WikiLeaks, bugüne kadar egemenliğini, çıkarlarını korumak ve sürdürmek için, meşru gayrimeşru tüm yollardan faydalanan merkezi otoriteyi, hazırlıksız yakalamıştır. Eskinin güvenlikçi devlet anlayışı geçerliliğini kaybetmeye başlamış, internetin gayrimerkezi yapısı sayesinde, iktidar odaklarının sırları ortaya dökülmüştür. WikiLeaks ile başlayan büyük dönüşüm, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağının altını çizmektedir. 21. yüzyılda internetin ve bilişim teknolojilerinin artan gücü, güç odakları için tehdit haline gelmiş, bugüne kadar bilgiyi elinde tutun güçlerin tekeli kırılmıştır.

Geleneksel medyadan çok farklı bir örgütlenme ve işleyiş modeline sahip olan bu oluşumun asıl amacı hükümetleri şeffaflaşmaya zorlamaktır. Kişiler için ise

mahremiyeti savunan, kaynaklarının gizliliğini koruyan WikiLeaks'in oluşumunu, çalışma yöntemini ve felsefesini anlamak için önce kurucusu Julian Assange'yi tanımak, hayatını ve fikirlerini anlamak gerekmektedir. Assange'nin hayatına bakıldığında, dünyadaki adaletsizliklerin giderilmesi misyonuyla çalışan bu örgütün temellerinin, aslında kurucusunun çocukluğunda atıldığı görülmekte ve bu WikiLeaks'a yönelik bazı komplo teorilerini de zayıflatmaktadır. Özellikle Assange'nin bir dönem ait olduğu hacker dünyası ve felsefesi ile şifrepunk olarak yaşadığı deneyimler bu oluşumun ardındaki felsefe ve işleyiş ile ilgili de önemli ipuçları vermektedir.

WikiLeaks'in temelleri, değişime ve teknolojiye inanan Julian Assange'nin on altı yaşında tanıştığı bilgisayarla şifre kırdığı, hack yaptığı günlere dayanmaktadır. Bu inancını, "Günün birinde bilgisayarların dünyayı değiştireceğini biliyorduk, değiştirdiler de" (2011: 57-58) cümlesiyle ifade eden Assange, WikiLeaks'in sızıntılarının dünyada bir fark yarattığına dikkat çekmektedir. Castells'in; 'tarihin gördüğü en olağan dışı teknolojik devrim' (2006: 142) olarak tanımladığı süreç, bilginin özgür kalmasına yol açmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan WikiLeaks, Assange'nin çocukluğundan itibaren, adalet, şeffaflık, özgürlük gibi evrensel değerler çerçevesinde idealize ettiği bir dünyaya, teknolojinin yardımıyla ulaşmanın bir yolu olarak şekillenmeye başlamıştır.

3.4.1. Julian Paul Assange'nin Gazetecilik Yolculuğu

Casus? Terörist bir örgütün başı? Teknoloji teröristi? ABD'nin düşmanı? Kedi sever bir kaçık? Tacizci? Beyaz saçlı kötü adam? Elleri kana bulanmış bir anti-Amerikan ajanı? Ya da kendi tanımlamalarıyla: Aktivist? Hacker? Hactivist? Şifrepunk? Anarşist? Adalet savaşçısı? Kar amacı gütmeyen bir örgütün başkanı? Gazeteci?... WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange, kimi zaman ana akım medya tarafından 'ajan' ya da 'tecavüzcü', kimi zaman da Amerikalı siyasetçiler tarafından 'terörist' ya da 'casus' olarak lanse edilse de, o, demeç ve röportajlarında kendisini gazeteci kimliğiyle tanımlamayı tercih etmektedir. Julian Assange, Nisan 2019'da, yedi yıl

yaşadığı Londra'daki Ekvador Büyükelçiliği'nde, İngiliz polisi tarafından gözaltına alınarak elli hafta hapis cezasına çarptırılan ve İngiltere'de Belmarsh cezaevinde bulunan tutuklu bir gazetecidir.

Hacker bir aktivistin (hacktivist) kurduğu sitenin sızıntıları pek çok ülke, şirket ya da görevliyi oldukça zor durumda bırakırken, kendisi de destekçileri ve internet sitesiyle birlikte ardı arkası kesilmeyen saldırı, tehdit ve baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle diplomatik belge sızıntısı Assange ve WikiLeaks'ı dünya gündeminin en üst sırasına taşımış, bu beklenmedik ifşaat uzun süre tartışılmıştır. Sızıntının zor durumda bıraktığı ABD başta olmak üzere pek çok kesim, önce ortaya çıkan bilgilerin yeni olmadığını ifade ederek görmezden gelmeye ve bu yolla yok saymaya çalışmış, sonra ise ortaya dökülen sırların ağırlığıyla saldırmaya ve hedef göstermeye başlamıştır. Halk bu beyaz saçlı adam hakkında ne düşüneceğine karar vermeye çalışırken Assange, güç odakları ve ana akım medya işbirliğiyle birdenbire marjinal hale getirilmiş ve sıradan insanların dünyasından uzaklaştırılmıştır. Merkez medya, kahraman yaratma zaafına bir kez daha engel olamamış, tüm dikkatleri sızıntıların içeriğinden, Assange'nin tecavüz davalarına çevirmeyi başarmıştır. Türkiye'de de çoğunluk, 'arkasında CIA, Mossad ya da başka karanlık güçler vardır' şeklindeki kolaycı bir yaklaşımla, birkaç magazinел sohbete konu etmek dışında, WikiLeaks ve Assange'ye karşı mesafelidir. Çalışmanın 'WikiLeaks'a Türkiye'den Tepkiler' bölümünde daha ayrıntılı ele alındığı gibi, konu çok az sayıda gazeteci ve akademisyen tarafından irdelenmiştir.

WikiLeaks, tüm bu tartışmaların dışında, örgütlenme modeli, manifestosu, çalışma şekli, teknolojik özellikleri ile, dünyanın ilk kez karşılaştığı bir yapıdır ve kesinlikle 'arkasında hangi istihbarat örgütleri var acaba?' sorusundan başka soruların sorulmasını da hak etmektedir. Kurucusu Julian Assange'nin, sitenin de kuruluş tarihi olan 2006 yılında yazdığı 'State and Terrorist Conspiracies' (Devlet ve Terörist Komploları) ile 'Conspiracy As Governance' (Yönetişim Olarak Komplo) başlıklı makaleleri, WikiLeaks'ın arkasındaki ana fikri anlatmaları açısından önemlidir (2006). Assange bu yazılarında özetle, otoriter eğilimli devletler ile terörist oluşumların komplocu yapılarını açıklamakta ve sızıntılarla bu yapıların komplo

gücünü kırmaktan bahsetmektedir. WikiLeaks'in 'Biz hükümetleri açarız' sloganının ardındaki motivasyon bu düşünceye dayanmaktadır. Otoriteye başkaldırma güdüsünü genlerinden alan Julian Assange'nin yaşamını, fikirlerini, hayat felsefesini, onun ve arkadaşlarının, hatta gönüllülerinin WikiLeaks ile yapmaya çalıştığı şeyi anlamak, hem yeni *dünya* düzenini, hem de yeni medya düzenini yorumlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Kendisiyle ilgili konuşmayı pek sevmeyen, hatta ilk zamanlarda yaşını bile tahminlere bırakan Assange ile ilgili en kapsamlı kişisel bilgiler, Canongate Books ile anlaşmalı yazdığı, fakat yayımlanmak üzereyken sözleşmeyi tek taraflı feshettiği 'Onaylanmamış Otobiyografi' adlı kitapta yer almaktadır.

3.4.1.1. Julian Assange'nin Hayatı ile WikiLeaks'in Kesişme Noktaları

Anne ve babası Vietnam Savaşı karşıtı bir gösteride tanışan Julian Assange, Avustralya'nın Queensland eyaletinin Townsville kentinde doğmuş, öz babasını tanımadan büyümüştür. Çocukluğunun geçtiği Miknatıs Adasını 'unutulmuş bir hippie cumhuriyeti' olarak tanımlayan Assange (2011:25), soyadını iki yaşında tanıştığı üvey babasından almıştır. Annesiyle birlikte uranyum madenciliğinin durdurulması için kapı kapı dolaşıp imza toplayan, balık ağları yunuslara zarar verdiği için evde ton balığı yeme yasağı koyan, ya da yağmur ormanlarında ağaç kesimini durdurmak için yapılan bir gösteriye katılan Assange, bu eylemlerle değişimin mümkün olduğunu keşfettiğinde sadece beş yaşındadır (2011: 26-27). Kurduğu WikiLeaks ile dünyanın büyük güç odaklarına karşı giriştiği mücadelenin temelini, Julian Assange'nin içine doğduğu bu muhalif ortam oluşturmaktadır. Halkın gücünü ve toplumsal hareketleri çok erken yaşlarda keşfeden Assange, dünyanın saklanan sırlarını ortaya çıkarma arzusunun temelini de yine bu döneme dayandırmaktadır.

Toplanıp taşınabilen bir tiyatro sahnesiyle sürekli yolculuk eden anne babası sayesinde gezginci bir yaşama alışkın olan Assange, WikiLeaks döneminde sadece bir sırt çantasıyla göçebe yaşayabilme yeteneğini bu dönem kazanmıştır denilebilir. Aslında kendisinin bu yaşamı, kurduğu internet sitesinin gayri merkezi, dağıtılmış ağ

yapısıyla örtüşmektedir. Radikal gazetesinden Keskin imzalı bir haberde, bu yaşam tarzı nedeniyle otuzdan fazla okul değiştirdiği iddia edilen Assange'nin bir dönem, otoriteye alışmaması amacıyla ailesi tarafından okuldan alınarak evde eğitildiği bilgisi yer almıştır (28.11.2010: 33). WikiLeaks'in kurucusu yayınladığı sızıntı haberlerle, hükümetler, büyük şirketler, istihbarat örgütleri gibi iktidar odaklarını karşısına alarak otoriteye alışmadığını göstermiştir.

Annesi ile üvey babası Brett Assange boşanınca aileye giren Leif Meynell adındaki adam, hayatlarındaki yeni dönemin de başlangıcı olmuştur. Annesi kısa süre içinde bu adamdan ayrılmaya karar vererek sürekli başka bir kente taşınsa da, Meynell her defasında izlerini bulup kendisini zorla kabul ettirerek yaşamlarına yeniden girmiştir. Çok geçmeden Meynell'in, Assange ve annesinin izini nasıl bulduğu ortaya çıkmıştır. Leif Meynell 'Aile' adında bir Avustralya tarikatına üyedir ve tarikatın başlıca gücü, yüksek konumdaki kişilerden iyilikler isteyebilen üyelerinin arasındaki nüfuz ağına dayanmaktadır (Assange, 2011: 47-48). Hayatının ilk çocukluk döneminde deneyimlediği muhalif ve gayri merkezi yaşam tarzının, WikiLeaks'in teknik anlamda örgütlenme modeliyle örtüşmesi gibi, Meynell'den kaçış dönemi de, sızıntıların ardından güç odakları tarafından takip edildiği süreçle benzerlik göstermektedir. Annesi ve küçük kardeşiyle birlikte Leif adındaki tarikat üyesinden kaçmak, bunun için sürekli yer, hatta isim değiştirmek, Assange için izini kaybettirme alıştırmaları anlamında deneyim olmuştur. Julian Assange, onaylanmamış otobiyografisinde hayatının bu iki dönemi arasındaki farkı, WikiLeaks ve sonrasını ifade etmek için metafor olarak kullanmaktadır. "Brett'in tiyatro prodüksiyonları, bunların anında açılıp saniyesinde toplanıp paketlenmesi, WikiLeaks için güzel bir hazırlık oldu, ama bundan sonraki kısım, Leif Meynell adındaki adamla ilgili kısım, gölgemsi güçler tarafından izlenmenin nasıl bir şey olduğunu gösterecekti bize" (2011: 39).

Üvey babası Brett Assange'nin 'her zaman mazlumlar için savaşan keskin zekalı çocuk' olarak tanımladığı Julian Assange (Biography, 2018), ilk bilgisayarıyla tanıştığında on altı yaşındadır. Hayatının bundan sonraki döneminde dünyayı bilgisayar ağları üzerinden keşfetmeye başlayan Julian Assange çok geçmeden,

yazılım şirketlerinin geliştirdiği bilgisayar programlarının şifreleme kodlarını kıran, program yazan bir hacker haline gelmiştir. Hacker olarak Mendax lakabını kullanan Assange o dönem, güç odaklarının sırlarının peşine düşerek, bugün WikiLeaks ile yapılan işin küçük bir kısmını deneyimlemiştir. Hack eylemini ‘bariyer aşmak’ olarak tanımlayan Assange, bu bariyerlerin insanların özgürlüğünü sınırlamak veya gerçeği kontrol etmek amacıyla konduğunu belirterek “Bazı şirketlerin ticari emellerini yıkmakla işe başladık ve bundan büyük heyecan duyduk” (2011: 67) ifadesini kullanmıştır. Hayatının en başından itibaren annesiyle birlikte sokak eylemlerine katılan Assange, bilgisayar ile tanışmasının ardından iktidar odaklarıyla mücadele motivasyonunu, bilgisayarların dünyayı değiştirme gücüne inanan hackerların felsefesinden almıştır.

Hacker hareketi, 1950’li yılların sonunda, MIT’nin bodrum katındaki bilgisayar benzeri Elektronik Hesap Makinelerinin, Peter Samson ve arkadaşları tarafından keşfedilmesine kadar uzanmaktadır (Levy, 2014: 3-4). Hacker kavramı da yine bu dönemde ortaya atılırken, hack eylemi ‘yenilik yapma, tasarlama ve teknik virtüözlük becerisi gösterme’ anlamında kullanılmıştır (Taş, 2007: 327). O tarihlerden itibaren hackerlar, bilgisayar çağına paralel yavaş yavaş oluşmaya başlayan bir topluluk ortaya çıkmıştır. Bilgisayarların dünyayı ve sistemi değiştirme gücüne inanan, yeteneklerini bilgisayar benzeri her türlü cihazla sınan, bilgisayarlara tutku derecesinde bağlı ve ortak bir ahlak sistemini benimseyen bu topluluğun öncüleri arasında, internetin ve web teknolojilerinin de temellerini atan kişiler bulunmaktadır.

Örneğin ‘www’ olarak bilinen sistemi geliştiren CERN çalışanı Tim Berners-Lee, 1960’ların ve 1970’lerin hacker geleneğinden gelmektedir ve hayalinde kolay erişilen bir ‘insanlık bilgisi havuzu’ oluşturmak vardır (Crowley ve Heyer, 2014: 477). Bu amaç ile hackerlıktan gelen Assange’nin WikiLeaks’i kurarak gerçekleştirmek istediği ‘internet üzerinde bir halk egemenliği fikri’ örtüşmektedir (2011: 65). Ayrıca internetin babası olarak kabul edilen Vinton Cerf ile ilk kişisel bilgisayarı (Apple 1) yapan Steve Wozniak da bu isimler arasındadır (Himanen, 2005: 21). Bu nedenle, günlük dilde, çeşitli kesimler tarafından (ana akım medya, iktidar odakları gibi) olumsuz anlam yüklenerek ‘bilişim suçlusu’ teriminin eş

anamlısı gibi algılanan ‘hacker’ sözcüğünü ve ‘hacker felsefesi’ni daha farklı bir bakış açısıyla irdelemek gerekmektedir.

Hacker bir bilgisayar ya da bir sistemdeki bilgiye yetkisiz bir şekilde erişerek elde etmek anlamına gelen hack fiilinden (<https://www.lexico.com/definition/hack>) türemiştir ve bilgisayar kullanarak veriye yetkisiz ulaşp elde eden kişiyi ifade etmektedir (<https://www.lexico.com/definition/hacker>). Hackerlar, sözcüğün 1980’lerin ortalarından itibaren negatif manada kullanılmasına karşılık, bireysel kullanıcıların sistemlerine zarar veren grupları ‘kırıcı’ manasına gelen ‘cracker’ olarak adlandırmışlardır (Taş, 2007: 329). Hackerlar; merkezi otoriteler için tehlike oluşturduklarından, ya merkez medyada sık sık, suçlu, tehlikeli, kanunsuz gibi sıfatlar eşliğinde, dolandırıcılık ve suç haberlerinin öznesi olarak yer almakta, ya da ABD’nin ideolojik üretiminin en önemli araçlarından Hollywood yapımlarında, eylem hazırlığında bir grup terörist rolüne uygun görülmektedir. Nitekim hacker kökenli gazeteci Julian Assange, gizli sırlarını ifşa ettiği için ABD’li yetkililer tarafından sık sık ‘teknoloji teröristi’ olarak ilan edilmekte, merkez medya tarafından her fırsatta anormal ve sapkın bir kişi olarak sunulmaktadır.

Levy’nin ‘insanoğlu ile makine arasındaki cesur ortaklığın öncü birlikleri’ (2014: 29) olarak nitelendirdiği hackerların arasında zamanla kendiliğinden bir ahlak sistemi oluşmuştur. Bu ahlak sistemi şu maddeler altında toplamaktadır: Bilgisayarlara erişim sınırsız ve bütündür, tüm bilgiler herkese açık olmalıdır, otoriteye güvenme yerinden yönetimi yaygınlaştı, hackerlar ünvanları, yaşları, ırkları veya pozisyonları gibi düzmece özellikleriyle değil, sadece hackleriyle yargılanmalıdır, bilgisayarda sanat ve estetik yaratabilirsiniz, bilgisayarlar hayatınızı daha iyiye götürür (Levy, 2014: 30-36). Hımanen ise tutkulu ve özgür çalışma şeklini benimseyen hackerları paranın değil, toplumsal değer ve açıklığın motive ettiğine dikkat çekmektedir (2005: 134). Hımanen hackerları, teknolojik tahakküme karşı çıkan yeni bir etik anlayışın savunucuları olarak görmektedir (Taş, 2007: 310).

İşte bu felsefeden gelen, Trax ve Prime Suspect lakaplı iki hacker ile birlikte Uluslararası Yıkıcılar adında bir grup kuran Mendax kod adlı Assange, Kanada

telekom şirketi Nortel, NASA, Pentagon gibi kuruluşlara hack eylemleri gerçekleştirmiştir (2011: 73). Julian Assange ile arkadaşları için hackleme, hackerlık felsefesi doğrultusunda, iktidar odaklarına karşı girilen bir meydan okuma, birey-devlet, bilgi-yönetim arasındaki ilişkide dönüşüm yaratmanın bir yoludur ve kötü bir niyet barındırmamaktadır. Bu anlayış, anarşist bir ruhla dünyadaki tüm bilgisayar sistemlerine girmeyi ve bilgi edinmeyi hak kabul eden, iktidar odaklarına kafa tutan ve bilgisayarlar aracılığıyla dünyayı daha iyi bir yer haline getirme idealine dayanmaktadır.

Assange'yi ve WikiLeaks ile yapmak istediği şeyi anlamak için, Şifrepunk (Cypherpunk) hareketine de değinmek gerekmektedir. Sözcüğün İngilizce aslı Cypherpunk, Oxford İngilizce sözlüğüne göre, tam bir karşılığı bulunmamakla birlikte, Cyberpunk kelimesine göndermede bulunulmakta, bu kelime ise sözlükte, 'teknoloji ve bilgisayarlar tarafından kontrol edilen hayali bir gelecek dünyada kurgulanan hikayeler' olarak tanımlanmaktadır (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cyberpunk?q=cyberpunk>). Türkçede 'şifrepunk' olarak kullanılan 'cypherpunk' kelimesi, Oxford tarafından desteklenen Lexico sözlüğüne göre ise, bir bilgisayar ağına ulaşırken, özellikle devlet otoritelerine karşı mahremiyet sağlamak amacıyla şifreleme tekniği kullanan kişi anlamına gelmektedir (<https://www.lexico.com/definition/cypherpunk>).

Şifrepunklar da hackerlar gibi anarşist bir ruhla hareket etmektedir ve hackerlar iktidar odaklarını şeffaflaşmaya zorlarken, şifrepunklar kişilerin mahremiyetini sağlamanın peşindedir. Şifrepunk; özellikle gözetleme toplumunun vardığı noktada, sık sık çözüm önerisi olarak sunulan şifreyazım (kriptografi) aracılığıyla, siyasal ve toplumsal konularda değişim gerçekleştirmeyi hedefleyen kişi anlamında kullanılmaktadır. Tıpkı hackerlar gibi kendi ahlak sistemi olan Şifrepunk felsefesinde, hükümetler, şirketler, istihbarat örgütleri gibi iktidar odaklarının ve tüm bunlara eklenen gözetleme endüstrisinin, bireylerin kişisel bilgilerini, tercihlerini, yönetme, yönlendirme ya da sömürme aracı olabilecek her türlü verilerini, koruma altına alma düşüncesi yatmaktadır.

Bu düşünce, John Gilmore, Tim May ve Eric Hughes'in kurduğu Cypherpunks'ın manifestosunda "Eğer mahremiyetimiz olsun istiyorsak onu savunmalıyız. Bir araya gelmeli ve anonim hareketlerin gerçekleşmesine izin veren sistemler yaratmalıyız. İnsanlar mahremiyetlerini yüzyıllardır fısıltılarla, karanlıkla, zarflarla, kapalı kapılarla, gizli el sıkışmalarıyla ve habercilerle savundu. Geçmişin teknolojileri, mahremiyetin korunmasına imkan vermiyordu ama elektronik teknolojiler veriyor. Biz Cypherpunk'lar kendimizi anonim sistemler inşa etmeye adadık. Mahremiyetimizi; şifrelemeyle, anonim posta gönderen sistemlerle, dijital imzalarla ve elektronik parayla savunuyoruz" (Himanen, 2005: 106) şeklinde özetlenmiştir.

"Rejimler sıklıkla verilerin denetimine sahip olmaktan güç alırlar ve bu tür denetim aracılığıyla insanlara zarar verebilir, onları ezebilir veya susturabilirler. Benim cypherpunk ahlakı anlayışına göre cypherpunk, insanları bundan korumayı başarabilir" (Assange, 2011: 86). Şifrepunk felsefesinin en önemli savunucularından biri olan Assange, dünya çapında yaptığı eylemlerle, insanları hem gözetleme toplumu konusunda uyarmakta, hem de şifreyazımla bundan korunma yollarını anlatmaktadır. Hayatının tüm dönemlerinde kazandığı deneyimleri WikiLeaks ile hayata geçiren Julian Assange, daha adil ve yaşanabilir bir dünya için, hükümetler, büyük şirketler ve istihbarat örgütlerinin şeffaflaşmasını, bireylerin ise mahremiyetini savunmaktadır.

3.4.1.2. İlk Sanıklık ve WikiLeaks'a Giden Yol

Ailesinden gelen aktivist duruşu nedeniyle politik bir yaklaşım gösterdiği hackerlığın ardından, şifrepunk hareket çerçevesinde hükümetler ve tüm diğer güç odaklarını hedef alan Julian Assange ve arkadaşlarının hacker ve şifrepunk olarak gerçekleştirdikleri eylemler, bilişim suçları ve yasalarının henüz yeni yeni düzenlenmeye başladığı bir döneme denk gelmektedir. 1988 yılında Avustralyalı yetkililer yeni bir Bilgisayar Suçları Yasası üzerinde çalışsa da (Assange, 2011:72), yetkililer yeni ve dolayısıyla henüz oturmamış yasaların ışığında ilerlemektedir. 1990'ların başına denk gelen bu dönem herhangi bir suç teşkil eden eylem, emsal

olarak da değerlendirilecektir. Yetkililerin gerek Assange'nin içinde olduğu Uluslararası Yıkıcılar hacker grubuna yönelik, gerekse diğer hackerlara yönelik takipleri bu açıdan önemlidir.

Avustralya Akademik ve Araştırma Ağı ile işbirliği halinde çalışan Avustralya Federal Polisi, 1991 yılında, Uluslararası Yıkıcılar'ın sistemine girdiği Kanada telekomünikasyon şirketine bağlı küresel çapta yaygın bir ağ işleten Nortel üzerinden bir hattın izini sürerek ulaştığı Mendax kod adlı Assange'nin evine düzenlediği baskınla tüm eşyalarına el koymuştur (2011: 101). Ancak mahkemenin bazı suçlamalar yöneltmesi 1994'ü, yargılamanın yapılması 1996 yılını bulmuştur. Bunun nedeni bilgisayarların, daha da önemlisi internetin toplumları hazırlıksız yakalaması sonucu oluşan yasama ve hukuk boşluğudur. O dönem bir bilgisayara ya da bir bilgiye erişim sağlama suçlamasının hukuksal bir karşılığı bulunmamaktadır. Öte yandan Levy'nin de belirttiği gibi hacker felsefesine göre, "Bilgisayarlara -ve dünyanın nasıl işlediği hakkında size bir şeyler öğretecek herhangi bir şeye- erişim sınırsız ve bütündür" (2014: 30).

30'dan fazla hack eylemiyle suçlanan Assange, para cezası ödeyerek kurtulduktan sonra kariyerine bilgisayar programcısı ve yazılım uzmanı olarak devam etmiştir (18.05.2018). Pek çok üniversiteye kayıt olan ve bitiremeyen Julian Assange'nin Melbourne Üniversitesinde matematik ve fizik eğitimi aldığı bilinmektedir. Özellikle matematik eğitiminin yansımaları 'Devlet ve Terörist Komploları' (State and Terrorist Conspiracies) ile 'Yönetişim Olarak Komplo' (Conspiracy as Governance) adlı makalelerinde ve WikiLeaks'in örgütlenme ve eylem yöntemlerinde görülmektedir. Uçkan ve Ertem Assange'nin, komploların ağ yapısını, birbirine hatlarla bağlı düğüm noktalarından oluşan bir ağı inceleyen, 'bağlantılı çizge teorisi' modelini kullanarak konumlandığına dikkat çekmiştir. Sonuçta internet de matematiksel analizi mümkün olan bir ağ haritası sunmaktadır (2011: 59).

Annesi ile birlikte uranyum madenciliğine karşı imza topladığı beş yaşından itibaren iktidarları karşısına almaya alışkın olan Assange'nin hayatına bakıldığında, aktivist hatta anarşist yönünü hacker ve şifrepunk tecrübesi ve felsefesiyle beslediğini,

matematik ve fizik eğitimiyle sistematik hale getirdiği çalışma yöntemini teknoloji ile birleştirerek WikiLeaks ile hayata geçirdiği görülmektedir. Assange, WikiLeaks’a giden yoldaki en önemli süreci, 1998 yılında San Francisco, Londra, Frankfurt, Berlin, Polonya, Slovenya, Doğu Avrupa, Helsinki, Sen Petersburg, Moskova, Irkutsk, Ulan Batur ve Pekin’i kapsayan bir geziye çıkarak başlattığını anlatmaktadır. Dünya çapında aktivistlerle bir araya gelen Julian Assange, 1999 yılında leaks.org adında bir örgüt kurarak WikiLeaks’ın temelini atmıştır (2011: 124-125).

WikiLeaks’da bir dönem birlikte çalıştığı Daniel Domscheit-Berg’in yazdığı kitapta ‘dünyanın en büyük hackerlarından biri’ (2011: 1.bölüm s.18) olarak tanımladığı Julian Assange amacını “... ama tek istediğim adalet ve bizim yaptığımız katkı, adalet ve teknoloji konusunda yeni kaçınılmazlıkları öne çıkarıp savunmak” (2011: 141) sözleriyle anlatmaktadır. Ancak bu o kadar kolay değildir. Kurduğu internet sitesi ile teknolojiyi, daha doğrusu bilgiyi sadece kendilerine hizmet edecek şekilde denetim altında tutmak isteyen hükümetleri, büyük şirketleri, güç odaklarını hedef alan Julian Assange için Avustralya’daki sanıklık başlangıçtır. Özellikle ABD ile ilgili gizli sırların yayınlanmasının ardından başlayan hukuki süreç hala devam etmekte, Assange’nin 1917 Casusluk Yasası ile yargılanması talep edilmektedir.

3.5. Yeni Medya Düzeninin Dönüm Noktası: WikiLeaks

İletişim teknolojilerinin büyük bir hızla geliştiği ve yaygınlaştığı 21. yüzyıl dünyasında artık sık sık ‘Yeni Medya Düzeni’ kavramından bahsedilmektedir. İnternetin insanlık tarihinde bir dönüm noktası olarak yerini alması sonrasında, enformasyon ve iletişim teknolojileri sayesinde, siyasi ve ekonomik güç odaklarının kendi lehine kurduğu denge sarsılmaya başlamıştır. Bilginin en önemli değer ve güç haline geldiği günümüzde, yönetenler ile yönetilenler arasındaki dengesizlik, ağırlar sayesinde daha ulaşılabilir hale gelen bilginin özgürleşmesi ile aşılmaya başlamıştır. Siyasi ve ekonomik güç odaklarının, halktan bilgi gizleyerek egemenliklerini, kirli iş, ilişki ile çıkarlarını koruma ve devam ettirmeleri giderek zorlaşmaktadır.

Bu noktaya varan süreçte, 1990’larda internetin kullanımının yaygınlaşması ve 1995’te günlük hayatın her alanına girmeye başlaması sonrasında pek çok alanda yaşanan değişimle birlikte, bilgi ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesi belirleyici olmuştur. Bu gelişmeler söz konusu teknolojinin herkes için kolay ulaşılabilir olmasına yol açmış, bilgi, zaman ve mekandan bağımsız küresel bir boyuta taşınmıştır. Özellikle internet ve cep telefonlarının bu dönüşümdeki etkisine dikkat çeken Başaran, son yıllarda küresel enformasyon toplumu ve küresel enformasyon altyapısı kavramlarının, gelişmiş ülkelerin ve uluslararası kuruluşların gündemlerinde oldukça önem kazandığını vurgulamaktadır (2010: 145).

Bu noktada karşımıza, enformasyon toplumunun daha çok enforme edilmiş toplum anlamına gelip gelmediği, ya da aşırı enformasyon akışı ile nasıl baş edileceği soruları çıkmaktadır (McQuail ve Windahl, 2005: 250). Kaldı ki Ramonet, haberlerin birikmesi , doyum noktasına ulaşması ve aşırı ölçüde bollaşması yoluyla uygulanan, üstelik farkında olunmayan gizli demokratik sansüre dikkat çekmektedir. Bu yeni sansür yöntemi verilerin kısıtlanmasını ya da yasaklanmasını değil, tam tersine aşırılaştırmasını temel almaktadır (2000:32). Öte yandan çalışmanın önceki bölümlerinde ele alındığı gibi gelişmiş ülkelere doğru dengesiz iletişim, dünyanın gelişmiş birkaç ülkesi ve çok uluslu şirketler ile istihbarat örgütlerinin medya aracılığıyla kitleleri kontrol etme, yönetme, yönlendirme çabası göz önüne alınması gereken önemli olgulardır.

Ancak yine de teslimiyetçi bir bakış açısı geliştirmekten uzak durulmalıdır. Bilgi, sadece hükümetler, büyük şirketler, istihbarat örgütleri için değil, halk için de değerlidir. Dolayısıyla bilginin üzerindeki tahakkümün kırılması da yine 21. yüzyıl bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yayılmasıyla mümkün hale gelmiştir. Bu yeni teknolojilerin özellikle etkileşimli özelliği, halka medyada daha aktif rol alma şansı sunmuştur. Güç odaklarının yasadışı işler, çıkar ilişkileri, yolsuzluk, insan hakları ihlalleri, işkence, cinayet gibi olayları, eskiden olduğu gibi halktan gizlemeleri artık kolay değildir. Dünyanın bir ucundaki bilgiye ulaşımın artık sadece saniyeler sürdüğü bu dönemde bilgi, egemen güçlerin elinden kayıp gitmiştir. Çok

gizli bir bilgi ya da belgenin tüm dünyaya mal olması, sadece an meselesidir ve sızıntı platformları da bu durumu halkın lehine daha da kolaylaştırmaktadır.

“Medya teknolojileri tarihsel olarak Batı’nın güçlü ülkeleri tarafından geliştirilmiş ve kontrol edilmiş de olsa, amaçlarının dışında da ele geçirilip kullanılabilirler” (Morley ve Robins, 1997: 174). Tam da böyle bir amaç için kurulan ve Assange’nin ‘halkın ilk istihbarat örgütü’ (2011: 168) olarak nitelendirdiği WikiLeaks, kısa sürede dünya medyasının en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Arkasında kimlerin olduğu, hangi güçler tarafından yönlendirildiği, daha şeffaf, demokratik ve adil bir dünya söylemlerinin samimi ya da gerçekçi olup olmadığı gibi sorular tabi ki tartışmaya açıktır. Ancak sitenin, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alındığı gibi, ortaya döktüğü sırlarla dünya çapında pek çok iktidarı, büyük şirketleri ve istihbarat örgütlerini zor durumda bıraktığı, derinden sarstığı ve fark yarattığı ortadadır. WikiLeaks, yeni medya düzeninde hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını en somut işaretlerinden biridir.

3.5.1. WikiLeaks’in Kuruluşu

21. yüzyılın yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki devrimsel gelişmeler, pek çok alanda derin dönüşümlere neden olmuştur. Castells’in ifade ettiği gibi; ağ ve teknolojinin bir araya gelmesiyle, enformasyon ağlarından oluşan bir sosyal yapı olarak ağ toplumu ortaya çıkmış, küresel mali pazarlar, bilim ve teknoloji, evrensel ve interaktif bir iletişim ağı olarak internet, ağ devleti, küresel suç ekonomisi, küresel ve yerel medya gibi egemen faaliyetler de bu ağlardan oluşmuştur (2006: 110). Dolayısıyla tarih boyunca devam eden güç ve iktidar mücadeleleri de bu enformasyon ağları üzerinden devam etmektedir.

Merkezi yönetim ve yapıları büyük bir hızla küreselleştiren ağlar, tüm dünyayı birbirine bağlayarak, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşim içine sokmuştur. Bu ortam dünyanın güçlü devletlerine, dünyanın geri kalan devletlerine nüfuz etme, kontrol ve yönlendirme imkanı sunmaktadır. Ancak aynı teknolojik olanakların

muhalif oluşumlar için de geçerli olduğu unutulmamalı, tıpkı egemen güç ve iktidar ilişkileri gibi, alternatif mecralar ve hareketlerin de ağlar üzerinde yapılandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Castells'in de belirttiği gibi "Ağlar, müzakereci sosyal hareket tarafından yeniden programlanabilir" (2006: 115). 21. yüzyıl medya düzeninin en özgün yapısı olarak WikiLeaks, böyle bir alternatif mecra olarak ortaya çıkmıştır.

Ancak WikiLeaks'in kuruluşuna geçmeden önce, dünyada 21. yüzyılın başlarında yaşanan sıcak gelişmelere kısaca değinmek gerekmektedir. İngiliz istihbarat ajanı ve tek-dünya teorisyeni H.G. Wells, 1936'da yaptığı bir konuşmada, 'Dünya Ansiklopedisi' adını verdiği, dünyayı zihinsel olarak bir arada tutacak, yöneticileri kontrol edecek, savaşlar yapacak, kitle davranışını, besinlerini, hareketlerini yönetecek bir zihin kontrol ağından bahsederken (Keith, 2005: 263), aslında interneti tarif etmektedir. Bu doktrin ilk kez Wells tarafından dile getirilse de, yakın dönem ABD'li siyasetçiler tarafından sık sık, ABD'nin hakimiyetinde bir dünyayı ifade etmek için 'Yeni Dünya Düzeni' söylemiyle dile getirilmektedir. Uçkan ve Ertem'in hatırlattığı gibi, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD tarafından gerçekleştirilen Afganistan ve Irak işgalleri ile başlayan 21. yüzyıl, Richard Perle, Donald Rumsfeld tarafından 'Amerikan Yüzyılı' ilan edilmeye başlamıştır (2011: 17). Nitekim 'Yeni Ortadoğu Düzeni', ABD ve ona egemen gizli yapının ilan etmiş olduğu 'Yeni Dünya Düzeni'nin en önemli basamağıdır (Akar, 2004: 40).

Kısaca hatırlatmak gerekirse, ABD, 11 Eylül 2001'de düzenlenen saldırıların arkasında El-Kaide olduğu iddiasıyla, aynı yılın Ekim ayında Afganistan'ı, sonrasında da dönemin Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in El-Kaide'ye destek verdiği ve kitle imha silahları bulundurduğu gerekçesiyle 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. Ancak bilindiği gibi her iki ülkede de batağa saplanan ABD'nin bölgedeki varlığı hala devam ederken, etnik ve mezhepsel çatışmaların arttığı, istikrarsızlığın, kaosu hakim olduğu ülkelerde milyonlarca sivil öldürülmüştür. ABD'nin Ortadoğu üzerinden hayata geçirmeye çalıştığı dünya egemenliği savaşı, Anıl Çeçen'in de öngördüğü gibi, Vietnam ile benzeştirilen Irak'tan geri dönmüştür (Akar, 2004: 106).

2008 küresel ekonomik krizin ardından sorgulanan neoliberalizm, yeniden yapılanan dünya finansal sistemi (G7'nin yerini G20'nin alması, IFC'nin-International Finance Corporation- yönetim kurulunda Çinliler, Ruslar ve Arapların da bulunması), çok kutuplu bir dünya düzenini getirmektedir (Uçkan ve Ertem, 2011: 17-18). Böyle bir ortamda WikiLeaks da yeni medya düzeninin en etkili temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır.

Kurduğu ittifaklar ve bağlantılarla dünyanın çeşitli bölgelerinden pek çok gönüllü destekçi kazanan Julian Assange artık WikiLeaks'ı resmen hayata geçirmeye hazırdır. “Aktivist deneyimimiz ve güçlünün iktidarını elinden alma kararlılığımız vardı. Ofislerimiz yoktu, ama dizüstü bilgisayarlarımız ve pasaportlarımız vardı. Farklı ülkelerde sunucularımız vardı. Muhbirler açısından dünyanın gelmiş geçmiş en güvenli platformu olacağımızı biliyorduk. Gereken inisiyatife ve cesarete sahiptik. Felsefemiz vardı. Oyun başlasın. 4 Ekim 2006'da WikiLeaks.org sitesini kaydettirdim” (Assange, 2011: 154).

Kapalı yapıları açarak şeffaflaştırma düsturundan hareketle adaletsizliğe bir ölçü de olsa katkıda bulunmak iddiasıyla kurulan örgüt, aslında bilgi edinme ve bilgiyi yayma hakkını kullanmaktadır. Yüzyıllardır yapılan bilginin dolaşımını sağlayan kamu hizmeti, yani gazetecilik faaliyeti, bu organizasyonla farklı bir yöntem izlenerek yeni bir mecraaya taşınmıştır. Aktivizm ile teknolojiyi bir araya getiren ve eski bir hacker olarak kazandığı deneyimle Assange, dünyayı değiştirmek ve daha adaletli bir yer haline getirmek hedefiyle iktidar odaklarının tüm sırlarını ortaya dökmek niyetindedir. Julian Assange “... WikiLeaks eski güvenlikçi devletin artık yürütülebilir olmadığını göstermeye başlamıştı. Bu duygusal bir sav değil; modern yaşamın bir olgusu yalnızca” (2011: 143) cümlesiyle artık sırların gizli kalmayacağını öne sürmektedir.

“We Open Governments” (Biz hükümetleri açarız) (@wikileaks, 2008), sloganıyla yeni medya düzeninde yerini alan WikiLeaks kurulduğu 2006 yılından beri, hükümetler, büyük şirketler, güç odakları tarafından sansürlenene ya da kamuoyundan gizlenen bilgilerin açığa çıkmasını sağlayarak bu mottosunun arkasında olduğunu

kanıtlamıştır. Sıradan bir internet sitesi görünümünde kurulan WikiLeaks yayınladığı bilgi ve belgelerle, bu yüzyılda yaşanan güç mücadelelerinin mecrasını da değiştirmiştir. Özellikle başlarda organizasyonun oluşumunun tam olarak anlaşılabilmesi ve ana akım medyanın konuyu geleneksel kalıplarla işleyerek ortaya bir kahraman çıkarması sonucu Julian Assange örgütün her şeyi olarak bilinse de, San Francisco’da kayıtlı olan WikiLeaks’in gönüllüleri arasında Çin, ABD, Avrupa, Asya ve Afrika’dan gazeteciler, kriptograflar, hackerlar, matematikçiler ve çeşitli sektörlerden onlarca aktivist bulunmaktadır.

Site 2006 yılında kurulsa da, dünyanın gündemine büyük çaplı sızıntılarını yayınladığı 2010 yılında girmiştir. WikiLeaks tarafından ortaya çıkarılan, Afganistan ve Irak işgalleri ile ilgili savaş kayıtları, ABD ile koalisyon güçlerinin bölgede işlediği savaş suçlarını, sivil kayıpları ve insan hakları ihlallerini gözler önüne sermiştir. Yine aynı yıl yayınlanan ABD’li diplomatlara ait yazışmalar da, ABD’nin pek çok ülke karşısında oldukça zor bir durumda kalmasına neden olmuştur. Sızıntılarla ilgili bölümde değinileceği gibi, WikiLeaks özellikle ABD’ye odaklanmış bir yayın politikasına sahip değildir. Kurulduğu 2006 yılında yayınladığı ilk belge Somali ile ilgilidir. Ancak ABD’nin izlediği küresel kirli politikalar, siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal alanlarda kendi çıkarları doğrultusunda girdiği güç ve iktidar ilişkileri dolayısıyla, bu ülke ile ilgili yayınlar dünya çapında yankı bulmaktadır. Ve Assange 2008 tarihinden beri ABD’nin hedefi durumundadır.

Tabii ki bu site ve kurucusu hakkında pek çok iddia, komplo teorisi ve soru işareti de vardır ve çalışmada yer bu görüşlere de yer verilmiştir. Ancak iletişimin; sınırsız, denetimi imkansız, yatay ağlar aracılığıyla internet üzerinden gerçekleştiği bir dönemde, bilginin artık kimsenin tekelinde olmadığı, iktidarların denetiminden çıktığı ve sansürün işe yaramaz hale geldiği ortadaki en büyük gerçektir. Artık halktan gizlenen bilgileri, sırları, sansürlenemez bir şekilde ortaya döken ve dengeleri alt üst eden WikiLeaks gibi yeni platformlar vardır ve olmaya da devam edecektir. Bu alternatif mecralar çağımızın en değerli silahına, bilgiye sahip olmanın ve onu kamuoyuyla paylaşmanın sistematik ve güvenli bir yolunu bulmuştur. Asıl önemli olan, ortaya çıkan, daha doğrusu sızdırılan bilgiler ile toplumların ne yaptığıdır.

3.5.2. WikiLeaks Nedir?

Medyada hakkında yer alan bazı yorumlarda; yeni medya düzeninin dönüm noktası, en önemli oyuncusu ya da miladı olarak değerlendirilen WikiLeaks, tamamen kendine özgü örgütlenme modeliyle sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren ilk medya kuruluşudur. Kurulduğu tarihten itibaren ardı ardına yayınladığı bilgi ve belgelerle, ilgili ülke ve kuruluşlarda taşları yerinden oynatan bu uluslararası organizasyon, özellikle ABD ile ilgili yayınlarının ardından dünyanın gündemini uzun süre meşgul etmiştir.

Kendisine ulaştırılan bilgi ve belgeleri, doğruluğunu teyit ettikten sonra editöryel çalışmanın ardından yayına vererek, sızıntı gazeteciliğini profesyonel bir şekilde uygulayan sitenin ana sayfasındaki ‘About’ (Hakkımızda) bölümünde ‘What is WikiLeaks’ başlığı altında “WikiLeaks çok uluslu bir medya organizasyonu ve ortak kütüphanedir. Yayıncısı Julian Assange tarafından 2006’da kurulmuştur. WikiLeaks, savaş, casusluk ve yolsuzluklarla ilgili sansürlenmiş ya da başka şekilde yasaklanmış resmi materyaller içeren büyük çaplı verilerin analizi ve yayınlanması amacına tahsis edilmiştir. Şimdiye kadar on milyondan fazla belge ve ortak analiz yayınlamıştır” (WikiLeaks, 2015) ifadeleri yer almaktadır.

Ortaya çıktığı andan itibaren bazıları tarafından ‘ihbar sitesi’ olarak tanımlanan WikiLeaks açısından bu tanımlama bir sorun teşkil etmemektedir. Çünkü bu uluslararası organizasyonun çalışma modeli dünyanın dört bir yanından sızıntı şeklinde gelen ihbarlara dayanmaktadır. Bu örgütlenme modelinde muhbir, ihbar, gizli bilgi açıklama, sır verme, belge sızdırma vs... gibi kavram ve eylemler olumsuz anlamda kullanılmamaktadır. Nitekim burada sırları açığa çıkarılanlar kişiler değil, hükümetler, kurumlar, büyük şirketler gibi, kamuya karşı sorumluluğu olan, ancak çeşitli sansür, baskı, şiddet yöntemleriyle yanlışlarını halktan gizleyerek, egemenliklerini, çıkarlarını sürdürme gayreti içinde olanlardır. Örgütün kişiler için mahremiyet, hükümetler için şeffaflık manifestosu da bu bakış açısına dayanmaktadır. Bu noktada gazetecilik mesleğinin dördüncü kuvvet olma

misyonunun kaybolmuşluğu da sorgulanmaktadır. Assange'nin "Gözlem sanatını hayata döndürmeyi ödev edindik" (2011: 168) ifadesi buna dikkat çekmektedir.

Dünyanın pek çok ülkesinden editörler ve gönüllü çalışanlar tarafından hayata geçirilen WikiLeaks, kimileri tarafından internet gazetesi, kimileri tarafından da türkçeye 'İhbar Sitesi' olarak çevrilebilecek 'Whistle-blower Website' (Frontline Club, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Fakat WikiLeaks'ı bir internet gazetesi ya da ihbar sitesi olarak değerlendirmek oldukça yetersiz kalmaktadır. Nitekim örgütün editörleri, ihbarcılardan gelen belgeleri tıpkı geleneksel gazetecilikte olduğu gibi, doğruladıktan, redakte ettikten ve editöryel süzgeçten geçirdikten sonra haberleştirmektedir. Öte yandan, oldukça ayrıntılı teknik altyapısı dolayısıyla sadece internet gazetesi de denemez, çünkü çok çeşitli şifreleme ve anonimleştirme teknikleriyle, bir yandan kaynaklarını koruma altına alırken, bir yandan da bilginin engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde kamuya ulaşmasını sağlamaktadır.

WikiLeaks; hükümetlerin, büyük şirketlerin, istihbarat örgütlerinin, kamu kurum ve kuruluşlarının yasadışı faaliyetleri, insan hakları ihlalleri, güç ve çıkar ilişkileri, yolsuzlukları, savaş suçları gibi halktan gizledikleri olaylarla ilgili, siteye ulaştırılan dünya çapındaki bilgi ve belgeleri analiz ettikten, teknik yöntemlerle haber kaynaklarının anonimliğini sağladıktan sonra, engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayınlayan, küresel bir sızıntı gazeteciliği platformudur. Haber kaynaklarını sitenin kurucusunun bile öğrenemediği bir sistemle çalışan site, bu tarz yayıncılık faaliyetini benimseyecek başka adresler için de örnek teşkil etmektedir.

WikiLeaks'ta kullanılan yazılımlar ve programlar sızıntı faaliyetini ve sızdırıcıları teknik koruma altına alırken, verilen hukuksal mücadele ile meşrulaştırma adımları atılmaktadır. Yayın kuruluşunun internet sayfasındaki hakkımızda bölümünde bulunan devam eden yasal davalar linkinde, Anayasal Haklar Merkezi tarafından BM Raportörü David Kaye'e yönelik hazırlanan "Call for Submissions on the Protection of Sources and Whistleblowers by the United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, David Kaye" adlı raporda, bilgi uçurucuları sistematik lekelenmeye maruz kalan

savunmasız grup olarak nitelendirilmekte, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin, her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içeren 19. maddesi ile örgütlenme özgürlüğünü içeren 22. maddesine atıfta bulunularak destek istenmektedir. Raporda “Bilgi uçurucular bilgisayar kullanarak ihbarda bulundukları için cezalandırılmamalıdır” (Center for Constitutional Rights, 2015) ifadesi yer almaktadır.

3.5.3. WikiLeaks’in Teknik Altyapısı ve Çalışma Yöntemi

WikiLeaks’in tam olarak ne olduğunu anlamak için, örgütlenme, çalışma şekli ve teknik alt yapısını daha iyi incelemek gerekmektedir. Adını; What I know is (bildiğim kadarıyla) sözcüklerinin baş harflerinden türetilen ‘wiki’ ile ‘sızıntılar’ anlamına gelen ‘leaks’ kelimelerinden alan bu internet sitesi (Kırıcı, 2011: 15), tamamen kendine özgü bir örgütlenme modeline sahiptir. Arkasında oldukça kapsamlı bir sistemin çalıştığı bu modelde amaç, dünyanın her yerinden gelen bilgi ve belgelerin, kaynakların anonimliğini koruyarak, mümkün olan en fazla sayıda kişiye ulaşmasını sağlamaktır.

Hackerlık yaptığı dönemde hükümetleri, kurumları, büyük şirketleri, birbirleriyle ilişkilerini içerden inceleme fırsatı bulan; ayrıca şifrepunk olarak şifreleme tekniklerinde de ciddi anlamda tecrübe edinen Assange, bu dönemde geliştirdiği çeşitli yazılımlarla internette gizliliği sağlamanın mümkün olduğunu görmüştür. Assange internetin sağladığı teknik avantajların gerçekleri kamuya açıklamak ve iktidarı sınırlamak için yeni bir yol sunabileceğini keşfetmiştir: “Halkın iyiliği adına, anahtarların sonuncusunun yok edilmiş olduğundan hiç emin olamayan sorgulayıcıların gücünü kırmayı istiyordum. WikiLeaks’in, bizzat kaynakların varlığının sonsuza dek inkar edilebileceği kavramı temeline kurulduğunu söyleyebilirim” (Assange, 2011: 87).

WikiLeaks adından da anlaşıldığı üzere bir Wikipedia uyarlamasıdır. Bu, sitenin wiki arayüzü kullandığı ve bunun sayesinde teknik bilgisi olmasa da kullanıcıların yorum

yapabildiği, belgeler üzerine tartışabildiği, belgelerin doğruluğunu ya da güvenilirliğini teyit edebildiği anlamına gelmektedir (Uçkan ve Ertem, 2011 25-26). Site ortaya çıktığından beri tartışmalara konu olan, bilgi ve belgelerin doğruluğu, güvenilirliği gibi sorunlar web 2.0 ürünlerinden biri olan wiki yapısı sayesinde çözülmektedir. Tıpkı Wikipedia’da olduğu gibi aynı anda binlerce kullanıcı aynı sayfa üzerinde tartışabilir, düzenleme, değişiklik yapabilir. Bu teknoloji aynı zamanda WikiLeaks’in bir başka önemli özelliği olan kolektif çalışma yöntemine de imkan vermektedir.

WikiLeaks’in en önemli ve onu diğer haber sitelerinden ayıran özelliği, kaynaklarının anonimliğini korumasıdır. Bu bazı şifreleme teknikleriyle mümkün olmaktadır ve bu tekniklerin başında da Tor adındaki yazılım gelmektedir. Yazılımın kendi sitesinde verilen bilgilere göre Tor Projesi (The Tor Project); 1990’lı yıllarda internetteki güvenlik eksikliği ve izlenebilme özelliğinin fark edilmesi üzerine, 1995 yılından itibaren ABD Deniz Araştırma Laboratuvarı’nda başlayan çalışmaların bir ürünüdür ve 2000’li yılların başında ortaya çıkmıştır. 2008 yılında geliştirilen Tor Browser ile, sıradan günlük internet kullanıcıları, aktivistler için kullanımı kolaylaşan Tor, insanların çevrimiçi kimliklerini korumanın dışında, kritik kaynaklara, sosyal ağlara ve engellenen web sitelerine erişim de sağlamaktadır (torproject.org). Uluslararası gönüllülerin ortak çalıştığı proje, gözetleme toplumuna karşı kişisel gizlilik hakkını ve engelleme olmadan ağa erişimi savunmaktadır.

WikiLeaks’ı özgün kılan uygulamalardan bir başkası PGP (Pretty Good Privacy) adlı şifreleme programıdır. Özellikle e-postalarda güvenliği sağlamak için kullanılan PGP yazılımı ile e-posta mesajları ya da içerikleri şifrelenerek iletişimin güvenliği sağlanmaktadır (Greenwald, 2015: 19). Philip Zimmermann tarafından geliştirilen PGP, kısa zamanda dünyanın en çok kullanılan e-posta şifreleme yazılımı haline gelmiştir. Zimmermann ise, ilk sürümünü ücretsiz olarak piyasaya çıkardığı için, ABD hükümeti tarafından ihracat yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle suçlanmıştır (OpenPGP, 2016). Bir süre sonra dava düşerken Philip Zimmermann kendi internet sitesinde yer alan “Why I wrote PGP” (PGP’yi niye yazdım) isimli yazısında, mahremiyeti savunmanın yanlış olmadığını belirterek, hükümetlerin internet üzerinde

giderek artan gözetleme faaliyetlerine karşı kriptografinin önemine dikkat çekmektedir. Zimmermann yazısında “PGP insanlara mahremiyetlerini kendi ellerine alma imkanı vermektedir. Bu giderek büyüyen bir sosyal ihtiyaçtır. Yazmamın nedeni budur” (philzimmermann.com, 1991) ifadelerini kullanmaktadır.

WikiLeaks’ın, özellikle kaynaklarına verdiği bir başka güvence, sızıntıların yayınlanma garantisidir ve bu da yine teknolojinin sunduğu imkanlarla sağlanmaktadır (Assange, 2011: 195). Mirror Sites (Ayna Siteler) ve P2P ağlar, WikiLeaks’in engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayın yapmasına imkan vermektedir. Mirror site (ayna site) Cambridge sözlükte, daha çok kişinin görebilmesi amacıyla bir web sitesinin birebir aynısının farklı bir adres üzerinden sunulması olarak tanımlanmaktadır (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mirror-site>). Ayna siteler orjinal site zarar görse bile, içeriğin aynısına sahip olduğu için yayın sürer.

P2P ağlar ise 2000 yılında 18 yaşındaki Shawn Fanning tarafından geliştirilen, merkezi bir sunucuya bağlanan birçok kişinin veri alışverişinde bulunmasını sağlayan bir uygulamadır (Uçkan ve Ertem, 2011: 41). WikiLeaks çeşitli sızıntılar sırasında karşılaştığı teknik saldırılara (Cablegate sırasında uğradığı DDoS - Dağıtılmış Ağ Saldırıları gibi) bu yazılımlarla karşı koymaktadır. Siteye erişim engellense bile yayın ayna sitelerden ve P2P ağlardan paylaşılmaya devam etmektedir.

Her ne kadar Assange, bu yayın kuruluşunun tek ismi olarak ön plana çıktıysa da, WikiLeaks için çalışan, dünya çapında yüzlerce gönüllü gazeteci, siyasetçi, aktivist, kriptograf, teknoloji uzmanı gibi çeşitli meslek ve gruplardan insanlar bulunduğu ve çekirdek kadrosunun 10-15 kişi kadar olduğu iddia edilmektedir. Sitenin ana sayfasında bulunan ‘donate’ (bağış) linkiyle ve çeşitli zamanlarda yapılan çağrılarla ekonomik ya da iş gücü anlamında destek arayışının devam etmesi, bahsi geçen rakamların değişken olduğunu göstermektedir. Siteye dünyanın her yerinden gelen bilgi ve belgelerin analizi, tüm verilerin en anlaşılabilir ve kolay incelenebilir şekilde bilgisayara girilmesi, tehlikeli sonuçlara yol açabilecek bazı yer ve kişi isimlerinin

kapatılması gibi redaksiyon işlerinin yapılması, eğer birlikte çalışılacaksa merkez medya ile işbirliğinin düzenlenmesi gibi, çok yönlü ve ağır bir iş yükü söz konusudur.

Gazeteci ve hacker olan Daniel Schmidt, yine gazeteci olan ve WikiLeaks'in sözcülüğünü yapan Kristinn Hrafnsson, Julian Assange ile birlikte hacker dünyasını anlattıkları 'Underground' (Yeraltı) kitabını yazan Suelette Dreyfus, eski bir ABD askeri analisti olan ve Pentagon Belgelerini sızdıran kişi olarak bilinen Daniel Ellsberg ile İzlandalı politikacı Birgitta Jonsdottir öne çıkan bazı isimlerdir. Bir dönem organizasyonun ikinci adamı olarak bilinen, ancak daha sonra Julian Assange ile yaşadığı anlaşmazlık dolayısıyla çalışma grubundan ayrılarak, 'OpenLeaks' adında bir sızıntı platformu kuran ve bu süreçte yaşadıklarını anlattığı 'Inside WikiLeaks' (WikiLeaks'in İçinden) adında bir kitap yazan Daniel Domscheit-Berg de yine bu isimlerdendir.

WikiLeaks'in gönüllülerinden bilgi teknolojileri güvenliği uzmanı 'Anders' kod adlı kişi İsveç gazetesi Svenska Dagbladet'e verdiği röportajda, küçük sızıntılarda belgelerin elle taranıp incelendiğini, büyük sızıntılarda ise yazılımlar ve ciddi bir bilgi işlem gücü kullanıldığını ifade etmektedir. Afgan Savaş Günlüklerine ait yaklaşık 4000 belgeyi inceleyerek hayati tehlike doğurabilecek yer ve kişi isimlerini kapatan Anders, özel ve gizli bir internet sitesine giriş yaparak her şeyin şifrelendiği bir ortamda çalıştığını anlatmaktadır (Uçkan ve Ertem, 2011: 32-33). Anonimliği ve gizliliği sağlayan yazılımların kullanılması sadece kaynaklar için değil, aynı şekilde tepki, tehdit, saldırı gibi siyasi ya da fiziksel risklere maruz kalabilecek olan, sitenin gönüllü çalışanları için de önemlidir.

Kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan WikiLeaks'in ekonomik imkanlarının ise gönüllüler ve bağışçıların katkılarıyla sağlandığı bilinmektedir. Site kurulmadan yıllar önce San Francisco'dan Pekin'e, Londra'dan Berlin'e, Polonya'dan Moskova'ya yaptığı seyahatler, katıldığı konferans ve toplantılarla dünya çapında ilişkiler ağı kurarak destek ve bağış sağlayan Assange bu durumu, "... neyse ki, donanım ve masraflar konusunda, kredi kartlarını tutku duydukları alanda harcamaya

istekli birileri hep çıkıyordu” sözleriyle ifade etmektedir (2011: 202). Domscheit-Berg 2008 itibarıyla sitenin üç ayrı PayPal hesabı olduğu belirtirken (2011: 6. bölüm s.1), 2010 yılı başlarında düzenlenen bir mali yardım seferberliği ile ulaşılan rakam bir milyon doları bulmuştur (Assange, 2018: 165). Öte yandan sitenin ana sayfasında ‘Donate’ (Bağış) ile, kıyafet, aksesuar, poster ya da kitap gibi çeşitli ürünlerin satıldığı ‘Shop’ (Dükkan) bölümleri bulunmaktadır.

3.5.4. Merkezi Yönetimler Açısından WikiLeaks’in Anlamı

Julian Assange’nin kaynakları ve çalışanları koruma altına almak için teknoloji ve kriptografi kullanarak geliştirdiği inkar sistemi sayesinde, sızıntı gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan WikiLeaks, sızdırdığı bilgi ve belgelerle hükümetler, iktidar odakları ve büyük şirketler açısından alışılmadık bir yapıya sahiptir. Cangöz’ün ‘gayrimerkezi, yersiz yurtsuz ve bağımsız’ (2015: 288) olarak tanımladığı bu yapı, merkezi yönetimler için belirsizlik ifade etmektedir. Julian Assange her şeyi yapan ve yöneten kişi gibi gösterilse de, aslında oluşum leadersiz ve kolektif bir örgütlenme ve çalışma modeline sahiptir. İnternetin küresel, merkezi olmayan, ağlardan oluşan, etkileşimli, sınırsız yapısının çeşitli yazılım ve uygulamalarla desteklendiği site, anonimlik sağlayarak, kolektif çalışma yöntemiyle engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde sızdırdığı bilgilerle iktidarların gücünü kırmıştır.

Uçkan ve Ertem WikiLeaks’i; Ori Brafman ve Rod A. Beckstrom’un Denizyıldızı ve Örümcek: Leadersiz Organizasyonların Ölenemez Başarısı adlı kitaplarına atıfta bulunarak, örümcek ve denizyıldızı metaforuyla açıklamıştır. Buna göre merkezi bir hayvan olarak örümcek başı kesildiğinde ölür. Ancak başı olmayan deniz yıldızının hayati organları uzantılarında tekrarlanır ve böldüğünüzde çoğalır. Buna göre WikiLeaks tipik bir deniz yıldızıdır (2011: 37). Bir deniz yıldızı olarak WikiLeaks’in kolaylıkla çoklanabilir, saldırıya uğradığında bile engellenemez olması, güç odaklarının bir kurumu ya da bir kişiyi, para ya da hapis cezası, sansür, tehdit gibi geleneksel şiddet, baskı yöntemleriyle susturma alışkanlığını geçersiz hale getirmiştir.

Bu yapıya hazırlıksız yakalanan merkezi yönetimler, sırlarını ortaya döken gazeteci ve medya kuruluşu ile baş edebilmek için, geleneksel mücadele yöntemlerini devreye sokmuşlardır. Önce merkez medyanın da katkılarıyla Julian Assange terörist, casus, tacizci vs. ilan edilerek itibarsızlaştırma yoluna gidilmiş, ardından da cinsel taciz iddiasıyla tutuklanması sağlanmıştır. ABD'nin '1917 Casusluk Yasası' kapsamında yargılamak istediği Assange, 2012 ile 2019 arasında Ekvador'un Londra Büyükelçiliği'nde, Nisan 2019'dan beri de İngiltere'nin Belmarsh cezaevinde hapis hayatı yaşasa da, WikiLeaks yayınlarına, sızıntılarına devam etmektedir. Çünkü oluşum tek bir kişi tarafından ve merkezi bir noktadan yönetilmemektedir. Siteye yönelik siber saldırılar, gönüllülere yönelik çeşitli baskı, tehdit ve yıldırma yöntemleri de sızıntıları engellemeye yetmemektedir. Bu gayrimerkezi site, tıpkı 2010 yılında ABD'nin dünyanın 274 noktasındaki konsolosluklarından gelen iç yazışmaların sızdırılmasında olduğu gibi, kendisi hacklense bile, gizli bilgi ve belgeler, ayna siteler ile P2P ağlardan yayılmaya devam etmektedir. WikiLeaks'in kolaylıkla çoklanabilir, gayrimerkezi, leadersiz ve dağıtılmış ağ yapısı sayesinde, ne siteye yönelik çeşitli saldırılar, ne de siteyi yönetenlere yönelik baskılar sonuç vermemiştir.

Alternatif medya olarak Köksap (Rhizome) yaklaşımı, diğer alternatif mecralara göre daha kapsayıcı, tarafsızlık ışığında, eşitlik ve benzer konularda mücadele eden kişi ve organizasyonların işbirliği yaptığı bir yapıya işaret etmektedir (Özer, 2012: 63). Bu noktada Wikileaks özelinde bu benzetmenin neden kullanıldığının anlaşılabilmesi için Köksap terimini açıklamak gerekmektedir. İlk kez İsviçreli Psikanalist Carl Gustav Jung tarafından yaşamı tanımlamak adına botanik bir metafor olarak kullanılan kavram, Gilles Deleuze ve Felix Guattari tarafından ise, felsefi bir terim olarak, hiyerarşik olmayan çoklu bir yapıyı tanımlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Jung doğaya olan ilgisini; üniversite yıllarında meslek seçimi sırasında felsefe, tarih, arkeoloji, doğabilim gibi çeşitli disiplinler arasında karar vermekte zorlandığında fark etmiştir (Jung, 2016: 113). Nitekim Jung otobiyografisinde yaşamı şu şekilde tanımlamaktadır: “Yaşam bana hep kök gövdeden beslenen bir bitkiyi anımsatır. Yaşamın kök gövdede saklandığı ve görünmez olduğu doğrudur. Toprağın üzerinde

görünense yalnızca tek bir yaz dayanır; sonra da solar gider. Kısa ömürlü bir görüntü bu. Yaşamların ve medeniyetlerin sonu gelmeyen oluşumlarını ve yok olup gidişlerini düşündüğümüzde mutlak bir hiçliğin etkisinden kurtulamayız. Buna karşın ben, hiçbir zaman sonsuz akışın altında yaşayan ve sürekliliği olan bir şeyin var olduğu duygusunu yitirmedim. Gördüğümüz geçici bir tomurcuktur. Kök gövdeyse kalıcıdır” (2016: 20).

Kavramı felsefeye uyarlayan Gilles Deleuze ve Felix Guattari için ise köksap, birbirlerinden koparak çokluk oluşturan ve hiyerarşik olmayan bir yapıyı anlatır. “Bitkiler kadar hayvanlar da köksaplı olabilirler. Örneğin köstebek yuvasını kazarken önceden belirlenen bir plana göre değil anlık gereksinmelerine göre şu ya da bu yönde koridorlar açar, hareket eder, çift çatallanma mantığını boşa çıkaracak biçimde şurada bir yiyecek deposu, burada bir kaçış tüneli oluşturarak ilerler. Bu tüneller kesintilerle gelişir” (Deleuze ve Guattari, 1993: 10).

Uçkan ve Ertem de ‘tipik bir köksap’ olarak nitelendirdikleri WikiLeaks’in, köksap bitkisinin en bilinen örneği ayrık otu gibi, bir ağ halinde yayıldığına, bir yerden bir başka yere ağ özellikleri sayesinde hareket edebildiğine dikkat çekmektedir. Site bu özelliği ile, internet üzerinde sürekli geçici bağımsız bölgeler oluşturarak faaliyet gösteren bir muhalefet odağıdır (2011: 49-50). Çocukluğunda arıcılık ile ilgilenen Assange’nin doğal yaşamda tanık olduğu bir durum, WikiLeaks’in var olma yöntemine yönelik bir başka metafor olarak düşünülebilir: “Arıların yırtıcılarla başa çıkmak için bir yöntemi vardır. Sürekli hareket ederler ve daima kovanın dışında ölürlər” (2011: 49). “Kısacası WikiLeaks; ağ yapısına sahip, dolayısıyla gayrimerkezi, yersiz yurtsuz, yani göçebe, kökleri, bağlantısı olmadan yayılabilen bir ayrıkotu, ağ üzerinde geçici otonom muhalefet bölgeleri yaratabilen bir bilgi gerillasıdır” (Uçkan ve Ertem, 2011: 53).

“... örgütün işlemesi bir hiçlik hiyerarşisine dayanıyordu” (2011: 203) diyen Assange’ye yönelik saldırılar, gazetecilik mesleği var olduğundan beri, iktidarların sansür yöntemlerinin aynısıdır. Bazı ABD’li siyasetçilerin yaptığı öldürülmesine yönelik çağrılar, yüksek teknoloji teröristi ilan edilerek ağır hapis cezaları ya da idam

gerektiren suçlamalarla yargılanmak istenmesi, kendisinin komplo olarak adlandırdığı cinsel taciz suçlaması gibi hamleler Assange'nin özgürlüğünü elinden almıştır. Ancak sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks, mali abluka ya da teknik saldırılara rağmen yayınlarına devam etmektedir.

2016 yılında ABD başkanlık seçimlerine katılarak kaybeden Hillary Clinton'a ait yazışmalar, CIA'nın milyonlarca insanın verilerini ele geçirdiğine dair gizli belgeler, Fransız hükümetine ait bir şirket ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında yapılan silah anlaşması gibi yayınlar, Assange Londra'daki Ekvador Büyükelçiliği'ne sığındıktan sonra yapılmıştır. Bu da, WikiLeaks benzeri yapılarla, sansür, şiddet, baskı, tehdit gibi eski yöntemlerle mücadele etmenin, ve bu yapılar çoğaldıkça iktidar odaklarının sır saklamasının, mümkün olmadığını göstermektedir.

WikiLeaks'in merkezi yapılar için ne anlama geldiğini irdelerken, kurucusu Julian Assange'nin 'komplo' kavramını ele alışı üzerinden de bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Komployu otoriter yapıların yönetim biçimi olarak ele alan Assange, WikiLeaks ile ne yapmak istediğini, Kasım ve Aralık 2006 tarihlerinde yazmış olduğu iki makalesinde ayrıntılı anlatmaktadır. 'Komplo', içinde gizliliği barındıran, bir hedefe yönelik tasarlanan ya da yürütülen süreç olarak tanımlanabilir ve bu anlamda iktidar odaklarının egemenliklerini devam ettirmek için kullandıkları bir yöntemdir. Assange 10 Kasım 2006 tarihli Devlet ve Terörist Komploları (State and Terrorist Conspiracies) adlı yazısında, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) tarafından, terörist örgütlenmeleri açıklamak için kullanılan bağlantılı grafik (connected graphs) modelini, devlet komplolarını incelemek için kullanmaktadır (nakamotoinstitute.org, 2006).

Komplo sisteminin gücüne odaklanan bu analiz, komplocuları birbirine bağlayan bir ağ haritası ortaya çıkarmaktadır (Uçkan ve Ertem, 2011: 60). Assange toplam gücünü azaltmak amacıyla komployu iki eşit gruba bölmeyi ve bu bölme işlemini süresiz olarak, komployu etkisiz hale getirene kadar sürdürmeyi önermektedir (nakamotoinstitute.org, 2006). Yazısının 3 Aralık 2006 tarihli ve Yönetişim Olarak Komplo (Conspiracy as Governance) adlı ikinci bölümünde ise, komplocular

arasındaki erişim dahilindeki bilgiyi bozarak, iletişim kanallarını daraltarak, komployu boğmaktan bahsetmektedir. Buna göre modern komploların kullandığı bilgi ve iletişim teknolojileri, aynı zamanda komployu açığa çıkarma yoluyla, komplo gücünü sıfırlama olanakları da sunmaktadır (Uçkan ve Ertem, 2011: 64-65).

“Bizim işimiz, komplocu gücün etkili bir şekilde düşünmesine ve hareket etmesine son vermeye çalışmak. Ve bunu küresel bir çapta yapmanın yolu, bu komploları halka açmaktan geçiyor” (Assange, 2011: 146). Dünyadaki adaletsizlikler, savaşlar, yolsuzluklar, hatta hastalıklar; iktidar odakları, hükümetler, istihbarat örgütleri ya da büyük şirketler gibi yapıların gücü ellerinde tutmak için ihtiyaç duydukları gizli planların sonucudur. Bu yapıları ayakta tutan toplam sistemi komplo kavramıyla nitelendiren Assange, bütünsel işleyişe odaklanmaktadır. Doğası gizlilik gerektiren komplonun gücünü kırmanın yolu, onun sırlarını açıklamak ve bu suretle sistemi sakatlayarak etkisiz hale getirmektir. WikiLeaks da manifestosu gereği komploları hedef almaktadır ve komplolardan beslenen yapıların sırlarını açıklayarak şeffaf olmaya zorlamaktadır. Sistemi, komplolar aracılığıyla kendini güçlendirme üzerine kuran iktidar odaklarının sırlarının kamuoyu tarafından bilinmesi, güçlerini zayıflatmaktadır. Yaşadığımız iletişim çağında artık komplocuların da sıklıkla kullandığı teknoloji, komplonun gücünü kıran sızıntıları kolaylaştırmıştır.

3.5.5. WikiLeaks’in Ana Akım Medya ile Çalışması

WikiLeaks’in, tamamen kendine özgü çalışma modelinde amaç, bilgi ve belgeleri sansürlenemez şekilde ve mümkün olduğunca çok kişiye ulaştırmaktır. Organizasyona anonimleştirici ağ uygulamaları üzerinden ulaşan sızıntılar doğruluğu incelendikten ve editöryel süreçten geçtikten sonra, sıra bu sızıntıların yayılmasına gelmektedir. Bu noktada devreye WikiLeaks, ayna siteler ve P2P ağlarla birlikte ana akım medya da girmektedir.

Merkez medya olarak da adlandırılan, her ülkenin büyük medya gruplarıyla yapılacak bir işbirliği, sadece yayınların en çok kişiye ulaştırılması açısından değil,

aynı zamanda sitenin daha fazla duyulması ve ciddiye alınması açısından da önemlidir. WikiLeaks'in işbirliği yaptığı medya kuruluşları arasında Amerikan The Washington Post, The Wall Street Journal, The New York Times, İngiliz The Guardian, The Telegraph, Alman Der Spiegel, Süddeutsche Zeitung, Fransız Le Monde, Liberation, İspanyol El Pais, İtalyan La Repubblica gibi büyük medya kuruluşları bulunmaktadır. Sitenin medya ortakları arasında Türkiye'den de Taraf gazetesi ile T24 internet sitesi bulunmaktadır. Taraf gazetesinin konumu ve bu işbirliğine yönelik eleştiriler, çalışmanın "WikiLeaks ve Assange'ye Türkiye'den Tepkiler" başlıklı bölümünde ele alınmıştır.

2007 yılında Kenya'daki yolsuzluklarla ilgili bir sızıntının Guardian muhabiri Xan Rice'ye verilmesi (Assange, 2011: 183) ana akım medya ile yapılan ilk önemli çalışmadır. Ancak örgüte dünyanın her yerinden gelen bilgi ve belgeler, en büyük çaplı sızıntıların yayınlandığı 2010 yılında devasa boyutlara ulaşmış, özellikle Afganistan, Irak ve ABD'li diplomatların yazışmalarıyla ilgili belgeler, WikiLeaks çalışanları tarafından tek tek analiz edilerek yazılı hale getirilemeyeceği için, gerek işgücü gerekse istenen etkiyi yaratması bakımından, daha kapsamlı bir işbirliğini gerekli kılmıştır. WikiLeaks'in Nisan 2010'da yayınladığı, Irak'ta ABD ordusuna ait bir helikopterden sivillere açılan ateşin görüntülerini içeren videonun, Washington Basın Kulübünde medya mensuplarına izlettirilmesi (Assange, 2011: 233), kuşkusuz hem sitenin ciddiye alınması hem de merkez medya ile yakınlaşması açısından önemli bir hamledir.

Temmuz 2010'da ABD'nin Afganistan işgaline ait, incelenmesi gereken 91 bin belge söz konusudur ve site çalışanları belgeler üzerindeki kontrollerini koruma şartıyla, medyayı işe en başından dahil etmeye karar vermiştir. Güvenilir medya ortağı konusundaki arayışlar, Amerikan The New York Times, İngiliz The Guardian, Alman Der Spiegel ile çalışılmasına karar verilmesiyle son bulmuştur (Domscheit-Berg, 2011: 15. bölüm s.2-3). Sivillerin öldürülmesi, insan hakları ihlalleri, işkence gibi pek çok savaş suçu içeren belgeler, adı geçen medya kuruluşları ve WikiLeaks ile eş zamanlı olarak yayınlanmış, bu işgal ile ilgili önemli gerçekleri ortaya çıkarmıştır.

Ekim 2010’da ise bu kez ABD’nin Irak işgaliyle ilgili yaklaşık 400 bin belge açığa çıkarılmayı beklemektedir ve WikiLeaks’in Afgan Savaş Günlüklerinde birlikte çalıştığı The New York Times, The Guardian, Der Spiegel’e ek olarak, The Washington Post gazetesi, Al Jazeera, Channel4 gibi televizyon kanalları ile bağımsız gazeteciler de işbirliğine dahil edilmiştir (Domscheit-Berg, 2011: 19. bölüm s.1-2).

Afganistan ve Irak ile ilgili malzemede üzerinde durulması gereken tek tek hikayeler değil, yüzbinlerce belgenin ortaya koyduğu, hikayenin bütünüdür. Bu nedenle diğer haber kuruluşlarıyla işbirliği yapmak, bir ambargo tarihi belirleyerek materyalin eş zamanlı olarak yayınlanmasını sağlamak önemlidir (Assange, 2011: 248-250). Sıra yine aynı yılın Kasım ayında yayınlanan Diplomatik Belge sızıntısına geldiğinde, ABD’li diplomatlara ait 250 bin belge, çok sayıda bağımsız gazeteci, basın kuruluşları, bilgi ve istihbarat analistleri tarafından incelenerek editöryel süzgeçten geçirilmiş, araştırılabilir bir veri bankası haline getirilmiş ve eş zamanlı olarak yayınlanmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 90-91).

WikiLeaks’in adının dünya çapında duyulmasını sağlayan bu geniş çaplı sızıntılarda, ana akım medya kuruluşları ile yapılan işbirliklerinin ortak amacı, sitenin kuruluş ilkesine uygun olarak, gizli bilgi ve belgelerin mümkün olan en fazla sayıda kişiye ulaşmasını sağlamaktır. WikiLeaks kendine özgü bazı teknik yazılımlarla belgelerin sansürlenemez ve engellenemez bir şekilde yayınlanmasını sağlarken, ana akım medya ile yapılan bu işbirliği, belgelerin üzerinde çalışmayı kolaylaştırdığı kadar, sitenin sesini tüm dünyaya duyurmasını ve itibar kazanmasını da sağlamıştır. Site kurulduğu 2006 ile 2010 yılları arasında Somali, Kenya, Guantanamo, Scientology, Peru, İzlanda ile ilgili gizli belgeler yayınlamış, sızıntılar spesifik bazı etkilerle sınırlı kalmıştır. Bunda 2010 yılında yayınlanan sızıntıların kapsamı kadar, dünyaca tanınan büyük medya kuruluşlarıyla yapılan işbirliğinin de büyük etkisi vardır.

Ana akım medya ile işbirliğini amaçlarına yönelik bir strateji olarak gören Julian Assange, gazetecilere yönelik ağır eleştirilerde de bulunmaktadır. Assange’nin eleştirileri, aslında WikiLeaks gibi alternatif platformların ortaya çıkmasına neden

olan, sermaye-siyaset arasında sıkışan gazetecilik mesleğinin itibar kaybetmesi ve dördüncü kuvvet misyonunun ihmal edilmesi gibi noktalarda yoğunlaşmaktadır. WikiLeaks'ı gerçekleri halka açıklayan bir basın kuruluşu, çalışanlarını da gazeteci olarak tanıtan bu uluslararası örgütün kurucusu ve yayın yönetmeni Julian Assange, ABD helikopterinden sivillere yönelik açılan ateşi gösteren Bağdat videosunun yayınlandığı dönem basının tutumunu tepkiyle izlemektedir. “TV’lerde birbiri ardına programlar yapıyor, hiçbiri ordunun görüşüne karşı çıkmayan boş bakışlı ahlaksızlar konuşup duruyordu. Bir tanesinin bile gazeteci olmaya niyeti yoktu” (Assange, 2011: 238). Domscheit-Berg kitabında Assange’nin, gazetecilerin çoğunun aptal olduklarını düşündüğünü yazarken (2011: 4. bölüm s.3), zaten kendisi de bu yöndeki düşüncelerini açıkça paylaşmaktadır. Reklam değerine haber değerinden daha fazla önem veren, sansürcü ve yandaş eski medyanın, hala kendi egolarıyla mücadele ettiğine dikkat çeken Assange “Ama bana kalırsa uygarlık onlarsız yoluna devam ediyor. Artık can çekiyorlar” (2011: 141-142) yorumunda bulunmaktadır.

Gazetecilik mesleği demokrasilerde, toplumların refahı için en değerli mesleklerin başında gelmekte ve hayati bir önem taşımaktadır. Gazeteciler güç odakları üzerinde gözlemci görevi görürken, halka da kendisi için en doğru kararı verebilmesini sağlayacak bilgileri ulaştırırlar. Bu ise ancak çeşitli baskı, kısıtlama, sansür uygulamalarından uzak, basın özgürlüğünün olduğu ülkelerde mümkündür. Burada basın özgürlüğünden kasıt; hükümetlerde ya da toplumdaki diğer güçlü kurumlarda meydana gelen yolsuzluk, haksızlık, yasadışı uygulama, çeşitli çıkar iş ve ilişkilerini ortaya çıkarırken, basının, çeşitli yöntemlerle susturulmamasıdır. İktidar odaklarının baskı ve engellemelerine ilaveten, kapitalizmle birlikte haberin de piyasaya dahil olması, kişisel hırs ve çıkarlar gibi mesleği yozlaştıran zaaflar, günümüzde gazeteciliğin hem güven ve itibar kaybetmesine hem de doğru ve dürüst bir şekilde yapılamamasına neden olmuştur. Gazetecilik her şeye rağmen onurlu ve yüce idealleri olan bir meslektir ve girdiği bu çıkmazdan kurtulma mücadelesinde eğer, Assange’nin tasarladığı, WikiLeaks’in sahip olduğu teknik altyapı, bir çıkış noktası sunuyorsa, bu yöntem değerlendirilmelidir.

3.5.6. WikiLeaks’in Geleneksel Gazetecilik İçin Anlamı

BBC Muhabiri Fergal Keane “Gazetecilik sanatı her şeyden önce, gerçeğin kutsanması olmalıdır. Milyonlarca insan bizi izler, dinler. Çünkü biz gerçeğin çıkarlarını her şeyden üstün tutarız” (Girgin, 2008: 143) derken, Fransız gazeteci Stephanie Lausanne’ye göre “Gazeteci bir nevi Diyojendir. Elinde feneri, hayattan gelip geçer ve her yerde daima hakikati arar” (Bülbül, 2000: 48). Tribune Publishing Company’nin başkanı Jack Fuller “Gazeteciliğin temel amacı, gerçeği söylemektir; böylelikle insanlar egemen olabilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgiyi edinebilirler” (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 22) görüşündedir. Assange’ye göre ise “... soruşturmacı gazetecilik, gerçekliği güçlünden geri almanın soylu sanatıdır” (2011: 168).

Gerçekleri aktarmanın gazeteciliğin can damarı olduğu genel bir kanıdır (Belsey ve Chadwick, 2011: 120). Ancak tüm bu tanımlardan yola çıkarak ‘gerçekleri halka ulaştırmak’ şeklinde özetlenebilecek gazetecilik mesleği, 20. yüzyılın sonlarına doğru neoliberal politikalara eşlik eden tekelleşmelerin yoğunlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan piyasa haberciliği, holding medyasının ticari çıkarları, iktidarlarla olan güç ilişkilerini kamu yararının önüne geçiren anlayışı, medyanın giderek egemen güçlerin sesi haline gelmesi, bunlara ilaveten 21. yüzyılda büyük bir hızla gelişen ve yayılan enformasyon ve iletişim teknolojileri gibi nedenlerle büyük bir çıkmaza girmiştir. Günümüzde, demokrasilerde kuvvetler ayrılığı ilkesine göre belirlenen yasama, yürütme, yargı erklerini halk adına gözlemleme görevine atfen, ‘dördüncü kuvvet’ olarak tanımlanan gazeteciliğin kendisi denetlenmesi gereken bir güç haline gelmiştir.

Bu noktada, kurucusunun “tek savunması sanal bilinmezlik” (Assange, 2018: 82) dediği WikiLeaks, ‘Bir çıkış noktası sunabilir mi?’ sorusu önemlidir. İçinde yaşadığımız dijital çağda, enformasyon ve iletişim teknolojileri küresel güç odaklarına, toplumları topyekün gözetleme olanakları sunmakta ve giderek dünyayı ağ toplumundan ziyade, kuşatma toplumuna çevirmektedir. Aynı teknolojiler

bireylere şifreyazım aracılığıyla mahremiyetlerini geri alma imkanı sağlarken, toplumlara da WikiLeaks gibi sızıntı gazeteciliği platformları aracılığıyla gerçeklere ulaşma yolu sunmaktadır. WikiLeaks; habere ulaşma, doğruluğunu teyit etme, tehlikeli sonuçlar doğurabilecek kişi ve yer isimlerini haberden çıkarma, kaynaklarını gizli tutma, kamu yararı gözetme gibi pek çok açıdan geleneksel araştırmacı gazetecilik ile örtüşen özellikler taşımaktadır. Geleneksel medyadan teknik alt yapısıyla ayrılan site, sızıntı gazeteciliğini sistematik olarak uygulayan bir yayın kuruluşu olarak gazeteciliğe yeni bir yöntem sunmaktadır.

WikiLeaks’a ABD’nin gizli belgelerini verdiği iddiasıyla yargılanan Bradley (Chelsea) Manning’in duruşmasında dinlenen ve İnternet Basını (The Networked Fourth Estate) ile ilgili çalışmalarıyla tanınan Profesör Yochai Benkler mahkemede, “WikiLeaks, basın odalarının, birçok başka kurumsal yapının ve yasal yükümlülüklerinin daha az olması sayesinde, internet basını tarafından sızdırmalara dayalı araştırmacı gazeteciliğin oluşturulması için önemli bir çözüm yolu sunmaktadır” (Stoeckley, 2015: 134) ifadelerini kullanmıştır. Halkın bilgi edinme hakkına ve gazetelerin en başta gelen sorumluluklarının kaynakların korunması olduğuna dikkat çeken El Pais’in yayın direktörü Javier Moreno da, WikiLeaks’in tarihi değiştiren, büyük gazetecilik yapma fırsatı sunduğu fikrindedir (Kırıcı, 2011: 23-24).

Güç odaklarına karşı ana akım medyanın yapamadığını yapan ve gizli sırlarını açığa çıkaran WikiLeaks, başta ABD olmak üzere halktan gizleyecek sırları olan iktidarları, istihbarat örgütlerini, büyük şirketleri hedef almaktadır. Site, demokratik toplumlarda sağlıklı bir işleyiş ve kamuoyu için bilginin özgürce dolaşımının önündeki engelleri, dijital teknoloji ile aşmaktadır. Bu uluslararası örgüt dünya çapındaki gönüllü çalışanlar ve bağışlarla ayakta duran, kar amacı gütmeyen bir yayın kuruluşu olarak ticari kaygılardan uzak, kamu yararı gözetilen bir habercilik anlayışıyla yayın yapmaktadır.

Gazetecilikte dürüstlük en önemli değerlerin başında gelmektedir, halka karşı olan sorumluluğunu yerine getirmesini sağlayacak olan budur, ancak bugün gelinen

noktada medya, gazetecinin dürüst kalmasını sağlayacak bir ortam olmaktan uzaktır. Yaşadığımız dijital çağda teknolojik imkanlar, tüm bu handikapları aşarak gizli gerçekleri halka ulaştırmayı olanaklı hale getirmiştir. Sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks, bunun en sistematik ve başarılı bir örneği olarak, kurulduğu 2006 yılından beri güç odaklarının sırlarını ifşa etmektedir.

WikiLeaks gizli bilgi ve belgelerini açıkladığı ekonomik, siyasi ve dini iktidar odaklarını şeffaflaşmaya zorlayarak, bir dönem gazetecilik mesleğinin en önemli motivasyon kaynağı olan dördüncü kuvvet misyonunu yeniden harekete geçirmiştir. Araştırmacı gazetecilik ile teknolojiyi bir araya getiren sızıntı gazeteciliği sitesi WikiLeaks, bu özelliğiyle, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gazetecilik mesleğine olan dönüştürücü etkisini ortaya koymaktadır. Bu noktada sızıntı gazeteciliğini uygulayan bir platform olarak WikiLeaks'in, en önemli bazı yayınlarına yer vermek, bu yeni gazetecilik yönteminin, hem işleyişini hem de etkisini anlamak açısından önemlidir.

3.5.7. WikiLeaks'in Bazı Sızıntıları ve Yansımaları

Kurulduğu tarihten itibaren ardı ardına yayınladığı sızıntılar ile dünyanın gündemini değiştiren WikiLeaks, manifestosu gereği iktidar odaklarının şeffaflaşmasını ve bunun sonucu olarak değişimi amaçlamaktadır. Çocukluğundan itibaren ailesinden edindiği protest tavrını, teknoloji deneyimi ve matematik-fizik eğitimiyle birleştiren Julian Assange, tasarladığı bu site ile egemen güçlerin dayandığı her türlü gizli iş ve ilişkileri ortaya çıkarmak niyetindedir. Dünya çapında kurduğu çeşitli ilişki ve irtibatlarla yüzlerce gönüllüye ulaşan Assange, yaşanan adaletsizliklerin giderilmesi için hükümet ve şirketlerin gizledikleri bilgilerin açığa çıkarılması gerektiğine, bunun ancak kaynakların korunmasıyla mümkün olabileceğine inanmakta ve bu düşünceden yola çıkarak kurduğu WikiLeaks ile yeni bir yayıncılık yöntemi sunmaktadır.

2006 yılından itibaren yayın yapan bu uluslararası örgüt, dünya gündemine 2010 yılında girmiştir. Site bu tarihe kadar Somali, Kenya, Guantanamo, Scientology ve

bazı büyük bankalarla ilgili önemli bilgi ve belgeler yayınlamışsa da dünyanın ilgisini, ABD helikopterinin Bağdat'ta sivillere yönelik saldırısını, Afgan Savaş Günlüklerini, Irak Savaş Kayıtlarını ve Diplomatik Belgeleri yayınladığında çekmiştir. Bunda ABD'nin emperyalist politikalarının büyük bir etkisi vardır. Özellikle Diplomatik Belge sızıntısı; bu ülkenin diplomatları aracılığıyla dünyanın çok farklı bölgelerinde, kendi hedef ve çıkarları doğrultusunda, hangi yol ve yöntemleri izlediğini gözler önüne serdiğinden, küresel tepkilere neden olmuş, hem ABD'yi zor durumda bırakmış, hem de WikiLeaks ve Assange'yi dünyanın gündemine sokmuştur.

21. yüzyıl medya düzeninin yeni oyuncusu WikiLeaks, sadece iktidar odakları ve küresel aktörler için değil, merkez medya için de önemli bir dönüm noktasıdır. Burada medyayı, susturulan medya ile güç odağı haline gelen medya olarak iki kısma ayırmak gerekmektedir. Sermaye-iktidar-yozlaşma üçgeninde sıkışan, geleneksel baskı, şiddet ve sansür yöntemleriyle susturulan medya, WikiLeaks ile kendine daha özgür hareket etme alanı bulurken, dördüncü kuvvet olarak işlev yapması gerekirken, özellikle ekonomik güçlenme neticesinde kendisi bir kuvvet haline gelerek denetlenmeye ihtiyaç duyan medya ise WikiLeaks'in gözlemi altına girmiştir ve bu anlamda WikiLeaks merkez medya için 'Beşinci Kuvvet'tir. Hakkında aynı adla bir sinema filmi yapılan WikiLeaks'in otorite için ne anlama geldiğini, yayınladığı sızıntılar ve etkilerini inceleyerek daha doğru değerlendirmek gerekmektedir.

3.5.7.1. İlk Sızıntı: Somali

WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange için ilk sızıntının ne olacağı konusu, örgütün dünya tarafından doğru algılanması açısından önem teşkil etmektedir. Batılı, Batı karşıtı, solcu ya da sağcı gibi çoğunluk tarafından tercih edilen ve asıl amacın gölgelenmesine neden olabilecek etiketlerden kaçınmak, yine sızıntıların başlangıç noktasını belirlerken dikkat edilen hususların başında gelmektedir. Dünyanın her yerindeki yozlaşmaları hedef alan bu uluslararası kuruluşun ilk yayını bir Afrika ülkesi olan Somali ile ilgilidir.

28 Aralık 2006 tarihinde yayınlanan belge, Somali'deki İslami Mahkemeler Birliği'nden gelmiş gibi görünse de aslında siteye Çinli bir kaynak tarafından ulaştırılmıştır ve o dönem de açıklandığı gibi, gerçek olup olmadığı kesin değildir (Assange, 2011: 157). Belge; kaos ortamının hakim olduğu ülkede, 1991 yılında devrilen askeri yönetim sonrası doğan siyasi otorite boşluğundan yararlanan İslami Görüş Birliği'nin aldığı bir dizi kararı içermektedir. Şeyh Hassan Aweys imzalı, 9 Kasım 2005 tarihli ve Gizli Karar konulu belgenin, başkent Mogadişu'da düzenlenen Somali Dini Liderler Şurası sonrasında, Güneybatı Somali'deki İslami Görüş Birliklerinin Temsilcilerine gönderildiği görülmektedir. “Müslüman Kardeşlerim” hitabıyla başlayan belgede, şeriat yasalarının ihlal edildiği, geçici hükümetin El-Kaide üyesi olduklarına inandırdıkları Somali dini liderlerini ve genel olarak müslümanları avladığı ifade edilmekte ve “Bu bilgileri her kim sızdırırsa öldürülmelidir” (WikiLeaks, 2006) cümlesiyle son bulmaktadır.

WikiLeaks'ın sızıntıyı yayınlamasının hemen ardından Etiyopya, ABD'nin de desteğiyle Somali'yi işgal etmiştir (Assange, 2011: 158). 1990'lı yıllarda ülkede şeriat yasalarını uygulayan bir güce dönüşen İslami Görüş Birliği ise bu işgalden sonra dağılmaya başlamış ve liderlerinin çoğu sürgüne gönderilmiştir (Assange, 2011: 329). Somali'deki karmaşık durumu yansıtan belgelerin yayınlanması WikiLeaks için sadece bir başlangıç olsa da, ülkede hareketliliği artırmıştır. Çok uzun yıllardır kargaşanın ve iç savaşın hakim olduğu bu Afrika ülkesinde yaşananlar, dünyanın geri kalanında özellikle de Batı kamuoyunda fazla dikkat çekmese de, İslami Mahkemeler Birliği'ne ait bu metnin yayınlanması, birliğin şeriat rejimi uygulama konusundaki kararlarını ortaya çıkarmış ve müdahaleyi hızlandırmıştır.

3.5.7.2. Kenya'daki Yolsuzluk ve Yargısız İnfaz Raporları

Yeni medya düzenine, kendine has örgütlenme ve çalışma modeliyle giriş yapan WikiLeaks'in bir sonraki sızıntısı da yine bir Afrika ülkesi Kenya ile ilgilidir ve ülkenin eski lideri Daniel Arap Moi ile ilgili yolsuzlukları ifşa etmektedir. Kenya'da bulunduğu dönemde ülkedeki basın tehdit altında olduğunu gözlemleyen Assange,

raporun, Moi'nin zimmetine geçirdiği paradan faydalanmak amacıyla şantaj yapmak için, mevcut Kibaki yönetimi tarafından hazırlandığına dikkat çekmektedir. Rapor yaklaşık 1 milyar sterlinin Moi, oğulları ve onların ortakları tarafından, çeşitli şirketler ve bankalar aracılığıyla yurtdışına aktarıldığını ortaya koymaktadır (2011: 181-182).

The Guardian gazetesinden Xan Rice tarafından “Kenya’da Yağma” (The Looting of Kenya) başlığıyla haberleştirilen 110 sayfalık rapor, Londra, New York, Güney Afrika’da çeşitli mal varlıkları, Avustralya’da on bin hektarlık çiftlik, çeşitli ülkelerde yüzlerce milyon pound tutarında banka hesapları gibi ayrıntılar içermektedir. Haberinde raporun WikiLeaks tarafından ele geçirildiğini belirten Rice, Kibaki yönetimini destekleyen Moi'nin ülkede hala etkili bir isim olduğuna, bu nedenle Kenya’da Aralık ayında yapılacak seçimler öncesinde ortaya çıkmasının önemine dikkat çekmektedir (The Guardian, 2007). Nitekim Moi hakkındaki yolsuzluk belgeleri Kenya seçimlerinin sonucunu ciddi oranda etkilemiştir. Moi'nin desteklediği Kibaki yeniden seçilmiş olsa da, muhalefetin tepkisinin iki yıl boyunca devam etmesi üzerine, Kibaki muhalefetle koalisyon kurmak durumunda kalmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 67).

WikiLeaks’ta yer alan Kenya hakkındaki bir başka sızıntı, ülkede yaşanan yargısız infazları konu alan Kan Çılgılığı (The Cry of Blood) Raporudur. Sitenin 1 Kasım 2008’de yayınladığı rapor, Kenya’da polisin Mungiki adlı bir örgüte üye oldukları gerekçesiyle, yüzlerce insanı yargısız bir şekilde infaz ettiği iddialarını ele almaktadır. Ölümle ilgili patoloji raporlarının da yer aldığı belgelere göre, Kenya İnsan Hakları Komisyonu Temmuz 2007’den beri, Kenya polisi tarafından infaz edildiği veya kaybedildiği iddia edilen kişilerle ilgili şikayetleri araştırmaktadır. Komisyonun hazırladığı raporda, Kenya polisinin Haziran ile Ekim 2007 arasında yaklaşık 500 insanın yargısız infazında suçlu olabileceği belirtilmiştir. Cesetlerin fotoğraflarını da içeren rapora göre pek çok cenaze ülkenin çeşitli morglarına bırakılmış, bazıları da ormanlık alanlara, terk edilmiş bölgelere, ırmaklar ya da barajlar gibi çeşitli yerlere atılmıştır (WikiLeaks, 2008).

Assange; bu yayın sırasında kendilerine yardım eden iki insan hakları aktivisti Oscar Kungara ve Paul Ulu'nun polis tarafından takip edilerek, Nairobi'nin merkezinde vurularak öldürüldüğünü ve bu olayı da WikiLeaks'ta baş sayfaya koyduklarını anlatmaktadır (2011: 185). Sonuç olarak bölgedeki basının yayınlamadığı belgeler WikiLeaks tarafından açığa çıkarılmış, Birleşmiş Milletler'in Yargısız İnfaz Olayları Raportörü Avustralya'lı Philip Alston, olayları belgelemek üzere Nairobi'ye gitmiştir. WikiLeaks ise Kenya ile ilgili haberleri dolayısıyla Uluslararası Af Örgütü'nün Basın Ödülü'nü kazanmıştır (Assange, 2011: 185-186).

3.5.7.3. Guantanamo Belgeleri

WikiLeaks günden güne adını biraz daha duyurmakta, yeni medya düzeninde kalıcı bir yer edinmeye doğru yol almaktayken, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen bilgi ve belgeler de giderek artmaktadır. Ocak 2007'de site, elinde analiz edilmeyi ve yayınlanmayı bekleyen 1.2 milyon belge olduğunu açıklarken, sıra yavaş yavaş ABD ile ilgili belgelere gelmektedir. Dünyada çok fazla adaletsizlik yaşandığına dikkat çeken Assange, ne tür bilgilerin insanlarda adil davranışların ortaya çıkmasına sebep olduğu sorusuna yanıt ararken (2018: 78-79), siteye bu tür bir bilgi ulaşmıştır. Belge bu kez ABD'nin askeri hapisane olarak kullandığı, Küba'daki Guantanamo Körfezi ile ilgilidir.

“Başlarına çuval geçirilen esirler zincirlenip uyuşturuluyordu. Ardından dünyanın ıssız bir köşesine götürülüyorlardı; burada infaz edilebilirlerdi, burada insan hakları askıya alınmıştı... işkence, cinsel aşağılama, sorguda cinayet, tecavüz, yargısız infazlar...” (Fisk, 2011: 773-774). Bilindiği gibi 11 Eylül saldırılarının ardından, ABD'nin Afganistan işgalinden sonra açılan, özellikle El-Kaide ya da Taliban ile ilişkisi olduğu düşünülen kişilerin tutulduğu Guantanamo tutuklu kampı, medyada işkence, insan hakları ihlalleri ve tutuklu ölümleri haberleriyle yer almaktadır. 2002 yılından itibaren hapisane olarak kullanılan, zaman zaman uluslararası kuruluşlar ile kamuoyunun tepki ve eleştirilerine neden olan bölgenin, ABD eski başkanı Obama birkaç kez söz verdiği halde kapatılması mümkün olmamıştır. Kısaca Gitmo olarak

da adlandırılan kampa giden gazetecilerin tutuklularla konuşması ya da istediği gibi görüntü alması engellenmektedir. Ancak buna rağmen, kimi zaman kurtulan bir tutuklunun ifadeleri, kimi zaman da bir gardiyanın itirafları, hapishanede uygulanan çeşitli işkence yöntemlerini gözler önüne sermiş, çeşitli film ve belgesellere konu olan Guantanamo zihinlerde insanlık dışı muamelelerin simgesi haline gelmiştir.

Guantanamo'dan kurtulan dört İngiliz tutukluyla söyleşi yapan gazeteci Rose kitabında, ABD'li yetkililerin iddia ettiği gibi, burada tutulanların çoğunun aslında terörist bir eylemle ilgilerinin bulunmadığını, ortaya çıkan fotoğraflara rağmen hapishanede insanlık dışı muamele yapılmadığı yönündeki iddialarının doğru olmadığını anlatmaktadır (2005: 21-23). WikiLeaks'in eline ulaşan ve 2007'nin Kasım ayında yayınlanan belgeler de bu durumu gözler önüne seren kanıtlardır. Delta Kampı İçin Standart Operasyon İşlemleri (Standard Operating Procedures for Camp Delta) adlı belgenin Mart 2003 tarihli kopyası ABD ordusunun Guantanamo Körfezi tutuklu kampı için yürürlükte bulunan protokollerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Daha sonra aynı yöntemleri uygulamak üzere Irak'taki Ebu Garib cezaevine gönderilen Geoffrey D. Miller adlı ABD komutanının imzasını taşıyan talimname, tutukluların tesise nasıl getirileceğinden, orada nasıl tutulacakları ve onlara ne olacağına varıncaya kadar tüm yapılacakları kapsamaktadır. Tutukluların Kızıl Haç'tan saklamak için sahte isimlerle kaydedilmesi gerektiğini de anlatan talimname, tutukluyu izole etme, sorgucuya bağımlılığını güçlendirme gibi süreçlerde nasıl insanlık dışı muamele edilmesi gerektiğine dair ifadelerle doludur ve yapılan işkenceleri kanıtlamaktadır (WikiLeaks, 2007). Assange'nin "acımasızca zalim, canavarca, paranoyakça, dramatik ve aşırı" (2011: 169) olarak tanımladığı talimnameden bir hafta sonra WikiLeaks'a bu kez Pentagon'dan, talimnameyi siteden kaldırmalarını isteyen bir mektup almıştır. Bu, belgenin gerçek olduğunun en önemli kanıtıdır.

Talimname; dönemin ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in "Onlar, dünya üzerindeki en tehlikeli, en eğitimli ve en azılı katillerden bazılarıdır" (Rose, 2005: 22) dediği tutukluların, aslında öyle olmadığını, tehlikeli teröristleri tanımlamak için kullanılan 'yüksek değerli' şeklinde nitelendirilen Sami al-Hajj gibi, El Cezire'de

gazetecilik yapan ve El-Kaide ya da Taliban ile herhangi bir bağlantısı olduğuna dair kanıt bulunmayan kişilerin de kampta tutulduğunu ortaya koymaktadır. al-Hajj dövüldükten ve cinsel saldırıya uğradıktan sonra hiçbir suç isnat edilmeden bırakılmıştır (Assange, 2015: 2. bölüm s.4-5).

WikiLeaks yayınladıktan sonra, Wired Magazine, The Miami Herald, Reuters, The New York Times, The Guardian gibi diğer ana akım medya kuruluşları tarafından bir haftada 160 kez haberleştirilen (WikiLeaks, 2007) talimnamenin ortaya çıkması, hukuka aykırı uygulamalara karşı çıkanlar için önemli kanıtlar sunmuştur. Belgeler kullanılarak ABD makamlarına karşı davalar açılmış ve bir kısmı kazanılmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 68). 2008-2016 yılları arasında iki dönem ABD’de başkanlık yapan Obama defalarca söz verdiği halde, çeşitli politik nedenlerle Guantanamo’yu kapatmayı başaramamıştır. WikiLeaks’in yayınladığı belgeler soruna kesin bir çözüm getirmese de, tek tek fotoğraflarla, ya da ara sıra yapılan röportajlarla ortaya çıkan ve yalanlanan ayrıntıların kamuoyunda yarattığı kısa süreli tepkilerin aksine, sistemin bütününe dair kalıcı ve resmi bir kanıt ortaya çıkarmıştır.

3.5.7.4. Julius Baer Bankası

‘Hükümetler ve şirketler için şeffaflık’ mottosuyla ortaya çıkan WikiLeaks’a ulaşan belgelerin arasında, merkezi Zürih’te bulunan İsviçre bankası Julius Baer ile ilgili gizli bilgiler de bulunmaktadır. Ocak 2008’de yayınlanan belgeler, Bank Julius Baer’in (BJB) Cayman Adaları’ndaki şubesinde, çeşitli şirket ortaklarıyla birlikte, vergi azaltma, vergi kaçırma, varlık saklama, para aklama gibi yasadışı faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır (WikiLeaks, 2008). WikiLeaks’a belgeleri veren ve eski bir Julius Baer çalışanı olan Rudolf Elmer’in ifadelerine göre, banka müşterilerine, yetersiz mali düzenlemeler ve yasal boşluklar nedeniyle Cayman Adaları, Lüksemburg ve Guernsey’de, vergi kaçırma, vergide yolsuzluk, kara para aklama konularında çeşitli ortamlar ve araçlar sağlamaktadır (Assange, 2011: 356).

Banka; WikiLeaks'in yayınının hemen ardından, belgelerin dolaşımını engellemek için bir mahkeme emri çıkartmış, bununla da yetinmeyerek, hem WikiLeaks'a hem de alan adı sağlayıcı şirkete, sitenin tamamen kapatılması için dava açmıştır. Site geçici bir süre kapatılsa da, kamuoyundan gelen yoğun tepkiler üzerine banka geri adım atmak zorunda kalmıştır (Assange, 2015: 3. bölüm s.6-7). Sivil toplum örgütlerinin önemli bir ağırlığının olduğu San Francisco'daki mahkemeyi, aralarında Amerikan Yurttaşlık Hakları Birliği (ACLU-American Civil Liberties Union), Basın Özgürlüğü Komitesi (Committee for Freedom of the Press) gibi pek çok kuruluşun bulunduğu yirmi iki örgüt, avukatlar ve basın da desteğiyle, WikiLeaks kazanmıştır (Assange, 2011:196).

Bu zafer, 'WikiLeaks Julius Baer Bankası'nı Yendi' başlığıyla, "WikiLeaks gerçeği susturmak isteyenler tarafından sindirilemeyecektir. Dünyadaki, sosyal, ahlaki ve etik sorunlarla ilgili belgeleri ifşa edecek vatandaşlar için bir meydan olmaya devam edecektir" (2008) ifadeleriyle sitede yayınlanmıştır. Bu olay tüm dünyaya WikiLeaks'a karşı açılan davanın kaybedileceğini gösterirken (Domscheit-Berg, 2011: 3. bölüm s.14), tüm bunların ardından Julius Baer Bankası çok sayıda müşterisini kaybetmiş, gizli bir soruşturma geçirmiş (Uçkan ve Ertem, 2011: 68) ve Amerika'da şube açma girişiminden vazgeçmek zorunda kalmıştır (Assange, 2011: 196). Tahmin edilebileceği gibi WikiLeaks teknik alt yapısı sayesinde, geçici kapatılma kararına rağmen, gizli linkler ve ayna siteler sayesinde yayınlarına devam etmiştir. Merkezi yapıların geleneksel yöntemleri ve yasalar WikiLeaks karşısında yetersiz kalmış, sonuç ifade ve basın özgürlüğü adına da önemli bir kazanç olmuştur.

Öte yandan; başından beri WikiLeaks'in, kaynaklarının anonim kalmasına özel önem verdiği bilinmektedir. Ancak bu olaydaki kaynak eski banka çalışanı Rudolf Elmer, kendisi ortaya çıkmak istemiştir (Assange, 2011: 197).

3.5.7.5. Scientology Tarikatı

Hükümetler, büyük şirketler gibi merkezi yapılardaki yolsuzluk, yasadışı iş ve ilişkileri ortaya çıkarmak suretiyle, bu yapıların halktan gizlediği gerçekleri ifşa etmeye devam eden site, bu kez Priscilla Presley, John Travolta, Tom Cruise, Nicole Kidman gibi bazı Hollywood yıldızlarının da üyeleri arasında bulunduğu, Scientology tarikatıyla karşı karşıya gelmiştir. Tarikat, 20. yüzyılın ortalarında bilim-kurgu yazarı L. Ron Hubbard tarafından ortaya atılan düşüncelerle gelişmiş, çeşitli ritüellerin uygulandığı dini bir akıma dönüşmüştür. Tarikatın 1990'lı yıllarda dünya çapında tanınması, en bilinen üyelerinden Tom Cruise gibi popüler isimlerle anılması sayesinde olmuştur.

Merkezi Los Angeles California'da bulunan Scientology Kilisesi tarafından basılan 'What is Scientology?' (Scientology Nedir?) adlı kitapta tarikatın; insanoğlunun eskiden beri kendine sorduğu ve bilimin yanıt veremediği, Biz kimiz?, Hangi maddeden oluşmaktayız?, Nereden geldik?, Nereye gidiyoruz?, Ne yapıyoruz? gibi sorulara yanıt verdiği öne sürülmektedir. Kitapta Scientology'nin, insanoğlunun binlerce yıldır ulaşmaya çalıştığı, kendini, diğer insanları ve hayatı anlamasını sağlayacak uygulanabilir bazı yöntemler sunduğu da iddia edilmektedir (1992: 3). Kayıtlarda; 1911 ile 1986 yılları arasında yaşamış olan kurucusu Hubbard, üniversitelerde yaptığı konuşmalarda milyonlarca yıldır yaşadığını, gezegenler arası seyahat ederek her şeyin yolunda olup olmadığını kontrol ettiğini anlatmakta ve günün sonunda tüm sıradışı iddialarına rağmen büyük ilgi görmektedir (Domscheit-Berg, 2011: 3. bölüm s.6). Dianetics (Dianetik) adını verdiği, beden ve zihin arasındaki metafizik ilişkiye odaklanan sistemi ortaya çıkaran Hubbard, Self Analysis adlı kitabında, çeşitli testler ve tekniklerle kendini keşfetme, geliştirme, aydınlanma ve başarı gibi vaatler sunmaktadır (1987: 36-45).

WikiLeaks'ın, 2008 yılının Mart ayında yayınladığı Scientology'ye ait belgeler, 'Gizli İnciller Koleksiyonu' olarak bilinmekte ve tarikatın iç yüzüne dair bilgiler içermektedir. Bir kısmı tarikatın kurucusu L. Ron Hubbard tarafından el ile yazılmış

belgeler, sitede yayınlandıktan üç gün sonra WikiLeaks'a tarikattan, 'telif hakkı ihlali' gerekçesiyle, belgelerin siteden kaldırılması gerektiğini, aksi takdirde dava açılacağını ifade eden bir mektup gelmiştir. Yayınlarına devam eden WikiLeaks, belgelerin doğruluğunun kanıtı olan bu mektubu da yayınlamıştır (WikiLeaks, 2008).

Scientology'nin iç işleyişini açığa çıkaran bu belgelerin yayınlanması ciddi tartışmaların yaşanmasına neden olurken, tarikatın komplocu tarafını da gözler önüne sermiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 69). 2008 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarında, Scientology tarikatına yönelik bir dizi protesto eylemi gerçekleştiren hacker grubu Anonymous'un sızdırdığı iddia edilen bu belgeler (Kaliç, 2012: 36-37), bazı magazin haberlere konu olmakla birlikte, hiçbir zaman hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyen gizemli tarikatın iç yüzünü göstermesi açısından önemlidir. Dünya çapında binlerce kilisesi ve sayısız ofisi bulunan, zenginlerin tarikatı olarak bilinen Scientology'nin zaman zaman; uygulamalarına karşı çıkanları, eleştirenleri, yaşadıklarını ifşa eden eski üyelerini tehdit, şantaj ya da çeşitli yıldırma yöntemleriyle susturduğu iddiaları basında yer almaktadır. Ancak bu yöntemler WikiLeaks gibi gelişkin teknik altyapıya sahip bir yayın kuruluşuna karşı başarılı olmamıştır.

3.5.7.6. Sarah Palin'in E-Postaları, Peru Petrol Krizi ve Kaupthing Bankası

Kurucusu Julian Assange'nin tabiriyle 'gözleri her yerde olan küresel örgüt' (2011: 178) WikiLeaks, Afrika, Avrupa ve Amerika'dan, kısaca dünyanın her yerinden kendisine ulaşan sızıntıları yayınlamaya devam ederken, 2008 sonbaharında siteye bazı belgeler ulaşmıştır. Tam da ABD başkanlık seçimleri döneminde gelen belgeler, Demokrat Başkan aday Barack Obama'nın karşısında yarışan Cumhuriyetçi aday John McCain'in yardımcısı Sarah Palin'e ait e-postalardan oluşmaktadır.

Yayınlanan belgeler, Palin'in devlet işleriyle ilgili yazışmaları kişisel hesabından yürüttüğünü ve böylece illegal bir şekilde kamusal kayıttan kaçırıldığını ortaya

koymaktadır (Assange, 2011: 201-202). Hacker grubu Anonymous tarafından, Sarah Palin'in Yahoo hesabına girilerek elde edilen yazışmalar, WikiLeaks'ta yayınlandıktan sonra diğer basın kuruluşları tarafından da haberleştirilmiştir. E-postalar arasında Palin'in kendisini 2007'de Alkolizm ve Uyuşturucu ile Mücadele Kurulu'na seçtirmek için yaptığı lobi faaliyetlerini içeren yazışmalar da bulunmaktadır (WikiLeaks, 2008).

Doğrulukları kanıtlanan yazışmalar, eleştirilere neden olurken, Palin'in kampanya yöneticisi Rick Davis'in yayınlara tepkisi olayı daha da büyötmüştür (Uçkan ve Ertem, 2011: 69). ABD'de 2008 Kasım ayında yapılan başkanlık seçimini Demokrat aday Barack Obama kazanmıştır. Cumhuriyetçi başkan adayı John McCain'in yardımcısı Sarah Palin'in kişisel e-postalarının yayınlanması, seçimlerin kaderini belirlemiştir denilemez. Ancak cumhuriyetçiler açısından yıpratıcı bir süreç yaşandığını söylemek çok da iddialı değildir. Öte yandan bu sızıntı, başkanlık seçimleri mücadelesinin hareketli bir dönemine denk geldiğinden, WikiLeaks'in adını duyurması ve kendini kanıtlaması adına da önemlidir.

Yapılan işin doğası gereği bir merkezi olmayan, başta Julian Assange olmak üzere çalışanlarının ve gönüllülerinin farklı yerlerde bulunduğu WikiLeaks sızıntılarına, Peru'daki petrol kriziyle ilgili belgelerle devam etmiştir. Sitede Ocak 2009'da yayınlanan 86 telefon kaydı, ülkede 2008 yılında yaşanan petrol skandalında adı geçen siyasetçi ve iş adamlarının konuşmalarını içermektedir (WikiLeaks, 2009). Sızıntı; ülkede 2008 yılında yaşanan petrol krizinin, aslında daha büyük olan boyutlarını gözler önüne sererken, davalar açılmasına ve adı yolsuzluklara karışmış pek çok kişinin mahkum edilmesine neden olmuştur (Uçkan ve Ertem, 2011: 70). Peru petrol krizi 2008 yılında, WikiLeaks'in yayınından bir yıl önce yaşanmış olsa da, telefon kayıtları, yolsuzluğun ayrıntılarının yeniden ve kanıtlanmış olarak gündeme gelmesine neden olmuştur.

WikiLeaks, 2009 yılının yazında bu kez, İzlanda'nın en büyük bankalarından biri olan Kaupthing Bank ile ilgili iç yazışmaları yayınlamıştır. 210 sayfalık gizli belgeler, bankanın çok az güvence karşılığında, oldukça büyük miktarda kredilerin, bankayla

ilişkili kişilere verildiğini ortaya koymaktadır. Belgeleri yayınlayan WikiLeaks 24 saat içinde bankanın avukatlarından yasal tehdit alırken, sızıntıyı haberleştiren RUV televizyonu yayın saatine beş dakika kala, haberi yayınlamayacağına dair bir mahkeme kararı almıştır (WikiLeaks, 2009). Bundan sonrası Assange'nin anlatımıyla şu şekilde gelişmiştir: “Size bu haberi veremiyoruz, dedi, ama bunu yapan bir örgüt var. Tam o anda, ekranın tamamını kaplayan WikiLeaks logosu görüldü ve müdahaleye uğrayan haber için ayrılan süre boyunca birkaç dakika ekranda kaldı. Gece boyunca, İzlanda halkı WikiLeaks’a girdi” (2011: 216).

Sonuç olarak, İzlanda Kaupthing Bankası battığı için WikiLeaks’a dava açamamıştır, ancak söz konusu belgelere dayanarak banka yöneticilerine çeşitli davalar açılmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 71). Burada WikiLeaks’ın yayını ve konumu ile ilgili en önemli sonuç, İzlanda halkının tutumudur. Assange’nin “WikiLeaks’ın ne bildiğinin ne önemi var? Hiçbir önemi yok. Önemli olan, sizin ne bildiğinizdir. Bütün mesele sizsiniz” (2011: 148), cümlesinde de belirttiği gibi, gerçekleri halka ulaştırmak önemlidir, ancak asıl önemli olan ortaya çıkan bilgi ile halkın ne yaptığıdır.

3.5.7.7. ABD’nin Sivillere Yönelik Hava Saldırısı

“Bizler ağırlıklı olarak Batılı olduğumuz ve Batılı yargı mekanizmalarına tabi olduğumuz için, WikiLeaks’a bir Batı karşıtı örgüt kimliği vermek istemiyordum ... ama dikkati eninde sonunda Amerika’nın yaptıklarına çevireceğimizi biliyordum” (Assange, 2011: 156). Kurulduğu 2006 yılından itibaren dünyanın her yerinden hükümetler, kurumlar, büyük şirketler ile ilgili gizli bilgi ve belgeler yayınlayan WikiLeaks için 2010 yılı, ard arda en büyük çaplı sızıntıların yayınlandığı ve dünya çapında bilinirliğini en fazla artırdığı yıl olmuştur. Sitede 2007 yılında yayınlanan Guantanamo ile ilgili talimname, kısıtlı da olsa medyada daha önce yer alan itiraflar, fotoğraflar, röportajlar ile, kamuoyunun bildiği ya da tahmin ettiği gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Ancak ABD için asıl sıkıntı yaratan yayınlar 2010 yılı içinde gerçekleşmiş, süreç WikiLeaks’ın posta kutusuna bir videonun ulaşmasıyla başlamıştır.

Sitenin 5 Nisan 2010 tarihinde yayınladığı videodaki görüntüler, 12 Temmuz 2007 tarihinde Irak'ın Bağdat kentinde bir ABD Apaçi helikopterinin, sivillere yönelik, en az on sekiz kişinin hayatını kaybettiği üç hava saldırısı düzenlediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Öldürülenler arasında Saeed Chmagh ve Namir Noor-Eldeen adında iki Reuters çalışanı gazeteci de bulunurken, helikopterin kamerasıyla kaydedilen görüntülerde, araçtaki askerlerin komutanlarıyla yaptıkları telsiz konuşmalarının ayrıntıları da yer almaktadır (WikiLeaks, 2010). WikiLeaks'ın; Türkçeye 'Tali Cinayet' olarak çevrilen, 'Collateral Murder' adıyla yayınladığı video (Uçkan ve Ertem, 2011: 74), İzlanda'nın Reykjavik kentinde tutulan bir evde, Julian Assange ile İzlandalı gazeteciler Kristinn Hrafnsson, Ingi Ragnar Ingason'un da aralarında olduğu bir ekip tarafından incelenerek, yayına hazır hale getirilmiştir (Domscheit-Berg, 2011: 13. bölüm s.1-2).

George Orwell'den "Political language is designed to make lies sound truthful and murder respectable, and to give an appearance of solidity to pure wind" (Politik dil yalanları gerçek, cinayeti saygın göstermek ve saf rüzgara sertlik görüntüsü vermek üzere tasarlanmıştır) alıntısıyla başlayan görüntülerde, ABD helikopteri kentin üzerinde gezerken, aralarında Reuters muhabirlerinin de olduğu bir gruba odaklanmaktadır. Helikopterdeki askerler, gazetecilerin omuzlarına asılı kameraların silah olduğunu iddia ederek komutanlarından ısrarla ateş etme izni istemekte ve anında bunu gerçekleştirmektedir. Açılan bu ilk ateşte üzerlerine onlarca mermi yağın insanların cansız ve yaralı bedenleri yola savrulurken, görüntülerde ABD'li askerlerin güldükleri, birbirlerini kutladıkları ve cesetlere küfür ettikleri duyulmaktadır. Yaralı gazeteci Chmagh yerden kalkmaya çalışırken ABD'li askerler "All you gotta do is pick-up a weapon" (Tek yapman gereken bir silah almak) cümleleriyle, yeniden ateş açmak için bahane aramaktadır. Bu sırada görüntüye, yaralılara yardım etmek amacıyla yanaşan siyah bir minibüs girmektedir. Helikopterdeki ABD askerleri bu kez içinde babalarının okula götürmek üzere bindirdiği iki çocuğun da bulunduğu minibüsü hedef almaktadır. Ateş etme izninin gelmesini sabırsızlıkla beklediği anlaşılan askerler, bir kez daha saldırıya geçmekte ve ön camdan dışarı bakan çocukların net bir şekilde görüldüğü minibüse mermiler yağdırmaktadır. Ortalık sakinleştğinde bir tank cesetlerden birinin üzerinden

geçmekte ve bu görüntü ABD askerlerini oldukça eğlendirmektedir. Görüntülerde askerler iki çocuğun yaralı bedenlerini fark ettiklerinde ise “Savaş alanına çocuk getirmek onların suçu” sözleri duyulmaktadır (youtube.com, 2010).

Kamuoyuna Washington Basın Kulübü’nde düzenlenen bir basın toplantısıyla sunulan ve izleyicilerin ağlamasına neden olan görüntüler (Assange, 2011: 233), ABD hükümetinin tüm engelleme çabalarına rağmen hızla yayılarak tüm dünyada büyük bir infial yaratmıştır. Video, YouTube, P2P ağlar ve sosyal medyada yoğun bir şekilde paylaşılırken, ABD’nin Irak işgaline yönelik tepkilerin artmasına neden olmuş, sonraki haftalarda ‘WikiLeaks’ın de en çok arama yapılan sözcük olmasını sağlamıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 75-76). Assange görüntülerin önemini “Yalnız genel olarak savaşı anlamak için değil, Irak’taki savaşın geldiği halin ahlaki bir kavrayışı ve gündelik yaşamları nasıl etkilediğini görmek açısından önemliydi” (2011: 227) sözleriyle anlatmaktadır. Haber Türkiye’de Radikal gazetesinde de “Irak’ta göz göre göre katliam” başlığıyla haberleştirilmiş, kaynak olarak AFP ve Reuters’in adı verilmiştir (07.04.2010: 14).

Videonun hem kısaltılmış, hem de ham halini yayınlayan WikiLeaks, o güne kadarki en etkili ve ses getiren yayını bu sızıntıyla gerçekleştirmiş, anlaşılması için okunması gereken belgelerin tersine, Bağdat’taki hava saldırısını içeren malzemenin görsel oluşu, tepkinin en üst seviyede yaşanmasına neden olmuştur. ABD’nin sivillere yönelik katliamını çok net bir şekilde ortaya koyan görüntülerin, merkez medya tarafından (özellikle televizyonlar) sayısız kez haberleştirilmesinde, kuşkusuz bu özelliğinin büyük bir etkisi vardır ve bu WikiLeaks’in hem tanınırlığını hem de güvenilirliğini artırmasına neden olmuştur.

“WikiLeaks, Irak’ta gazetecilerin ve masum insanların öldürülmesini gösteren Collateral Murder videosunu, belirli bir askeri taktiğe son vermek için değil, ABD komplosunun toplam komplo gücünü azaltmak için yayınlamıştır” (Uçkan ve Ertem, 2011: 65). ABD ordusu videodaki görüntülerle ilgili yasal bir takibat açmaya yanaşmazken (Assange, 2011: 237), bu sızıntı dolayısıyla WikiLeaks ve Assange,

başta Beyaz Saray ve Pentagon olmak üzere, ABD’li yetkililerin tepkilerine maruz kalmıştır.

Görüntüyü sızdırdığı öne sürülen, o dönem ABD ordusunda görevli Er Bradley Manning (Chelsea Manning), Mayıs 2010’da tutuklanarak 1917 Casusluk Yasası ile yargılanmış, otuz beş yıla mahkum olduktan sonra ABD eski başkanı Obama tarafından affedilmiştir. Bu noktada Manning’in adının, Adrian Lamo adında bir hacker ile internette yaptığı sohbet kayıtlarının, Lamo tarafından yetkililere verilmesi üzerine ortaya çıktığını belirtmek gerekmektedir. Görüntüleri sızdırdığı iddia edilen er dışında hiç kimsenin yargı önüne çıkmadığı bu olay, benzer olayların yaşanmaması adına caydırıcı olmakla birlikte, ABD’nin işgal bölgelerinde işlediği savaş suçlarına dair önemli ve açık bir kanıt sunması açısından önemlidir. Videonun Washington Basın Kulübü’nde kamuoyuna sunulduğu tarih, Assange için de Amerika’da bulunduğu son tarih olmuştur (2011:244).

3.5.7.8. Afgan Savaş Günlükleri

Bağdat’ta ABD helikopterinin sivillere yönelik saldırısını içeren ‘Collateral Murder’ videosunu WikiLeaks’a sızdırdığı gerekçesiyle yargılanan Bradley (Chelsea) Manning, Adrian Lamo ile yaptığı internet sohbetlerinde, siteye ABD ile ilgili çok daha büyük çaplı belgeler verdiğini ifade etmiştir. Nisan 2010’da yayınladığı Bağdat videosu ile tüm dünyanın dikkatini çekerek, yeni medya düzeninde etkili bir aktör olacağının işaretlerini veren WikiLeaks, birkaç ay sonra yine tartışma yaratacak bir sızıntıyı yayınlamak üzeredir. Site Temmuz 2010’da , bu kez ABD’nin Afganistan işgali ile ilgili 90 binin üzerinde gizli belge yayınlamıştır.

Uzun yıllar Ortadoğu’da görev yapan gazeteci Fisk, 11 Eylül 2001’de New York ve Washington’da gerçekleşen terör saldırılarını, Ortadoğu ülkelerinde kendi halkına baskı uygulayan iktidarları, kendi çıkarları doğrultusunda destekleyen ABD’nin bölge politikalarının bir sonucu olarak görmektedir (2011: 731). Saldırıların çok önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade eden Prof. Dr. Işıklı, özellikle ABD’li

neo-conlar tarafından 11 Eylül sonrası dile getirilen Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile, ABD'nin küresel hegemonya niyeti arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu dikkat çekmektedir (Akar, 2004: 117). Akar ise, ABD'nin bölge politikalarını, “Yeni Dünya Düzeni'nin Ortadoğu ayağı” olarak değerlendirmektedir (2004: 40). Nitekim ABD 11 Eylül saldırılarının ardından, BOP kapsamında, Ortadoğu'yu dizayn etme kararı almış, ABD ordusu, saldırıları gerçekleştirdiğini iddia ettiği Usame bin Ladin ve El Kaide örgütünün Afganistan'da olduğu gerekçesiyle, 7 Ekim 2001 tarihinde bu ülkeye hava saldırısı başlatmıştır (Güller, 2015: 39-40). 2015 yılında dönemin ABD Başkanı Obama'nın birliklerini geri çekme kararının ardından, az sayıda koalisyon birliklerinin kaldığı ülkede çatışmalar ve Taliban hakimiyeti hala devam etmektedir.

WikiLeaks'ın yayınladığı doksan binin üzerindeki belgeler, uzun yıllar devam eden bu işgalin 2004-2010 yılları arasındaki dönemini kapsamaktadır. İstihbarat görevlileri ile askerler tarafından yazılan ve ABD ordusunun ölümcül askeri eylemlerini içeren raporlar, asılları sitede bulunmak suretiyle, ‘zarar azaltma prosedürü’ ile hayati risk doğurabilecek kişi ve yer isimleri çıkarılarak Temmuz 2010'da yayınlanmıştır (WikiLeaks, 2010). The Guardian, The New York Times ve Der Spiegel gazeteleriyle işbirliği halinde eş zamanlı olarak yayınlanan belgelerde, çok sayıda sivil ölüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Ayrıca siteye, WikiLeaks ve Assange zarar gördüğü takdirde yayınlanmak üzere şifreli bir sigorta dosyası da yerleştirilmiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 77). Assange; Afganistan'da 11 Eylül saldırılarıyla ilgisi olmayan milyonlarca insanın, dünyanın bir ucundaki politik tercih yüzünden, öldürülme ve ailelerinin yok edilmesi ihtimaliyle karşı karşıya olduğundan, WikiLeaks'ın yayınladığı belgelerin kritik bir önem taşıdığına dikkat çekmektedir (2015: 13. bölüm s.4).

Bu kez Türkiye'de de daha fazla ilgi gören, Radikal gazetesinin birinci sayfasında sürmanşet olarak “ABD'nin kozmik odası patladı” başlığıyla yayımlanan haberde, Julian Assange ‘halk ajanı’, WikiLeaks ise ‘ilk halk istihbarat servisi’ olarak tanımlanmıştır (27.07.2010). Belgelere göre, örneğin bir binada Taliban liderlerinin saklandığı iddiası üzerine hedef bombalanmış, sonrasında binanın çocukların öldürüldüğü bir okul olduğu ortaya çıkmıştır (Assange, 2011: 274). Buna benzer

sayısız örneğin bulunduğu ve ABD askeri tarihinin en büyük sızıntılarından biri olarak kabul edilen Afgan Savaş Günlükleri de tıpkı Bağdat hava saldırısı gibi, ABD'nin bölgedeki sivil ölümlere neden olan eylemlerini ortaya çıkarmıştır. Belgelerde koalisyon kuvvetleri tarafından yüzlerce sivilin yaralandığı ya da öldürüldüğü olaylar, oluş şekli ve tarihleriyle ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Afgan Savaş Günlükleri yayınlandıktan üç gün sonra, 28 Temmuz 2010'da, ABD'li komutan General Campbell, gizli belgelerin yayınlanmasının bölgedeki askerlere zarar verme potansiyeli taşıdığını öne sürerken, Savunma Bakanı Gates ve Amiral Mullen, net bir bilgi vermemekle birlikte, Assange'nin ellerine bir askerin ya da Afgan ailenin kanının bulaşmış olabileceğini iddia etmiştir. 16 Ağustos 2010 tarihinde Savunma Bakanı Gates senatoya yazdığı mektupta, bu iddianın bir dayanağı olmadığı bilgisini vermişse de, söz konusu iddia negatif bir algıya neden olmuştur (Assange, 2011: 269-273). Beyaz Saray ve Pentagon'dan gelen bu açıklamalar, yine bu belgelerin de gerçek olduğunun en net ifadesidir.

Sızıntı Assange'nin 1917 Casusluk Yasası kapsamında yargılanmasına yönelik girişimleri hızlandırırken, dünya kamuoyu ABD'nin bölgede neden olduğu tabloyu belgeleriyle görmüştür. Gizli belgelerde terörle mücadele adı altında işgal edilen Afganistan'da kaos ortamının hakim olduğu, ABD hükümetinin iddialarının aksine ordunun Taliban karşısında başarısız olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Pentagon Belgeleri ile benzerlik gösteren ifşaat; ABD'nin 'terörle mücadele, demokrasi, özgürlük' gibi söylemlerle, bölgede uyguladığı saldırgan politikaları tüm dünyaya kanıtlarıyla sunmuştur.

3.5.7.9. Irak Savaş Kayıtları

Afgan Savaş Günlükleri'nin yayınlanmasının ardından, sırada yine ABD'nin başka bir işgalinin gizlenen gerçekleri vardır. ABD'nin Afganistan işgali ile ilgili belgeler ülkenin askeri tarihi açısından en büyük sızıntı olarak değerlendirilirken, bu kez onu da aşan, yaklaşık 400.000 belgelik bir sızıntı söz konusudur. 2004-2009 yılları

arasında ABD'nin Irak işgali sırasında yaşanan, bilinmeyen ya da rapor edilmeyen olayları ve sivil ölümleri konu alan belgeler, yine 2010 yılında sitede yayınlanmıştır. WikiLeaks Afgan Savaş Günlükleri'nde olduğu gibi ana akım medya ile işbirliği halinde çalışarak, belgelerin dünya çapında duyulmasını hedeflemiştir.

Irak işgali, Afganistan ile aynı şekilde, ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından terörü bitirme gerekçesiyle Ortadoğu politikalarının bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir. Dünyanın büyük güçleri, çok eski ve köklü bir medeniyete sahip bölgeyi, giderek artan bir şekilde kendi çıkarları doğrultusunda kontrolleri altında tutmak için, BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) gibi çeşitli plan ve projeler üretmektedir. ABD'nin çıkarlarının ve emperyalist amaçlarının hayata geçirilmesi noktasında Ortadoğu'nun hayati rolü, değişik ABD'li siyasetçiler tarafından değişik zamanlarda yazılı ya da sözlü ifade edilmiştir.

Akar'ın, BOP'un temeli olarak değerlendirdiği, ABD Ulusal Stratejik İncelemeler Enstitüsü'nün 1995 tarihli raporunda, 'petrolün denetimi ve uygun fiyatlarla dolaşıma girmesi, İsrail'in bölgedeki güvenliğinin garanti altına alınması, ABD çıkarlarını gözetten bir bölgesel denge oluşturulması, kitle imha silahlarının kontrolü ve radikal hareketlerin bölgedeki ağırlığının kırılması' gibi hedeflere yer verilmiştir (2005: 25). Nitekim ABD Mart 2003'te, dönemin Irak lideri Saddam Hüseyin'in elinde kitle imha silahı olduğu ve teröre destek verdiği gerekçesiyle Irak'ı işgal etmiştir. ABD'nin hava saldırılarına başladığı günlerde bölgede bulunan gazeteci Fisk yaşananların canlı tanığıdır: "27 Mart'ta bir Amerikan jetinden atılan iki füze hepsini (21 Iraklı sivil), hayatlarını yerle bir eden ülke tarafından 'kurtarılamadan' önce paramparça ederek öldürmüştü. Karşımdaki manzaraya bakıp kendi kendime soruyorum: Buna 'tali hasar' demeye kim cesaret edebilir?" (2011: 822). Bu, milyonlarca sivilin hayatını kaybettiği işgal sırasında yaşananlara dair sadece küçük bir örnektir.

WikiLeaks Irak işgaliyle ilgili kendisine ulaşan yaklaşık 400.000 belgeyi, ABD'nin ülkede işlediği savaş suçlarını ortaya çıkarmak amacıyla medya ortaklarıyla birlikte eş zamanlı olarak yayınlamaya karar vermiştir. Ancak bu yayın öncesinde, Ağustos

2010'da İsveç'te Assange'ye yönelik tecavüz suçlaması yapılmıştır. Assange, sitede 22 Ekim 2010'da yayınlanan belgeleri, Londra'da bir otelde düzenlenen ortak basın toplantısında açıklamak üzereyken, The Guardian, The New York Times ve Der Spiegel, logolarının kullanılmasını ve WikiLeaks'in medya ortağı olarak anılmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Assange verileri, Soruşturmacı Gazetecilik Bürosu, Irak Ceset Sayısı gibi sivil toplum kuruluşları ve 1971'de Pentagon Belgelerini sızdıran Daniel Ellsberg ile birlikte açıklarken, bölgedeki Amerikan askerleri tarafından hazırlanan raporlar, yer, tarih, ölü, yaralı ve ele geçirilen kişiler, olaya karışan askeri birimler ile ilgili ayrıntılı bilgiler içermektedir (2011: 278-280). Belgelerde, Irak'ta daha önce bildirmemiş on beş bin sivil ölümün yanı sıra, Irak polisi ve askeri ile koalisyon kuvvetlerinin karıştığı yüzlerce cinayet, tecavüz ve işkence vakalarının ABD yetkilileri tarafından araştırılmadığı, Irak'ta meydana gelen ve iki Reuters çalışanı ile sivillerin hayatını kaybettiği saldırı gibi pek çok olaydaki ölümlerin 'düşman öldürüldü' ibaresiyle rapor edildiği, ABD askerlerinin kontrol noktasına yaklaştığı gerekçesiyle hamile kadınlar dahil yaklaşık 700 sivil öldürdüğü gibi birbirinden çarpıcı ayrıntılar yer almaktadır (WikiLeaks, 2010).

ABD'nin çok sayıda savaş suçu işlediğine dair bilgilerin yer aldığı belgeler, savaş alanındaki askerler tarafından hazırlandığından, yaşananları bütün çıplaklığı ve gerçekliğiyle ortaya koymaktadır (Uçkan ve Ertem, 2011: 77-78). Yaklaşık 400 bin belgeden çıkan sonuçlar; ABD hükümetinin kamuoyuna itiraf ettiğinden çok daha fazla sivil kayıptan haberi olduğunu, kontrol noktasına fazla yaklaştığı için, aralarında hamile kadınlar ve akıl hastalarının da bulunduğu yüzlerce sivilin acımasızca vurularak öldürüldüğüne dair raporlar aldığını, ABD askerlerinin teslim olan Iraklı isyancılara kasıtlı ateş açtığını, Iraklı polis ve askerler tarafından işlenen ve rapor edilen yüzlerce tecavüz, işkence, cinayet olayını araştırmadığını göstermektedir (Assange, 2015: 2. bölüm s.15-16). Medyanın büyük ilgi gösterdiği belgeler BBC'de Pentagon'a atıfla 'Irak Savaş Kayıtları' (Iraq War Logs) adıyla yayınlanmış (Uçkan ve Ertem, 2011: 77), Türkiye'de Radikal gazetesinde iki sayfada

fotoğraflarla birlikte ayrıntılı işlenen haberde Assange'nin "Savaş suçlarına dair çok güçlü kanıtlar" (24.10.2010: 32-33) şeklindeki sözlerine de yer verilmiştir.

Fisk 2005 yılında yazdığı kitabında Irak'ta yaşananlarla ilgili "... ölen siviller, kısa süre sonra savaş hikayesinden silinecek. Onlar bizden ilelebet gizlenecek olan istatistiklerin parçası. ... Pentagon'un veya Britanya Savunma Bakanlığı'nın arşivlerine girmeyen 'tali hasar' olacaklar ya da en azından onların yer aldığı dosyaların kamuoyu tarafından görülmesine izin verilmeyecek" (2011: 820) ifadelerini kullanmıştır. Muhtemelen, bölgede yaşananlara seyirci kalan ABD yönetimi ile diğer koalisyon kuvvetleri de bu şekilde düşünmekteydi ve muhtemelen WikiLeaks yayınlamasaydı, Afganistan ve Irak işgalleriyle ilgili yaklaşık 500 bin belge, anlaşılmasız askeri raporlar olarak kalacaktı. Fakat, dijital çağda bu mümkün olmamış, 'Biz hükümetleri açarız' sloganıyla ortaya çıkan bir yayın kuruluşu, geleneksel yöntemlerle gizlenen gerçekleri, modern teknolojinin sağladığı olanaklarla gözler önüne sermiştir. Irak işgalinin başladığı dönemde BM denetçilerinin bulamadığı kitle imha silahları, ülke yerle bir edildikten sonra da bulunamamıştır. Ortadoğu, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerin çıkarları doğrultusunda işgal ve çatışmaların yaşandığı bir bölge olmaya devam etse de, WikiLeaks'in yayınladığı Afganistan ve Irak belgeleri resmin bütününe görülmesini sağlamış ve işlenen suçları kanıtlarıyla gözler önüne sermiştir.

Belgeler WikiLeaks'in dünya çapında bilinirliğini ve güvenilirliğini artırırken, Danimarka Savunma Bakanlığı kendi askerlerinin davranışları hakkında soruşturma başlatmış, belgelerin Danimarkalı askerlerle ilgili redakte edilmemiş kısımlarını Pentagon'dan istemiştir. Ancak Pentagon'un reddetmesi üzerine belgeler WikiLeaks'tan edinilmiştir (Assange, 2011: 277). Belgelerin bu spesifik etkisi, demokrasi ve insan hakları bilincinin daha fazla ülkede benimsenmesi ve uygulanması durumunda, bu tür yayınların daha büyük ve etkili sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Danimarka'nın bu tepkisini, başta İngiltere olmak üzere işgale katılan diğer koalisyon kuvvetleri de gösterseydi, bugün daha güçlü bir kamuoyu tepkisinden ve ABD'nin, işlediği savaş suçlarına dair, uluslararası yargı organlarına hesap verme ihtimalinden bahsedilebilirdi. Ancak mevcut durumda,

bütün bu sızıntıları ortaya çıkaran, halkın gerçekleri bilmesini sağlayan yayın kuruluşu WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange'nin, ABD'ye iade edilerek 1917 Casusluk Yasası ile yargılanması ihtimalinden bahsedilmektedir.

3.5.7.10. Diplomatik Belge Sızıntısı

Sırasıyla 'Collateral Murder', 'Afghan War Diary', 'Iraq War Logs' sızıntılarıyla giderek kendinden daha fazla söz ettiren WikiLeaks, Kasım 2010'da yine ABD ile ilgili bir sızıntının hazırlıkları içindedir. Nisan 2010'da ABD'nin Bağdat'ta sivillere yönelik hava saldırısının yayınlanmasının ardından, eski hacker Lamo'nun, internet sohbetlerini yetkililere teslim etmesi üzerine, o dönemdeki kimliğiyle Er Bradley Manning, Mayıs 2010'da WikiLeaks'a belge sızdırdığı iddiasıyla tutuklanmıştır. Temmuz 2010'da Afgan Savaş Günlükleri'nin yayınlanmasının ardından Assange. Ağustos 2010'da İsveç'te cinsel tacizle suçlanmış, Ekim 2010'da Irak Savaş Kayıtları'nın yayınlanmasının ardından da Kasım 2010'da İsveç savcılığı tecavüz suçlamasını yeniden gündeme getirmiştir. Bu esnada WikiLeaks'in, ABD Dışişleri Bakanlığı'na ait yaklaşık 260 bin belgeden oluşan çok büyük çapta bir sızıntının hazırlıkları içinde olduğu, yine Lamo ile Manning arasındaki yazışmalardan öğrenilmiştir.

Bu bilgi üzerine harekete geçen ABD'li yetkililer, büyük panik yaratan belgelerin yayınlanmaması için, uyarı ve tehditlerle dolu açıklamalarda bulunmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü P. J. Crowley "Bu belgeler birçok hayatı tehlikeye atacak" derken, ABD ordusundan Mike Mullen "WikiLeaks bu aşırı derecede tehlikeli olan belgeleri yayınlamamalı" (Kırıcı, 2011: 22) ifadelerini kullanmıştır. Yayınlanacak olan belgelerin ABD'de neden olduğu panik medyaya da yansırken, Radikal gazetesi "WikiLeaks Amerika ile kedi-fare gibi oynuyor" başlığıyla verdiği haberinde, ABD'li büyükelçiler ile Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un ilgili ülkeleri arayarak uyardığını aktarmıştır (28.11.2010: 33).

ABD’de yaşanan paniği aynı gün, WikiLeaks’in Türkiye’deki medya ortaklarından Taraf gazetesi birinci sayfadan “WikiLeaks’in öncü şokları” başlığıyla duyururken, Hürriyet gazetesi birinci sayfasında ABD’li komutan Mullen’in “Umarım bu sızıntıyı durdururlar” sözlerini başlığa taşımıştır (28.11.2010). Bu sırada bazı devletler de kendileriyle ilgili belgelerin yayınlanmasını engellemeye yönelik çabalarda bulunmuştur. Örneğin İngiltere Savunma Bakanlığı Basın Müşavirliği, medya kuruluşlarına gönderdiği tavsiye mektubunda “... Birleşik Krallık medya organları bu bilgileri halkla paylaşır ve halka açarsa ulusal güvenliğimiz tehlikeye düşebilir” (Pehlivan ve Terkoğlu, 2012: 18) ifadelerini kullanmıştır.

Tüm tehdit ve uyarılara rağmen 28 Kasım’ı 29 Kasım’a bağlayan gece WikiLeaks, ABD Dışişleri Bakanlığı’na dünyanın birçok ülkesinde bulunan 274 büyükelçilik, konsolosluk ve diplomatik noktadan gelen, 251.287 adet iç yazışmayı “Secret US Embassy Cables” (Gizli Amerikan Elçilik Yazışmaları) başlığıyla yayınlamıştır. Belgeler için, WikiLeaks ve dünya çapında yüzün üzerindeki medya kuruluşlarının, koordineli bir yayın programı uygulamasına yönelik bir sistem tasarlanmıştır. Bu sisteme göre, medya ortakları haberleştirmek istedikleri bir belgeye erişim sağladığında, aynı belgeyi WikiLeaks da yayınlamaktadır (Assange, 2015: 4. bölüm s.19). Bu yöntemle doğruluğu kontrol edilebilen belgeler, ABD diplomatlarının 28 Aralık 1966 ile 28 Şubat 2010 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanlığı’na gönderdiği, bulundukları ülkelerin liderleri, devlet adamları ya da etkili isimleri hakkında yazdıkları analiz ve değerlendirmeleri içermektedir. Sitede yapılan yorumda; bağımlı ülkelerdeki yozlaşma ve insan hakları ihlallerine, sözde tarafsız ülkelerle perde arkasında yapılan anlaşmalara, Amerikan şirketleri için yapılan lobi faaliyetlerine dikkat çeken belgelerin, ABD’nin müttefikleri ve Birleşmiş Milletlerle ilgili casusluk eylemlerinin boyutlarını gösterdiği ifade edilmektedir (WikiLeaks, 2010).

Dünyanın önde gelen medya kuruluşlarıyla eş zamanlı olarak yayınlanan ve en fazla sayıda gizli yazışma ile Türkiye’nin birinci sırada olduğu belgeler, tüm dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır. Analiz edildikten ve editöryel süzgeçten geçirildikten sonra, kısım kısım yayınlanan belgelerin ortaya çıkardığı gerçekler, ABD’nin sadece

diğer ülkelerle olan ilişkilerini sarsmakla kalmamış, aynı zamanda kendi çıkarları ve amaçları doğrultusunda hangi yöntemleri kullandığını da gözler önüne sermiştir. ABD'nin; çeşitli ülkelerde siyasete yönelik müdahaleleri, bazı diktatörlüklere verdiği destek, hemen hemen her ülke ile ilgili istihbarat faaliyetleri, Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde perde arkasında yürüttüğü iş ve ilişkiler, komponun bütününe dair önemli bir kavrayış sunsa da, belgelerdeki dünya liderleri ile ilgili magazin el yorumların ön plana çıkması, büyük resmi gölgelemiş, sanki belgeler ABD'li diplomatların dedikodularından ibaretmiş gibi bir kanı oluşturmuştur.

Oysa Assange'nin 'tarihin en büyük izinsiz ifşaatı' (2011: 300) olarak nitelendirdiği diplomatik belgeler, BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın ABD ve İngiltere tarafından gizlice dinlendiği, Amerikan şirketlerinden birinin Afgan polisine oğlan çocukları sunarak çocuk fuhuşu ve uyuşturucu partileri verdiği, Pfizer adlı ilaç firmasının Nijerya'da çocuklar üzerinde ilaç denediği ve rüşvet vererek ilgili bir davadan kurtulmaya çalıştığı, ABD'nin Uganda örneğinde görüldüğü üzere çeşitli ülkelerde savaş suçlarına ortak olduğu, ABD'li diplomatların Guantanamo tutuklularını yerleştirecek ülke aradığı ve bu konuda bazı ülkelerle pazarlıklar yürüttüğü gibi çok çeşitli ve çarpıcı gerçekleri ortaya çıkarmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 101-106).

Çeyrek milyon belge arasında en fazla sayıda yazışma, 7.918 belge ile ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'ne ait olduğu halde Türk medyası olaya oldukça mesafeli yaklaşmıştır. Örneğin 29 Kasım 2010 tarihli Radikal gazetesi "Diplomasinin 11 Eylül'ü" başlığıyla verdiği haberinde, Merkel, Sarkozy, Putin, Medvedev, Kaddafi, Berlusconi gibi dünya liderlerinin resimleriyle süslediği sayfasında, ABD'li diplomatların bu liderlerin kişilikleri ve özel hayatlarıyla ilgili görüşlerine yer vermiştir (29.11.2010: 25). Gazete ertesi gün hemen hemen her sayfasında işlediği diplomatik belge sızıntısı ile ilgili olarak, birinci sayfasında ABD'yi ifade eden bir karikatürün üzerine "Kral Çıplak" başlığını atmış, Erdoğan'ın "Etekteki taşlar dökülsün" açıklaması, dönemin ABD Elçisi Edelman'ın "İmzaman olması, benim onayladığım anlamına gelmez" ifadesi ve ABD Dışışleri Bakanı Clinton'un

Türkiye’den özür dilediği bilgisini vererek, belgelerin ABD’nin sorunu olduğu yönünde bir algı yaratmıştır. Gazete 11. sayfasındaki “Nette sızıntı rehberi” başlıklı haberinde, belgelerin ayrıntılarına nasıl ulaşılabileceğini açıklamayı ihmal etmezken, 13. sayfada tercih edilen başlıklardan biri “Erdoğan işkolik ve karizmatik” olmuştur (30.11.2010: 1,11,13).

Türkiye’nin en önde gelen gazetelerinden Hürriyet 29 Kasım 2010 tarihinde “Merkez üssü Ankara” manşetini kullanmış, Assange’nin fotoğrafı ve liderlere takılan lakaplar ön plana çıkarılmıştır. Haberin yirminci sayfadaki ayrıntılarında ise Türkiye’nin en fazla belge ile birinci sırada olması, başarı gibi sunulmuştur (29.11.2010: 1,20). Gazete ertesi gün “Artçıları korkutuyor” manşetiyle belgelerin ayrıntılarına girmemeye özen gösterirken, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Clinton’un mevkidaşı Davutoğlu’ndan özür dilediği iddiasına öne çıkarmıştır. Davutoğlu’nun ABD ile ilişkilerin değişmeyeceği yönündeki açıklaması ile, Erdoğan’ın “Eteklerindeki taşları önce bir döksünler” ifadesi de yine gazetenin birinci sayfasında yer alan ayrıntılardır (30.11.2010: 1).

Aslında WikiLeaks eteğindeki taşları dökmüştür, ancak medyanın o taşları gündeme getirmeye cesareti ve niyeti yoktur. WikiLeaks’taki belgeleri inceleyerek, ‘Sızıntı-WikiLeaks’ta Ünlü Türkler’ ile ‘Mahrem-Gizli Belgelerde Türkiye’nin Sırları’ adlı kitapları yazan gazeteciler Barış Pehlivan ve Barış Terkoğlu, bu durumu “Türk medyası, bütün gece boyunca yayınlanan belgelerde iktidara ilişkin rahatsız edici ifadeleri nasıl devreden çıkarırız diye çalıştı. Sonunda da komik duruma düştü. Örneğine yalnızca totaliter rejimlerde rastlanabilecek şekilde, gerçekleri bırakıp masallar anlattı. Sonunda WikiLeaks’i da ‘yandaş’ yaptı” (2012: 20) sözleriyle anlatmıştır.

WikiLeaks’ın Türkiye’deki medya ortaklarından Taraf gazetesi ise, 29 Kasım 2010 tarihli birinci sayfasında “Erdoğan’ın damadını bile dinlemeye almışlar” başlığıyla, Albayrak’ın enerji işlerini gündeme getirerek belgelere giriş yapmıştır (29.11.2010: 1). Gazete ertesi gün ise “Erdoğan’ın İsviçre’de sekiz gizli hesabı var” başlığıyla dönemin başbakanı hakkındaki yolsuzluk iddialarını gündeme getirmiştir. Haberin

ayrıntlarına sekizinci sayfada yer verilirken, yan sayfada bulunan ve bu konu ile ilgili olmayan haberinde “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz” başlığı tercih edilmiştir (30.11.2010: 1,8,9). Bu noktada Taraf gazetesinin, Türkiye’nin en çalkantılı dönemlerinden birinin başlangıç tarihi olan 2007 yılında kurulduğunu, Ergenekon, Balyoz, Askeri Casusluk, OdaTv gibi davalarda şaibeli bir yayın politikası izlediğini ve 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi sonrasında, bu girişim ile ilgili soruşturma kapsamında, Temmuz 2016’da kapatıldığını belirtmek gerekmektedir. Taraf gazetesi konusu çalışmanın ‘Wikileaks ve Assange’ye Türkiye’den Tepkiler’ bölümünde ayrıca ele alınmıştır.

Sızıntı başladığı andan itibaren çok sayıda teknik saldırıya maruz kalan WikiLeaks’in, sansür edilemez ve engellenemez teknik alt yapısı doğrultusunda belgeler, P2P ağlar ve ayna siteler gibi yollarla yayınlanmaya devam etmiştir. Tüm dünyada büyük yankı uyandıran belgelere erişim, Suriye, Suudi Arabistan gibi bazı ülke yönetimleri tarafından siteye girişin yasaklanmasıyla engellenmeye çalışılsa da, bu kez de sosyal ağlar devreye girmiştir. WikiLeaks, Eylül 2011’den itibaren redakte edilmemiş belgelerin tümünü erişime açarken, pek çok halk kendi ülkesiyle ilgili gerçekleri öğrenme imkanına kavuşmuştur. 2010 yılının sonlarına doğru Tunus’ta başlayan ve Mısır, Cezayir, Yemen, Libya, Ürdün gibi bölge ülkelerine sıçrayan halk ayaklanmaları, ‘Arap Baharı’ ya da ‘Arap Devrimi’ olarak tanımlanan olaylara yol açmıştır. Her ne kadar WikiLeaks’in yayınladığı belgeler bölge ülkelerinin yönetimleriyle ilgili gizli gerçekleri ortaya çıkarsa da, yaşananların tek sebebidir demek yerine, tetikleyicisidir demek daha doğrudur.

Tunus’ta bir süredir halkın yoksulluk, işsizlik, hükümet baskısı gibi nedenlerle ülkedeki yönetime tepkili olduğu bilinmekle birlikte (Assange, 2018: 18), WikiLeaks’in yayınladığı belgeler bardağı taşıran son damla olmuştur denilebilir. Her ne kadar bölgede yaşananlar, bir dönem ABD Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Condoleezza Rice’nin 2003 tarihinde yazdığı, ABD’nin Ortadoğu’daki 22 ülkeyi kapsayan projesini anlattığı, Ortadoğu’yu Dönüştürmek (Transforming the Middle East) başlıklı yazısını anımsatsa da (Akar, 2004: 23), bu durum WikiLeaks’in

diplomatik belge sızıntısının arkasında ABD'nin olduğu yönünde bir değerlendirmeye gerekçe değildir.

Sonuçta ABD'nin çeşitli ülkelerdeki diktatörlükleri desteklemek, ülke siyasetine etki etmek, hükümetlerle perde arkasında pazarlıklar yapmak gibi çeşitli yasa ve ahlak dışı yöntemlerinin, tüm dünyanın gözlerinin önüne serilmesi, sistemin bütününe dair bir çerçeve sunmaktadır. Her türlü otoriter yönetimi komplocu olarak tanımlayan Assange şu ifadeleri kullanmaktadır: “Bizim işimiz, komplocu gücün etkili bir şekilde düşünmesine ve hareket etmesine son vermeye çalışmak. Ve bunu küresel bir çapta yapmanın yolu, bu komploları halka açmaktan geçiyor” (2011: 146). WikiLeaks'in bu yayını da, sistemin geneline yani komplonun toplam gücüne indirilmiş darbe olarak değerlendirilmelidir.

3.6. WikiLeaks ve Assange'ye Yönelik Saldırı ve Eleştiriler

Yayın hayatına ‘We Open Governments’ (Biz hükümetleri açarız) sloganıyla başlayan WikiLeaks, Somali ve Kenya gibi dünyanın daha az dikkat çeken Afrika ülkelerinin ardından yayınladığı geniş çaplı sızıntılarla, sırlarını açıkladığı hükümetlerin, şirketlerin ve diğer güç merkezlerinin hedefi haline gelmiştir. Özellikle ABD ile ilgili yayınların ardından yaşanan süreç, WikiLeaks ile kuruluşun en bilinen ismi Julian Assange başta olmak üzere site çalışanları ve gönüllüleri için oldukça mücadeleli olmuş ve olmaya da devam etmektedir. 2006 yılında Somali, 2007’de Kenya ve Guantanamo, 2008’de Julius Baer Bankası ve Scientology tarikatı, 2009’da ise Sarah Palin’in e-postaları, Peru Petrol Krizi ve Kaupthing Bank sızıntıları derken, sitenin 2010 yılında ABD ile ilgili ard arda yayınladığı büyük çaplı bilgi ve belgeler, söz konusu ülkenin büyük tepkisine neden olmuştur.

2010 Nisan ayında Irak'ta ABD'nin sivillere yönelik hava saldırısının görüntülerini içeren Collateral Murder (Tali Cinayet) videosu, Temmuz ayında Afgan Savaş Günlükleri, Ekim ayında Irak Savaş Kayıtları gibi, ABD ve koalisyon güçlerinin bölgedeki savaş suçlarını ortaya koyan belgelerin ardından, aynı yılın Kasım ayında

‘Cablegate’ adıyla bilinen, ABD Dışışleri Bakanlığı’na ait diplomatik belgeleri yayınlayan WikiLeaks, başta ABD olmak üzere pek çok ülkenin şiddetli tepki ve saldırılarına maruz kalmıştır. Tepki ve saldırılar Wikielaks’a erişimin kesilmesinden, sitenin finansal kaynaklarının engellenmesine, hatta Assange’nin öldürölmesine yönelik çağrılara kadar varmıştır. ABD o tarihten beri Assange’nin, 1917 Casusluk Yasası’ndan yargılamak amacıyla iadesini talep etmektedir.

Tali Cinayet videosunun yayınlanmasının hemen ardından, başta Pentagon olmak üzere çeşitli kesimlerden gelen tepkiler (Assange, 2011: 235), sitenin yayınladığı belgelere paralel olarak giderek artmıştır. ABD hem WikiLeaks’ı hem de Julian Assange’yi susturmaya yönelik teknik ve yasal girişimlerini hızlandırırken, Ağustos 2010’da İsveç’te Assange’ye cinsel taciz suçlaması yöneltilmiştir. Uçkan ve Ertem suçlamanın birkaç saat içerisinde delil yetersizliğinden düşürölldüğüne, on gün sonra İsveç polisi tarafından sorgulandıktan sonra serbest bırakıldığına, ancak savcılığın konuyu 18 Kasım 2010 tarihinde, Assange İsveç’ten ayrıldıktan aylar sonra yeniden gündeme aldığına dikkat çekmektedir (2011: 112). Bu tarih ABD ve dünya tarihinin en geniş çaplı sızıntısı ‘Cablegate’nin yayınlanmak üzere olduğu tarihtir. ABD’li yetkililer diplomatik belgelerin WikiLeaks’in elinde olduğu bilgisini, belgeleri WikiLeaks’a verdiği iddia edilen Chelsea (Bradley) Manning ile eski hacker Adrian Lamo arasındaki yazışmalardan edinmiştir (Wired, 2011).

İnterpol tarafından aranırken İngiltere’de teslim olan ve şartlı tahliye ile serbest bırakılmasının ardından 2012’de Londra’daki Ekvador Büyükelçiliği’ne sığınan Assange, burada kaldığı yedi yılın ardından Ekvador’un sığınma hakkını kaldırması üzerine, 11 Nisan 2019’da İngiliz polisi tarafından ‘şartlı tahliye kurallarını ihlal ettiği ve ABD’nin iade talebi gerekçesiyle’ binadan zorla çıkarılarak gözaltına alınmıştır. 2 Mayıs 2019’da görölün mahkeme sonucu elli hafta hapis cezası alan Assange’nin ABD’ye iadesi durumunda, adil yargılanıp yargılanmayacağı ya da nasıl bir ceza ile karşı karşıya kalacağı tartışılmaktadır.

Julian Assange hakkında İsveç’te açılan cinsel taciz soruşturması 2017 yılında düşürölldüğü halde, son tutuklanmasının ardından konu yeniden gündeme gelmiştir.

‘Bütün bu süreç gerçekten Assange adli bir suçlu olduğu için mi, yoksa başta ABD olmak üzere, hükümetler, büyük şirketler ya da diğer güç odaklarının sırlarını yayınladığı için mi yaşanmaktadır?’ sorusunun cevabı önemlidir. Çeşitli ülkelerden siyasi yetkililer, sivil toplum örgütleri, aktivistler ve bazı gazetecilerin de aralarında olduğu önemli bir kitle, konunun basın özgürlüğüne müdahale olarak ele alınması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Yaşanan süreçte WikiLeaks sitesi de, çeşitli teknik ve mali saldırılarla karşı karşıya kalmış, özellikle teknik saldırıları kendine özgü yöntemlerle (gizli linkler, ayna siteler, P2P ağlar...) aşmıştır. Örneğin diplomatik belge sızıntısı yayınlanmak üzereyken site hacklenmiş (Kırıcı, 2011:22), yine aynı sızıntı nedeniyle Bank of America, Master Card, Visa ve PayPal WikiLeaks’a yönelik mali abluka uygulamıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 108). Sitenin gönüllüler tarafından yapılan bağışlarla ayakta durduğu bilinmektedir. Ayrıca WikiLeaks ile ilişkide olduğu iddia edilen kişilerin banka hesaplarında çeşitli sıkıntılar yaşanması, Assange ile bağlantılı olduğu öne sürülen Jacob Applebaum ile Jeremie Zimmermann’ın gözaltına alınarak sorgulanmaları, yaşanan tehdit ve tacizlerden birkaçıdır (Assange vd., 2013: 24-25).

WikiLeaks ve Assange sadece çeşitli hükümetler, büyük şirketler, tarikatlardan değil, merkez medyadan da gelen tepki, saldırı ve eleştirilere maruz kalmıştır. Merkez medya; sitenin yayınladığı bilgi ve belgeleri değil de, Assange’ye yapılan taciz suçlamasını, büyükelçilikte yaşarken kendisinden habersiz çekilmiş görüntülerini ya da kişisel hijyeni ile ilgili gereksiz bilgileri ön plana çıkararak, uygulanan sistematik itibarsızlaştırma kampanyasına en önemli katkıyı sunmuştur. Bunda ‘çok satma’ kaygısının yanı sıra, egemen ideolojinin sesi olma hastalığının payı olduğu bir gerçektir. New York Times gazetesinin yazı işleri müdürü Bill Keller’in, Assange’nin ifadesiyle kendisini “seksi hem eğlence hem tecavüz olarak kullanan yarı-hacker, yarı komplo teorisyeni olan bir adam” (2011: 265) olarak tarif etmesi bu duruma verilebilecek önemli bir örnektir.

Julian Assange sadece tepki ve saldırılara değil, insanların hayatını tehlikeye attığı, bazı görüntüleri tahrif ettiği, bilgi kirliliği yarattığı, gizli bilgi ve belgeleri çalma

suretiyle hırsızlık yaptığı, çeşitli ülkelerin iç işlerine karışarak siyasete etki ettiği yönünde pek çok eleştiriye maruz kalmış, WikiLeaks'in arkasında CIA, Mossad gibi istihbarat örgütleri ya da Soros olduğuna dair çeşitli komplo teorileri de üretilmiştir. Bu bölümün ilerleyen kısımlarında ayrıntılı ele alınmış olan eleştiri ve komplo teorilerinin ne kadar gerçekçi olduğu tartışılır. Ancak WikiLeaks'in bir gazetecilik platformu olduğu nettir. Gazetecilik mesleğinin tanımı dünyanın her yerinde gerçeği halka ulaştırmaktır. Assange ve arkadaşlarının yaptığı da budur ve gerçek bilginin peşindeki tüm cesur gazeteciler gibi sayısız tepki, saldırı ve eleştirilerin hedefi olmuşlardır.

3.6.1. WikiLeaks ve Assange'yi Susturmaya Yönelik Girişimler

“WikiLeaks muhbirlerden bilgi toplayarak kamuoyuna beyan etmeyi ve bunun kaçınılmaz sonucu olan yasal ve siyasal saldırılara karşı savunma yapmayı görev edinmiştir. Güçlü devlet ve kuruluşların WikiLeaks'in yayınlarını baskılama girişimi alışılmış, beklenir bir olgudur ve son kertede başvuru kaynağı olan bir yayın kuruluşu sıfatıyla WikiLeaks, bu tür güçlükleri göğüslemek üzere inşa edilmiştir” (Assange vd., 2013: 21). Kurulduğu 2006 yılından itibaren, hükümetler, şirketler, tarikatlar gibi merkezi yapılarla ilgili ard arda yayınladığı gizli bilgi ve belgelerle, ilgili ülke ve kuruluşlarda dengelerin değişmesine önemli etkide bulunan WikiLeaks, bunun sonucu olarak çok çeşitli saldırılara hedef olmuştur.

Siteye yönelik ilk dava, San Francisco'da Julius Baer adlı İsviçre bankasının avukatları tarafından açılmış, ACLU (Amerikan Yurttaşlık Hakları Birliği), Basın Özgürlüğü Kurulu gibi sivil toplum kuruluşları, medya ve avukatların destek verdiği WikiLeaks lehine sonuçlanmıştır (Assange, 2011: 196). WikiLeaks ise bu süreçte yayınlarına gizli linkler ve ayna siteler aracılığıyla devam etmiştir. Scientology tarikatının, gizli belgelerini yayınladığı için WikiLeaks'a, telif hakkı gerekçesiyle dava etmekle tehdit eden bir mektup göndermesi ve bu mektubun da sitede yayınlanması, tarikata ait belgelerin doğruluğunu kanıtlamaktan başka bir işe

yaramamıştır. Çünkü ağ üzerinde çoğalabilen teknik alt yapısı nedeniyle, WikiLeaks'in yayınlarına yasal yollardan engel olmak mümkün değildir.

ABD'nin WikiLeaks'ı durdurmaya yönelik kapsamlı girişimlerinin, Kasım 2007'de sitenin Guantanamo belgelerini yayınladıktan sonra başladığı anlaşılmaktadır. WikiLeaks'in Mart 2010'da yayınladığı, ABD Savunma Bakanlığı'na ait 32 sayfalık bir rapor, sitenin nasıl yok edilmesi gerektiğini anlatmaktadır. 2008 yılında hazırlanmış olan bu rapor, sitede yayınlanan belgelerin etkisinin nasıl çarpıtılacağını da ortaya koyarken, WikiLeaks'in güvenilirliğini de artırmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 73-74). Ayrıca ABD hükümeti Virginia eyaletinde, Adalet Bakanlığı ve FBI'nın da katılımıyla, WikiLeaks hakkında kanıt oluşturmak ve Julian Assange ile diğer çalışanları 1917 Casusluk Yasası'ndan yargılamak üzere, 'daha önce görülmemiş ölçekte' bir soruşturma kurulu da oluşturmuştur (Assange, 2018: 211).

Tepki ve saldırılar özellikle 5 Nisan 2010'da o güne kadar en fazla ses getiren, Bağdat'ta bir Amerikan helikopterin, aralarında iki Reuters çalışanı ile çocukların da bulunduğu sivillerin üzerine açtığı ateşin görüntülerini içeren videonun yayınlanması sonrasında yoğunlaşmıştır. Washington Basın Kulübü'nde kamuoyuna sunulan Tali Cinayet (Collateral Murder) adlı video, görselliğin de etkisiyle yayınlandığı andan itibaren büyük tepkilere neden olmuş, ABD'nin görüntülerin yayılmasını engelleme çabaları ise sonuç vermemiştir. YouTube aracılığıyla milyonlarca kez paylaşılan görüntüler, uluslararası medya tarafından sayısız kez haberleştirilmiş, WikiLeaks'ı ABD ordusu, Pentagon ve Beyaz Saray başta olmak üzere pek çok kurum ve kişinin hedefi haline getirmiştir.

Tali Cinayet videosunun dünya çapında yayılmasının ardından, WikiLeaks ard arda gerçekleştirdiği sızıntılarla, (Afgan Savaş Günlükleri, Irak Savaş Kayıtları) ABD'li yetkililerin tepkisini çekmeye devam etmiştir. Sitede 2010'da 28 Kasım'ı 29 Kasım'a bağlayan gece yayınlanmaya başlayan ve Cablegate (Diplomatik Belge Sızıntısı) adıyla bilinen ABD Dışişleri Bakanlığı'na ait yazışmalar, hem tepkileri hem de ilgiyi son derece ileri bir noktaya taşırken, bu sırada Amerikalı yetkililer, Tali Cinayet videosunun ardından tutuklanan Er Manning ile arasında bağlantı olduğuna dair bir

kanıt elde ederek, 1917 casusluk suçlamasıyla yargılamak amacıyla WikiLeaks'in görünen yüzü Assange'nin ABD'ye gönderilmesi için çeşitli girişimlere başlamıştır.

Afgan Savaş Günlüklerinin yayınlanmasının ardından, Ağustos 2010'da Pentagon sözcüsü Geoff Morell bir basın toplantısında, yayınlanan belgelerin ABD askerlerini, müttefiklerini ve Afganistan vatandaşlarını tehlikeye attığını öne sürmüştü, WikiLeaks'in en makul sürede elindeki dokümanı kendi sitesinden kaldırmasını, ABD hükümetine geri vermesini, aksi takdirde onları doğru olanı yapmaya zorlayacak alternatiflere bakacaklarını ifade etmiştir (Wired, 2010). Sadece WikiLeaks ile ilgili çalışması için kurulan 120 kişilik WikiLeaks Görev Birliği adında bir Pentagon görev gücü (Assange, 2011: 283), WikiLeaks ile ilgili delil üretmek amacıyla FBI ve Adalet Bakanlığı'nın kurduğu soruşturma kurulu, ABD Adalet Bakanlığı'nın Twitter ve Google'dan mahkeme kararıyla, WikiLeaks ile bağlantılı olduğu iddia edilen kişilere ait bilgileri istemesi bu alternatiflerden bazılarıdır. Ayrıca yetkililer tarafından yapılan imalar ve çeşitli kaynaklardan sızan bilgiler, bazı yasadışı alternatiflerin de söz konusu olabileceği yönündedir.

Assange, Ağustos 2010'da WikiLeaks için bir çalışma merkezi oluşturmak ve ABD'ye iade edilme korkusu olmadan yaşamak amacıyla gittiği İsveç'te bir kaynaktan, ABD'nin hukuki yargılama olanaklarının zorluğu karşısında kendisini, uyuşturucu, çocuk pornosu ya da ahlak dışı davranış suçlarına bulaştırmak gibi bazı yasadışı yollara başvurabileceğini öğrenmiştir. Aynı günlerde Assange, İsveçli gazeteci Donald Böstrom tarafından, bir seks tuzağı ihtimaline karşı da uyarılmıştır (2011: 285-286). Nitekim çok geçmeden İsveç'te hakkında cinsel taciz suçlamasıyla arama emri çıkarılmıştır.

Suçlamanın ardından bir ay daha İsveç'te kalmasına rağmen savcılık tarafından çağrılmayan Assange, İngiltere'ye giderek çalışmalarına devam etme kararı almıştır (2011:300). 20 Ağustos'ta yapılan tecavüz suçlaması birkaç saat sonra delil yetersizliğinden düşürülmüş, 30 Ağustos'ta sorgulanarak suçlamaları reddeden ve serbest bırakılan Assange İsveç'ten ayrılmıştır. Ancak 18 Kasım 2010'da, Assange İsveç'ten ayrıldıktan aylar sonra savcılık suçlamayı yeniden gündeme almış,

hakkında Avrupa çapında arama kararı çıkarmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 112). Bu sırada WikiLeaks, ABD Dışışleri Bakanlığı'na ait yazışmalardan oluşan diplomatik belge sızıntısını yayınlamak üzeredir ve herhangi bir suç isnat edilmemesine rağmen, İsveç'te yapılan cinsel taciz suçlaması, Assange'nin itibarsızlaştırılmasına yönelik en önemli hamle olmuştur. Medyada bu konuyla ilgili sayısız haber yer alırken, Assange zihinlerde bir tecavüz suçlusu olarak yer etmiştir.

2010 yılının sonbaharında İngiltere'nin Norfolk bölgesindeki bir evde, o güne kadarki en büyük çaplı sızıntı olan, diplomatik belge sızıntısıyla ilgili son hazırlıkların tamamlandığı sırada, Assange için terörist ve casus suçlamaları eşliğinde öldürölme çağrılarını yapılırken, çok çeşitli konularda oldukça kapsamlı bilgilerle dolu belgelerin yayınlanacağını önceden öğrenerek harekete geçen ABD yönetimi, Türkiye de dahil ilgili devletlerin hükümetlerini bilgilendirerek, siteye elindeki belgeleri yayınlamama uyarısında bulunmuştur. ABD Dışışleri Bakanlığı sözcüsü P.J. Crowley'in belgelerin birçok hayatı tehlikeye atacağı yönündeki iddiası, Amerikan ordusundan Mike Mullen tarafından siteye yapılan belgeleri yayınlamama çağrısı ve İngiliz hükümetinin basına gönderdiği gizli belgelerin yayınlanmaması yönündeki tavsiye niteliğindeki bildiri sonuç vermemiştir (Kırıcı, 2011: 22).

Tüm çağrılara ve engelleme çabalarına rağmen, Kasım 2010'da Cablegate olarak bilinen ve ABD'nin diplomatik yazışmalarını içeren belgelerin yayınlanması, kapsamı nedeniyle sadece ABD'nin değil, aynı zamanda pek çok ülkenin de tepkisine neden olmuştur. Diplomasinin 11 Eylül'ü olarak nitelendirilen sızıntıya yönelik pek çok ülke ve kesimden çeşitli eleştiri ve tepkiler gelmiş, ABD başta olmak üzere çeşitli ülkelerin yetkilileri, belgeleri yayınlayan WikiLeaks'ı uluslararası güvenlik ve ilişkilere zarar vermekle suçlamıştır. Dönemin ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton, tıpkı ABD'li yetkililerin Irak ve Afganistan sızıntılarında yaptığı gibi, belgelerin hayati tehlike yarattığını, ulusal güvenliğe tehdit oluşturduğunu öne sürmüş ve uluslararası topluma saldırı anlamına geldiğini ifade etmiştir. Kanada'dan da benzer bir açıklama gelirken, İngiltere belgelerin izinsiz bir şekilde yayınlanmasını kınamıştır. Almanya ve Fransa'dan ABD ile dayanışma mesajları

gelirken, Assange'nin kendi ülkesi Avustralya'dan konuyla ilgili soruşturma başlatıldığı açıklaması yapılmıştır.

Dünya kamuoyu 250 binin üzerindeki belgeleri tartışırken, İsveç tarafından hakkında arama kararı çıkarılan Assange, Londra'da avukatları eşliğinde teslim olduğu polis merkezinde 7 Aralık 2010 tarihinde tutuklanarak Wandsworth Cezaevine götürülmüştür. Ertesi gün Independent gazetesinde yer alan bir haber, Amerikalı ve İsveçli yetkililerin, Julian Assange'ın, 1917 Casusluk Yasasıyla yargılanmak üzere ABD'ye teslim edilme ihtimalini, gayri resmi bir şekilde görüştüklerini ortaya çıkarmıştır. Aynı haberde; başta Assange'nin El-Kaide ve Taliban liderleri gibi peşine düşülmesi ve öldürülmesi gerektiğini savunan Sarah Palin olmak üzere, Amerikalı politikacılar tarafından öldürülmesi yönünde çağrılar yapıldığı ve tutuklanmasının, dönemin ABD Savunma Bakanı Robert Gates tarafından 'iyi haber' olarak değerlendirildiği bilgileri de yer almaktadır (Independent, 2010).

Bu haber, Assange'nin, tecavüz suçlamasının siyasi bir komplo olduğu ve bu gerekçeyle önce İsveç'e, ardından da ABD'ye teslim edileceği yönündeki iddialarının doğruluğunu destekler niteliktedir. Assange; diplomatik belge sızıntısının ardından WikiLeaks'in 'terörist kuruluş', kendisinin de 'yüksek teknoloji teröristi' ilan edilerek, 'siber saldırılar'da bulunan 'düşman savaşı' şeklinde lanse edildiğini ifade ederken (2018: 216), Uçkan ve Ertem, Assange hakkındaki tecavüz suçlamasının siyasi bir komplo olabileceğine yönelik önemli bir başka bilgiye dikkat çekmektedir. Buna göre, suçlamada bulunduğu iddia edilen kadınların avukatı Claes Borgström'ün bağlı bulunduğu firmanın ortaklarından Thomas Bodström, ABD'ye yakınlığı ile tanınmakta ve Orta Doğu kökenli İsveç vatandaşlarını ya da siyasi sığınmacıları Guantanamo'ya götürülmek üzere, CIA'ya teslim eden bakan olarak bilinmektedir (2011: 113). Bu konuyla ilgili bir başka bilgi, Assange ile birlikte olan kadınlardan Anna Ardin'in, ABD ve CIA bağlantılı bir feminist grubun içinde bulunduğu yönündedir. Odatv'den Barış Zeren'in ortaya çıkardığına göre, Assange'ye yönelik suçlama tecavüz değil beklenmedik seks olarak geçmektedir (Pehlivan ve Terkoğlu, 2012: 53-54).

İngiltere’de çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklandıktan sonra kefaletle serbest bırakılan Julian Assange, her gün polis merkezine giderek rapor vermek şartıyla elektronik kelepçe takılarak ev hapsine mahkum edilmiş, ancak İngiltere mahkemesinin İsveç’e iadesine karar vermesi ve İsveç’in de kendisini, hakkında büyük jüri soruşturması başlatan ABD’ye iade etmeyeceğine dair güvence vermeyi reddetmesi üzerine, 19 Haziran 2012 tarihinden itibaren siyasi sığınma talebiyle başvurduğu Ekvador’un Londra Büyükelçiliği’nde yaşamaya başlamıştır. Daha sonra Ekvador vatandaşlığına da kabul edilen Assange hakkındaki cinsel taciz soruşturması 2017 yılında, dava ilerletilemediği için kapatılmıştır.

Ekvador’da 2017 yılında yapılan seçimlerde, Rafael Correa’nın yerine Lenin Moreno’nun cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, Assange için sıkıntılı bir dönem başlamıştır. Yeni yönetim önce Assange’ye siyasi açıklama yapmaması, diğer ülkelerin iç işlerine karışmaması yönünde uyarılarda bulunmuş, ardından Mart 2018’den itibaren tecrit şartları uygulamaya başlamıştır. Ekvador hükümeti 28 Mart 2018 tarihinden itibaren Assange üzerinde, internet ve telefon bağlantılarının kesilmesini, kamuya yönelik açıklama yapmasının ve röportaj vermesinin engellenmesini de içeren, avukatlarından başka ziyaretçi kabul etmesini yasaklayan siyasi tecrit kararı uygulamıştır. 2012 yılında Assange’nin sığınma talebini kabul eden Ekvador’un eski Devlet Başkanı Rafael Correa, mevcut hükümetin bu tutumunu işkence olarak değerlendirmiştir (justice4assange.com).

ABD’nin Assange ve WikiLeaks’i susturmaya yönelik yoğun çabalarına bir başka örnek, yanlışlıkla ortaya çıkan bir iddianamedir. Kasım 2018’de WikiLeaks’in sosyal medya hesabından yapılan açıklamada, ABD’nin Julian Assange’a karşı gizli bir iddianame hazırladığı öne sürülmüş, mesajda iddianamenin, Virginia’nın doğu bölgesindeki bir mahkemede yanlışlıkla başka bir dava dosyasına karıştığı için ortaya çıktığı belirtilmiştir (@wikileaks, 2018). Bu gizli iddianamenin; daha önce de belirtildiği üzere WikiLeaks, Assange ve diğer çalışanlarla ilgili delil toplamak amacıyla bir soruşturma kurulunun oluşturulduğu Virginia eyaletinde ortaya çıkması dikkat çekicidir.

Bu sırada İsveç'e, ardından da ABD'ye iade edilmemek için yasal mücadele yürüten Assange'nin avukatlarından Jennifer Robinson, müvekkilinin İsveçli savcılara Ekvador Büyükelçiliği'nde ifade verdiğini, yaşananların ABD'nin savaş suçlarının kanıtlanmasıyla ilgili olduğuna dikkat çekmiştir (The Canary, 2019) Avukatlarının tüm girişim ve taleplerine karşın İngiltere bu süreç boyunca, şartlı tahliye koşullarını ihlal ettiği gerekçesiyle Assange hakkındaki tutuklama kararını kaldırmayı ve ABD'ye iade edilmeme garantisi vermeyi reddetmiştir. Son dönemde Ekvador hükümetinden sık sık, elçilik personeline davranış tarzı, tuvalet temizliği, kedisinin bakımı gibi kişisel konularda uyarılar alan Assange, hükümetin bu tutumunu kendisini ABD'ye teslim etmek niyetinde olduğu iddiasıyla açıklamıştır. Medyada da zaman zaman Moreno hükümetinin, ABD'den gelen yoğun baskı nedeniyle bir önceki hükümetin kabul ettiği siyasi sığınma hakkını kaldırmak amacıyla bir takım gizli görüşmeler yaptığını öne süren haberler yer almıştır.

Hükümetler, şirketler, istihbarat örgütleri gibi güç odaklarının sırlarını ifşa eden WikiLeaks, kurucusu ile ilgili yapılan pazarlıkların bilgisine de günler öncesinden ulaşmış ve bu bilgiyi twitter hesabından paylaşmıştır. @wikileaks hesabından yapılan ve üst düzey bir Ekvador yetkilisine dayandırılan haberde, Assange'nin kısa bir süre içerisinde elçilikten çıkarılarak gözaltına alınması için İngiltere ile anlaşmaya varıldığı duyurulmuştur (@wikileaks, 2019). Nitekim Assange, Ekvador'un sığınma hakkını geri alması üzerine, ABD'nin iade talebi ile İngiltere'nin şartlı tahliye koşullarını ihlal ettiği gerekçesiyle, 11 Nisan 2019 tarihinde İngiliz polisi tarafından zorla elçilikten çıkarılarak gözaltına alınmış, bu sırada "UK must resist" (İngiltere direnmeli) şeklinde slogan attığı, elinde de Gore Vidal'e ait 'History of The National Security State' (Ulusal Güvenlik Devletinin Tarihi) adlı bir kitabın bulunduğu görülmüştür (The Guardian, 2019). 1 Mayıs 2019 tarihinde İngiltere'de görülen davada, 2012'de Ekvador Büyükelçiliği'ne sığınırken şartlı tahliye koşullarını ihlal ettiği gerekçesiyle elli hafta hapis cezasına çarptırılan Julian Assange, İngiltere'nin Belmarsh cezaevinde bulunmaktadır.

Avukatları, yakınları ve bazı tanınan isimler tarafından ziyaret edilen Assange'nin, cezaevinde insanlık dışı ve kötü şartlarda kaldığı dile getirilirken son olarak,

Birleşmiş Milletler İşkence Özel Raportörü Nils Melzer, bu durumun Assange için hayati tehlike yaratabileceğine dikkat çekmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2019). Melzer'in; "Savaş, şiddet ve politik işkence vakalarıyla çalıştığım yirmiyıl boyunca, bir grup demokratik devletin birlik olarak tek bir bireyi bu kadar uzun süre kasten, insanlık onuruna ve hukukun üstünlüğüne saygı göstermeden izole ettiğini, şeytanlaştırdığını ve taciz ettiğini hiç görmemiştim" (United Nations Human Rights, 2020) şeklindeki ifadesi Assange'ye ödetilen bedelin haksızlığını ve ağırlığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ekim 2019'daki duruşmayı izleyen BBC muhabiri Richard Galpin, Assange'nin adını ve doğum tarihi ile ilgili bilgileri bile hatırlamakta zorlandığına, oldukça zayıflamış görüldüğüne dikkat çekerken, gazetecinin mahkemede, bir süper güce karşı mücadele verirken, kendisinin yazılarına bile ulaşma imkanından yoksun olduğu ve bunun adil olmadığı yönündeki ifadesine de yer vermiştir. Mahkeme; Assange'nin avukatlarının savunma hazırlığı yapmak için ABD'ye iade davasını üç ay erteleme talebini de reddetmiş, davanın Şubat ayında başlayacağını duyurmuştur (BBC, 2019).

Julian Assange'nin tutuklanmasının ardından Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi gibi insan hakları örgütleri, gazetecinin ABD'ye iade edilmemesi yönünde çağrılarda bulunurken, casusluk suçlamalarının kabul edilemez olduğu ve soruşturmanın basın özgürlüğü aleyhine çok önemli sonuçlara neden olabileceğine dikkat çekmiştir (Independent Türkçe, 2019). Ayrıca çeşitli sivil toplum kuruluşları ve insan hakları örgütleri ile dünya çapındaki aydınlar, sanatçılar ve pek çok kesimden destekçileri sık sık Assange için protesto gösterileri düzenlerken, bu eylemlerde davanın ifade özgürlüğü ve gazeteciliğe yönelik bir saldırı olduğu dile getirilmektedir. Bu sürecin takip edilmesi, basın özgürlüğü açısından oldukça önemli ve değerlidir.

Yapılan yayınların ardından sadece Assange değil, WikiLeaks ile bağlantılı olduğu iddia edilen başka pek çok kişiye de yasal baskı, tehdit ve çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Örneğin bir hacker konferansında Assange'nin yerine konuşma yapan Jacop Applebaum, hiçbir açıklama yapılmaksızın gözaltına alınarak ABD'ye giriş çıkışlarında sorguya çekilirken, Jeremie Zimmermann da kendilerini FBI ajanı olarak

tanıtan kişiler tarafından durdurularak, sorguya çekilmiş ve hapse atılmakla tehdit edilmiştir (Assange vd., 2013: 24-25). Applebaum ve Zimmermann, Assange'nin destekçileri oldukları iddiasıyla gözaltına alınan, çeşitli hukuki sıkıntı, tehdit ve baskılara maruz kalan pek çok kişiden sadece ikisidir. Diğer bazı isimlerin arasında en bilineni ise Bradley (Chelsea) Manning'dir.

3.6.1.1. Bradley Manning Davası

ABD, WikiLeaks'in Tali Cinayet videosu, Afgan Savaş Günlükleri, Irak Savaş Kayıtları ve Diplomatik belge sızıntılarını yayınladığı 2010 yılından itibaren, Assange'yi 1917 Casusluk Yasası'ndan yargılamanın olanaklarını araştırmaktadır. İsveç'teki cinsel taciz davasının sürekli gündemde tutulması, sadece WikiLeaks, Assange, çalışanları ve destekçileri hakkında kanıt toplamak için ABD'nin Virginia eyaletinde kurulan soruşturma kurulu, Ekvador hükümetiyle yapılan gizli görüşmeler bu hamlelerden bazılarıdır.

WikiLeaks'in Irak'ta ABD'li askerlerin sivillerin üzerine ateş açtığı görüntüleri içeren Tali Cinayet videosunu Nisan 2010'da yayınlamasının ardından, Er Bradley Manning aynı yılın Mayıs ayında WikiLeaks'a ABD'ye ait gizli bilgi ve belgeleri vermek suçlamasıyla tutuklanmıştır. Her ne kadar WikiLeaks bu belgeleri hangi kaynaktan aldığını açıklamasa da -ki zaten site varlığını kaynaklarının anonimliği üzerine kurmaktadır- ABD Manning'i, eski bir hacker olan Adrian Lamo ile yaptığı internet sohbetinden yola çıkarak tutuklamıştır. O dönem ABD ordusunda istihbarat analisti olarak görev alan Er Manning, bu görevi gereği yüzbinlerce gizli dosyaya erişim iznine sahiptir. Ve iddialara göre, ABD'nin gizli belgelerini WikiLeaks'a veren kişidir.

ABD hükümeti bu bilgiyi Manning ile Lamo arasında 21 Mayıs 2010 tarihinde başlayan internet yazışmalarından edinmiştir. Manning'in oldukça korkmuş ve duygusal olarak zayıf düşmüş bir anında içini döktüğü anlaşılan diyaloglarda, Lamo, Manning'in kendisini gazeteci ve din adamı olarak düşünmesini sağlamış ve onu

görüşmelerinin gizli kalacağına ikna etmiştir. Manning bu yazışmalarda WikiLeaks gönüllüsü olduğunu söyleyen Lamo'ya, 'beyaz saçlı çılgın' olarak tanımladığı Julian Assange ile bağlantı kurduğunu ve Irak Savaş Kayıtları ile diplomatik yazışmaların da aralarında olduğu, oldukça büyük çaplı gizli belgeleri verdiğini ifade etmiştir. Manning, Hillary Clinton ve birkaç bin diplomatın bir sabah uyandıklarında kalp krizi geçireceklerini belirterek diplomatik belgelere işaret etmiştir (Wired, 2011). Bu görüşmenin ardından, The New York Times, Yahoo ve Microsoft gibi büyük kuruluşların bilgisayar sistemlerine girmesi nedeniyle ev hapsi ve para cezasına çarptırılan eski hacker, dijital tehdit analisti Lamo, bilgileri yetkililere vererek Manning'i teslim etmiştir.

26 Mayıs 2010 tarihinde tutuklanan Bradley Manning Virginia'daki bir askeri cezaevinde, hakkında hiçbir hukuki dava olmadan insanlık dışı şartlarda, 1103 gün boyunca tutuklu kaldıktan sonra, dava süreci 03 Haziran 2013 tarihinde büyük bir gizlilik içinde başlamıştır (Assange, 2018: 214). Er Manning'e yönelik, 700.000'den fazla devlet belgesini WikiLeaks'a sızdırmak kapsamında, casusluk yasasına muhalefet ve idam ya da müebbet cezasına neden olabilecek 'düşmana yardım etmek' de dahil 22 suçlama yapılmıştır (Stoeckley, 2015: 11).

Irak'ta da görev yapmış olan Er Manning, Irak ve Afganistan'da yaşananlardan dolayı vicdan azabı çektiği, olayların bir parçası olmayı içine sindiremediği için belgeleri WikiLeaks'a verdiğini ifade etmiştir. Dava sürecinde belgeleri, önce Washington Post, The New York Times gibi Amerikan gazetelerine ulaştırmayı denediğini ancak cevap alamadığını belirterek, Google'da arama yaparken fark ettiği WikiLeaks'a, kaynağın yerini ve kimliğini gizlemeye yarayan Tor programı aracılığıyla gönderdiğini ifade etmiştir (Stoeckley, 2015: 66-67). Özellikle Tali Cinayet adıyla bilinen videodaki görüntülerden çok etkilenen Manning'in amacı, benzer olayların önlenmesine yardım etmektir (Stoeckley, 2015: 71).

Başta Er Manning Destek Platformu olmak üzere aralarında tanınmış isimlerin de bulunduğu çok sayıda destekçinin de katılımıyla başlayan duruşmalar neticesinde, 35 yıl hapis cezasına çarptırılan Manning, yattığı süre ve gördüğü kötü muamele gibi

nedenlerle, kesinleşen cezasının 3'te 1'ini doldurduğunda kefaletle serbest bırakılmak üzereyken, başkanlığının son günlerinde 18 Ocak 2017 tarihinde başkanlık özel yetkisini kullanan Barack Obama tarafından affedilmiştir.

Bu dikkat çekici bir gelişmedir, çünkü Obama hükümeti döneminde, basına bilgi sızdırdığı iddia edilen kişilere yönelik, önceki hükümetlerin toplamından daha fazla sayıda, casusluk yasası kapsamında dava açıldığı bilinmektedir (Greenwald, 2015: 79). Çocukluğundan beri kendini kadın gibi hissettiğini ifade eden ve uzun yıllar boyunca cinsiyeti konusunda da mücadele verdiği bilenen Bradley Edward Manning hayatına, 2014 yılında aldığı Chelsea Elizabeth Manning adıyla devam etmektedir.

Chelsea Manning; 11 Nisan 2019 tarihinde tutuklanan gazeteci Julian Assange hakkında ifade vermeyi reddettiği için, çalışmanın teslim edildiği Ocak 2020 tarihinde ABD'nin Virginia eyaletinde bir hapisanede bulunurken (Independent, 2019), Manning'i askeri yetkililere ihbar eden Adrian Lamo ise 16 Mart 2018 tarihinde evinde ölü bulunmuştur. Julian Assange olayı Twitter'dan, "Adli tıp seri FBI muhbiri Adrian Lamo'nun öldüğünü söylüyor. Lamo, sahte gazeteci, adi dolandırıcı, insanlık haini, Chelsea'ye gazetecilik koruması, arkadaşlık ve destek sözü verdi sonra onu FBI'a sattı" (@DefendAssange, 2018) ifadeleriyle paylaşırken, Lamo'nun ölüm nedeni hala bilinmemektedir.

3.6.1.2. Edward Snowden Olayı

"Eylemlerimden dolayı kıvrandırılacağımı ve bu bilgilerin kamuoyuna bildirilmesinin sonumu belirlediğini biliyorum. Gizli kanun, eşitsiz af ve sevdiğim dünyaya hakim olan dayanılmaz yürütme yetkileri federasyonunun bir an için bile ifşa edilmesi benim için yeterli olacak ve beni sevindirecektir. Yardım etmek isterseniz açık kaynak topluluğuna katılın ve basının ruhunu diri tutmak, internet serbestliğini korumak için mücadele edin. Ben hükümetin karanlık köşelerinde bulundum ve onların korktukları gün yüzüne çıktı.

Edward Joseph Snowden" (Greenwald, 2015: 53).

İçinde bulunduğumuz dijital çağ ve onun getirdiği sayısız teknolojik yenilik ve imkanlar, bireyler için haberleşme ve bilgi alma özgürlüğü anlamına gelirken, merkezi yapılar için bilgiyi kontrol etme gücünün kırılması anlamına gelmiştir. İnternetin keşfiyle birlikte yaşanan devrim, teknolojik yeniliklerin giderek daha hızlı ve yaygın bir şekilde günlük hayatın parçası olması, bilginin üzerindeki tahakkümü önemli ölçüde azaltmıştır. Teknolojik gelişmeler hükümetlere, istihbarat örgütlerine, büyük şirketlere kitlesel gözetleme faaliyetleri adına sayısız fırsat sunarken, yine aynı yapılara tehdit oluşturmuştur. Başta WikiLeaks gibi sızıntı platformları olmak üzere, çeşitli hacker grupları, teknolojik olanakları etkin kullanan bireyler ya da bilgi uçurucusu (whistle-blower) olarak adlandırılan ifşaatçiler, artık hiçbir şeyin gizli kalmayacağına yönelik önemli işaretlerdir. Yakın dönemde dünyanın en tanınan bilgi uçurucularından biri de Edward Snowden olmuştur.

ABD WikiLeaks'in sızıntılarının dünyada yarattığı etkiyi kontrol etmeye çalışırken Haziran 2013 tarihinde bu kez, ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı CIA ve ABD Ulusal Güvenlik Ajansı NSA'da üst düzey görevlerde bulunmuş, siber güvenlik uzmanı Edward Snowden tarafından sızdırılan, NSA Sızıntıları olarak bilinen gizli belge ifşaati gündeme gelmiştir. Snowden'in ifşa ettiği belgeler, ABD'nin, yasal olmayan yollarla telefon dinleme ya da internet hareketlerini takip etme yoluyla insanların mahremiyeti ihlal ettiğini, İngiltere, Almanya ve İsrail gibi ülkelerle birlikte yürüttüğü, dünya çapındaki gözetleme ve istihbarat faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır.

Snowden'in Hong Kong'da bir otelde buluşarak The Guardian için yazılar yazan bağımsız gazeteci Glenn Greenwald'e verdiği belgelerle ilgili ilk makale, ABD'nin en büyük Telekom şirketlerinden biri olan Verizon'un, NSA'ya tüm telefon kayıtlarıyla ilgili bilgileri verdiğini göstermiştir. Belge, Obama döneminde herhangi bir şüpheli eyleme karışıp karışmadığına bakılmaksızın, milyonlarca kişinin tüm iletişim kayıtlarının toplandığını ilk kez ortaya çıkarmıştır (Greenwald, 2015: 106). Ancak bu buzdağının sadece görünen kısmıdır ve ilerleyen günlerde belgelerin ortaya çıkardığı bilgilere göre NSA, PRISM adındaki gizli bir uygulama ile, Microsoft,

Skype, Facebook, Apple ve Google gibi özel şirketlerin internet sunucularına doğrudan erişim sağlamaktadır (Assange, 2018: 225).

İlk belgeler milyonlarca Amerikan vatandaşının tüm görüşme kayıtlarının izlendiğini ortaya çıkarırken, bu kez dünya çapındaki yüz milyonlarca insanın tüm internet hareketlerinin ABD tarafından gözetlendiği gerçeği belgelenmiştir. Ortaya çıkan bilgilere göre bu uygulama; kişisel hesaplara, internetteki arama geçmişlerine ya da e-posta içeriklerine ulaşabilmektedir. ABD'nin kendi vatandaşlarına yönelik kitlesel gözetleme faaliyetinin, aslında tüm dünyaya yönelik küresel gözetleme faaliyeti olduğu gerçeği olayın boyutunu değiştirmiştir. Belgeler NSA'nın, Almanya Başbakanı Angela Merkel dahil pek çok politikacıyı dinlediğini göstermiştir.

Belgeler ilk ortaya çıktığı andan itibaren skandal etkisi yaratırken, Greenwald CNN, MSNBC, NBC gibi medya kuruluşlarının yoğun ilgisinin umduklarının da ötesinde olduğunu belirtmektedir (2015: 106). Başına gelebilecekleri göze aldığını en başında ifade eden Snowden 9 Haziran 2013 pazar günü Guardian aracılığı ve “Edward Snowden: NSA Gözetimi İfşalarının Arkasındaki Muhbir” başlığı ile kendi kimliğini de ifşa etmiştir (Greenwald, 2015: 123).

NSA belgelerini açıklamasının ardından yaşanan süreçte Wikileaks, yayıncı bir kuruluş olarak gazetecilik kaynaklarını korumak adına devreye girmiş, konuyla ilgili yasal bilgi ve deneyimleriyle Edward Snowden'a yol göstermiştir (edwardsnowden.com). WikiLeaks'ın sürece desteği bununla da kalmamış, Citizenfour adlı belgeselde de yer aldığı gibi, Snowden'e Rusya'ya gitme fikrini veren ve bu konuda aracılık eden kişi Julian Assange olmuştur. Bu işbirliği ABD'li yetkililerin tepkisini çekerken, CIA direktörü Mike Pompeo'nun, ‘düşman istihbarat servisi’ olarak tanımladığı WikiLeaks'ın, Edward Snowden'in Rusya'ya gitme konusundaki rolü, sitenin kurucusunu ele geçirme noktasında yeni bir gerekçe anlamına gelmiştir (CNN, 2017). Öte yandan Edward Snowden'in ifşa ettiği belgeler, WikiLeaks'a yönelik gözetleme faaliyetlerinden birini daha ortaya çıkarmıştır. Buna göre; İngiliz Devleti İletişim Merkezi (GCHQ), siteyi ziyaret eden herkesin IP bilgileri ile yaptıkları aramaları eş zamanlı olarak kaydetmiştir (Assange, 2018: 219).

“Kim olduğumu saklamak gibi bir niyetim yok çünkü yanlış bir şey yapmadığımı biliyorum” (Harding, 2014: 132) diyen Snowden kendini, Hong Kong’da bir otelde, gazetecilere belgeleri verirken çekilen bir video kaydıyla, internetten ifşa etmiştir. O andan itibaren ABD ve İngiltere’nin hedefi haline gelen Snowden gazeteci Greenwald’e, başına gelebilecekleri göze almasının nedenini “Hiçbir gizliliğe ve hiçbir özgürlüğe sahip olmadığımız, internetin eşsiz değerinin bitirildiği bir dünyada yaşamak istemiyorum” (2015: 75) cümlesiyle açıklamıştır. Pasaportu ABD tarafından iptal edilen Edward Snowden 23 Haziran 2013’te, ABD makamları iade belgelerini gönderdiği ve derhal tutuklanmasını talep ettiği halde, Hong Kong’lu yetkililerin, Amerikan belgelerinde usulsüzlükler bulunduğu gerekçesiyle kendisini durduracak yetkilerinin olmadığını beyan etmesi üzerine, WikiLeaks aracılığıyla Moskova’ya ulaşmıştır (Harding, 2014: 201).

Bu ifşaat üzerine belgeleri yayınlayan gazeteler The Guardian ile The Washington Post Pulitzer ödülü kazanırken (The Guardian, 2014), Edward Snowden ABD tarafından, devlete ait bilgileri çalmak ve 1917 Casusluk Yasası kapsamında iki ayrı suçla itham edilmektedir. Ülkesine dönerse Snowden’in, 30 yıl hapis cezası, hatta ölüm cezasıyla bile karşı karşıya kalma ihtimali bulunmaktadır (Harding, 2014: 265). Snowden 11 Nisan 2019’da twitter hesabından yaptığı bir açıklamada, ABD’nin 1917 Casusluk Yasası kapsamında yargılamak istediği Julian Assange’nin tutuklanmasını, ‘basın özgürlüğü adına karanlık bir an’ olarak değerlendirmiştir (@Snowden,2019).

Belgeleri açıklamasının ardından kimileri tarafından vatan haini, kimileri tarafından ise kahraman ilan edilen Snowden’in ifşaatı, ABD ve İngiltere başta olmak üzere Batılı devletlerin ve istihbarat birimlerinin, küresel gözetleme faaliyetleri ile ilgili önemli tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Geçici oturma izniyle Rusya’da bulunan Snowden video konferans aracılığıyla katıldığı programlarda, mahremiyet, gizlilik, Google, Facebook, Instagram, Youtube gibi şirketlerin gözetleme faaliyetlerine imkan tanıyan yazılımlar başta olmak üzere, çeşitli konularda açıklamalarda ve uyarılarda bulunmaya devam etmektedir.

3.6.2. WikiLeaks Sitesine Yönelik Saldırıları

Teknoloji; merkezi güç odaklarına mahremiyeti ve yasaları hiçe sayarak bireyleri gözetleme imkanları sunarken, bireylere de aynı imkanlar doğrultusunda, söz konusu yapıları deşifre etme yolları sunmaktadır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren büyük bir hızla gelişen ve yaygınlaşan enformasyon ve iletişim teknolojileri toplumlara daha fazla iletişim olanağı tanırken, bireylerin kitlesel gözetlemeye daha fazla maruz kalmasını da beraberinde getirmiştir. Son zamanlarda en fazla tartışılan konuların başında, devletlerin güvenlik politikaları adı altında hak ve mahremiyet ihlalleri ile kamuoyunun bilgi alma, gerçekleri öğrenme hakkı gelmektedir. Tartışmaların giderek yoğunlaştığı bir dönemde, bireylerin bilgi alma hakkını, merkezi yapıların ise şeffaf olması gerektiğini savunan WikiLeaks’in yayın hayatına başlaması, bahsi geçen konuların daha yüksek sesle, dünyanın gözü önünde ve somut gerçekler eşliğinde gündeme gelmesini sağlamıştır.

Aslında çoğu bilinen gerçeklerin WikiLeaks’in yayınladığı belgelerle kanıtlanması, başta ABD olmak üzere, çeşitli devletler, istihbarat örgütleri, şirketler ya da tarikatlar tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Siteye yönelik ilk tepkiler, alışıldık susturma yöntemleri olmuştur. Guntanamo talimnamesi yayınlandığında belgenin siteden kaldırılması yönünde Pentagon’dan gelen uyarı, Scientology tarikatıyla ilgili belgeler yayınlandığında karşı tarafın avukatlarından gelen dava tehdidi, yine İzlanda Kaupthing Bankası ile ilgili yolsuzluk belgeleri yayınlandığında siteye gelen yasal tehdit, geleneksel gazetecilikte de sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Yeni olan WikiLeaks’in teknolojik alt yapısıdır.

Siteye yönelik ilk dava 2008 yılında, San Francisco’da Julius Baer adlı İsviçre bankasının avukatları tarafından açılmış, ancak mahkeme WikiLeaks lehine karar vermiştir. Assange bu olayı “... yasal eylemin, WikiLeaks’i incelemek konusunda kör bir bıçak olduğu ortaya çıkmıştır” (2011: 198) sözleriyle ifade etmiştir. Dolayısıyla basına yönelik geleneksel baskı ve susturma yöntemleri WikiLeaks konusunda

geçerliliğini yitirdiğinden, site ve Julian Assange başta olmak üzere çalışanlarına yönelik, daha farklı ve kapsamlı bir yol izlenmektedir.

WikiLeaks'a yönelik teknik saldırılar ile mali abluka bu yöntemlerden bazılarıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin, 'bilgi ve düşüncüyü elde etmek ve yaymak hakkı'nı savunan 19'uncu Maddesi'nden feyz alan site (Yüksel, 2014:111), kendisine ulaşan gizli bilgi ve belgeleri yayınlamaya başladığında, pek çok teknik ve mali saldırılara maruz kalmıştır. Örneğin diplomatik belge sızıntısına sadece bir saat kala, her saniyede 2 ila 4 gigabitlik veri akışını siteye yönlendirmek suretiyle, yoğun bir DDoS (Distributed Denial of Service - Dağıtık Hizmet Reddi) saldırısıyla karşı karşıya kalmıştır (Uçkan ve Ertem, 2011: 107). DSES (Dağıtık Servis Engelleme Saldırısı) olarak da adlandırılan bu yöntem, 'botnet' adı verilen ve virüs aracılığıyla sahiplerinin haberi olmadan zombileştirilmiş yüzbinlerce bilgisayarın, hedef ağları çökertmesi anlamına gelmektedir (Clarke ve Knake, 2011: 14). WikiLeaks bu saldırıları kendine özgü yöntemlerle aşmış, yayınlar gizli linkler, ayna siteler ile işbirliği yapılan medya kuruluşları aracılığıyla devam etmiştir. Bu, Assange'nin ifadesiyle, WikiLeaks'in asla sansür edilemez teknolojisinin bir sonucudur (2011: 195).

WikiLeaks'ın sızıntıları üzerine artan yoğun baskı nedeniyle internet servis sağlayıcıları da WikiLeaks.org'a verdikleri hizmeti durdururken, Amazon 1 Aralık 2010'da siteyi depolama sunucularından kaldırmış, WikiLeaks.org'a yönlendirme yapan alan adı sunucuları da (DNS - Domain Name System) kesintiye uğramıştır. Ancak teknik altyapısı sansürlenmemek üzere tasarlanan site, binlerce gönüllünün sunucularından oluşan kitlesel yedek sunucular aracılığıyla yayınlarını sürdürmüştür (Assange, 2018: 217). Siteye yönelik artarak devam eden DDoS saldırıları, WikiLeaks tarafından düzenli olarak internetten de duyurulmuştur (ARBOR Networks, 2010).

Saldırıları bunlarla da sınırlı kalmamış, ekonomik kaynaklarını bağışlardan sağladığı bilinen WikiLeaks'a yönelik mali engelleme de bir başka susturma yöntemi olarak uygulanmıştır. Assange'nin 'Bankacılık kuşatması' olarak tanımladığı olay, Aralık

2010'da VISA, MasterCard, Paypal ve Bank of America gibi kurumların, ABD'nin baskısı üzerine, WikiLeaks'a verdikleri hizmeti durdurmaları anlamına gelmektedir. Amacı; sitenin gönüllülerinin finansal desteğini engellemek olan bu hamle, WikiLeaks'ın aracı ödeme yönlendiricileri devreye sokularak aşılmaya çalışılmıştır (2018: 221-222).

Bu dünya çapında güçlü ve yaygın olan şirketlerin uyguladığı hizmet kesintileri, WikiLeaks'a bankalar aracılığıyla yapılan para aktarımlarını ve kredi kartlarıyla yapılan bağışları engelleyerek sitenin mali kaynaklarını önemli ölçüde sekteye uğrattırırken, Assange 2012 yılında World Socialist Web Site adlı internet sitesine verdiği röportajında mali ablukanın, WikiLeaks'ın gelirlerinin yüzde 95'ini kestiğini, ancak yine de dünya çapında destek gören kuruluşun buna rağmen yayınlarına devam edebildiğini ifade etmiştir (World Socialist Web Site, 2012).

Her ne kadar ana akım medyada yer alan haberlerde sadece diplomasi dedikodularından ibaret gibi sunulsa da, ABD'ye ait diplomatik yazışmaların içeriği çok önemli gizli bilgileri ifşa etmiştir. Belgeler bir ABD'li şirketin Afganistan'da karıştığı çocuk fuhuşu ve uyuşturucu skandalından, Pfizer firmasının Nijerya gibi az gelişmiş ülkelerde çocuklar üzerinde test ettiği ilaçlara, Belçika, Hollanda, Almanya ve Türkiye'nin NATO gerekçesiyle ABD'ye ait nükleer silahlara ev sahipliği yapmasından, pek çok ülkenin hükümetlerine ait gizli bilgilere kadar çeşitli iddialar içermektedir. Dolayısıyla 'Cablegate' sızıntılarının yayınlanmasıyla birlikte WikiLeaks'a yönelik, teknik ve mali saldırıların yoğunlaşması şaşırtıcı değildir.

3.6.3. WikiLeaks ve Assange'ye Yönelik Bazı Eleştiriler ile Komploteorileri

Kurulduğu tarihten bugüne kadar yayınladığı sızıntılarla dünyanın gündemini değiştiren WikiLeaks, saldırılara uğradığı kadar, çok çeşitli çevrelerden gelen yoğun eleştirilere de maruz kalmıştır. Eleştiriler genel olarak Julian Assange'nin ön plana çıkmasından, insanların hayatını tehlikeye atmasına, bilgi kirliliği yaratmaktan, gizli

belge hırsızlığına hatta merkez medya ile işbirliği yapmasına kadar varmaktadır. Komplo teorileri ise daha tanıdık olmakla birlikte, WikiLeaks'in arkasında CIA, Mossad ya da Soros olduğuna dair, mantıklı olmaktan uzak ve dayanaksız iddialardan oluşmaktadır.

WikiLeaks'in en fazla ses getiren yayınlarını (Tali Cinayet, Afgan ve Irak Savaş Kayıtları, Diplomatik Belge Sızıntısı) gerçekleştirdiği 2010 yılı, aynı zamanda en fazla saldırı, tepki ve eleştiriye maruz kaldığı dönemdir. WikiLeaks'a yönelik eleştirilerin en başında ise yayınladığı gizli bilgi ve belgelerle, insanların hayatını tehlikeye attığı yönündeki iddialar gelmektedir. Assange'nin de dikkat çektiği gibi; Afgan Savaş Günlüklerinin yayınlanmasının ardından Temmuz 2010'da Pentagon'da düzenlenen bir basın toplantısında Amiral Mike Mullen'in kurduğu “Şu anda bile ellerine genç bir askerin veya bir Afgan ailenin kanı bulaşmış olabilir” (2011: 269-270) cümlesi, muhabirlerin ısrarlı sorularına rağmen herhangi bir kanıt sunulmasa da, bu yönde bir yargının oluşmasına yetmiştir. Nitekim bu basın toplantısı merkez medyada, ‘Elleri kanlı’ ifadesi öne çıkarılarak haberleştirilmiş ve istenen algıyı yaratmıştır (The Guardian, 2010).

The New York Times ‘WikiLeaks adlı bir organizasyona’ dayanarak verdiği haberinde, ABD'nin müttefiki olarak görünen Pakistan'ın Afganistan'da Taliban'a gizli destek verdiğini öne sürerken (The New York Times, 2010), sadece birkaç gün sonra, İngiliz kanalına konuşan bir Taliban sözcüsüne dayanarak verdiği haberinde, örgütün, WikiLeaks'in verdiği bilgiler ışığında Afgan muhabirleri bularak cezalandırdıklarını öne sürmüştür (The New York Times, 2010). Medyada yer alan bu yöndeki iddialardan bir diğeri, WikiLeaks'in yayınlarının bir Taliban sığınmacının ölümüne yol açtığı yönündedir. Ancak Assange, söz konusu kişinin aslında iki yıl önce öldüğünün ortaya çıktığına dikkat çekmektedir (2011: 262). Ayrıca bu iddia 16 Ağustos 2010 tarihinde, Savunma Bakanı Robert Gates'in yaptığı senato bilgilendirme açıklamasında bizzat yalanlanmış, Gates yazılı açıklamasında, WikiLeaks'in yayınıyla herhangi bir istihbarat kaynağı ya da yönteminin tehlikeye girmediğini itiraf etmiştir (Assange, 2011: 273).

Sonuçta Julian Assange ve WikiLeaks'in yayınlarının insanların hayatını tehlikeye attığı yönündeki eleştiri, bizzat iddiayı ortaya atan ABD'li yetkililer tarafından geçersiz kılınırken, organizasyona, kurucusuna ve çalışanlarına yönelik eleştiriler, yayınların içeriği oranında artarak devam etmektedir. Kimilerinin ifade özgürlüğü, demokrasi, şeffaflık, adalet adına olumladığı yayınlar, kimileri için hayatları riske atan, ulusal güvenliği tehlikeye sokan ya da en hafifinden sorumsuzca yayınlamıştır. Başta ABD olmak üzere hükümetlerin yaptığı en yaygın eleştiri, WikiLeaks'in sızıntılarla, sadece hayatları değil, ulusal güvenliği ve uluslararası diplomasiyi de tehlikeye atarak suç işlediği yönündedir. Bu tarz eleştiriler özellikle diplomatik belge sızıntısının ardından artmıştır.

Gazeteci Greenwald'in "Ancak yakın geçmişin bize kanıtladığı bir şey varsa o da, ABD hükümetinin dünyanın geri kalanının onları nasıl algılayacağına aldırmadan, ayıplanacak türden her şeyi ulusal güvenlik kisvesi altında yapmaya hazır olmasıydı" (2015: 296) şeklindeki ifadesi WikiLeaks'in yayınlarının önemine vurgu yapmaktadır. Bağdat'ta ABD'li askerlerin sivillere açtığı ateşin görüntüsü, Afgan Savaş Günlükleri ile Irak Savaş Kayıtlarının ortaya çıkardığı sivil ölümler, işkence, tecavüz ve cinayetler, diplomatik belgelerin ortaya çıkardığı çeşitli yolsuzluk, gayr-ı meşru iş ve ilişkiler, tüm dünyanın gözetlendiğini belgeleyen casusluk dosyalarının değil de, gazetecilik faaliyetinin suç sayılması, tarihte olduğu gibi bugün de gazetecilerin en sık karşılaştığı durumlardan biridir.

Julian Assange'ye yönelik suçlamalar, devletin gizli bilgi ve belgelerini çalmak suretiyle hırsızlık ve casusluk faaliyeti ekseninde yapılmaktadır. Ancak Assange belgeleri sızdıran kişi değil, kendisine ulaştırılan belgeleri yayınlayan kişi, WikiLeaks ise yayınlayan kuruluştur. Yani aslında, bazı sızıntılar sırasında işbirliği yaptığı The New York Times, The Guardian, Der Spiegel, Le Monde ya da El Pais'den bir farkı yoktur. Greenwald'in de dikkat çektiği gibi "WikiLeaks'in yaptığı şey, hükümetin içindeki bir kaynaktan aldığı gizli bilgileri tüm dünyaya duyurması, aslında medya kuruluşlarının sürekli yaptıkları şeydi" (2015: 117). Kaldı ki sık sık dile getirildiği gibi sırlarını korumak devletlere ait bir sorumluluktur. Avukat Kadir Kurtuluş, diplomatik belge sızıntısı sırasında dünyanın pek çok ülkesine ait gizli

bilgilerin ortaya çıkması konusunda “ABD'nin ihmaldinden ortaya çıkan sonuçların, soruşturulması için uluslararası komisyonlar kurulabilir” (T24, 2010) yorumunda bulunmuştur. Aynı yorum ABD'nin WikiLeaks yayınlarıyla belgenen işgal suçları ve sivil cinayetler için de geçerlidir.

WikiLeaks'in kurucusuna yönelik hırsızlık suçlamaları aslında, Assange'nin gazeteci olmadığı şeklindeki eleştirilere dayanmaktadır. Var olduğu günden beri ‘gerçeği halka ulaştırmak’ temeline dayalı gazetecilik mesleği, asıl olarak sadece halka ve gerçeğe karşı sorumludur. Gazetecilerin ayrıca haberi doğrulatmak, haberin bütün unsurlarına yer vermek, haberi anlaşılır hale getirmek, kaynak ile arasına mesafe koymak ve gerektiğinde kaynağını korumak gibi ilkeleri vardır. ‘WikiLeaks’in Teknik Altyapısı ve Çalışma Yöntemi’ başlığı altında ele alındığı gibi, site geleneksel gazetecilik yöntemiyle çalışmakta ancak teknik altyapısıyla ayrılmaktadır.

Assange, WikiLeaks’a anonim kaynaklardan gelen kripto bilgileri orijinal haliyle değil, editörlük sürecinden geçirdikten, analiz ettikten ve haber haline getirerek uygun bir yorum yazısı ekledikten sonra yayınlamaktadır. Yani Assange'nin yaptığı iş gazetecilik faaliyetidir. Nitekim Columbia University Graduate School of Journalism öğretim üyeleri WikiLeaks’ı basın özgürlüğü kapsamında savunan bir bildiriye imza atarken, bir başka gazetecilik kuruluşu Walkley Foundation, Assange ve WikiLeaks’ı gazetecilik kapsamında savunmuştur (Uçkan ve Ertem, 2011: 159). Uğradığı bir suikast nedeniyle hayatını kaybeden, araştırmacı gazetecilik alanında simge olmuş gazeteci Uğur Mumcu’nun şu tanımı, Assange’ye yönelik eleştirilere bir cevap niteliğindedir: “Sır saklayan, haber ve bilgi kaynağını gizlemesini bilen, gerektiğinde hükümetlere ve güç odaklarına karşı savaşmayı göze alan insan. gazetecidir” (Akt. Özgen, 2004: 87).

Öte yandan WikiLeaks, kurucusu Julian Assange ve diğer gazeteci çalışanları, The Economist New Media Award 2008 (The Economist Yeni Medya Ödülü), The Amnesty New Media Award 2009 (Uluslararası Af Örgütü Yeni Medya Ödülü), The Sam Adams Award for Integrity 2010 (Sam Adams Dürüstlük Ödülü), The National Union of Journalists Journalist of the Year 2011 (Ulusal Gazeteciler Birliği Yılın

Gazetecisi - bu ödöl WikiLeaks'ın baş editörü olarak bilinen Kristinn Hrafnsson'a verilmiştir) gibi pek çok ödöl almış, 2010 yılında Time dergisinin yılın kişisi anketinde halktan en çok oyu Julian Assange aldığı halde dergi, Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg'i seçmiştir (WikiLeaks, 2015).

Yapılan eleştirilerden bazıları WikiLeaks'ın çalışma yöntemine yöneliktir. Özellikle geniş çaplı sızıntıların yayınlanması sırasında, egemen sistemin sözcüsü merkez medya ile yapılan işbirliğine çeşitli kesimler tepki göstermiştir. Gazeteci Greenwald bu yöndeki eleştirisini, gizli belgeleri, iktidarlara korumak adına gazetecilik mesleğinden ödün veren medya kuruluşları yerine, bağımsız gazeteci ve oluşumlara vererek, onları güçlendirmek gereği üzerinden yapmaktadır (2015: 85). Assange ise bunun nedenini, analiz edilmesi ve istenen etkiyi yaratması için anlamlandırılması gereken yüz binlerce belgenin varlığı ile açıklamaktadır (2011: 248). Uçkan ve Ertem belgelerin bağımsız gazeteciler, kardeş kuruluşlar ve WikiLeaks'in kendisi tarafından eşzamanlı olarak yayınlandığına, dolayısıyla herhangi bir çarpıtma ya da sansür durumunda, bunun fark edilebileceğine dikkat çekmektedir (2011: 166-167). Kaldı ki söz konusu medya kuruluşlarıyla yapılan işbirliğinin, WikiLeaks'in tanınırlığına, güvenilirliğine ve itibarına önemli ölçüde katkı yaptığı da bir gerçektir.

Sızıntıların ardından yapılan eleştirilerin önemli bir kısmı, Julian Assange'nin fazla ön plana çıkarak yapılan işi gölgede bıraktığı şeklindeki iddialardan oluşmaktadır. Bu yöndeki eleştirilerin hemen ardından da, Assange'nin kişiliği ile ilgili olumsuz yorumlar gelmektedir. WikiLeaks'in kurucusu, genel yayın yönetmeni ve merkez medya ile işbirliğini organize eden kişi olarak Assange'nin arka planda kalması zaten pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca Assange'nin en fazla tanındığı süreç, kendisine yönelik taciz suçlamalarının yapıldığı dönemdir ve bu durum aslında yapılan yayınların ardından, başta ABD olmak üzere güç odaklarının hedefi haline gelmesinin bir sonucu olarak itibar kaybına neden olmuştur.

Assange'nin WikiLeaks'in lideri değil görünen yüzü olduğuna dikkat çeken Uçkan ve Ertem, kendisinin bu kadar ön plana çıkmasının, geleneksel medyanın, her olaydan kahraman yaratma alışkanlığı ile kitlelerin hikaye istemesinden

kaynaklandığına dikkat çekmektedir (2011: 170-171). Julian Assange ile ilgili taciz haberlerinin, hijyeniyle ilgili haberlerin, ‘narsistik’ olduğu iddia edilen kişiliğiyle ilgili ayrıntıların öne çıkarılmasının en önemli nedeni, belgelerin ortaya çıkardığı gerçekleri gölgelemektir. Her biri karalama kampanyasının bir parçası olan bu haberler, WikiLeaks’in kanıtlarıyla birlikte ortaya çıkardığı savaş suçlarını, yolsuzlukları, yasa dışı iş ve ilişkileri gözlerden kaçırmaktadır.

Nisan ayında çıkarıldığı mahkemede yargıcın Assange için yaptığı ‘narsistik’ yorumu, merkez medya tarafından aynı gün başlığa çıkarılmıştır (The Guardian, 2019). Gazeteci Greenwald; aynı yorumun Bob Schiffer, Jeffrey Toobin, Richard Cohen gibi gazeteciler tarafından, NSA belgelerini ifşa eden Edward Snowden için de yapıldığına ve amacın Snowden’i ‘alçaltmak’ olduğuna dikkat çekmektedir (2015: 296-297).

WikiLeaks’a yapılan bir başka eleştiri çok büyük miktardaki belgeleri bir anda yayımlayarak bilgi kirliliğine neden olduğu yönündedir. Ancak çalışmanın ilgili başlıkları altında ayrıntılı olarak ele alındığı gibi, WikiLeaks büyük çaplı yayınlarını, işbirliği yaptığı medya kuruluşlarıyla senkronize bir şekilde, editörlük sürecinden geçirerek ve bölüm bölüm gerçekleştirmektedir. Ayrıca site içinde arama yaparak istenilen belgelere tek tek ulaşmak mümkündür. Site, her ne kadar bazı ülkelerde yasaklı olsa da, tüm medya kuruluşları, bağımsız gazeteciler, araştırmacılar ya da sıradan bireylerin ulaşımına açıktır ve istenirse Assange’nin deyiimiyle ‘halkın ilk istihbarat örgütü’nün (2011: 168) barındırdığı milyonlarca belge haberleştirilerek kamuoyuna sunulabilir.

Öte yandan bilgi kirliliği WikiLeaks’tan bağımsız olarak, günümüzde sıkça tartışılan konuların başında gelmektedir. Ramonet bu sorunu ‘demokratik sansür’ başlığı altında ele almakta ve sansürün bu yeni biçiminin, haber ve bilgi akışının aşırı derecede artmasını temel aldığına dikkat çekmektedir (2000: 32). Hükümetler, istihbarat örgütleri, büyük şirketler gibi merkezi yapıların gizli bilgi ve belgelerini yayınlayan WikiLeaks’in bilgi kirliliği yarattığını söylemek yerine, söz konusu bilgi

kirliliğini yaratan egemen sistemin, bilgi üzerindeki tahakkümünü kırdığını söylemek daha doğrudur.

WikiLeaks'ın yayınlarına başlamasının ardından giderek artan tepki, saldırı ve eleştiriler arasında bazı komplo teorileri de bulunmaktadır. Bunlar genel olarak sitenin arkasında CIA, Mossad gibi istihbarat örgütleri ya da Soros'un bulunduğu dair iddialar olmakla birlikte, yayınlanan sızıntıların aslında ABD'ye zarar vermediği şeklindeki yorumlarla da desteklenmektedir. Özellikle diplomatik belge sızıntısının ardından ortaya atılan bu iddialar, belgelerin içeriğindeki çeşitliliğinin ortaya çıkması ve ABD'li yetkililerin WikiLeaks ile Assange'ye yönelik suçlama ve saldırılarının artmasıyla birlikte yavaş yavaş azalarak cılızlaşmıştır.

WikiLeaks'ın 'ABD istihbaratının işi' olduğuna yönelik komplo teorileri Pakistan'dan başlayarak Batı ülkelerine sirayet etmiş ve farklı gerekçelerle de desteklenmiştir. Pakistan Genelkurmay eski başkanı Mirza Aslam Beg'e göre diplomatik belgeler, bölge ülkeleri arasındaki ilişkileri bozmak için CIA ve Mossad tarafından kasten sızdırılmıştır. Yine İran lideri Ahmedinecad da benzer yöndeki iddiaları gündeme getirirken maksadın Arap ülkelerinin arasını bozmak olduğunu öne sürmüştü, The Telegraph muhabiri Richard Spencer ise, sızıntıların içeriğinin ağırlıklı olarak Orta Doğu ile ilgili olmasını, ABD'nin iç hesaplaşmasının bir tezahürü olarak algılamış, Demokratların Bush dönemini itibarsızlaştırmak amacıyla olduğunu iddia etmiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 130).

Assange bu yöndeki komplo teorilerine tepkisini "Aklını kaçırmış birileri, bizim CIA için çalıştığımızı düşünüyordu" (2011: 159) cümlesiyle gösterirken, WikiLeaks'ın yayınladığı belgelere daha dikkatli bakılırsa, Arap ülkelerinin arasını bozmak ya da Bush dönemini itibarsızlaştırmaktan çok daha fazlasını ortaya çıkardığı görülmektedir. Guantanamo belgelerinin ortaya çıkardığı insanlık ve hukuk dışı uygulamalar, Bağdat'taki ABD askerlerinin sivillere yönelik hava saldırısının görüntüleri, Irak ve Afganistan'da işlenen savaş suçları ile seyirci kalan işkence, tecavüz, ve cinayetlerin belgeleri, diplomatik belge sızıntısının, ABD'nin, bazı ülkelerdeki darbeleri ya da diktatörlükleri desteklemek başta olmak üzere, izlediği

emperyalist dış politika hamlelerinin kanıtlarıyla birlikte dünya kamuoyuna sunulmasının, bu ülkeye zarar vermediğini iddia etmek ise çok da mantıklı görünmemektedir.

3.6.4. WikiLeaks ve Assange'ye Türkiye'den Tepkiler

2006 yılının Ekim ayında kurulan ve ilk yayını aynı yılın Aralık ayında gerçekleştiren WikiLeaks'in Türkiye'deki bilinirliği asıl olarak 2010 yılındaki diplomatik belge sızıntısı ile birlikte gerçekleşmiştir. WikiLeaks'in 'Cablegate'den önce yayınladığı Irak ve Afganistan ile ilgili belgeler bazı gazetelerin dış haberler sayfalarında haber olurken, bu kez Assange ve WikiLeaks hemen her gazetenin manşetine ya da sürmanşetine taşınmıştır. ABD'nin Ankara Büyükelçiliği en fazla sayıda diplomatik yazışmanın geldiği yer olarak dikkat çekerken, WikiLeaks ve Julian Assange Türkiye gündeminin ön sıralarında yerini almıştır.

Diplomatik belge sızıntısının duyurulduğu 28 Kasım 2010 tarihinden itibaren dünyanın olduğu gibi Türkiye'nin gündemine de damga vuran WikiLeaks, en başka siyasiler olmak üzere çeşitli kesimlerden tepki almıştır. Başta dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Tayyip Erdoğan olmak üzere bazı siyasiler 'bekleyelim görelim, eteklerindeki taşları döksünler' gibi açıklamalarla belgelerin devamını beklediklerini ifade etmişlerdir. Doğal olarak WikiLeaks'in elinde neler olduğu, neyi ne kadar bildiği merak edilmektedir. Muhalefet ise iktidara yüklenmek için önemli bir fırsat yakalamıştır.

Başbakan Erdoğan kendisiyle ilgili İsviçre'de hesapları olduğu yönündeki iddialar karşısında oldukça sert tepki göstermiş, belgeleri yayınlayan medyaya yönelik tehdide varan söylemlerde bulunmuş, belediye başkanlığı döneminde bir milyar doları olduğunu ifade eden kişinin Silivri'de olduğunu hatırlatmıştır (Kırıcı, 2011: 195). 29 Kasım 2010 Pazartesi gününden itibaren tüm gazetelerde farklı ifadelerle de olsa sürmanşetten verilmeye başlayan belgeler, sadece Erdoğan'ı değil adı geçen pek çok siyasetçiyi de kızdırmıştır. Radikal gazetesinin birinci sayfadan duyurduğu

habere göre; dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu için ‘çok tehlikeli’ dediğı öne sürülen Savunma Bakanı Vecdi Gönül bu iddiayı yalanlamış, dönemin ABD Büyükelçisi Eric Edelman ise “İmzaman olması, benim onayladığım anlamına gelmez” (30.11.2010: 1) sözleriyle belgeyi değıl içeriğini reddetmiştir.

WikiLeaks’ın belgeleri muhalefet cephesinde de yankı bulmuş, iktidar partisi belgeleri hukuki açıdan incelemek ve ABD’li diplomatlara dava açıp açmayacaklarına karar vermek için bir çalışma grubu oluştururken, CHP belgelerdeki iddiaların doğruluğunu araştırmak üzere Wikileaks Çalışma Grubu kurmuştur (Kırıcı, 2011: 220). Ancak ilerleyen yıllarda Akşam gazetesinde çıkan bir haber, WikiLeaks belgelerinde Deniz Baykal’ın genel başkanlığındaki ana muhalefet partisinden rahatsız olan ABD’nin, bu konuda bir değışiklik isteğinin bulunduğu, Kemal Kılıçdaroğlu isminin ilk kez Hillary Clinton tarafından dile getirildiğı gibi bilgiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. WikiLeaks’in yayınladığı 2008-2009-2010 tarihli raporlara göre ABD, Erdoğan’ın AKP’sine karşı daha etkili bir muhalefet lideri arayışındadır (20.01.2017: 1). Hürriyet yazarı Özkök’ün de köşesinde ifade ettiğı gibi “WikiLeaks’ta herkese, kendi ideolojisine ve menfaatine göre kullanacağı malzeme var” (30.11.2010).

Siyasi tartışma ve tepkiler sürerken WikiLeaks’in Türkiye’de en fazla tepki çektiğı noktalardan biri, organizasyonun medya ortağı olarak Türkiye’den Taraf gazetesini seçmiş olmasıdır. Gazetenin yakın dönem Türkiye tarihindeki (Ergenekon, Balyoz, Askeri Casusluk, Odatv...vs. operasyonları sırasındaki) rolü, WikiLeaks ve Julian Assange’ye bazı kesimlerin kuşkuyla yaklaşmasını anlaşılır kılmaktadır. Ancak WikiLeaks’in Türkiye’de bir medya ortağı arayışı sırasında, kurulalı henüz birkaç sene olmuş (Ergenekon operasyonlarının başladığı 2007 yılında), özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri’ne yönelik, tarihte görülmemiş, aslında hasmane ancak görünürde oldukça muhalif bir yayın çizgisi izleyen gazete, Assange için doğru bir tercih gibi gelmiş olabilir.

Gazeteci Soner Yalçın Sözcü gazetesindeki köşesinde, ‘Balyoz-Ergenekon kumpasının basın merkezlerinden’ olarak tanımladığı Taraf gazetesi ile WikiLeaks’in

medya ortaklığını “Assange, Türkiye’deki ilişkilerinde hata yaptıklarını anladı; Türkiye’de CIA’nın eline düşmüşlerdi!” (08.04.2016) ifadesiyle eleştirmiştir. Aslında bu işbirliği öncesinde Odatv genel yayın yönetmeni Barış Pehlivan ile haber müdürü Barış Terkoğlu, WikiLeaks belgelerini kitap yapmak üzere çalışmalarını neredeyse tamamlamış, son aşamada Assange’den yanıt beklerken (Odatv, 2011), iki gazeteci de Şubat 2011’de Ergenekon kumpası kapsamında tutuklanmıştır.

Aynı soruşturmada Odatv’nin sahibi Soner Yalçın’ın tutuklanmasıyla ilgili çıkan bir haberde, Yalçın ve arkadaşlarının elinde WikiLeaks Türkiye belgelerinin bulunduğu, Mart 2011’de kitap olarak basılacağına dikkat çekilerek ‘Soner Yalçın’ın elindeki şok belgeler’ başlığı atılmıştır (İnternet Haber, 2011). Ancak tam da bu sırada bazı İngiliz gazetecilerin Julian Assange’yi Taraf gazetesine yönlendirdiği, Çongar’ın konuyla ilgili şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: “O İngiliz gazeteciler, bir şekilde beni buldular. Ve dediler ki, “Biz Taraf’ın bu belgelerle ilgileneyeceğini düşündük. Julian Assange’a da bunu ilettik” (T24, 2011). Nitekim Taraf 2011 seçimleri öncesinde devreye girerek belgeleri kontrollü bir şekilde yayınlamış, hükümetin görebileceği zarar en aza indirgenmiştir (Pehlivan ve Terkoğlu, 2012:45).

Gazeteci Aytunç Erkin, Sözcü gazetesindeki haberinde, Ergenekon savcısının 30 Kasım 2018’deki mütalaasında, Taraf gazetesinin cemaat tarafından kurulduğuna dair tespitine dikkat çekerken (18.12.2018: 11), gazete 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından kapatılmıştır. Başta uzun süre genel yayın yönetmenliğini yapmış Ahmet Altan olmak üzere, Yasemin Çongar, Mehmet Baransu, Yıldırım Oğur gibi yazarları ise FETÖ’nün medya yapılanması davasında yargılanmaktadır. WikiLeaks Türkiye’de kendisine eleştirilere neden olan bir medya ortağı seçmiş olsa da, Türk halkı belgelerde neler olduğunu gazeteciler Barış Pehlivan ile Barış Terkoğlu’nun, Sızıntı ve Mahrem adlı kitaplarından öğrenmiştir. Belgelerdeki gerçekler, John Stuart Mill’in deyiimiyle sonsuza dek yok edilememiş, çağlarca değilse de kısa bir süre geri atılabilmektedir (2014: 49).

WikiLeaks, kurucusu ve yayınlarına yönelik çeşitli komplo teorileri, Türkiye’de de dile getirilmiştir. Gazeteci Arslan Bulut küresel bir ergenekon operasyonu olarak değerlendirdiği WikiLeaks belgelerinin asıl amacının, İran ve Azerbaycan ile ilişkilerimizi bozmak olduğunu, ayrıca AKP’nin halkın gözündeki imajını yükseltmek amacıyla planlanmış bir Amerikan oyunu olduğunu öne sürmektedir. Gazeteci Banu Avar da, ABD’nin ‘siber savaş’ konseptinin bir parçası olarak gördüğü WikiLeaks’in, CIA-Mossad-MI6-Soros komplosu olduğunu öne sürmüş, hatta Julian Assange’yi, ‘Ergenekon muhbiri’ Tuncay Güney’e benzetmiştir. Avar’a göre amaç Türkiye’nin Rusya, İran, Suriye ve Azerbaycan ile ilişkilerini bozmaktır (Uçkan ve Ertem, 2011: 139-140). Bu komplo teorilerine yandaş basın da eklenerek, diplomatik belgelerin Yahudi olan dönemin ABD Büyükelçisi Eric Edelman tarafından yazıldığından hareketle, olayın İsrail’in oyunu olduğunu öne sürmüştür (Kırıcı, 2011: 210).

Gazeteciler Barış Pehlivan ile Barış Terkoğlu’nun, WikiLeaks Türkiye belgeleri ile ilgili iki kitabı Sızıntı ve Mahrem incelenirse, belgelerin Türkiye’nin yakın dönem siyasi tarihi ile ilgili çok daha kapsamlı bilgiler içerdiği görülmektedir. Söz konusu komplo teorileri, her olay ve kişinin arkasında ABD’nin olduğuna dair ön kabule dayanmakta, ABD’nin her alanda ‘süper güç’ olduğu yanılgısı bilgisiz fikirler öne sürmeye, resmin bütününe görememeye ve önemli noktaları kaçırmaya neden olmaktadır. WikiLeaks aslında, ABD’nin yenilmez bir güç olmadığının en güzel kanıtlarından biridir.

WikiLeaks ve Julian Assange’nin medya dünyası için, daha doğru bir tanımlamayla gazetecilik mesleği için ne anlama geldiği konusu ise, tüm bu tartışmalardan, hatta ortaya çıkan gizli bilgi ve belgelerden çok daha önemlidir. Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmeye ve yayılmaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren, gazetecilik mesleğinin büyük bir değişim ve dönüşüm içine girdiğinden bahsedilmektedir. Bu görüşe göre her yeni araç (fotoğraf, telgraf, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar, internet) gazeteciliğe farklı yol ve yöntemler sunarak mesleği çeşitli değişimlere uğratmıştır. Ancak günümüzde giderek daha hızlı gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri, söz konusu değişim ve dönüşümü oldukça yüksek bir seviyeye taşımış,

WikiLeaks ve Julian Assange bu dönüşümün en önemli dönüm noktası olmuştur. Motivasyonunu daha adaletli ve demokratik bir dünya için halkın bilme hakkından alan, gelişen web teknolojileri ile geleneksel gazeteciliği bir araya getirerek sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks'ı kuran gazeteci, mesleğin dönüşümünü uygulamalı olarak ortaya koyan kişidir. Julian Assange WikiLeaks ile sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren ilk gazetecidir.

Türkiye’de konuya bu açıdan yaklaşan gazeteciler ile akademisyenler, WikiLeaks’in yeni medya düzenindeki rolü üzerinde durmaktadır. Akademisyenler Özgür Uçkan ve Cemil Ertem imzalı ‘WikiLeaks - Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz’ adlı kitap bu konuda oldukça derin bir kavrayış sunmaktadır. Uçkan ve Ertem “Wikileaks, bizce, Yeni Medya Düzeni olarak adlandırılabilir paradigma dönüşümünün de işaretlerinden biri” (2011: 279) ifadesini kullanırken, Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu 2010 yılında verdiği bir röportajda WikiLeaks’i ‘yeni bir medya düzeninin miladı’ olarak değerlendirmiştir. Yapılan işi yeni bir tür araştırmacı gazetecilik olarak yorumlayan İnceoğlu, WikiLeaks’in bilgi tekellerini kırdığına ve haber kavramını metamorfoza uğrattığına dikkat çekmiştir (Siyasal İletişim Enstitüsü, 2010).

Akademisyen Özgür Uçkan WikiLeaks’in temsil ettiği paradigma dönüşümünü şu şekilde açıklamaktadır: “Watergate ve Cablegate olaylarını karşılaştırmak bile paradigma dönüşümünü anlamak için yeterli olabilir. Bu olayda gizli saklı görülen bir “derin gırtlak” yok; ağlar üzerinde akan verilerin ele geçirilmesi var. Daha sonra da bu bilgilerin yine ağlar üzerinde birçok noktadan yayılması söz konusu. Yani olay en başından en sonuna kadar ağ temelli yürüyor ve ulus-devletlerin bunu engellemek için yapabilecekleri hiçbir şey yok. “Yeni medya düzeni”, artık ağ temelli ve açık, sınırsız, etkileşimli, gayri-merkezi...” (BThaber, 2010).

Gazeteci Orhan Bursalı Cumhuriyet gazetesindeki köşe yazısında Assange’yi ‘yüzyılın, internet ve bilgi çağının medya kahramanı’ olarak değerlendirirken, belgelerle ilgili olarak “doğru değerlendirmelerde bulunmak başka, gerçeği görmek başka” (05.02.2012) ifadeleriyle, en önemli noktalardan birine değinmiştir. Belgelerde yer alan bilgiler, Türkiye’de olduğu gibi tüm dünyada da aslında bilinen,

tahmin edilen, malum gerçeklerdir. Ancak WikiLeaks, hükümetlerin, istihbarat örgütlerinin, büyük Şirketlerin her türlü suçunu, kirli iş ve ilişkilerini, yolsuzluklarını belgelemiş, somut kanıtlarıyla birlikte kamuoyuna sunmuştur. Kurulduğu 2006 yılından itibaren bilgi ve belge yayınlayan site bugüne kadar hiçbir hükümet ya da kuruluş tarafından yalanlanmamış, sızdırılan belgelerin doğruluğundan şüphe duyulmamıştır. Bu nedenle hakkında en fazla suç belgelediği ABD başta olmak üzere, iktidar odakları tarafından susturulmak istenmektedir.



SONUÇ

İnsanoğlunun bilme gereksiniminden doğan gazetenin öncüleri 13. yüzyılda Venedik'te, tüccarlar için ticari bilgi, siyasetçiler ve devlet adamları için stratejik bilgi içeren haber kağıtları olarak ortaya çıkmıştır. Haber kağıtları, ardından haber mektupları, derken matbaanın icadıyla birlikte basılı hale gelen haber kitapları, 17. yüzyıl başlarında süreli yayınların doğmasına neden olmuştur. Kısa bir süre sonra başlayan Otuz Yıl Savaşları ve halkın bilgi alma ihtiyacı gazetelere olan ilgiyi artırmış, bu yüzyılda basının gelişerek yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

Matbaanın, 15. yüzyılın ortalarındaki icadı sayesinde yazılı eserlerden basılı eserlere geçilmiş, bu keşif gazetelerin ortaya çıkışı ve gelişimini de hızlandırarak, daha çok sayıda kişiye ulaşmasını sağlamış, iletişime kitlesel bir özellik kazandırmıştır. 16. ve 17. yüzyıllardaki düşünsel ortam, 17. yüzyılda Aydınlanma Çağı filozoflarının bilimsel yöntemi ve rasyonel düşünme ilkelerini geliştirmeleri sonucunda gerçekleşen bilimsel buluşlar, Sanayi Devrimi'nin teknolojik gelişmelerine temel oluştururken, bu devrim iletişim tarihi açısından da çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. 18. yüzyıl gazete ve gazeteciliğin, hem kurumsal hem de kuramsal gelişimi açısından önemli bir dönem olurken, dünyada gazete çıkan ülke sayısında hızlı bir artış görülmüş, gazetecilik başlı başına bir meslek haline gelmiştir. 1800'lü ve 1900'lü yıllarda endüstrileşmenin artması nedeniyle peş peşe gerçekleşen buluşlar (fotoğraf, telgraf, telefon, ses kaydı, sinema, radyo, televizyon), matbaanın özgürleştirdiği bilgiyi kalabalık kitlelere ulaştırırken, gelişen, çeşitlenen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçları tüm dünyayı birbirine bağlar hale gelmiştir.

Özellikle radyo ve televizyonun icadı, gazetecilik uygulamalarına olan etkisi dolayısıyla oldukça önemlidir. Kitle iletişim araçlarının radyo ile keşfedilen propaganda özelliği, televizyon ile daha ileri bir seviyeye taşınmış, her iki aracın da habercilik alanına girmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum gazetecilik mesleğini gerek biçimsel gerekse içerik anlamında değişikliklere uğrattırırken, geleneksel gazetecilik anlayışını değiştirmiş, mesleğe radyo ve televizyon gazeteciliği kavramlarını

kazandırmıştır. Radyo haberciliğinde kısa, açık, basit bir anlatımla sesli ifade edilen haber, televizyonda görüntünün de eklenmesiyle yepyeni bir yaratım sürecine girmiştir. Geleneksel gazetecilik yeni kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılmaya devam ederken, radyo ve televizyon, gazetenin ana unsuru olan haberi içerik ve şekil bakımından değişime uğratmıştır.

19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan, kitle gazeteciliği adı da verilen halka dönük gazetecilik anlayışı, radyo ve televizyonun da devreye girmesiyle giderek daha fazla ivme kazanmış, her kesime yönelik haber verme eğilimi gazeteler açısından yüksek tiraj, radyo ve televizyonlar açısından dinlenme ya da izlenme oranları kaygısına yol açarak haberde yozlaşma tartışmalarını gündeme getirmiştir. Satış ya da izlenme kaygısının, ticari ve siyasi baskı gibi diğer bazı etkenlerle birlikte, haberde gerçek bilginin ve kamuoyu yararının önüne geçmesi olarak tanımlanabilen bu durum, mesleğin dördüncü kuvvet misyonunu aşındıran en önemli faktörlerden biri olmuştur.

Sanayi Devrimi ile birlikte çeşitlenen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının, gazete ve gazetecilik üzerinde önemli etkileri olsa da, asıl dönüştürücü etki bilgisayar ile internetin iletişim dünyasına katılmasıyla yaşanmıştır. Başlarda gazeteciliğe haberlerin depolanması, tekrar ulaşılarak düzeltilmesi ya da değiştirilmesi, dizgi, baskı ve dağıtımda hız sağlanması gibi teknik olanaklar sunan bilgisayar teknolojisi, internetin devreye girmesiyle günümüzün en yaygın haber paylaşım aracı haline gelmiş, geleneksel basın ile elektronik basın arasındaki çizgi netleşmiştir. İnternet, bilgiyi muhafaza ve kontrol etme konusunda yüzyıllardır devam eden mücadeleyi, bilginin özgürleşmesi yönünde sonuçlandırmıştır. Bilgisayar ve internetin ardından büyük bir hızla gelişen ve çeşitlenen enformasyon ve iletişim teknolojileri, içinde bulunduğumuz çağın ‘dijital’ olarak adlandırılmasına yol açmıştır.

İnternetin bugünkü haline kavuşması ise World Wide Web’in (www - Dünya Çapında Ağ) geliştirilmesiyle mümkün olmuş, web teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler, çok kısa bir sürede tüm dünyayı etkileşimli bir şekilde, görünmez ağlarla birbirine bağlamıştır. ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde geliştirilen ve 90’lı

yıllardan itibaren büyük bir hızla yaygınlaşan internet Web 2.0 ile internaktif bir yapıya sahip olmuş, ‘anlamsal web’ olarak da tanımlanan Web 3.0 ise bilgisayarların verileri anlamlandırmasını sağlarken, işin içine yapay zeka, kişiselleştirme gibi kavramlar girmiştir. Baş döndürücü hızla yaşanan bu gelişmelerin (artık Web 4.0, Web 5.0’den da bahsedilmektedir), iletişim dünyasının merkezinde yer alan gazetecilik mesleği üzerinde dönüştürücü bir etkisi olmuştur. Teknolojik gelişmeler; haber toplama, doğrulama, oluşturma ve kamuya ulaştırma yol ve yöntemlerini değiştirirken, mesleğe İnternet Gazeteciliği, Yurttaşın Gazeteciliği ve tezin ana konusunu oluşturan Sızıntı Gazeteciliği gibi tanımlamalar kazandırmıştır.

‘Online Gazetecilik’ adı da verilen ‘İnternet Gazeteciliği’, internetin bilgiye ulaşma, haber yapma ve yayma pratiğini kolaylaştırması, ucuzlaştırması ve hızlandırması gibi özellikleri sayesinde ortaya çıkmış ve internet çok kısa bir süre içerisinde haberciler için vazgeçilmez bir mecra haline gelmiştir. Geleneksel medyanın haberlerini internet üzerinden yayınlamasıyla başlayan süreç, alternatif oluşumların ve bağımsız gazetecilerin yayın yapmasına doğru evrilmiş, hatta günümüzde her birey içerik oluşturmak suretiyle sosyal ağlar aracılığıyla haber alanına etki etme olanağı bulmuş, internet, etkileşimli, dinamik, düşük maliyetli yapısı dolayısıyla her gruba ve her bireye sesini duyurma imkanı vermiştir.

Web teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan sosyal ağ platformları ya da bloglar, Yurttaşın Gazeteciliği kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ticarileşme, tekelleşme, magazinleşme, medya-iktidar-sermaye ilişkileri gibi nedenlerle, halkın merkez medyaya olan güveninin kaybolması, yine aynı sebeplerle gazetecilerin halk adına denetim ve gözetim sorumluluğundan uzaklaşarak dördüncü kuvvet misyonunu kaybetmesi, bireyleri haberleri farklı yollardan elde etme ve paylaşmaya yöneltmiştir. Geline nokta artık haberleri sadece twitter, facebook gibi sosyal ağlardan takip eden önemli bir kitle oluşurken, özellikle Web 2.0 teknolojisinin interaktif yapısı vatandaşlara içerik oluşturma imkanı vermiş, sıradan insanlar artık haber tüketicisi konumundan haber üreticisi konumuna gelmiştir.

Gelişen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin bireylere sunduğu imkanlar doğrultusunda, herkes haber kaynağı haline gelmiş, internet kendinden önceki kitle iletişim araçlarından farklı olarak, bilginin üzerindeki tahakkümü halkın lehine kırmıştır. Web teknolojilerinin vardığı noktada ağların ağı internet, gazetecinin dördüncü kuvvet olma görevini yerine getirememesine karşılık vatandaşlara beşinci kuvvet olma imkanı sunmuştur. Artık çeşitlenen ve büyük bir hızla yayılan sosyal ağlar sayesinde her vatandaş potansiyel bir haber kaynağıdır.

Tarihi sızıntılardan ibaret olan gazetecilik mesleği, saygınlığının en fazla erozyona uğradığı günümüzde bile hala motivasyonunu, hükümetlerin, kurumların, büyük şirketlerin ya da diğer güç odaklarının kanun dışı uygulamalarını, suçlarını, yolsuzluklarını, çıkar ilişkilerini halkın yararına ortaya çıkarma idealinden almaktadır. Ancak işinden olma, hapse atılma, hatta öldürülme riskini göze alarak, güç odaklarını karşısına almak ve bu ideali yerine getirmek giderek zorlaşmıştır. Bu risklere eklenen ticarileşme, tekelleşme, holdingleşme ve medya-siyaset-sermaye üçgeni, gazetecilik için daha da büyük bir çıkmaz oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçları ile enformasyon teknolojilerinin, ABD ve Avrupa ülkelerinin öncülüğünde ortaya çıkması, gelişmesi, yine aynı ülkelerin kontrolünde yaygınlaşması gündeme, özellikle eleştirel yaklaşımlarda sıklıkla atıfta bulunulan kültür emperyalizmi ile medya emperyalizmi kavramlarını getirmektedir. Kültür emperyalizmi ile medya emperyalizmi, dünyadaki ekonomik, kültürel, siyasi güç dengesizliklerinin, enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığıyla, medya alanındaki yansımalarını konu alırken, ABD ve Batı ülkeleri sahipliğindeki haber ajansları ve uluslararası medya kuruluşları tarafından kontrol edilen enformasyon akışı, gelişmiş ülkelerin lehine bir dengesizlik yaratmaktadır. Dolayısıyla günümüzde egemen ideolojinin sesi haline gelen küresel medya düzenine alternatif platformlara olan ihtiyaç, daha gözle görülür bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

ABD'deki medya yapılanmasının içindeki CIA ağırlığı, hatta bizzat CIA'nın onlarca radyo istasyonu, telgraf servisi, dergi, gazete sahibi olması, bu ülkenin medyanın denetimi yoluyla kitleleri kontrol etme hedefinin bir sonucudur. Bugün de Google,

Facebook, Twitter, Microsoft, Apple, Amazon, Netflix, AT&T, IBM gibi dünya çapında milyonlarca kullanıcısı bulunan teknoloji şirketlerinin ABD’li olması, kitle iletişim araçları ve enformasyon teknolojileri aracılığıyla küresel bilginin üzerinde tahakkümüne neden olmaktadır. Bugün web teknolojilerinin vardığı noktada ABD’nin bu konumu, dünyayı küresel bir gözetleme devletine dönüştürmüştür. Dünya; internet ile birlikte, McLuhan’ın ‘Küresel Köy’ünden, Bentham’ın ‘Panoptikon’u haline gelmiştir. Google, Youtube, Bloglar, Twitter, Facebook, Instagram gibi ortamlarda yeni bir iletişim ve paylaşım pratiği yaşayan kitleler, tarihte hiç olmadıkları kadar özgür bir şekilde bilgilere ulaşp, düşünce, bilgi, görüntü ve yorumlarını yayarken, aslında internetin denetimini ellerinde tutanlar tarafından gözetlenmektedir.

ABD; özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından çıkardığı anti-terör yasalarıyla başkanına sıkıyönetim komutanı yetkileri verirken, internet servis sağlayıcılarına, internet ve e-posta kayıtları ile kişisel bilgiler istendiğinde, güvenlik güçlerine verme yükümlülüğü getirmiştir. Artık şüpheli bir kişi ya da olay hakkında kanıt toplamaya dayalı ‘taktiksel’ (tek tek) gözetlemeden, önce herkesin ve herşeyin kayıt altına alınıp sonradan ayıklandığı ‘stratejik’ (topyekün)gözetlemeye geçilmiştir. Dünya ABD’nin kontrolünde bir küresel gözetleme devletine dönüşürken, aslında aynı internet teknolojileri bireylere de aynı olanaklara sahip olma fırsatını sunmaktadır.

Nitekim, WikiLeaks’in 2011’de yayınladığı The Spy Files (Casusluk Belgeleri) gözetlemenin artık küresel bir endüstri haline geldiğini ortaya koyarken, belgeler; devletlerin, istihbarat örgütlerinin, büyük şirketlerin, herkesin cep telefonlarını, internet yazışmalarını, bütün internet hareketlerini gözetlemesini sağlayan teknolojiler satan şirketleri deşifre etmiştir. Yine eski bir NSA çalışanı Edward Snowden’in ifşa ettiği NSA belgeleri, ABD’nin dünya çapındaki gözetleme faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır. Bu bilgilerin neden merkez medya tarafından ortaya çıkarılmadığı sorusu, cevabı bilinen önemli bir sorudur, ancak içinde bulunduğumuz dijital çağda, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin geldiği noktada gerçekleri gizlemek zorlaşmıştır. Çünkü iktidar odaklarının toplumları gözetlemek için

kullandığı dijital olanaklar, aynı gücü bireylere, dolayısıyla gazetecilere de sunmaktadır.

Basın sektöründe siyasi ve ekonomik nedenlerle on dokuzuncu yüzyılda başlayan ticari tekelleşme, yirminci yüzyılda da devam etmiş, bu süreçte neoliberal politikaların devreye girmesi büyük medya holdinglerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sürece eşlik eden teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, medyanın büyüyerek dev bir sektör haline gelmesine yol açarken, farklı iş alanlarındaki şirketlerin bu sektöre girmesiyle iç içe geçen sermaye-iktidar ilişkileri, gazetecilik mesleğini büyük bir çıkmaza sokmuştur. Yönetenleri yönetilenler adına denetleme görevinden hareketle gazetecilik mesleğine atfedilen dördüncü kuvvet misyonunun yerini, tiraj kaygısı, medya patronunun çıkarları, egemen güçlerin baskısı almıştır. Bahsi geçen nedenlerle gazeteciliğin giderek daha fazla güven ve itibar kaybetmesi, alternatif arayışlarına ve beşinci kuvvet tartışmalarına yol açmıştır. Tüm bu sorunları web teknolojileri ile aşma ihtimalini vaad eden ‘Sızıntı Gazeteciliği’ kavramı böyle bir ortamda şekillenmiştir.

Yakın tarihte yaşanan Pentagon Belgeleri, Watergate, İSKİ, Susurluk gibi skandallar, ortaya çıktığı an toplumda büyük şaşkınlık yaratan, gündemi değiştiren ve taşları yerinden oynatan bazı örneklerdir. Kimi zaman cesur bir ifşaatçı, kimi zaman bir trafik kazası, kimi zaman da kişisel intikam nedeniyle yaşanan skandallar, halktan gizlenen büyük sırları açığa çıkararak önemli değişimlere neden olmuştur. Bazı güç odaklarının sır olarak kalmasını istedikleri gizli ilişkiler, yasadışı olaylar, pek çok suçu birden barındıran kirli bağlantılar, yaşandığı döneme damgasını vurmuş, bazen bir başkanın istifasına, bazen bir dönemin karanlık ilişkilerinin ortaya dökülmesi sayesinde önemli siyasi sonuçlara, bazen de sonu gelmeyen özel hayat ayrıntılarının ifşa edilmesine neden olsa da sonuçta bir şeylerin seyrini değiştirmiştir.

Gazetenin ilk doğuşu ile bugün gelinen nokta arasında, kitle iletişim araçlarının gelişimi doğrultusunda büyük bir uçurum vardır. Öyle ki son yıllarda giderek yükselen bir sesle gazetelerin ve gazetecilik mesleğinin sonunun geldiği ifade edilmektedir. İnsanoğlu var olduğu müddetçe haber ya da bilgi edinme gereksinimi

de var olmaya devam edeceğinden ve gazeteciliğin en basit tanımı da haber ya da bilgi vermek olduğundan, mesleğin sonunun geldiği söylenemez. Ancak gazeteciliğin yöntem, olanak ve mecrasının büyük değişimlere uğradığını tespit etmek ve bu minvalde yeniden değerlendirmek gerekmektedir.

21. yüzyılın yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki devrimsel gelişmeler, pek çok alanda derin dönüşümlere neden olmuş, merkezi yönetim ve yapıları büyük bir hızla küreselleştiren ağlar, tüm dünyayı birbirine bağlayarak, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşim içine sokmuştur. Bu ortam güçlü devletlere, dünyanın geri kalan ülkelerine nüfuz etme, kontrol ve yönlendirme imkanı sunmaktadır. Ancak aynı teknolojik olanakların muhalif oluşumlar için de geçerli olduğu unutulmamalı, tıpkı egemen güç ve iktidar ilişkileri gibi, alternatif mecralar ve hareketlerin de ağlar üzerinde yapılandığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Bilginin aşırı çoğaldığı, gazetecinin görevinin değiştiği yönündeki tartışmaların yaşandığı günümüzde, internet teknolojileri gazetecilik pratiklerini yakından ilgilendiren pek çok uygulama ve yazılım sunmaktadır. Eskiden bir belge ya da fotoğraf elde etmek için haber kaynaklarıyla yapılan her türlü görüşme iki taraf için de büyük riskler taşıırken, bugün söz konusu materyali internet ortamında, güvenli bir şekilde ve tek tıkla dünyanın pek çok noktasına ulaştırmak mümkündür. Üstelik bugün milyonlarca e-posta ya da yüklü miktarda dosyayı aynı anda iletme olanağı söz konusudur. Günümüzde internet ve web teknolojilerinin sunduğu imkanlar sayesinde herkes, güvenli bir şekilde, her türlü yolsuzluk ya da haksızlıklarla ilgili bilgi ve belgeleri, bulundukları her noktadan ilgili kuruma ya da halka ulaştırma, ifşa etme olanağına sahiptir. Bu noktada karşımıza, yeni bir kavram olarak son dönemde sıkça kullanılmaya başlayan, üzerinde daha fazla tartışılmayı ve kavramsallaştırılmayı hak eden ‘Sızıntı Gazeteciliği’ başlığı çıkmaktadır.

Kısaca, ‘internet ortamında sızan bilgilerin haberleştirilme ve halka sunulma süreci’ olarak tanımlanabilen ‘Sızıntı Gazeteciliği’ kavramı, mesleğin halk adına gözlemcilik yapma ilkesinin oldukça zayıfladığı günümüzde, güç odaklarının tahakkümü altındaki bilginin, yeni iletişim teknolojileri sayesinde engellenemediği,

sansürlenemediği ve kaynağının gizli kalabildiği ortamda, kendine filizlenme olanağı bulmuş bir gazetecilik türüdür. Sızıntı gazeteciliği, hükümetler, şirketler ya da kurumlar bünyesinde gerçekleşen suçların, yolsuzlukların, haksızlıkların, yasa dışı faaliyetlerin ortaya çıkarılması amacıyla, kaynaklardan gelen bilgi ve belgelerin teyidi ile, belgeler üzerinde kolektif çalışmayı, kaynakların anonimliğini, haberlerin editöryel süzgeçten geçirildikten sonra engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayılmasını sağlayan uygulama ve yazılımlarla desteklenmiş internet platformlarında, düzenli bir şekilde uygulanan gazetecilik türüdür.

Web teknolojilerinin sunduğu imkanlarla geleneksel gazeteciliğin birleşimi olan sızıntı gazeteciliğini uygulayan ilk kuruluş WikiLeaks, yayınlarını böyle bir platformda gerçekleştirmektedir. Sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren yayın kuruluşu olarak karşımıza çıkan ve son yıllarda yaptığı sızıntı haberleriyle adını duyuran WikiLeaks, geleneksel medya kuruluşlarından, teknik altyapısının yanı sıra, lidersiz, gayrimerkezi, interaktif, kolektif çalışma yöntemiyle de ayrılmaktadır. Bu gazetecilik yöntemiyle, rastlantısal, kazayla ya da tek seferlik ortaya çıkan sızıntılar, yerini düzenli ifşaatlara bırakmış, bu durum WikiLeaks'in yayınları sonrasında sık sık yapılan "Artık hiçbir şey gizli kalmayacak" değerlendirmelerine neden olmuştur.

İletişimin; sınırsız, denetimi imkansız, yatay ağlar aracılığıyla internet üzerinden gerçekleştiği bir dönemde, bilginin artık kimsenin tekeline olmadığı, iktidarların denetiminden çıktığı ve sansürün işe yaramaz hale geldiği ortadaki en büyük gerçektir. WikiLeaks ise bu gerçeğin gazetecilik pratiğine uygulanmış versiyonudur. Dünyanın pek çok ülkesinden editörler ve gönüllü çalışanlar tarafından hayata geçirilen WikiLeaks, kimileri tarafından internet gazetesi, kimileri tarafından da türkçeye 'İhbar Sitesi' olarak çevrilebilecek 'Whistle-blower Website' olarak nitelendirilse de, bu tanım oldukça yetersiz kalmaktadır.

'Biz Hükümetleri Açarız' sloganıyla ortaya çıkan ve kurulduğu 2006 yılından bu yana çeşitli iktidar odaklarının gizli bilgi ve belgelerini açıklayarak, yolsuzluk, suç, yasa dışı iş ve ilişkilerini ortaya çıkaran sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks, kişiler için mahremiyet, hükümetler için şeffaflık şiarını benimsemiştir. Kar amacı

gütmeyen bir kuruluş olan WikiLeaks'in ekonomik imkanları gönüllüler ve bağışçıların katkılarıyla sağlanırken, siteye katkı sunanlar arasında Çin, ABD, Avrupa, Asya ve Afrika'dan gazeteciler, kriptograflar, hackerlar, matematikçiler ve çeşitli sektörlerden aktivistler bulunmaktadır. Site, demokratik toplumlarda sağlıklı bir işleyiş ve kamuoyu için bilginin özgürce dolaşımının önündeki engelleri, dijital teknoloji ile aşmıştır. WikiLeaks, tamamen kendine özgü örgütlenme modeliyle sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren ilk medya kuruluşudur ve bu özelliğiyle pek çok kişi tarafından yeni medya düzeninin dönüm noktası olarak görülmektedir.

Kurucusu Julian Paul Assange, aktivist bir aileden ve bilgisayarların dünyayı ve sistemi değiştirme gücüne inanan hacker geleneğinden gelirken, aldığı matematik ve fizik eğitimiyle teknolojiyi birleştirerek kurduğu yayın platformuyla, hükümetlerin, büyük şirketlerin, güç odaklarının halktan gizlediği sırlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Kendini her açıklamasında gazeteci olarak tanımlayan Assange, geleneksel gazeteciliği teknolojik olanaklarla birleştirmiş, bu suretle baskıyı, sansürü ve benzer her türlü engeli aşarak, iktidar odaklarının karşısına, geleneksel baskı ve şiddet araçlarının sonuç vermediği yeni bir gazetecilik yöntemi çıkarmıştır. WikiLeaks, Assange'nin çocukluğundan itibaren, adalet, şeffaflık, özgürlük gibi evrensel değerler çerçevesinde idealize ettiği bir dünyaya, teknolojinin yardımıyla ulaşmanın bir yolu olarak şekillenmiştir. Kurucusunun 'halkın ilk istihbarat örgütü' olarak nitelendirdiği WikiLeaks, kısa sürede dünya medyasının en önemli ve etkili aktörlerinden biri haline gelmiş, 21. yüzyıl yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki devrimsel gelişmelerin, gazeteciliğe yaptığı dönüştürücü etkiyi somut hale gelmiştir.

Aslında WikiLeaks'in çalışma yöntemi ile geleneksel gazetecilik, pek çok açıdan örtüşmektedir. Siteye gelen bilgi ve belgeler doğruluğu teyit edildikten sonra, çoğu devletlere, askeri yapılara ya da istihbarat örgütlerine ait ve kripto olduğu için anlaşılması güç olan belgeler deşifre edilmektedir. Ardından bu deşifreler üzerinde çalışan editörler, tehlike yaratabilecek kişi ya da yer isimlerini çıkarmak gibi redakte işlemleri uygulamaktadır. Kaynaklarını gizli tutarak koruma altına alan kuruluş, kendisine ulaşan belgeleri, hazırlanan yorum yazısı ile birlikte, kamu yararı

gözeterek mümkün olan en fazla kişiye ulaştırmaktadır. Sızdırılmış belgeler genel olarak WikiLeaks çalışanları tarafından yayına hazırlanırken, Irak, Afganistan, diplomatik yazışmalar gibi yüzbinlerce belge içeren yayınlar sırasında, iş yükünü hafifletmek amacıyla, işbirliği yapılan diğer merkez medya kuruluşlarıyla birlikte analiz edilmiştir. Büyük medya gruplarıyla yapılan bu işbirliği, sadece yayınların en çok kişiye ulaştırılması açısından değil, aynı zamanda sitenin daha fazla duyulması, ciddiye alınması ve itibar kazanması açısından da önemlidir.

Tamamen kendine özgü bir örgütlenme modeli uygulayan WikiLeaks geleneksel gazetecilikten, çok çeşitli şifreleme tekniklerinin kullanıldığı teknolojik alt yapısıyla ayrılmaktadır. Wiki arayüzünün kullanıldığı bir wikipedia uyarlaması olan site, bu sayede teknik bilgisi olmasa da kullanıcıların yorum yapabildiği, belgeler üzerine tartışabildiği, belgelerin doğruluğunu ya da güvenilirliğini teyit edebildiği bir platform sunmaktadır. Tıpkı Wikipedia’da olduğu gibi aynı anda binlerce kullanıcı aynı sayfa üzerinde tartışabilir, düzenleme, değişiklik yapabilir. Bu teknoloji aynı zamanda WikiLeaks’in bir başka önemli özelliği olan kolektif çalışma yöntemine de imkan vermektedir.

WikiLeaks’in en önemli ve onu diğer haber sitelerinden ayıran özelliği, kaynaklarının anonimliğini korumasıdır. Bu, insanların çevrimiçi kimliklerini korumanın dışında, kritik kaynaklara, sosyal ağlara ve engellenen web sitelerine erişim sağlayan Tor gibi yazılımlarla gerçekleştirilmektedir. 1990’lı yıllarda internetteki güvenlik eksikliği ve izlenebilme özelliğinin fark edilmesi üzerine geliştirilen bu ücretsiz yazılım aslında, internet iletişim ve hareketlerinin izlenmesini istemeyen herkes tarafından kullanılabilir.

WikiLeaks’ı özgün kılan uygulamalardan bir başkası PGP (Pretty Good Privacy) adlı şifreleme programıdır. Özellikle e-postalarda güvenliği sağlamak için kullanılan PGP yazılımı ile e-posta mesajları ya da içerikleri şifrelenerek iletişimin güvenliği sağlanırken, sahte hesaplara karşı iletişimin gerçekliği de teyit edilebilmektedir. WikiLeaks’in, özellikle kaynaklarına verdiği bir başka güvence, sızıntıların sansürlenemez ve engellenemez bir şekilde yayınlanma garantisidir ve bu da yine

teknolojinin sunduğu imkanlarla sağlanmaktadır. Birden fazla bilgisayarı birbirine bağlayarak veri paylaşımında bulunulmasını ve bir dosyanın aynı anda birçok kişiye gönderilmesini sağlayan P2P ağlar, bir web sitesinin birebir aynısının farklı bir adres üzerinden sunulması olarak tanımlanan mirror sites (ayna siteleri) WikiLeaks'in engellenemez ve sansürlenemez bir şekilde yayın yapmasına imkan vermektedir. Nitekim WikiLeaks çeşitli sızıntılar sırasında karşılaştığı teknik saldırılara (Cablegate sırasında uğradığı DDoS - Dağıtılmış Ağ Saldırıları gibi) bu yazılımlarla karşı koymuş, siteye erişim engellense bile yayın ayna sitelerden ve P2P ağlardan devam etmiştir.

WikiLeaks 2006 yılında Somali ile başlayan yayınlarına, çok çeşitli ülkeler, istihbarat örgütleri, tarikatlar ve büyük şirketlerle devam etmiş, bu iktidar odaklarının çok ciddi tepki ve saldırılarına maruz kalmıştır. Kenya, Guantanamo, Julius Baer Bankası, Scientology tarikatı Sarah Palin'in e-postaları, Peru petrol krizi derken, Nisan 2010'da yayınladığı, Bağdat'ta ABD askerlerinin sivillerin üzerine ateş açtığı video, siteye olan ilgiyi artırdığı kadar tepki ve saldırıları da yoğunlaştırmıştır. Tepkiler sadece Beyaz Saray ve Pentagon'dan değil, medyadan da gelmiş, ertesi ay Er Bradley Manning WikiLeaks'a gizli belge verme şüphesiyle tutuklanmıştır.

2010 yılı ABD için gizli bilgi ve belgelerinin, WikiLeaks sayesinde tüm dünyanın gözleri önüne serildiği bir yıl olmuştur. Bağdat saldırısının ardından Temmuz ayında, ABD'nin Afganistan işgali ile ilgili belgeler yayına verilmiş, ABD'nin bölgedeki sivil ölümlere neden olan eylemlerini ortaya çıkarmıştır. 90 binin üzerindeki belge koalisyon kuvvetleri tarafından yüzlerce sivilin yaralandığı ya da öldürüldüğü olayları, oluş şekli ve tarihleriyle ayrıntılı bir şekilde kanıtlamıştır. Yine aynı yılın Ekim ayında ise bu kez Afganistan belgelerini de aşan, ABD'nin Irak işgali ile ilgili 400 bin belge yayınlanmıştır. Afganistan belgelerinde olduğu gibi merkez medya ortaklarıyla işbirliği halinde ve eş zamanlı yayınlanan belgeler, 2004-2009 yılları arasında ABD'nin Irak işgali sırasında yaşanan, bilinmeyen ya da rapor edilmeyen olayları ve sivil ölümleri konu almaktadır. Belgelerde; Irak'ta daha önce bildirmemiş on beş bin sivil ölümün yanı sıra, Irak polisi ve askeri ile koalisyon kuvvetlerinin karıştığı yüzlerce cinayet, tecavüz ve işkence vakaları, sivil ölümlerin 'düşman

öldürüldü' ibaresiyle rapor edildiği, ABD askerlerinin kontrol noktasına yaklaştığı gerekçesiyle hamile kadınlar dahil yaklaşık 700 sivil öldürdüğü gibi birbirinden çarpıcı ayrıntılar yer almaktadır.

Afganistan ve Irak belgeleri WikiLeaks'in dünya çapında bilinirliğini ve güvenilirliğini artırırken, Kasım 2010'da sıra, tarihin en geniş çaplı sızıntısı olarak anılan, diplomatik belge sızıntısına gelmiştir. Tüm tehdit ve uyarılara rağmen 28 Kasım'ı 29 Kasım'a bağlayan gece, ABD Dışişleri Bakanlığı'na dünyanın birçok ülkesinde bulunan 274 büyükelçilik, konsolosluk ve diplomatik noktadan gelen yaklaşık 260 bin belge, "Secret US Embassy Cables" (Gizli Amerikan Elçilik Yazışmaları) başlığıyla yayınlamıştır. Belgeler aslında ana akım medyada yer aldığı gibi, lider dedikodularından ibaret değildir. Diplomatik yazışmalar; BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın ABD ve İngiltere tarafından gizlice dinlendiği, Amerikan şirketlerinden birinin Afgan polisi için çocuk fuhuşu ve uyuşturucu partileri verdiği, Pfizer adlı ilaç firmasının Nijerya'da çocuklar üzerinde ilaç denediği ve rüşvet vererek ilgili bir davadan kurtulmaya çalıştığı, ABD'nin Uganda örneğinde görüldüğü üzere çeşitli ülkelerde savaş suçlarına ortak olduğu, ABD'li diplomatların Guantanamo tutuklularını yerleştirecek ülke aradığı ve bu konuda bazı ülkelerle pazarlıklar yürüttüğü gibi çok çeşitli ve çarpıcı bilgiler içermektedir.

Dünya çapında büyük ses getiren ABD başta olmak üzere pek çok ülkenin tepki gösterdiği bu sızıntının ardından, WikiLeaks'a, kurucusuna ve destekçilerine yönelik saldırıların dozu da artmıştır. Site uğradığı teknik saldırıları yine teknoloji ile aşarken, banka hesaplarının dondurulması suretiyle uygulanan mali abluka ekonomik gelirlerinin kısıtlanmasına neden olmuş, ancak yine de kuruluş yayınlarını sürdürmeyi başarmıştır. Başta, ABD tarafından 'yüksek teknoloji teröristi' ilan edilen Assange olmak üzere site destekçilerine ve çalışanlarına yönelik baskı, tehdit ve saldırılar ise hala devam etmektedir.

ABD ile ilgili en önemli yayınların yapıldığı 2010 yılının Ağustos ayında Julian Assange'ye İsveç'te cinsel taciz suçlaması yapılmış, delil yetersizliğinden düşürülen suçlama, Kasım 2010'da Assange İsveç'ten ayrıldıktan aylar sonra yeniden gündeme

alınmıştır. İnterpol tarafından aranırken İngiltere’de teslim olan ve şartlı tahliye ile serbest bırakılmasının ardından 2012’de Londra’daki Ekvador Büyükelçiliği’ne sığınan Assange, burada kaldığı yedi yılın ardından Ekvador’un sığınma hakkını kaldırması üzerine, 11 Nisan 2019’da İngiliz polisi tarafından ‘şartlı tahliye kurallarını ihlal ettiği ve ABD’nin iade talebi gerekçesiyle’ binadan zorla çıkarılarak gözaltına alınmıştır. 2 Mayıs 2019’da görülen mahkeme sonucu elli hafta hapis cezası alan Assange’nin, 1917 Casusluk Yasası kapsamında yargılanması talep edilmektedir.

İngiltere’nin Belmarsh cezaevinde bulunan Julian Assange’nin avukatları ve yakınları, insanlık dışı muamele gördüğünü ve kötü şartlarda kaldığını gündeme getirirken, BM İşkence Özel Raportörü Nils Melzer, bu durumun Assange için hayati tehlike yaratabileceğine dikkat çekmiştir. Mahkeme Assange’nin avukatlarının, savunma hazırlığı yapmak için ABD’ye iade davasını üç ay erteleme talebini de reddetmiş, davanın Şubat ayında başlayacağını duyurmuştur.

Julian Assange’nin tutuklanmasının ardından Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi gibi insan hakları örgütleri, gazetecinin ABD’ye iade edilmemesi yönünde çağrılarda bulunurken, casusluk suçlamalarının kabul edilemez olduğu ve soruşturmanın basın özgürlüğü aleyhine çok önemli sonuçlara neden olabileceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca çeşitli sivil toplum kuruluşları ve insan hakları örgütleri ile dünya çapındaki aydınlar, sanatçılar ve pek çok kesimden destekçileri sık sık Assange için protesto gösterileri düzenlerken, bu eylemlerde davanın ifade özgürlüğü ve gazeteciliğe yönelik bir saldırı olduğu dile getirilmektedir.

Julian Assange sadece tepki ve saldırılara değil, insanların hayatını tehlikeye attığı, bazı görüntüleri tahrif ettiği, bilgi kirliliği yarattığı, gizli bilgi ve belgeleri çalma suretiyle hırsızlık yaptığı, çeşitli ülkelerin iç işlerine karışarak siyasete etki ettiği yönünde pek çok eleştiriye maruz kalmış, WikiLeaks’ın arkasında CIA, Mossad gibi istihbarat örgütleri ya da Soros olduğuna dair çeşitli komplo teorileri de üretilmiştir. Tüm bunlar tartışılabilir ancak, WikiLeaks ve Julian Assange’nin medya dünyası için, daha doğru bir tanımlamayla gazetecilik mesleği için ne anlama geldiği konusu,

tüm bu tartışmalardan, hatta ortaya çıkan gizli bilgi ve belgelerden çok daha önemlidir. WikiLeaks, örgütlenme modeli, manifestosu, çalışma şekli, teknolojik özellikleri ile, dünyanın ilk kez karşılaştığı bir yapıdır.

Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmeye ve yayılmaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren, gazetecilik mesleğinin büyük bir değişim ve dönüşüm içine girdiğinden bahsedilmektedir. Bu görüşe göre her yeni araç (fotoğraf, telgraf, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar, internet) gazeteciliğe farklı yol ve yöntemler sunarak mesleği çeşitli değişimlere uğratmıştır. Ancak günümüzde giderek daha hızla gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri, söz konusu değişim ve dönüşümü oldukça yüksek bir seviyeye taşımış, WikiLeaks ve Julian Assange bu dönüşümün en önemli dönüm noktası olmuştur. Motivasyonunu daha adaletli ve demokratik bir dünya için halkın bilme hakkından alan, gelişen web teknolojileri ile geleneksel gazeteciliği bir araya getirerek sızıntı gazeteciliği platformu WikiLeaks'ı kuran gazeteci, mesleğin dönüşümünü uygulamalı olarak ortaya koyan kişidir. Julian Assange WikiLeaks ile sızıntı gazeteciliğini sistematik hale getiren ilk gazetecidir.

Belgelerde yer alan bilgiler, Türkiye'de olduğu gibi tüm dünyada da aslında bilinen, tahmin edilen, malum gerçeklerdir. Ancak WikiLeaks, hükümetlerin, istihbarat örgütlerinin, büyük şirketlerin her türlü suçunu, kirli iş ve ilişkilerini, yolsuzluklarını belgelemiş, somut kanıtlarıyla birlikte kamuoyuna sunmuştur. Kurulduğu 2006 yılından itibaren bilgi ve belge yayınlayan site bugüne kadar hiçbir hükümet ya da kuruluş tarafından yalanlanmamış, sızdırılan belgelerin doğruluğundan şüphe duyulmamıştır. Bu nedenle hakkında en fazla suç belgelediği ABD başta olmak üzere, iktidar odakları tarafından susturulmak istenmektedir. Çünkü Assange'nin belgelediği gerçekler arasında bu ülkenin işlediği savaş suçları da bulunmaktadır ve aslında yaptırım gücü olan uluslararası bir kurum karşısında hesap vermek durumunda kalabilir. Assange'nin sık sık vurguladığı gibi önemli olan halkların ne bildiği ve o bilgi ile ne yaptığıdır. Kauping Bankası ile ilgili yolsuzluk haberi yasaklandığında, İzlanda halkı ısrar etmiş, bilgiye WikiLeaks'tan ulaşmıştır.

Merkez medyada taciz haberleri başta olmak üzere, kişilik haklarına saldırı olarak kabul edilmesi gereken, çok mahrem bilgi ve görüntüleri kullanılarak itibarsızlaştırılan Julian Assange yayınladığı belgelerle, ABD'nin savaş suçları başta olmak üzere, çeşitli güç odaklarının yolsuzluk, yasa dışı iş ve ilişkilerini dellillendirmiştir. Assange, medyada ilan edildiği gibi narsist, egoist, hijyenine dikkat etmeyen çok problemlili bir kişilik olabilir, ancak bu, yayınladığı belgelerin gerçekliğini ve içeriğini değiştirmemektedir. Üzerinde durulması gereken bunlar değil, belgelerin içerikleri ile merkezi yapılara bireyleri gözetleme olanakları veren bilgi ve iletişim teknolojilerinin, aynı yapıların yasadışı iş ve ilişkilerini ifşa etme kapasitesidir. Teknolojinin bu kapasitesini WikiLeaks ile hayata geçiren Assange'nin yaşadıkları, yüzyıllardır gerçeğin peşindeki gazetecilerin yaşadıklarından farksızdır. Yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin, merkezi güç odaklarının kontrolüne geçme noktasında, gazeteci Julian Assange ve yayın kuruluşu Wikileaks önemli bir dönüm noktasıdır.

Tamamen kendine özgü bir örgütlenme modeliyle sızıntı gazeteciliğini uygulayan WikiLeaks, teknolojik alt yapısıyla sansüre, baskıya ve gözetlenmeye karşı dururken, düşünsel alt yapısıyla da, dördüncü kuvvet misyonunu kaybederek kendisi de denetlenmesi gereken bir güç haline gelen gazetecilik için, alternatif bir yöntem sunmaktadır. Gayrimerkezi, yersiz yurtsuz, bağımsız, lidersiz ve kolektif bir örgütlenme ve çalışma modeline sahip WikiLeaks'in kolaylıkla çoklanabilir, saldırıya uğradığında bile engellenemez olması, güç odaklarının bir kurumu ya da bir kişiyi, para ya da hapis cezası, sansür, tehdit gibi geleneksel şiddet, baskı yöntemleriyle susturma alışkanlığını geçersiz hale getirmiştir. Egemen ideolojinin bilgi üzerindeki tahakkümünü kıran WikiLeaks, yeni medya düzeninde hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını en somut işaretlerinden biridir. Dolayısıyla ekonomisiyaset-tekelleşme girdabında her gün daha ağır eleştirilere maruz kalan gazetecilik için, WikiLeaks'in uyguladığı şekliyle, sızıntı gazeteciliği modelinin alternatif bir yol olabilme ihtimali önemlidir.

Tarih boyunca kendisini tehlike olarak gören iktidarlara karşı varoluş savaşı vermiş, gazetecilik tarihi, egemen güçlerin gazeteleri denetim altına alma çabaları ile basının

özgürlük mücadeleleri arasındaki çatışmalara sahne olmuştur. İktidarların; ulusal güvenlik, devlet sırrı, şiddet, teröre teşvik, mahremiyet gibi gerekçeler ve keyfi uygulamalarla basını susturma çabaları, günümüzde de çok sık yaşanmakta ve tartışılmaktadır. Her şeye rağmen basın özgürlüğü adına verilen mücadeleler, tarihte olduğu gibi bugün de, çeşitli yol ve yöntemlerle sürmektedir. Bu noktada geleneksel gazetecilik uygulamalarının tekelleşme, baskı, sansür, iktidar-sermaye ilişkileri bağlamında sıkıştığı bir ortamda, dijital teknolojilerin olanakları sayesinde ortaya çıkan, hükümetleri, ekonomik ve politik iktidar yapılarını, büyük şirketleri şeffaflaşmaya zorlayan sızıntı gazeteciliği ve WikiLeaks yeni bir gazetecilik fırsatı olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- Akar, Atilla: **Büyük Ortadoğu Kuşatması - ‘Yeni Dünya Düzeni’nin Ortadoğu Ayağı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2004.
- Akarsu, Bedia: **Çağdaş Felsefe-Kant’tan Günümüze Felsefe Akımları**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994.
- Assange, Julian: **Julian Assange: Onaylanmamış Otobiyografi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2011.
- Assange, Julian.
Jacob, Appelbaum.
Andy, Müller-Maguhn.
Jeremie, Zimmermann: **Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma**, İstanbul, Metis Yayınları, 2013.
- Assange, Julian: **The Wikileaks Files - The World According to US Empire**, London - New York, Verso, 2015.
- Assange, Julian: **GoogLeaks: Google Wikileaks Çatışması**, İstanbul, Tuti Kitap, 2018.
- Aytar, Volkan.
Ayşe, Çavdar: **Medya ve Güvenlik Sektörü Gözetimi: Sınırlar ve İmkanlar**, İstanbul, Tesev Yayınları, 2009.
- Baldini, Massimo: **İletişim Tarihi**, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2000.

- Baloğlu, Arzu: **Sosyal Medya Madenciliği**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2015.
- Başaran, Funda: **İletişim ve Emperyalizm: Türkiye’de Telekomünikasyonun Ekonomi-Politiği**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2000.
- Başaran, Funda: **İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Gelişme: Yayılmanın Ekonomi Politiği**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2010.
- Başkut, Cevat Fehmi: **Gazetecilik Dersleri**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1967.
- Batuş, Gül.
Fusun, Alver.
Bilal, Arık.
Barış, Çoban.
Ünal, Çığ: **Kadife Karanlık (2): Ayna Şövalyeleri**, İstanbul, Su Yayınları, 2006.
- Beer, Max: **Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi**, İstanbul, Can Yayınları, 1989.
- Behrens, Roger: **Adorno Sözlüğü**, İstanbul, Versus Kitap, 2011.
- Belsey, Andrew.
Ruth, Chadwick: **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Bentham, Jeremy.
Catherine, Pease-Watkin.
Simon, Werret.
Barış, Çoban.
Zeynep, Özarslan: **PANOPTİKON: Gözün İktidarı**, İstanbul, Su Yayınları, 2016.

- Berberoğlu, Enis: **Susurluk - 20 Yıllık Domino Oyunu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- Berberoğlu, Enis: **Kod Adı Yüksekova - Susurluk, Ankara, Bodrum, Yüksekova Fay Hattı**, İstanbul, AD Kitapçılık, 1999.
- Bostancı, Meltem: **Medya Okuryazarlığı**, Ankara, Nobel, 2019.
- Bourdieu, Pierre: **Televizyon Üzerine**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Bursalı, Orhan: “Şu Vikiliks Var ya!”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Şubat 2012, s.6.
- Bülbül, Rıdvan: **Genel Gazetecilik Bilgileri**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Castells, Manuel.
TOURAINE, Alain.
Calhoun, Craig.
Lyon, David.
Giddens, Anthony: **Küresel Kuşatma Karşısında İnsan**, İstanbul, Ufuk Kitap, 2006.
- Chomsky, Noam: **Medya Gerçeği**, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1993.
- Chomsky, Noam: **Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001.
- Chomsky, Noam: **Medya Denetimi**, İstanbul, Everest Yayınları, 2005.

- CLARKE, Richard A.
Robert K., Knake: **Siber Savaş: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yeni Tehdit**, İstanbul, İKÜ Yayınevi, 2011.
- Clinton, Bill: **Hayatım**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2005.
- CROWLEY, David.
Paul, Heyer: **İletişim Tarihi / Teknoloji, Kültür, Toplum**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2014.
- Çaplı, Bülent.
Hakan, Tuncel: **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Fersa Matbaacılık, Ankara, 2010.
- Çiğdem, Ahmet: **Aydınlanma Düşüncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- Davidson, James West: **Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, İstanbul, Say Yayınları, 2017.
- Deleuze, Gilles.
Felix, Guattari: **Kapitalizm ve Şizofreni 2 Bin Yayla**, Ankara Bağlam Yayıncılık, 1993.
- Dolgun, Uğur: **Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2008.
- Domscheit-Berg, Daniel: **Inside Wikileaks - My Time With Julia Assange At The World's Most Dangerous Website**, New York, Crown Publishers, 2011.
- Durkheim, Emile: **Meslek Ahlakı**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1962.
- Elsasser, Jürgen: **Ulusal Devletin Yıkımı ve Sol Tavır**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2013.

- Erdoğan, İrfan. **Uluslararası İletişim: Dünyanın Çarpık Düzeni**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995.
- Erkin, Aytunç: “Taraf: FETÖ kurdurdu Sözcü: FETÖ’ye direndi”, **Sözcü Gazetesi**, 18 Aralık 2018, s.11.
- Fisk, Robert: **Büyük Medeniyet Savaşı: Ortadoğu’nun Fethi**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2011.
- Foucault, Michel: **İktidarın Gözü**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Girgin, Atilla: **Gazeteciliğin Temel İlkeleri**, İstanbul, Der Yayınları, 2008.
- Gökdemir, Orhan: **Redhack - Sanal Alemin Klavyeli Asileri**, İstanbul, Destek Yayınevi, 2013.
- Göknel, Ergun: **Başarısız Başarı - Bir İstanbul Macerası**, İstanbul, Truva Yayınları, 2005.
- Göksal, Gökçen: **İngiliz Sanayi Devrimi: Öncesi, Sonrası ve Etkileri**, İstanbul, Kora Yayın, 2003.
- Greenwald, Glenn: **Saklanacak Yer Yok & Edward Snowden Ulusal Güvenlik Dairesi ve ABD Gözetleme Devleti**, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2015.
- Güller, Mehmet Ali: **Amerikan Koridoru - Suriye’nin Sevr’i**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2015.
- Güngör, Nazife: **İletişime Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2013.

- Habermas, Jürgen: **Kamusalığın Yapısal Dönüşümü**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- Hafner, Katie.
Matthew, Iyon: **İnternet Tarihi: Sihirbazların Gecelediği Yer**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2000.
- Harding, Luke: **Snowden Dosyası**, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2014.
- Hargreaves, Ian: **Gazetecilik**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Himanen, Pekka: **Hacker Etiği**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Hohenberg, John: **Gazetecilik Mesleği**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1963.
- Hubbard, L. Ron: **Self Analysis**, California, Bridge Publications, 1987.
- Işık, Metin: **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2012.
- İnceoğlu, Yasemin: **ABD’de Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 1994.
- İnceoğlu, Yasemin: **Çeşitli Ülkelerde Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 1994.
- İnceoğlu, Yasemin: **Medya ve Toplum**, İstanbul, Der Yayınları, 1998.
- İnceoğlu, Yasemin: **Uluslararası Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 2010.
- İstanbul Büyükşehir:
Belediyesi **Göknel Olayı**, İstanbul, Belbim A.Ş., 1993.

- Jarvis, Jeff: **E-Sosyal Toplum: Dijital Çağda Sosyal Medyanın İş ve Gündelik Hayata Etkisi**, İstanbul, MediaCat Kitapları, 2012.
- Jeanneney, Jean-Noel: **Başlangıcından Günümüze - Medya Tarihi**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- Jung, Carl Gustav: **Anılar, Düşler Düşünceler**, İstanbul, Can Yayınları, 2016.
- Kaliç, Sabri: **Anonymous - Sanal Alemin Korsanları**, İstanbul, Maya Kitap, 2012.
- Keith, Jim: **CIA'den Medya'ya Kitlelerin Kontrolü**, İstanbul, Nokta Kitap, 2005.
- Kerov, Zubritski
Mitropolski: **Kapitalist Toplum**, Ankara, Sol Yayınları, 1995.
- Keskin, Emrah: "Perdenin arkasındaki adam", **Radikal Gazetesi**, 28 Kasım 2010, s.33.
- Kırıncı, Derya: **Wikileaks'ten Sonra Hiçbir Şey Gizli Kalmaz**, İstanbul, Togan Yayınları, 2011.
- Koloğlu, Orhan: **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006.
- KOVACH, Bill.
Tom, Rosenstiel: **Gazeteciliğin Esasları**, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2007.

- Küçük, Mehmet: **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Levy, Steven: **Hackerlar - Bilgisayar Devriminin Kahramanları**, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2014.
- Marx, Karl: **Basın Özgürlüğü Üzerine**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2012.
- McLuhan, Marshall: **Understanding Media: The Extensions of Man**, New York, New American Library, 1964.
- McLuhan, Marshall: **Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- McQuail, Denis. **İletişim Modelleri**, Ankara, İmge Kitabevi, 2005.
- Sven, Windahl:
- Mill, John Stuart: **Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar**, İstanbul, Belge Yayınları, 2014.
- Morley, David. **Kimlik Mekanları - Küresel Medya Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Kevin, Robins:
- Morton, Andrew: **Monica'nın Hikayesi**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 1999.
- Nuttall, Jon: **Ahlak Üzerine Tartışmalar**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Orwell, George: **1984**, İstanbul, Can Yayınları, 2016.

- Oskay, Ünsal: **Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1971.
- Oskay, Ünsal: **İletişimin ABC'si**, İstanbul, Der Yayınları, 2001.
- Öymen, Onur: **Bir Propaganda Silahı Olarak Basın - Dünyada ve Türkiye'de Sansür, Baskı ve Yönlendirme**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2014.
- Özdemir, Mehmet.
Taylan, Maral: **Amerika'da Bir Araştırmacı Gazetecilik Olayı Pentagon Papers Skandalı**, Özgür Gönenc (Ed.), Uluslararası Medya Skandalları içinde (p. 95-110), İstanbul, Der Yayınları, 2018.
- Özer, Ömer: **Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik**, Konya, Literatürk. 2012.
- Özgen, Murat: **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.
- Özgen, Murat: **Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, Set-Systems, 2006.
- Özkök, Ertuğrul: "Gülme WikiLeaks mağduruna, döner gelir senin de başına", **Hürriyet Gazetesi**, 30 Kasım 2010, s.19.
- Özsever, Atilla: **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.
- Paine, Thomas: **Akıl Çağı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

- Pavlik, John V. : **Yeni Medya ve Gazetecilik**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2013.
- Pehlivan, Barış.
Barış, Terkoğlu: **Sızıntı - Wikileaks'te Ünlü Türkler**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2012.
- Ramonet, Ignacio: **Medyanın Zorbalığı**, İstanbul, Om Yayınevi, 2000.
- Rigel, Nurdoğan.
Gül, Batuş.
Güleda, Yücedoğan.
Barış, Çoban: **Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını, Aydınlatan Kuramcılar**, İstanbul, Su Yayınevi, 2005.
- Rose, David: **Guantanamo - Amerika'nın İnsan Haklarına Karşı Savaşı**, İstanbul, 1001 Kitap Yayınları, 2005.
- Rude, George: **Fransız Devrimi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Sağlar, Fikri: **Bütün Yönleriyle Susurluk-Uluslar arası Susurluk Konferansı'na sunulan Bildiriler**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1998.
- Savaş, Kutlu: **Susurluk Raporu**, İstanbul, Medya Holding, 1998.
- Slater, Phil: **Frankfurt Okulu**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1998.
- Sökmen, Cem: **Araştırmacı Gazetecilik Örneği Bağlamında Hürriyet Gazetesi ve İSKİ Skandalı**, Özgür Gönenc (Ed.), Uluslararası Medya Skandalları içinde (p.75-94), İstanbul, Der Yayınları, 2018.

- Stoeckley, Clark: **Wikileaks Davası**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015.
- Taş, Oğuzhan: **Şebeke Toplumunda Direniş: Hacker Kültürü ve Teknoloji Etiği**. Mutlu Binark (Der.), Yeni Medya Çalışmaları içinde (p. 309-346), İstanbul, Dipnot Yayınları, 2007.
- Timur, Taner: **Habermas'ı Okumak**, İstanbul, Yordam Kitap, 2008.
- Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2003.
- Tokgöz, Oya: **Siyasal İletişimi Anlamak**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008.
- Tosun, Gülgün Erdoğan.
Hanifi, Kurt: **Değişen Dünyada Gazetecilik**, Ankara, Orion Kitabevi, 2016.
- Törenli, Nurcan: **Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Tucker, Kevin: **Boğucu Hiçlik: Evcilleştirme, Patolojik Dikkat Dağımlıklığı ve Sosyal Medya Üzerine Notlar**, İstanbul, SUB Yayınları, 2016.
- Uçkan, Özgür.
Cemil, Ertem: **Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz**, İstanbul, Etkileşim Yayınları, 2011.
- Uluç, Güliz: **Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2003.

Usta, Sadık: **Dünyayı Değiştiren Düşünürler**, İstanbul, Yordam Kitap, 2016.

Yalçın, Soner: “Türk halkı çöküşe ilgisiz”, **Sözcü Gazetesi**, 8 Nisan 2016, s.11.

Yaylagül, Levent: **Kitle İletişim Kuramları-Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2010.

Yüksel, Okan: **İnternet Gazeteciliği ve Blog Yazarlığı**, Ankara, Sinemis Yayınları, 2014.

Elektronik Kaynaklar

2006, 28 Aralık: “Translation of Aweis Letter”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) https://wikileaks.org/wiki/Translation_of_Aweis_Letter, 20.03.2018.

2007, 31 Ağustos: “The looting of Kenya”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/31/kenya.topstories3>, 18.04.2019.

2007, 07 Kasım: “Camp Delta Standard Operating Procedure”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) https://wikileaks.org/wiki/Camp_Delta_Standard_Operating_Procedure, 21.03.2018.

2007, 17 Kasım: “Guantanamo document confirms psychological torture”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) https://wikileaks.org/wiki/Guantanamo_document_confirms_psychological_torture, 19.04.2019.

- 2008: “Wikileaks victorious over Bank Julius Baer”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Wikileaks_victorious_over_Bank_Julius_Baer, 21.03.2018.
- 2008, 09 Ocak: “BJB - Vigier Fintex - tax evasion Cayman”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/BJB_-_Vigier_Fintex_-_tax_evasion_Cayman, 19.04.2019.
- 2008, 24 Mart: “Church of Scientology collected Operating Thetan documents”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Church_of_Scientology_collected_Operating_Thetan_documents, 22. 03. 2018.
- 2008, 17 Eylül: “Sarah Palin Yahoo account 2008”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Sarah_Palin_Yahoo_account_2008, 23.03.2018.
- 2008, Ekim: **@wikileaks**, (Çevrimiçi) <https://twitter.com/wikileaks>, 06.04.2019.
- 2008, 01 Kasım: “The Cry of Blood - Report on Extra-Judicial Killings and Disappearances”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Kenya:_The_Cry_of_Blood_-_Report_on_Extra-Judicial_Killings_and_Disappearances_Sep_2008, 20.03.2018.

- 2009, 28 Ocak: “86 interceptaciones telefonicas a politicos y autoridades peruanos, más del caso Petrogate”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/86_interceptaciones_telefonicas_a_politicos_y_cautoridades_peruanos,_m%C3%A1s_del_caso_Petrogate,_2008, 23.03.2018.
- 2009, 30 Temmuz: “Financial collapse: Confidential exposure analysis of 205 companies each owing above EUR45M to Icelandic bank Kaupthing”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Financial_collapse:_Confidential_exposure_analysis_of_205_companies_each_owing_above_EUR45M_to_Icelandic_bank_Kaupthing,_26_Sep_2008, 27.03.2018.
- 2010, 03 Nisan: Wikileaks’in ortaya çıkardığı ve en az 18 kişinin öldürüldüğü ABD helikopterinden sivillere yönelik saldırının görüntüleri, **Youtube**, (Çevrimiçi)
https://www.youtube.com/watch?v=5rXPrfnU3G0&has_verified=1, 22.04.2019.
- 2010, 05 Nisan: “Collateral Murder”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Collateral_Murder,_5_Apr_2010, 28.03.2018.
- 2010, 18 Nisan: “What Would Daniel Ellsberg Do With the Pentagon Papers Today?”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)
<https://www.nytimes.com/2010/04/19/business/media/19link.html>, 01.03.2019.
- 2010, 25 Temmuz: “Pakistan Aids Insurgency in Afghanistan, Reports Assert”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)

<https://www.nytimes.com/2010/07/26/world/asia/26isi.html>, 26.10.2018.

2010, 25 Temmuz: “Afghan War Diary”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/wiki/Afghan_War_Diary,_2004-2010, 29.03.2018.

2010, 30 Temmuz: “WikiLeaks ‘has blood on its hands’ over Afghan war logs, claim US officials”, **The Guardian**, (Çevrimiçi)
<https://www.theguardian.com/world/2010/jul/30/us-military-wikileaks-afghanistan-war-logs>, 09.11.2019.

2010, 30 Temmuz: “Taliban Study WikiLeaks to Hunt Informants”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)
<https://thelede.blogs.nytimes.com/2010/07/30/taliban-study-wikileaks-to-hunt-informants/?mtrref=undefined&gwh=ADC23F7E0039FE4B1BE160654A79D266&gwt=pay&assetType=REGIWall>, 26.10.2018.

2010, 05 Ağustos: “Pentagon Demands Wikileaks Return All Classified Documents”, **Wired**, (Çevrimiçi)
<https://www.wired.com/2010/08/pentagon-demands-wikileaks/>, 17.10.2018.

2010, 22 Ekim: “The Guardian on Iraqi War Logs”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://wikileaks.org/gifiles/docs/16/1619978_the-guardian-on-iraqi-war-logs-.html, 30.03.2018.

- 2010, 28 Kasım: “Secret US Embassy Cables”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) <https://wikileaks.org/Press-Release-Secret-US-Embassy.html>, 30.03.2018.
- 2010, 30 Kasım: “Round 2: DDoS Versus Wikileaks”, **ARBOR Networks**, (Çevrimiçi) <http://archive.is/CK2Mm>, 06.12.2018.
- 2010, 01 Aralık: “Assange hakkında yakalama kararı çıkarıldı!”, **T24**, (Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/haber/assagne-hakkinda-yakalama-karari-cikarildi,114128>, 24.11.2019.
- 2010, 05 Aralık: “Wikileaks bir paradigma dönüşümünün işareti”, **BThaber**,(Çevrimiçi) <https://www.bthaber.com/wikileaks-bir-paradigma-donusumunun-isareti/>, 16.11.2019.
- 2010, 08 Aralık: “Assange could face espionage trial in US”, **Independent**, (Çevrimiçi) <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/assange-could-face-espionage-trial-in-us-2154107.html>, 16.10.2018.
- 2010, 13 Aralık: “Medyada kurulu düzenin sonu geliyor”, **IV. Kuvvet Medya**, (Çevrimiçi) <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/roeportaj-a-soeyle/2718-medyada-kurulu-duzenin-sonu-geliyor.html>, 20.11.2019.
- 2010, 19 Aralık: “Yeni Medya Düzeni’nin Miladı; Wikileaks”, **Siyasal İletişim Enstitüsü**, (Çevrimiçi)

<http://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/blog/2010/12/19/yeni-medya-duezeninin-milad-wikileaks/>,
15.11.2019.

2011, 15 Şubat:

“Soner Yalçın'ın elindeki şok belgeler!”, **İnternet Haber**, (Çevrimiçi)

<https://www.internethaber.com/soner-yalcinin-elindeki-sok-belgeler-328249h.htm>, 15.11.2019.

2011, 19 Mart:

“WikiLeaks kriptolarıyla Odatv'nin ne ilgisi var”,

Odatv, (Çevrimiçi)

<https://odativ.com/wikileaks-kriptolariyla-odativnin-ne-iligisi-var--1903111200.html>, 14.11.2019.

2011, 21 Mart:

“Yasemin Congar Taraf ve Wikileaks'i anlattı”, **T24**, (Çevrimiçi)

<https://t24.com.tr/haber/yasemin-congar-taraf-ve-wikileaks-i-anlatti,134138>, 14.11.2019.

2011, 25 Mayıs:

“Wikisecrets Julian Assange Full Interview”,

Wikileaks, (Çevrimiçi)

<https://wikileaks.org/WikiSecrets-Julian-Assange-Full.html#1>, 04.03.2019.

2011, 07 Haziran:

“After 40 Years, The Complete Pentagon Papers”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)

<https://www.nytimes.com/2011/06/08/us/08pentagon.html>, 10.01.2019.

2011, 20 Haziran:

“The Complete Pentagon Papers”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)

http://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/us/2011_PENTAGON_PAPERS.html?action=click&contentCollection=U.S.&module=RelatedCoverage&pgtype=article®ion=Marginalia, 10.01.2019.

2011, 28 Haziran:

“Julian Assange: conspiracy as governance”, **Frontline Club**,(Çevrimiçi)

https://www.frontlineclub.com/julian_assange_the_state_and_terrorist_conspiracies/, 09.10.2018.

2011, 13 Temmuz:

“Manning-Lamo Chat Logs Revealed”, **Wired**,

(Çevrimiçi) <https://www.wired.com/2011/07/manning-lamo-logs/#m765>, 18.10.2018.

2011, 01 Aralık:

“The Spyfiles”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi)

<https://wikileaks.org/The-Spyfiles.html>, 06.06.2018.

2012, 16 Mart:

“WikiLeaks founder Julian Assange speaks with WWS”, **World Socialist Web Site**, (Çevrimiçi)

<https://www.wsws.org/en/articles/2012/03/jass-m16.html>, 06.12.2018.

2012, 17 Temmuz:

“Gri bölge”de renk körlüğü: Hacktivizm, beyaz bereliler, basın özgürlüğü ve bilgi hakkı, **Yeni Medya**, (Çevrimiçi)

<https://yenimedya.wordpress.com/tag/sizinti-gazeteciligi/> , 25.10.2019.

2014, 14 Nisan:

“Guardian and Washington Post win Pulitzer prize for NSA revelations” **The Guardian**, (Çevrimiçi)

<https://www.theguardian.com/media/2014/apr/14/guardian-washington-post-pulitzer-nsa-revelations>,
08.11.2019.

2015, 22 Haziran: “Call for Submissions on the Protection of Sources and Whistleblowers by the United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, David Kaye”, **Center for Constitutional Rights**, (Çevrimiçi) [https://ccrjustice.org/sites/default/files/attach/2015/06/CCR%20Whistleblower%20Submission%20Final%20\(2\).pdf](https://ccrjustice.org/sites/default/files/attach/2015/06/CCR%20Whistleblower%20Submission%20Final%20(2).pdf), 07.04.2019.

2015, 03 Kasım: “What is Wikileaks”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) <https://wikileaks.org/What-is-Wikileaks.html>,
20.02.2018.

2016, 15 Ağustos: “History”, **OpenPGP**, (Çevrimiçi) <https://www.openpgp.org/about/history/>, 07.04.2019.

2017, 07 Mart: “Vault 7: CIA Hacking Tools Revealed”, **Wikileaks**, (Çevrimiçi) <https://wikileaks.org/ciav7p1/>, 12.06.2018.

2017, 21 Nisan: “Sources: US prepares charges to seek arrest of Wikileaks’ Julian Assange”, **CNN**, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2017/04/20/politics/julian-assange-wikileaks-us-charges/index.html>, 20.10.2018.

2018, 16 Mart: “Defend Assange Campaign”, **@DefendAssange**, (Çevrimiçi) <https://twitter.com/DefendAssange/status/974701864691347456>, 19.10.2018.

- 2018, 28 Nisan: “AB Komisyonunun Korumak İstedığı Bilgi Uçurucuları Kim?”, **Bianet**, (Çevrimiçi)
<https://m.bianet.org/biamag/diger/196571-ab-komisyonunun-korumak-istedigi-bilgi-ucuruculari-kim>, 04.09.2018.
- 2018, 29 Mart: “Julian Assange Biography”, **Biography**, (Çevrimiçi)
<https://www.biography.com/people/julian-assange-20688499>, 03.04.2019.
- 2018, 15 Kasım: **@wikileaks**, (Çevrimiçi)
<https://twitter.com/wikileaks/status/1063259537501814784>, 05. 12. 2018.
- 2019, 04 Nisan: **@wikileaks**, (Çevrimiçi)
https://twitter.com/wikileaks/status/1113919962995884033?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1113919962995884033&ref_url=https%3A%2F%2Ftr.sputniknews.com%2Fguney_amerika%2F201904051038626646-wikileaks-assange-ekvator-buyukelciligi-cikarilacak%2F, 17.05.2019.
- 2019, 11 Nisan: **@Snowden**, (Çevrimiçi)
https://twitter.com/Snowden/status/1116288726601277440?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed&ref_url=https%3A%2F%2Fd-39383783703763077234.ampproject.net%2F1911062056110%2Fframe.html, 13.11.2019.
- 2019, 11 Nisan: “Julian Assange: key dates in the WikiLeaks founder's case”, **The Guardian**, (Çevrimiçi)

<https://www.theguardian.com/media/2019/apr/11/julian-assange-key-dates-in-wikileaks-founders-case>, 05.11.2019.

2019, 11 Nisan:

“Assange branded a 'narcissist' by judge who found him guilty”, **The Guardian**, (Çevrimiçi)

<https://www.theguardian.com/media/2019/apr/11/assange-branded-a-narcissist-by-judge-who-found-him-guilty>, 13.11.2019.

2019, 13 Nisan:

“Assange için uluslararası insan hakları örgütleri endişeli: Assange casus değil ve adil yargılanmalı”,

Independent Türkçe, (Çevrimiçi)

<https://www.independentturkish.com/node/21961/haber/assange-i%C3%A7in-uluslararası%C4%B1-insan-hakları%C4%B1-%C3%B6rg%C3%BCtleri-endişeli%C5%9Feli-assange-casus-de%C4%9Fil-ve>, 05.11.2019.

2019, 15 Nisan:

“On Sky News, an inconvenient fact from Julian Assange’s lawyer collapses the official narrative”,

The Canary, (Çevrimiçi)

<https://www.thecanary.co/uk/analysis/2019/04/15/on-sky-news-an-inconvenient-fact-from-julian-assanges-lawyer-collapses-the-official-narrative/>, 03.11.2019.

2019, 21 Ekim:

“Julian Assange: Judge refuses to delay extradition hearing”, **BBC**, (Çevrimiçi)

<https://www.bbc.com/news/uk-50132599>, 05.11.2019.

2019, 01 Kasım:

“BM: Julian Assange hayatı tehlike altında”,

Deutsche Welle Türkçe, (Çevrimiçi)

<https://www.dw.com/tr/bm-julian-assange-hayati-tehlike-alt%C4%B1nda/a-51085622>, 04.11.2019.

2019, 31 Aralık:

“Wikileaks: UN official accuses UK and US of torture over treatment of Assange and Manning”,

Independent, (Çevrimiçi)

<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/wikileaks-julian-assange-chelsea-manning-torture-un-detention-whistleblower-nils-melzer-a9266076.html>, 09.01.2020.

2020:

Drudge Report, (Çevrimiçi) <http://drudgereport.com>, 15.03.2018.

Assange, Julian:

“**State and Terrorist Conspiracies**”, “**Conspiracy as Governance**”, 2006. (Çevrimiçi)

<https://nakamotoinstitute.org/static/docs/julian-assange-conspiracies.pdf>, 09.10.2018.

Çalışkan, Behlül:

“**Kitlesel Gözetime Karşı Kolektif Bir Üretim Biçimi Olarak Sızıntı Gazeteciliği**”, Aralık, 2016. (Çevrimiçi)

<http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/download/article-file/265013>, 04.03.2019.

Cambridge Dictionary:

‘**mirrorsite**’,

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mirror-site>, (Çevrimiçi) 07.04.2019.

edwardsnowden.com:

“**Frequently asked questions**”, (Çevrimiçi)

<https://edwardsnowden.com/frequently-asked-questions/>, 20.10. 2018.

justice4assange.com:

“Justice for Assange” (Çevrimiçi)

<https://justice4assange.com/>, 18.10.2018.

Lexico:

“cypherpunk” (Çevrimiçi)

<https://www.lexico.com/definition/cypherpunk>,
07.01.2020.

“hack” (Çevrimiçi)

<https://www.lexico.com/definition/hack>, 15.01.2020.

“hacker”

<https://www.lexico.com/definition/hacker>, (Çevrimiçi)
15.01.2020.

Medya Etik Kurulu:

“Gazetecilik Meslek İlkeleri”, (Çevrimiçi)

<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/gazetecilik-meslek-ilkeleri/>, 29.11.2016.

Oxford Dictionary:

“cyberpunk” (Çevrimiçi)

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cyberpunk?q=cyberpunk>, 06.01.2020.

“Whistle-blower”, (Çevrimiçi)

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/whistle-blower?q=whistle-blower>, 10.10.2018.

tarihiolaylar.com:

“Susurluk Kazası”, (Çevrimiçi)

<https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/susurluk-kazasi-1379>, 06.01.2020.

torproject.org: “**About History**”, (Çevrimiçi)
<https://www.torproject.org/about/history/>, 07.04.2019.

United Nations Human Rights: “**UN expert says "collective persecution" of Julian Assange must end now**”, (Çevrimiçi)
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24665>, 14.05.2020.

Zimmermann, Philip: “**Why I Wrote PGP**”, 1991. (Çevrimiçi)
<https://www.philzimmermann.com/EN/essays/WhyIWrotePGP.html>, 12.10.2018.

Gazete Haberleri

1993, 17 Eylül: “**Rüşvet SHP’ye Böyle Aktı**”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.

1993, 18 Eylül: “**Ve İtiraf**”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.

1993, 19 Eylül: “**SHP’de Kara Hafta**”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.

2010, 07 Nisan: “**Irak’ta göz göre göre katliam**”, **Radikal Gazetesi**, s.14.

2010, 27 Temmuz: “**ABD’nin kozmik odası patladı**”, **Radikal Gazetesi**, s.1.

2010, 24 Ekim: “**ABD ‘moral liderliği’ için yeni darbe**”, **Radikal Gazetesi**, s.32-33.

2010, 28 Kasım: “**Umarım bu sızıntıyı durdururlar**”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.

- 2010, 28 Kasım: “Wikileaks Amerika ile kedi-fare gibi oynuyor”, **Radikal Gazetesi**, s.33.
- 2010, 28 Kasım: “Wikileaks’in öncü şokları”, **Taraf Gazetesi**, s.1.
- 2010, 29 Kasım: “Merkez üssü Ankara”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.
- 2010, 29 Kasım: “Türkiye 7.918 belgeyle liste başı”, **Hürriyet Gazetesi**, s.20.
- 2010, 29 Kasım: “Diplomasinin 11 Eylül’ü”, **Radikal Gazetesi**, s.25.
- 2010, 29 Kasım: “Erdoğan’ın damadını bile dinlemeye almışlar”, **Taraf Gazetesi**, s.1.
- 2010, 30 Kasım: “Artçıları korkutuyor”, **Hürriyet Gazetesi**, s.1.
- 2010, 30 Kasım: “Kral Çıplak”, **Radikal Gazetesi**, s.1.
- 2010, 30 Kasım: “İki isim konuştu” **Radikal Gazetesi**, s.1.
- 2010, 30 Kasım: “Nette sızıntı rehberi”, **Radikal Gazetesi**, s.11.
- 2010, 30 Kasım: “Erdoğan işkolik ve karizmatik”, **Radikal Gazetesi**, s.13.
- 2010, 30 Kasım: “Erdoğan’ın İsviçre’de sekiz gizli hesabı var”, **Taraf Gazetesi**, s.1,8,9.
- 2017, 20 Ocak. “ABD Belgelerinde Kılıçdaroğlu”, **Akşam Gazetesi**, s.1.

Resmi Belgeler ve Raporlar

Church of
Scientology
International:

What Is Scientology?, Bridge Publications,
California, 1992.



EKLER

EK 1: Julian Assange'nin World Socialist Web Site'ye Verdiği Röportaj

WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange WWSWS'ye konuştu

“Bize yönelik saldırılar olağanüstü açıklayıcı”

Richard Phillips

21 Haziran 2018

Aşağıdaki röportaj, ilk olarak 16 Mart 2012 tarihinde yayımlandı.

Julian Assange, bu hafta, WikiLeaks'e, basın özgürlüğüne ve diğer temel demokratik haklara yönelik ABD öncülüğündeki saldırılar ve Britanya Yüksek Mahkemesi'nin onun düzmece cinsel saldırı iddiaları üzerinden İsveç'e iade edilmesine karşı başvurusu ile ilgili yaklaşan kararı hakkında Dünya Sosyalist Web Sitesi'ne konuştu.

WikiLeaks'in kurucusu ve baş editörü, İsveç'te, Britanya'da ya da başka bir ülkede tek bir suçtan bile suçlanmış değil. Buna rağmen, Assange, elektronik bir bileklik takmaya, akşam 10'dan sonra dışarıya çıkmamaya ve her gün polise bildirimde bulunmaya zorlanmış şekilde, 450 günü aşkın süredir ev hapsinde tutuluyor.



Julian Assange, geçtiğimiz Temmuz ayında Londra'daki Temyiz Mahkemesi'nden ayrılırken
(fotoğraf: acidpolly)

Richard Phillips: Amerika Birleşik Devletleri büyük jürisinin iddianamesinin son ayrıntılarını yorumlayabilir misin? İsveç'e iade edilirsene ne olacak?

Julian Assange: Stratfor dosyalarından (Teksas merkezli bir özel istihbarat kurumundan gönderilen elektronik postalar) ortaya çıkan son kanıtlar, ABD hükümetinin bana karşı gizli bir büyük jüri iddianamesi elde ettiğini gösteriyor. ABD'nin Britanya büyükelçisi Louis Susman, Şubat 2011'de, ABD hükümetinin, suçluların iadesi talebinde bulunup bulunmayacağı konusunda, İsveç'teki mevcut iade davasından ne sonuç çıkacağını bekleyeceğini söylemişti.

ABD'nin Avustralya büyükelçisi [Jeffrey L. Bleich] de, Obama'nın son ziyaretinden bir hafta önce, Avustralya medyasına, Avustralya'ya dönmeme durumunda, Avustralya hükümetinin benimle ilgili iade yükümlülüklerini gözden geçirmek zorunda kalabileceğini söyledi. WikiLeaks ile çalışan birçok insan yasal saldırı

altındayken, kuruluşun kendisi de mahkeme kararı olmaksızın bir mali abluka altında bulunuyor. FBI'ın, Scotland Yard'ın ya da diğer polis güçlerinin operasyonlarıyla gözaltına alınmış 40 dolayında insan var.

Büyük Britanya'daki İsveç'e iade davası konusunda Yüksek Mahkeme'de bekleyen kararlara gelince; eğer kaybedersek, 10 gün içinde İsveç'e, ardından da oradan, muhtemelen ABD'ye iade edilmeyi bekliyorum. Yüksek Mahkeme'de kazansak bile, durum aynı olacak; çünkü ABD büyük olasılıkla büyük jüri üzerinden casusluk suçlamalarını açıklayacak ve benim doğrudan iade edilmem için Büyük Britanya'ya başvuracaktır.

Bunları yapmanın siyasi açıdan mümkün olmaması durumunda, elbette, bunların hiçbiri olmayacak. Bir adli dava hükümet için yeterince yüksek bir genel profile ulaştığında, bir siyaset konusu haline gelir.

Richard Phillips: Britanya, ABD ve İsveç arasında senin iaden konusunda doğrudan işbirliği hakkında herhangi bir ayrıntılı bilgiye sahip misin?

Julian Assange: Açıkça söyleyebiliriz ki, 8 Aralık 2010'da, *Independent* gazetesi, o aşamada ABD ile İsveç arasında benim iadem konusunda çoktan kurulmuş resmi olmayan bağlantılar hakkında bir haber yayınladı. Washington'daki Avustralya büyükelçiliği de, o sıralarda, Canberra'ya, ABD'nin WikiLeaks'e yönelik istihbarat ve ceza soruşturmasının “görüşmemiş boyutta ve nitelikte” olduğunu belirten bir telgraf çekti. O, ayrıca, benimle ilgili ceza kovuşturmasının “etkili ve güçlü” olduğunu belirtiyordu. Bu belgeye, bir Bilgi Edinme Özgürlüğü talebi sonucunda ulaşıldı ve o, birkaç ay önce *Sydney Morning Herald*'da landı.

Aynı zamanda, Britanya'nın kraliyet başsavcılığı, potansiyel iade düzenlemeleri üzerine yazışmalar ile ilgili olarak, Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası doğrultusunda yapılan bir talebi reddetti ve bunun, Büyük Britanya ile diğer ülkeler arasındaki diplomatik ilişkileri etkileyeceğini açıkladı. Geçtiğimiz yılın ortalarında, Britanya'nın İçişleri Bakanı tarafından atanmış bir iade reformu heyeti, ABD Adalet

Bakanı Eric Holder ve ABD Savunma Bakanlığı'nın birkaç yetkilisi ile bir araya geldi. Buna ek olarak, son dönemde, İsveç Dışışleri Bakanı [ve Karl Rove'un yakın dostu] Carl Bildt ile Britanya Dışışleri Bakanı William Haig arasında başka görüşmeler oldu.

Richard Phillips: Avustralya'daki Gillard hükümetinin oynadığı rol hakkında ne düşünüyorsunuz?

Julian Assange: Gillard hükümetinin WikiLeaks'in faaliyetlerine, özellikle de ABD'nin diplomatik yazışmalarını yayınlamamıza yönelik tepkisi, açıkça, bütün ülkeler içinde en kötüsüydu. Gillard, yanlış bir şekilde, kuruluşumuzun yasadışı faaliyetlerde bulunduğunu belirtti. Bu iddia, Avustralya Federal Polis'inin bir soruşturması sonucunda asılsız bulundu.

Gillard, başsavcı ile birlikte, WikiLeaks'e karşı, Avustralya Federal Polisi'ni, dış istihbarat kurumu ASIS'i, iç istihbarat kurumu ASIO'yu, savunma bakanlığını ve adalet bakanlığını bir araya getiren bir "hükümet görev gücü"nü devreye soktu. Açıkçası, Gillard tek bir destek açıklaması yapmadı ve herhangi bir kişisel destekten de haberimiz yok.

Richard Phillips: Şirket medyası, PayPal'in, Mastercard'ın, Visa'nın ve diğerlerinin WikiLeaks'e yönelik mali ablukasının kuruluşu mahvettiğini iddia ediyor. Buna yanıtınız nedir?

Julian Assange: Ablukaya karşı devam eden iki davamız ve bir ön karar vermekte geciken Avrupa Komisyonu'na bir şikayetimiz var. Her ne kadar abluka WikiLeaks'in gelirinin yüzde 95'ini kesmiş olsa da, kuruluş, dünya çapında hala son derece tutuluyor ve bizler her şeye rağmen devam edebiliyoruz.

Richard Phillips: WikiLeaks İran'a ve Suriye'ye karşı savaş hazırlıkları hakkında bilgiler yayınlayacak mı?

Julian Assange: Evet. Bu konudaki bilgileri geçtiğimiz haftadan itibaren yayınlıyoruz ve bu süreç devam edecek. Geçtiğimiz Aralık ayında Suriye'deki özel kuvvet operasyonları hakkında çok ilginç bir rapor yayınladık.

Richard Phillips: *Dünya Sosyalist Web Sitesi*'ni (WSWS) okuyor musun, onun hakkında ne düşünüyorsun? WSWS okurları, sana ve WikiLeaks'e yönelik saldırıların siyasi önemini başkalarına nasıl açıklamalı?

Julian Assange: *Dünya Sosyalist Web Sitesi*'ni yıllardır okuyorum. Sayfa tasarımına ve sosyalist sekterlik konularına girmemek kaydıyla, genellikle kesin doğru olan makalelerine hayranlık duyuyorum. *Dünya Sosyalist Web Sitesi* okurlarını, şu adımları atmaya çağırmak isterim: ilk olarak, wlfriends.org adresinden WikiLeaks Dostları'na katılın; ikincisi, uydurma haberler/yorumlar yerine Justice4assange.com adresindeki gerçekleri okuyun; WikiLeaks'in twitter akışını takip edin; ne zaman karşılaşırsanız karşılaştığınız iftiralara haddini bildirin ve WikiLeaks'in değerlerinin ve düşüncelerinin işyerlerinizde, ailenizin ve dostlarınızın arasında yayılmasına yardımcı olun.

WikiLeaks, adil düzenlemeler yapmak ve belirli değerleri yaymak için mücadele eden bir kuruluş. Eğer adalete katkıda bulunmada ve başkalarının değerlerimizi benimsemesinde başarılı olursak, o zaman, kuruluşa yönelik saldırılar ne olursa olsun, başarılı oluruz.

Richard Phillips: Sana ve WikiLeaks'e yönelik saldırıya, gerçek gazetecilik ve onun geleceği açısından nasıl bakıyorsun?

Julian Assange: Bize yönelik saldırılar olağanüstü açıklayıcı. Evet, biz, ABD hükümetinin ve diğer ülkelerin yıllardır devam eden faaliyetleri hakkında çok sayıda önemli bilgi yayınladık ama karşı tepki (bize yönelik saldırı), hükümetlerin ve güncel politikanın nasıl işlediği hakkında çok daha fazlasını açığa vuruyor.

ABD hükümeti, bir gazetecinin ne anlama geldiğine ilişkin yeni bir yorum oluşturmaya çalışıyor. O, bir kaynağı olan her türlü iletişimin yasal açıdan bir komplo olarak görülmesini istiyor. Başka bir ifadeyle, gazetecilerin başkaları için tamamen edilgen kaplar olmasını istiyor. Ancak bu, basitçe, ulusal güvenlik gazeteciliğinin geleneksel olarak yaptığı şeyden farklıdır. Eğer başarılı olurlarsa, bu, Batı’da bildiğimiz haliyle ulusal güvenlik gazeteciliğinin sonu olacak.

Bize yönelik bu saldırılar başka ülkeler tarafından da alındı ve kendi baskılarını meşrulaştırmak için kullanıldı. Örneğin, İsveçli iki gazeteci, şu anda Etiyopya’da hapiste. Onlar, İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt’in önceden müdürü olduğu, Lundin adlı İsveçli bir petrol şirketini araştırıyorlardı ama terör suçlamalarından, Etiyopya’da 11 yıl hapse mahkum edildiler. Etiyopya başkanı, gazetecilere bu şekilde davranmanın tamamen kabul edilebilir olduğunu söylüyor. O, gerekçe olarak, benim içinde bulunduğum koşullara işaret etti.

WikiLeaks’in karşı karşıya olduğu meseleler bütünüyle siyasidir ve bu yüzden bir kamuoyu sorunudur. Dünyanın dört bir yanındaki insanlara mesajım şu: harekete geçmeden önce, WikiLeaks’in batırılana ya da üyelerin ABD’ye iade edilene kadar beklemeyin. O zaman çok geç olacak. Eğer insanlar şimdi güçlü bir şekilde harekete geçerse, o zaman kuruluşumuz kazanacaktır. WikiLeaks, birçok desteğe sahip ve bizler, artık savaşta çelikleşmiş durumdayız. Mücadele etmeden yenilmeyeceğiz ve eğer herkes elbirliğiyle çalışırsa, kazanacağız.

EK 3: 28 Kasım 2010 Tarihli Radikal Gazetesinin 33'üncü Sayfasındaki "Wikileaks Amerika ile kedi-fare gibi oynuyor" Başlıklı Haberi



28 Kasım 2010 Pazar

Dünya 33

WikiLeaks Amerika ile kedi-fare gibi oynuyor

Son ifsaatıyla dünyayı sarsması beklenen WikiLeaks, ABD elçilerinin ev sahibi hükümetleri teskin etme çabası- nı da saati saatine duyuruyor.

WASHINGTON / AFP-AP-AA

Kamuoyundan saklanan belgeleri yayımlayan WikiLeaks'in ABD'nin Afgan ve Irak savaşları belgelerinin ardından Dışişleri'nin 3 milyon belgesini de yayımlamasının eli kulağında. Bunların ABD'nin müttefikleriyle ilişkileri, diplomatik temsilciliklerin ev sahibi hükümetlerle pazarlıklarına dair belgeler icermesinden ötürü dünyayı sarsacak gücüne bekleniyor.

ABD Dışişleri panikte

Amerikalı büyükelçiler Sükran Güntü tatillerini iptal edip ya telefona sarılarak ya da dışişleri bakanlıklarına giderek 'dert anılatı'. Britanya, Kanada, Avustralya, Norveç, Danimarka, İsveç, İtalya, İsrail, İtalya hükümetleri belgelerin içeriğini elçilerden öğrenirken, Çin, Almanya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa ve Afganistan hükümetlerini ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton aradı. WikiLeaks, elçilerin bilgilendirdiği başkentleri dakikası dakikasına Twitter'dan duyurup Washington ile kedi-fare gibi oynadı.

ABD Genelkurmay Başkanı Mike Mullen, WikiLeaks'in Amerikalılara dünyada ABD'yi destekleyen insanların hayatını, Dışişleri sözcüsü P.J. Crowley de hayatları ve çıkarları tehlikeye attığını söyledi. Irak Büyükelçisi James F. Jeffrey, "WikiLeaks işime berbat engel çıkıyor. Belgelerin sızdırılmasının bir şeye yardımı olmayacak ama buradaki çalışmaları-muzu yıpratacak" diye çıktı.

Perdenin arkasındaki adam

EMRAH KESKİN / İSTANBUL

WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange'in geçmişi, yayımladığı belgelerden daha iyi korunan bir sır. Avustralya'da 1971 veya 72'de doğduğu sanılan Assange, doğum tarihini açıklamayı "P'leri merakta bırakmayı tercih ederim" diyerek reddediyor. Gezinin tiyatocu anne babasıyla sürekli seyahat etmiş Assange'in 30'dan fazla okula gittiği iddia ediliyor. Hatta ailesi 'otoriteye alımsaması' amacıyla Assange'i bir süre okuldan alıp evde eğitmiş. Melbourne Üniversitesi'nde matematik-fizik dersleri almış. 1980'lerin sonunda 'Uluslararası Yabancılar' adlı internet korsanı grubu kuran Assange'in 1989'da NASA bilgisi-yarlarına girip Atlantis'in kalkışını engellediği sanılıyor. Korsanlık-tan 1991'de tutuklanan Assange, sorgusunda 'yanlış bir şey yapmadığını, kimseye zarar vermediğini' savunup kefaletle bırakıldı. 2006'da muhbirlerin ellerindeki belgeleri güvenle yayımlayabilmeleri amacıyla WikiLeaks'i kurdu. 2007'de Kenya hükümetinin yolsuzlukla-rını ifsa edince Nairobi'de uğradığı saldırıyı korumaları püskürttü. Bu yıl da Pentagon'un tehditleriyle ABD'den ayrılan Assange hayatını gizleyerek sürekli hareket ediyor. Her şeyini bir sırt çantasına taşıyor. İsveç'te karalama kampanyası olduğundan şüphelenilen tecavüz suçlamaları üzerine İsveç'e gecen Assange sitesini başlıklarla ayakta tutarken, hükümetleri seffaflaştırma' misyonundan geri adım atmıyor.

WikiLeaks'in kurucusunun hayatı yayımladığı belgelerden çok daha iyi korunan bir sır. Assange tehditler yüzünden sahip olduğu her şeyi bir sırt çantasına sığdırıp sürekli hareket halinde bulunuyor.

Somali'de Türk gemisi kaçırıldı

Somali açıklarında 21 Türk mürettebata sahip 26 Ağustos' isimli gemi kaçırıldı. Nemtaş Demir Çelik şirketine ait Türk bandıralı kuru yük gemisi Socotra Adası civarında deniz korsanlarının saldırısına uğradı. Hint Okyanusu'nda cirit atan deniz korsanlarına karşı bölgede bulunan ABD fırkateynine bağlı bir helikopterin durumu fark ederek, deniz haydutlarına taciz ateşinde bulunduğu kaydedildi. Öte yandan, şirket yetkilileriyle temasa geçen 26 Ağustos mürettebatı saldırı karşısında kendilerini makine dairesine kilitlediklerini ve gemide koran olmadığını belirterek keşin bilgi için ABD fırkateynin gemiye ulaşip durumu kontrol etmesi bekleniyor. (ANKARA / AA)



Noel ağacı bombacısına set

ABD'de Somali doğumlu Muhammed Osman Mahmud Portland'daki Noel ağacı ısıklarındırma törenine saldırı planı suçlamasıyla tutuklandı. FBI, Taliban'la yazışan Mahmud'u izlemeye aldı. ajanların Kaideci kılığında girip temas kurduğu Mahmud'un bombalı saldırıya hazırlanışına kana-at getirdiğini duyurdu. Ajanlar Mahmud'un araba bombası hazırlamasına yardım etti, ama genç uzaaktan kumandalı patlatıcı sandığı cep telefonunu arayınca tutuklandı. (PORTLAND-AP)



Rio'da siviller çatışma arasında kaldı.

Rio'da can kaybı artıyor

Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde polislin favela adı verilen varoşlardaki mafya hakimiyetini kırmak için başlattığı operasyonda bir hafta geride kalırken ölü sayısı 46'ya yükseldi. Önceki gün Vila Cruzeiro'yu ele geçiren polis, dün 800 askerin desteğiyle Alameo'yu kuşattı. Evleri ve park halindeki arabaları siper alan cete üyeleri makineli tüfeklerle karşılık verince arada kalan sivil-lerden bazıları yaralandı. (RIO-AP)

Hariri'den Tahran'a tarihi ziyaret

TAHRAN / AFP- AA

Lübnan Başbakanı Saad Hariri tarihi İran ziyaretine başladı. Lübnan'daki BM mahkemesinin 'baba' Hariri suikastında Hizbullah'ı suçlaması beklenirken, 'ogul' Hariri Hizbullah destekçisi İran'ı ziyaretinde Lübnan'ın iç savaş ortamına döneceği adımlardan sakınmasını rica etti. "İran'ın Lübnan'daki krizleri çözmeye ve istikrarı güçlendirmede doğal rolü var" diyen Sünni lideri Hariri, Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad ve dini lider Ali Hamaney'le de görüşecek.



Buşehr işliyor

Batı'nın nükleer programı gerekçesiyle hedef bellediği İran'ın ilk nükleer santrali Buşehr işlemeye başladı. İran Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Ali Ekber Salahi, "Propaganda ve reklam yapmadan yakıt cubuklarını yerleştirdik. Reaktör kapagını kapattık. Kalbindeki suyun yavaş yavaş ısınmasını bekliyoruz" dedi. Salahi, santralin bir-iki ayda elektrik şebekesine bağlanmasını umduklarını ekledi. (TAHRAN/AA)

EK 5: 29 Kasım 2010 Tarihli Hürriyet Gazetesinin Birinci Sayfasındaki “Merkez Üssü Ankara” Başlıklı Manşeti



EK 6: 29 Kasım 2010 Tarihli Radikal Gazetesinin 25'inci Sayfasındaki "Diplomaside 11 Eylül" Başlıklı Haberi

DÜNYA

En 'entel' 100
Foreign Policy'nin listesin-
de Davutoğlu, Clinton ve
pek çok lideri solladı >>26

Violence et bien-être?
Ivan S. >>27

Fehim Taştekin
Mısır'da herkes
yolun sonunda >>27

İsviçre'de kritik referandum
İsviçre ağır suç işleyen yabancıları
anında sınır dışı etmeyi öngören ta-
sarıyı referandumdan geçirdi >>26

Diplomaside 11 Eylül

Liderlere 'cirkın' niteleme

WikiLeaks'in ön-
ceden belgelerin
bir kısmını yolladığı
Der Spiegel'e göre,
ABD Dışişleri, dünya
liderlerini şu sıfatlarla
tanımlıyor:
Silvio Berlusconi: Çal-
gın partilere düşkün
Nicolas Sarkozy: Çıplak imparator
Kaddafi: Yanında hep
Ukraynalı, şehvetli,
sansızın hemşireleri
oluyor
Hamid Karzai: Para-
noyal
Dimitri Medvedev:
Beşinci ikircikli
**Mahmud Ahmedine-
cad:** Hitler
Vladimir Putin: Kazak
erkek
Angela Merkel: Risk-
ten kaçıyor, nadiren
yaratıcı, teflon
Kim Jong İl: Sara nö-
betleri var
ABD Başkanı Barack
Obama için "Avrupa ile
diyusal ilişkileri yok"
denilmiştir.

En çok belge Türkiye'den

Belgelerin kayna-
ğı olarak Washington
DC'den sonra ABD'nin
Ankara Büyükelçiliği
ikinci sırada. Türkiye'nin
İran'la yürüttüğü
nükleer pazarlık lar-
na ilişkin Amerikalı diplomat
Philip Gordon, Dışişleri Bakanı
Ahmet Davutoğlu'na "İran'ın
nükleer silah elde etmesinin
sonuçlarının farkında olup
olmadığını" sormuş. Davutoğlu
"kararlı bir şekilde 'Türkiye,
riskin farkında' yanıtını ver-
miş. Amerikalı bir diplomatın
"Türk meslektaşları ile ko-
şuşturma" Başbakan Tayyip
Erdoğan'a güvenmiyorum"
dediği aktarıldı. S26

DER SPIEGEL

ENTHÜLLT NIE AMERIKA DIE WELT SIEHT

Die Geheim-Berichte des US-Außenministeriums

Sızıntı bombaları

- » Arap liderler İran'a askeri operasyon için ısrar etmiş.
- » Amerikalı diplomatlara BM'de sanal casusluk yapmaları için emir verilmiş. Üst düzey BM yetkililerinin sisteme giriş parolalarının öğrenilmesi istenmiş.
- » Rus hükümetinin organize suçlarla bağlantıları olduğu bildirilmiş.
- » Britanya Kraliyet ailesinden birinin uygunsuz davranışlarda bulunduğu belirtilmiş. Britanyalı bazı millet vekilleri hakkında özel istihbarat talep edilmiş.

- » Müttefik liderlerinin tamamı çoğu kez sert biçimde eleştirilmiş.
- » Afganistan'daki Britanya operasyonları ağır dille eleştirilmiş.
- » Cenevre'de gizli ABD-Rusya nükleer görüşmelerinin teknik detayları da belgelerde.
- » Obama'ya Karşı Dışişleri Bakanı Clinton gizli faaliyet yürütmüş.
- » Diplomatların tanistikları insanların kredi kartı numaraları, parmak izleri, DNA örnekleri istenmiş.

WikiLeaks'in gizli belgeleri yayımlama-
sını engellemek için
adeta savaş verildi.
ABD'nin ilişkilerini
bozabilecek belgeler
yine de sızdı.

WASHINGTON / LONDRA-AFP-AP

WikiLeaks dün TSi 23.30 itibarıyla Amerikan Dışişleri'ne alt 3 milyon gizli belge ve Amerikan elçiliklerinin 250 bin gizli yazışmasını yayımlayacağını duyurmasının ardından bunu engellemeye çalışan ABD ile site arasında adeta savaş yaşandı. ABD'nin 'yayımlama' uyarılarına meydan okuyan siteyi çökmeye yönelik sanal saldırılar yoğunlaştı.

Uzlaşma çabası

Site yayına daha başlamadan zaman zaman çökerken WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange, "Sayısız masumun hayatı tehlikeye girecek" diyen ABD Dışişleri'ne mektupla "Şimdiye dek kimse zarar görmedi. Yine de kimliklerini bildirir, adlarını belgelerden çıkaralım" teklifi getirdi. Bakanlığın hukuk danışmanı Harold Koh ise "Belgeler yasadışı ele geçirildi. Yayımlı yasadışı. Durdurun, müzakereye girmeyeceğiz" yanıtı verdi. Pentagon, WikiLeaks'i çok tehlikeli bir iş yapmakla suçladı. Ardından WikiLeaks site çöktürülse bile belgelerin bir kısmını önceden paylaştığı El País, Le Monde, Der Spiegel, Guardian ve The New York'in yayımlayacağını kaydetti. Akşam saatlerinde de gazeteler yayımlamaya başladı. İtalya Dışişleri Bakanı Franco Frattini, "Diplomasinin 11 Eylül'ü" benzetmesini yaptı.

**EK 7: 29 Kasım 2010 Tarihli Taraf Gazetesinin Birinci Sayfasındaki
“Erdoğan’ın damadını bile izlemeye almışlar” Başlıklı Manşeti**



EK 8: 30 Kasım 2010 Tarihli Hürriyet Gazetesinin Birinci Sayfasındaki “Artçıları Korkutuyor” Başlıklı Manşeti

Hürriyet'ten YGS İÇİN BÜYÜK DESTEK
Öğrenciyi garantilemek isteyen her öğrencinin elinde olmalı. Her yıl 30 milyonun üzerinde öğrenciye verilen bu set, her öğrencinin elinde olmalı. Her yıl 30 milyonun üzerinde öğrenciye verilen bu set, her öğrencinin elinde olmalı.

COSMOS DOĞA ANSİKLOPEDİSİ
Onlarca temel konuyu özel çekilmiş filmler ve 3D animasyonlarla öğreten eğitim seti
39 KUPONA
Yeni fiyatın ilk kuponu 42. sayfada

DANIŞTAY, DOĞAN'A 1.4 MİLYARLIK VERGİ VE CEZAYI DURDURDU
Danıştay 9'uncu Dairesi, Doğan Yayın Holding'in bağlı ortaklığı D Yapım Reklamcılık ve Dağıtım A.Ş.'ye tebliğ edilen vergi ve cezaların yürütmesini durdurdu. Davanın esasları görüşülmesine devam edilmesine karar verildi.

Karar oybirliğiyle alındı
Oybirliğiyle alınan karara göre, 1 milyar 369 milyon 56 bin 709 TL tutarındaki vergi/ceza ibaresinin bu aşamada ödenmesi söz konusu olmayacak. Doğan Holding, "Danıştay, geçtiğimiz devirlerde KDV hesaplamasıyla ilgili bir karar vermediği" açıklaması yaptı. » 11. sayfada

Hisse devirinde KDV kredisine 'dur' denildi
Tarkan, versiyon 2010 için borsada. Ben bir aşk adamıyım. KALEBETİ İSTİYORUZ

Önce borç ödeyeceğim
Super Loto'nun büyük ikramiyesinin yarısı olan 9.5 milyar İranlı sahibini bulmuş Kenan Karaduman konuştuk. LOTO İHTİYAÇ SAĞLIYOR ÇIĞI
"İlk olarak bakkala bir miktar borcumu ve elektrik borcumu ödeyeceğim. Para gerektiren ihtiyaç sahibine ulaşmaz. Ya şahıslarda çok değişikliktir oluyacak. Kıradan oturdum, evi bile değiştirmeyi şimdilik düşünmüyorum." » 95. sayfada

BEN BİR AŞK ADAMIYIM
KALEBETİ İSTİYORUZ

ARTÇILARI KORKUTUYOR
WIKILEAKS DEPREMİ DÜNYAYI SARSTI

Ulusal ve uluslararası siyaset WikiLeaks'e kilitlendi. Şu ana kadar 251 bin 287 belgeden sadece 243'ünü yayımlayan internet sitesinin açıklayacağı yeni kriptolar dünyayı tedirgin ediyor. Suriye ve Suudi Arabistan siteme girişi yasaklandı.

27 ANKARA, 3 İSTANBUL
Büyük rahatsızlık yaratmaya yeten 243 belgeden 27'si, ABD'nin Ankara Büyükelçiliği tarafından kaleme alınmış. Üç tane de İstanbul Konsolosluğu'ndan gönderilen kriptolar bulunuyor. Ayrıca diğer büyükelçiliklerden gönderilen belgelerin bir kısmı da Türkiye'ye ilgilendiriyor.

'KÖSTEBEK VAR' İMASI
8 Haziran 2005 tarihli bir belge, Başbakan Erdoğan'ın yakın çevresinde bir köstebek olduğu izlenimi yaratıyor. Belgeye göre, adı "xxxxx" olarak verilen Erdoğan'ın danışmanlarından biri, AK Parti'ye ilişkin içeriden oldukça zengin içiçerikli bilgileri ABD'li diplomatlara aktarıyor.

ERGENEKON'U İZLİYORLAR
ABD Disiplinli Ergenekon davasını da yakın takibe alıyor. Büyükelçi James Jeffrey bir kriptoda Ergenekon için, "Atas olmayan yerdin duman çıkıyor" diyor. Hillary Clinton imzasıyla Ankara'ya gönderilen yazıyla da, Bülent Arınç'a suikast girişimi iddiasının araştırılması isteniyor. » 16. da

Clinton, Davutoğlu ile 1.5 saat görüşti
Davutoğlu görüşme ile ilgili "Clinton, Wikileaks belgelerinden duyduğu üzüntüyü ifade etti. Ve Türkiye'den, hükümetimizden, imzın geçtiği için Sayın Başbakanımızdan özür beyan etti" dedi.

Özür diledi
Davutoğlu, Türk dış politikasının ise sızan belgelerden etkilenmeyeceğini, belgelerin yayınlanmasından önce 27 Kasım'da nasilsa, 30 Kasım'da da aynı olacağını söyledi. » 17. sayfada

Eteklelerdeki taşları önce bir döksünler
Başbakan Erdoğan, Wikileaks belgeleriyle ilgili temkinli konuştu. "Şu anda Wikileaks'in eteklerinde ne var, bunları döksün bakalım, bir görelim. Ondan sonra bunların ne kadar ciddi ne kadar gayri ciddi olduğunu görecez. Ondan sonra değerlendirmesini yapar, gerekli açıklamaları yaparız." » Sefa ÖZKAYA » 17. da

Megaloman mıyım
Geçen gün bir hakimide şöyle yazmış: "Savaşçı", "lider", "kahraman", "mücadeleci", "serdengeçti", "alemdar". Daha devam ediyor. İnsan bunları okuyunca ister istemez, "Ben neymişim be abî" ruh haline giriyor. Eh tabiiyle ben de giriyorum. Ben "narsist" diyorum, ama bazılar "megaloman" da diyebilir. » 19. da

Haydarpaşa Garı'na büyük zarar veren yangının çatıdaki izolasyon çalışmasından değil, patlayan su borusundan kaynaklandığı iddia edildi.
TAMİRDEN HEMEN SONRA Polislin araştırmasına göre çatıdaki bir su borusu geçişiminde gürültü patladı. Patlayan borusu tamir edildi. Tamirden yarım saat sonra da yangın çıktı. Polis, suyun elektrik sistemini etkilemiş olabileceğini belirtiyor. » 96

Yangının sebebi patlayan boru mu

EK 9: 30 Kasım 2010 Tarihli Radikal Gazetesinin Birinci Sayfasındaki "Kral Çıplak" Başlıklı Manşeti



EK 10: 30 Kasım 2010 Tarihli Taraf Gazetesinin Birinci Sayfasındaki “Erdoğan’ın İsviçre’de Sekiz Gizli Hesabı Var” Başlıklı Manşeti

Taraf

ATATÜRK KİTAPLIĞI

30 KASIM 2010 SALI SOKRS / KATİDE SATIŞ FİYATLARI

KUM SAATİ
AHMET ALTAN
Utan PKK

Hayatta benim için olabilecek en aşağılık davranış, elinde silah olanın silahsız birini tehdit etmesi, korkutmaya kalkması, zorbalığıdır. Askeri darbelerden çok bu nedenden dolayı üşüdüm. Bunun için ahlaksızca buldum. Silahların silahsızları sindirmeye kalkması, hukuksal, demokrasiden falan vazgeçim, yığılma, mertliğe, dürüstliğe aykırıdır çünkü. »8

ABD
Büyükkelçisi
biliyor mu
iftira mı
atıyor

ERDOĞAN’IN İSVİÇRE’DE SEKİZ GİZLİ HESABI VAR



Wikileaks belgeleri arasındaki, ABD’nin eski Büyükelçisi Edelman imzalı telgrafta Başbakan’ın İsviçre’de sekiz hesabı olduğu öne sürüldü

OĞLUNUN DÜĞÜNÜ YETMEZ

30 Aralık 2004 tarihli telgraftın 21’inci maddesinde, Erdoğan’ın hesaplarının iki ayrı kaynaktan edinildiği belirtiliyor. Servetini, oğlunun düğününden gelen hediyelerle açıklaması yüzeyel.

YOLSUZLUKLAR ÇOK CİDDİ

AYNI maddede, partile ilgili dedikoduların yine AKP’lilerden sağlandığı da yer alıyor. Bize anlatılanlara göre bakanların aile üyeleri hakkında çıkar çatışması ve çok ciddi yolsuzluklar var. »8

DAVUTOĞLU: CLINTON BENDEN ÖZÜR DİLEDİ »9

Milli İspyon Bakanı

BELGELERDE Milli Savunma Bakanı Gökkuş’ta dayandıkları Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu için “yivdesiyle tehlikeli” ifadesi de kullanılıyor. »8





Aksu en zayıf halka

AKP GENEL BAŞKAN YARDIMCISI İÇİN AĞIR İDDİA

ABD eski Büyükelçisi Edelman’ın Siyasi İşler Müşerehan olarak görev yapan Kunstadter’in notlarında Abdullah’ın Aksu için “Kürt yandaş ve eroin kaçakçısı. Ayrıca genç kızlara düşkünlü” deniyor. Kürşat Tüzmen için yolsuzluk iması yapılıyor. Her türlü avantaja açılıyor. Edelman’ın bir notunda ise AKP’nin Irak’ta Tezkeresi’ne gizli ödenekten para aktardığı öne sürülüyor. »8

Balyoz yolu açtı

ABD eski Büyükelçisi Jeffrey, Ergenekon için ‘Ateş olmayan yerden duman çıkmaz’ diyor. Balyoz gibi soruşturmaların Anayasa değişikliğinin önünü açtığını belirtiyor



BÜYÜKELÇİNİN RAPORU

WIKILEAKS belgelerinde Balyoz gizli belgeleri arasında 22 Şubat 2010’da bir gün sonra, dönemin Ankara Büyükelçisi James Jeffrey’nin Washington’a gönderdiği rapor dikkat çekiyor.

ERGENEKON VE DARBE

RAPORDA Jeffrey, Ergenekon davaları için “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz” ifadesini kullanıyor. Orduda güvenin hızla azaldığını vurguluyor.

AKP’NİN ELİ GÜÇLENDİ

JEFFREY’İN raporu şöyle diyor: Ergenekon, Balyoz, Kafes gibi soruşturmalar, Anayasal değişiklikleri yapması için AKP’nin elini güçlendirdi. Ordu da sorgulanır hale geldi. »9

WIKILEAKS BELGELERİ DÜNYAYI DA SARSTI »2-3



İsrail: ABD Türk ordusunu desteklesin

MOSSAD BAŞKANININ BİR İSTEĞİ VAR

31 Aralık 2007 tarihli belgede, MOSSAD Başkanı Dagan, toplantı yapıp ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Burns’ten Washington’ın orduyu desteklemesini istiyor. TSK İslamcılar durdurulabilir. »9

PKK’den Miroğlu’na tehdit

PKK, Kürt aydını ve yazarımız Orhan Miroğlu’nu ölümle tehdit etti. Kağın altında dolaşıyor. Böyle giderse üstü kırmızı kalemle çizilir

TEHDİT HPG SİTESİNDEN YAPILDI

MİROĞLU’NU tehdit eden bildiriyi örgütün silah kanadı HPG’nin resmi internet sitesi üzerinden, “Toprak Cengeli” imzasıyla duyuruldu. Taraf yazarını hedef alan metinde şu ifadeler kullanıldı: Orhan Miroğlu bacağın altında dolaşıyor. Böyle giderse kırmızı kalemle çizilen kağıda girecek. Miroğlu mortuğu olur. »11

Yetimin hakkı yetime verildi

MÜLKİYETİ GERİ VEREN İLK ÜLKE

BÜYÜKADAKI Rum Yetimhanesi’nin tapusu, 46 yıl sonra gerçek sahibine iade edildi. Türkiye, yetimhanenin tapusunu Fener Rum Patrikhanesi’ne teslim etti. Bu kararla, Türkiye bir ilk de imza etti. »11

TÜRKİYE

FINANS

4442 444

Sizin de kâr payınız yüksek olsun...

TL	USD	EURO
%9,94	%3,77	%3,86

29 Kasım tarihli itibarıyla bir yıl vadeli Zorunlu Tasarruflar dağıtılmıştır.

TÜRKİYE
FINANS

4442 444

Dostunuzdan borç alır gibi...

happy

Ücretsiz komisyon, vade farkı

%20 Nakit Avansı!

ÖZGEÇMİŞ

1. Adı Soyadı : Burçak OÇUN ERKİN

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Latin Dili ve Edebiyatı	İstanbul Üniversitesi	2002
Yüksek Lisans	Gazetecilik	İstanbul Üniversitesi	2010

4. Deneyim:

4.1. Çalışılan kurumlar ve pozisyonlar:

Marmara Tv’de Program Sunuculuğu (staj-2000)

Ulusal Kanal’da Haber Editörlüğü, Program ve Haber Spikerliği (2003-2005)

ATV’de Teke Tek Programı Yapımcılığı (2005)

Kanal1 Haber Merkezinde Muhabirlik, Dış Haberler Editörlüğü ve Teke Tek Programı Yapımcılığı (Ocak 2006-Ekim 2008)

Habertürk Televizyonu’nda Dış Haberler Editörlüğü, Teke Tek Programı Yapımcılığı, Haber spikerliği ve HT Magazin Seslendirme (Ekim 2008-Eylül 2009)

Skytürk Televizyonu’nda Editörlük ve Program Sunuculuğu (2009)

Yön Radyo Haber Merkezinde Haber Editörlüğü ve Spikerliği (2011-2014)

Habertürk Televizyonu’nda Prime Time Programlar Editörü (2020)

Halen haberturk.com’da Sunucu – Muhabir (2020 -)